

PÉCSI SZEMLE

várostörténeti folyóirat

ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ!

(Tutó niká = E jelben győzz!)

Krisztus-monogram a Kr. u. IV. századból

(Pécs, Szent István tér, Péter–Pál sírkamra, 2000.)

2011.

tavas

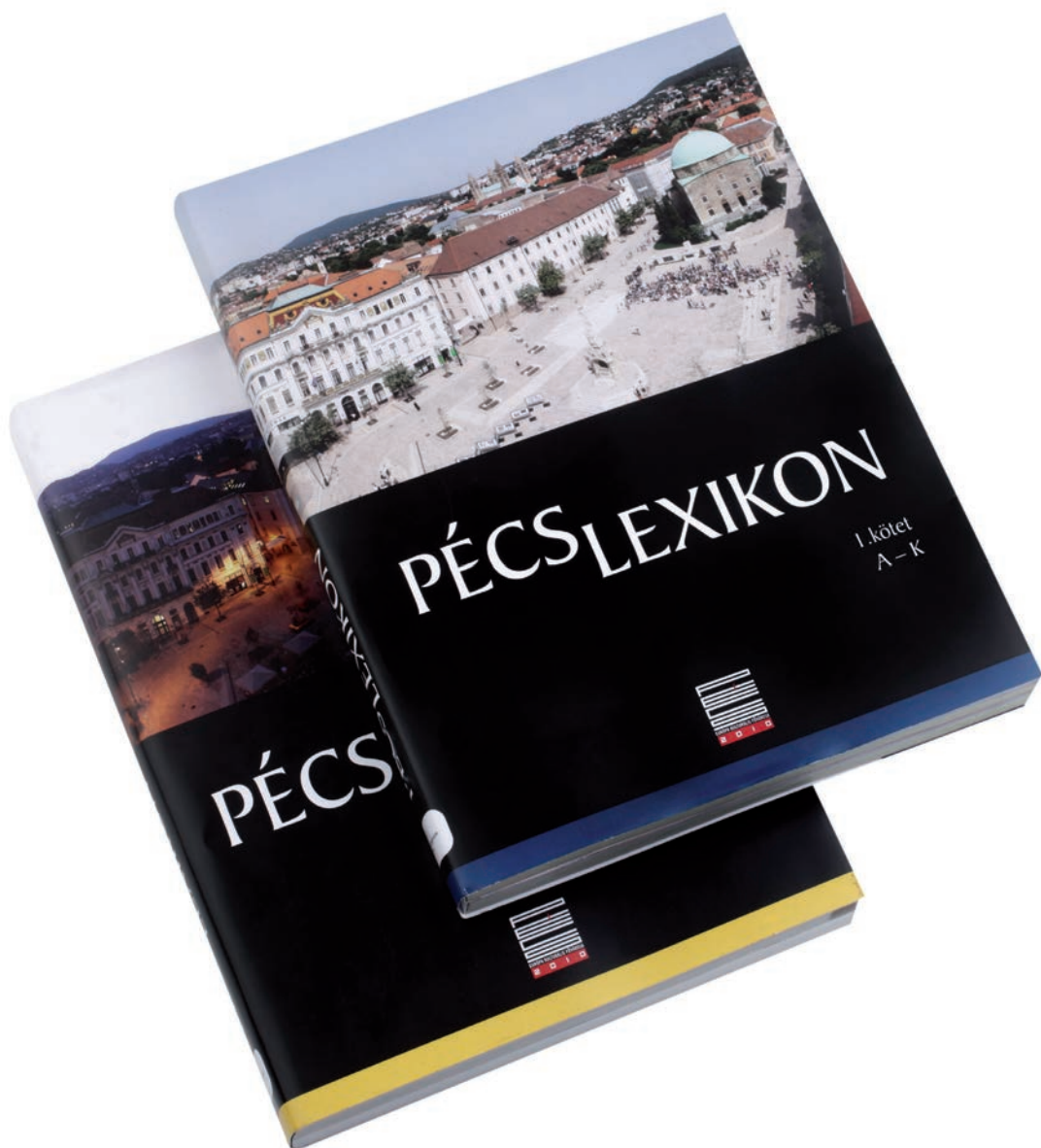
SZOLCSÁNYI JÁNOS

PÉCS LEXIKON

2010. december 10-én Pécs Város Önkormányzatának dísztermében került sor a *Pécs Lexikon* ünnepélyes könyvbemutatójára. Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa programsorozatnak ez az állomása is olyan alkalom volt, amikor több éves munka betetőzéseként a maga nemében egyedülálló új kulturális alkotás vált közkinccsé. A kétkötetes mű 1020 oldalas, közel 4700 szócikket tartalmazó, 2300, túlnyomórészt színes képpel gazdagon illusztrált és közel 400 fényképet és 32 kisfilmet tartalmazó DVD-melléklettel kiegészített kiadvány, mely egy kétezer éves város sokrétű bemutatásával minden Pécs iránt érdeklődő olvasó számára rengeteg érdekes új információ tárháza. Romváry Ferenc művészettörténész főszerkesztő, aki a jelen várostörténeti folyóiratnak is főszerkesztője, széleskörű ismeret- és élmény-anyaggal, személyes pécsi kapcsolatrendszerrel sikeresen oldotta meg az igényes lexikonszerkesztés sokrétű és buktatókkal terhes feladatát. A megvalósulás folyamatáról Ódor Imre, a Baranya Megyei Levéltár igazgatója számol be a Pécsi Szemle jelen számában. Személyesen csupán az induláskor, az alapelvek megvitatásában vettem részt, így e recenzió írójaként mint pécsi könyvbarát-olvasó fogalmazok meg néhány gondolatot.

Közhelyként emlegetik, hogy a Gutenberg galaxist a számítástechnikai adatbázisok széleskörű felhasználhatósága egyre inkább háttérbe szorítja. Való igaz, hogy még a klasszikus irodalmi művek is, vagy a tudományos folyóiratok közleményei ma már digitalizált formában letölthetők az internetről, vagy e-könyvek formájában olvashatók. Ennek ellenére a nyomtatott könyvkiadás az olvasók jelen generációjára számára még mindig kedvelt. Olvasmányos hosszabb szövegeket, pl. regényeket szerte a világon még mindig elsősorban nyomtatott könyvekből olvasnak, és ritkábban vesznek meg számítógépen olvasható digitalizált e-kiadványokat. Természetesen más a helyzet a címszavakként visszakereshető rövid, tételes információk kikeresése tekintetében. A Google, a Wikipédia vagy a szakirodalmi adatbázisok, mint a PubMed ma már valóban gyorsabb hozzáférhetőséget, egy-egy fogalom gyors definícióját, leírását teszi lehetővé. Ezen a téren az interneten hozzáférhető adattárak jelentősége ma már meghatározó, bár továbbra sem szorította ki a hagyományos könyvek, folyóiratok, újságok kiadását, így a lexikonkiadást sem. Példa rá az Akadémia Kiadó által 1993–2006 között kiadott 19+2 kötetes *Magyar Nagylexikon* és annak 2005-ben kiadott rövidített kétkötetes *Általános Kis-lexikona*. Ma már ezek a lexikonok, így a Pécs Lexikon is digitalizált formában is rendelkezésre áll, ami a későbbi kiadások komplettizálását, a tervek szerint a teljes szöveg DVD vagy e-könyv kiadását is lehetővé teszi. A szerkesztőség nyilatkozatai alapján a kiadványt elektronikus formában feltehetően öt éven belül kiadják, és előtte a lexikon második, javított kiadására is sor kerül.

A Pécs Lexikon több szempontból egyedülálló kezdeményezés hazánkban. Nem csak azért, mert a könyvhöz mellékelt DVD-ről lejátszható helytörténeti régi

filmrészleteket és a kötetek képanyagát bővítő képanyagot is tartalmaz, hanem elsősorban azért, mert a témakörök teljességére törekvő hasonló, általános hazai várostörténeti lexikon kiadására még nem került sor, a kétkötetes *Pécs lexikon* 1973-as, majd 1993-as átdolgozott 2. kiadásától eltekintve. Említést érdemel még a 2001-ben kiadott, lényegesen szerényebb formában megjelent, 548 oldalas *Sátorlajújhely Lexikona* kiadványa is, de nagyobb történelmi és kulturális palettát bemutató megyei jogú városok által kiadott lexikonok a kiragadott szempontok alapján elsősorban vendégváros, idegenforgalmi célból fontos ismereteket, vagy a város nevezetes személyeinek, vallási vonatkozásainak adattárát tartalmazzák. Teljes spektrumú általános városlexikon kiadására hazánk történelmi múltú nagyvárosai a fővárost kivéve eddig nem vállalkoztak.

Lássuk akkor tehát, hogy a fenti hiánypótló jellegzetességeken túl milyen értékeket rejt a lexikon, nemcsak a Pécsről érdeklődő olvasók számára, hanem a lexikon-kiadások sorában is. Lexikonok szerkesztésénél lényeges szempont az egyes szócikkek terjedelmének az adott lényeges ismeretanyaggal való arányossága. Ezért véleményem szerint helyes döntés volt, hogy a város életét jelentősen meghatározó pécsi püspökség, mecseki szén- és ércbányászat, valamint az egyetem köré csoportosuló szócikkek kiemelt, szócikkenként akár 800–1200 karakter terjedelműek. Az egyéb témakörök tekintetében behatárolt 300–900 karakteres tartomány is jelentős teret biztosított arra, hogy a szerkesztőség által kiemelt szócikkeknél az ismeretanyag színvonalas elemzésével, vitatott kérdések alternatíváinak bemutatásával (pl. a középkori egyetem helye) intellektuális élményt nyújtó szövegrészek is helyet kapjanak. A főszerkesztői bevezetésben felsorolt szempontok alapján a begyűjtött szócikkek „a kereskedelem, az ipar, az oktatás, a közművelődés, az építészet, a színház, az irodalom, a zene, a képzőművészet és a közgyűjtemények, valamint a vendéglátás, a természet, a botanika, a geológia, a zoológia és a sport területére” csoportosíthatók. Művészeti alkotások, szobrok, épületek műértő, gondolatgazdag, élményszerű leírása teszi a kiadványt olvashatóvá. A Pécs Lexikon tehát a legtöbb hasonló terjedelmű lexikontól eltérően nem csupán a Péccsel kapcsolatos ismeretek tárháza, hanem sok érdekes, stílusában színvonalas leírás, elemzés, gondolatébresztő, sokszor meglepő részleteket feltáró, vagy soha nem publikált képeket, filmfelvételeket bemutató kiadvány.

A fenti véleményemet néhány példával szeretném illusztrálni.

1. A szovjet hadsereg II. világháborús győzelmének emlékére a budapesti Gellért-hegyi felszabadulás emlékműhöz hasonlóan 1975-ben Pécsen a város fölé emelkedő mecseki hegyoldalon Makrisz Agamemnon alkotása került felavatásra. A görög szobrász a győzelem szárnyas istenasszonyát, a Szamotrakéi Nikét felidéző olyan lenyűgöző szobrot alkotott, melynek művészeti értéke jelentősen felülírja az eredeti politikai üzenetet. Ennek ellenére a rendszerváltást követően még protestáló feliratokkal tiltakoztak az emlékmű eredeti célját hordozó művészeti alkotással szemben. A lexikonban a szobor két évtized múltán két színes képpel illusztrálva *Niké* címszónál található. A részletes műértő leírás befejező sorai jól illusztrálják a lexikon szellemiségét és azt a tényt, hogy a főszerkesztő-szerző nem csupán adattárat kívánt adni az olvasók kezébe: „...És e felemelő hangulatot csak fokozza a súlyos tömegű szobor könnyed

lebegése. Táj és ember, múlt és jelen csendül itt egybe. A művész az örök emberi értékek idézésével, a béke és győzelem szimbolikus, időtlen hírnökével utal múlt és jelen sorsformáló, történelmi eseményeire. Eredetileg a felszabadulás emlékére állítódott, ma a kivívott szabadság jelképévé vált.”

2. Természetesen fontos célkitűzés volt a Pécshez köthető bőséges ismeretanyag felsorolása, mely más lexikonokban nem található meg. A Nagy Lajos által 1367-ben alapított pécsi egyetem első kancellárja Vilmos pécsi püspök volt. Életútja, feltételezett szerepe az egyetem alapításában rövid korrajzba illetve *Vilmos, Vilmos püspök címerköve, középkori egyetem* címszavaknál található meg (kár, hogy ez utóbbi címszóra a Vilmos címszavaknál nincs külön utalás). A szövegek felhívják a figyelmet arra, hogy az ásatásokkal előkerült címerkö, mely jelenleg a Pécsi Tudományegyetem címere, eredetileg valószínűleg Vilmos püspök címere volt és nem az egyetemé, mivel megtalálható volt a főpapi pecsétgyűrűn is.

3. A város épületeiről, szobraitól, idegenforgalmi látványosságairól egyes belvárosi utcáknál (*Apáca u., Káptalan u.*) egyes házakra külön címszavak utalnak, bőséges tárházat biztosítva minden részletekre kíváncsi olvasó számára. Törekedett a szerkesztőség arra, hogy az EKF keretében felépített új impozáns épületek is gazdagon szerepeljenek a kötetekben. Így a *Tudásközpont 3* színes képpel, a *Kodály Zoltán Koncert- és Konferenciaközpont* két színes képpel, az újonnan kialakítandó *Zsolnay-negyed* tervrajza, a *Gyugyi-gyűjtemény* enteriőrjének képével mind-mind külön címszóként megtalálhatók a kiadványban.

Hazánk nagyjai közül azok, akik csak rövidebb ideig tartózkodtak Pécsen, pl. *Bartók Béla és Pécs* címszóhoz hasonlóan, csupán a szorosán vett pécsi releváns ismereteket (pécsi hangversenyének helye, időpontja, műsora, visszhangja, – valamint az a tény, hogy Bartók halála utáni első hazai emlékkoncertet Pécsen tartották – található meg a kiadványban.

4. A részletes adatokat felsoroló helytörténeti ismeretek illusztrálására két példát említek. A jelenlegi *Hungária utca* tíz korábbi neve 1722-től 1991-ig évszámokkal együtt pontosan megtalálható. Érdekes és elgondolkoztató az *uránbányászat névváltozásai* címszó alatti pontos adatok sora. A bánya első neve 1955. júl. 1-től Bau-xitbánya V. volt. A munkát magyar igazgatóval és 40 szovjet szakemberrel kezdték. A fedőnév ellenére 1956. okt. 20-án a szegedi egyetemisták már a MEFESZ megalakulásakor – saját emlékeim szerint is – külön pontban követelték a pécsi uránbánya visszaadását a magyaroknak. A kötetből tudtam meg, hogy 1956. december 1-jei hatállyal Pécsi Uránércbánya V-re módosították a nevét, mivel nyilvánvaló volt, hogy az egész ország tudja, mit takar a korábbi félrevezető elnevezés.

E néhány kiragadott példa talán némi impresszióval szolgál arról, hogy milyen részletességgel és milyen szemlélettel állították össze a szerkesztők a lexikont. Az egyes címszavak közötti utalások többnyire megfelelőek, de itt azért szóvá kell tenni hiányosságokat is. Nem elég az, hogy csupán a ciszterciak címszónál található meg a mai nevén *Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma* anélkül, hogy Nagy Lajos címszóval ne lenne erre akárcsak egy egyszerű nyíllal történő utalás, és ne lenne feltüntetve az 1948-as államosítás utáni gimnázium pontos neve. A lexikon átdolgozásánál és 2. kiadásánál jelentős segítséget nyújthat az olvasóknak, ha bevezetnék azt a

szerkesztői gyakorlatot, hogy néhány szócikknél csupán utalás lenne arra, hogy a releváns szövegrész mely szócikknél található.

Ellenőrzésre érdemes az is, hogy pl. a szövegközi utalás valóban annál a szócikk-névnél található-e meg. Pl. a *vasúti közlekedés* címszónál a Pécs-Budapest Vasút névre van utalás, mely azonban *Budapest-Pécs Vasút*-nál található. Egyébként ennek a pályának 1882 végére történt átadása jól jelzi, hogy Pécs a vasúthálózat kiépítésénél talán még inkább hátul kullogott a Habsburg, majd Osztrák-Magyar monarchiában, mint a mai Magyarország autópálya-építési programjainál.

Külön említésre érdemes, hogy a Pécs Lexikon szerzői szócikkenként nevükkel jelzik az általuk írt szövegeket. Ez a gyakorlat véleményem szerint a lexikon előnyére válik, felhasználható az átdolgozásnál és növeli a szerzők felelősségérzetét.

A szerzők általában értékes munkát végeztek, de szélesebb körű kritikai rendszer működtetésével lehetett volna még javítani. Ebből a szempontból a tágabb értelemben vett akadémiai szféra, a Pécsi Tudományegyetem és a Pécsi Akadémiai Bizottság mintegy 1500 fős szakirányonként szervezett kutatói gárdájának átgondolt bevonása értékes segítséget adhatott volna. Egyébként – és egyáltalán nem zárójelben – megjegyzem, hogy a Pécsi Akadémiai Bizottság fontosságát jelzően megtalálható a rövidítések listáján (PAB), de címszóként nem szerepel a lexikonban, és így annak szerepe a dél-dunántúli tudományos életben teljesen hiányzik. Elkerülhető lett volna, pl. hogy a pécsi Széchenyi-díjas kutatókat felsoroló táblázat hiányos legyen, valamint az is, hogy egyes címszóknál a felkért szerző saját területének túldimenzionálásával fontos aspektusok említésére ne térjen ki. A lexikon kiemelkedő értéke a művészettörténeti, várostörténeti, iparkamarai és levéltári ismerettára, mely valóban egyedülálló, és a szerzők szándéka az egyetemi aspektus kiemelésére is egyértelmű és jelentős adattárral dokumentált. Elsősorban az utóbbi területen azonban van helye korrekcióknak a 2. kiadásban.

Végül szeretnék rátérni a lexikonok legtöbb kritikát kiváltó aspektusára, a kiadványban feltüntetett – de még inkább a kihagyott – személyek kiválasztására. A szerkesztőség ezt az előre látható problémát hosszú viták után úgy szerette volna minimalizálni, hogy hatvan évben limitálta a korhatárt, mely alól a „sportolók és balett-táncosok, illetve kiemelkedő életművet alkotók” képeztek kivételt. Ez a megoldás kétségtelenül jobb, mint az a teljesen hibás eredeti felvetés, hogy élő személyek ne szerepeljenek a kötetekben. Szükség lett volna azonban bizonyos, a város szempontjából tartós kihatást eredményező, széles hatáskörű vezetői pozíciók összes képviselőjének, pl. polgármesternek, egyetemi rektornak, vagy a Pécsről indított jelenlegi kiemelkedő gazdasági és kulturális vállalkozások megalkotóinak nevét életkortól függetlenül feltüntetni. Ennél a pontnál feltétlenül szeretném megemlíteni, hogy a Pécsi Tudományegyetemre járó mintegy 30 ezer hazai és külföldi egyetemi hallgató az év tíz hónapjában pécsi lakos, mely ténynek városi, önkormányzati stratégiai, marketing következményeiről túl gyakran feledkeznek meg. Egy 160 ezer lakosú városnál a legnagyobb munkáltató, a fekvőbeteg egészségügyi ellátást biztosító, több tízezer pécsi lakost képviselő egyetemmel és annak rektorával kialakított tanácsadói, véleménynyilvánító rendszer szervezett biztosítá-

sa jelentős segítséget nyújthat a várossal kapcsolatos helyes döntések meghozatalában, mely szempont kétségtelenül túlmutat a lexikonszerkesztési feladaton.

A személyekről szóló szócikkek a további könyv formátumú vagy digitalizált kiadásokban könnyen korrigálhatók. Megjegyzem azonban, hogy a második kiadás korrekciós lehetősége sem véd meg a bosszantó hibáktól. A Budapest Lexikon 2. kiadásában pl. a Magyar Tudományos Akadémia elnökei közül Kosáry Domokos címszóként megtalálható, de Szentágotthai János már hiányzik.

Végül néhány szót a második kötethez csatolt DVD kép- és filmanyagához. A 354 kép témakörei: természetrajz (20), városkép, építészet (95), gazdaság (83), kultúra (102), oktatás (20), történelmi események (34). A természetrajz elsősorban mecseki képeket mutat be; gazdag a városképi építészeti anyag, mely többek között 1777-től történelmi városi térképeket, sok régi utcaképet, újdonságot mutat be jelenkori légi felvételeken, a városképi épületek fényképein kívül. A gazdasági képanyag, a pécsi üzemek, gyárak, a kultúrához kapcsolódó illusztrációk pedig a színházhoz, zenéhez, régészeti emlékekhez és az EKF-hez kapcsolódóan egészíti ki a kötet ábraanyagát. Feltűnően szegényes az oktatáshoz kapcsolódó képek sora (20!). Történelmi eseményekről is több érdekes illusztrációt lehetett volna felvonultatni a Pécsi Tudományegyetem vagy a Pécsi Akadémiai Bizottság érdemi bevonásával. A 31 rövid filmbetét közül szintén csupán egy mutat be egyetemhez kapcsolódó részleteket a Magyar Híradó és Dokumentum Filmgyár 1956-os anyagából. Nehezen magyarázható, hogy a dokumentációért felelős szerkesztő miért nem kereste fel a szponzorok között is feltüntetett Pécsi Tudományegyetemet és annak Universitas TV stúdióját, mely ilyen tekintetben a többi témakörhöz méltó módon egészíthette volna ki a város életében, múltjában meghatározó egyetemi-akadémiai kör képanyagát. Egyébként az oktatás egyéb intézményeitől, így középiskoláitól, mint pl. a Nagy Lajos vagy a Leőwey Klára gimnázium anyagából szintén könnyen lehetett volna hozzájutni korabeli érdekes, fontos képekhez.

Összefoglaló véleményem szerint a Pécs Lexikon gazdagon illusztrált, igényes, a maga nemében olyan egyedülálló impozáns kiadvány, mely méltán sorakozik a Pécs 2010 Európa Kulturális Főváros megvalósult célkitűzései közé. Sok érdekes, lényeges, részletes és fellapozni érdemes szócikket tartalmaz. Nem hibátlan mű, mint ahogy ez általában az első kiadásoknál szinte természetes, de a tervek szerint további digitális és könyv formátumú kiadásainál a korrekciók elvégezhetők. A színes képekkel, DVD-melléklettel gazdagon illusztrált kiadvány nem csupán a Pécshez kapcsolódó más lexikonokban nem található számtalan információ tárháza, hanem több kulturális-művészeti-történelmi címszónál a tényanyagot meghaladó, stílusában élvezetes műleírást, tudományos vélemény felvázolását is tartalmazza. Így a Pécs Lexikon sok helyen kifejezetten olvasmányos, gondolatébresztő, intellektuálisan érdekes, vagyis több annál, mint hogy csupán bizonyos Pécshez köthető adatok megkeresése céljából vegye kézbe az olvasó.

ÓDOR IMRE

A PÉCS LEXIKON STÁCIÓI A VÁROS ISMERETTÁRÁNAK RENDHAGYÓ KRONOLÓGIÁJA

Móro Mária Anna (*1944 †2010) és Tüskés Tibor (*1930 †2009),
a lexikon szerkesztőinek emlékére

„Az emberi alkotások igazi becsét mindig a jövő mutatja meg. Aki valódi értéket hoz létre, mindig a jövőnek alkot...” Faluhelyi Ferencnek, a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem – a lexikonban természetszerűleg helyet kapó – professzorának, az 1928-ban megjelent „Pécsi fejek” című könyv megjelenésekor leírt és ma is időszzerű soraival szeretnénk a Pécs Lexikonról írt gondolatainkat bevezetni.

Magyarországon szinte egyedülálló vállalkozás eredményeként, 3 évi embeferleltti munkával, rendkívüli összefogással valósult meg városunk ismerettára, a Pécs Lexikon. A kétkötetes lexikon több mint 1000 oldalon mintegy 4700 szócikkkel, megközelítőleg 2500 képpel, illusztrációval és egy – igazi mozgófilm-történeti kuriózumokat is tartalmazó – DVD-melléklettel 2010 decemberében látott napvilágot.

A Pécs Lexikon – mint a fülszövegben is példás tömörséggel olvasható – tudományos alapossággal tárja elénk, illetve teszi áttekinthetővé a közel kétezer éves Pécs különlegességeiben (is) bővelkedő múltját, társadalom- és gazdaságtörténetét (különös tekintettel földrajzi sajátosságaira, kedvező éghajlati és közlekedési adottságaira). Megkülönböztetett módon foglalkozik a magyar államalapítással egyidős, több mint ezeréves Pécsi Püspökség, a több évszázadon átívelő szén- és ércbányászat, valamint az 1923-tól Pécssett működő Tudományegyetem városformáló szerepével. Bemutatja Pécs különlegesen gazdag kulturális életének (építészet, képző- és iparművészet, irodalom, zene, színház, balett) múltját és jelenét, továbbá a város közéleti fórumait, intézményeit, egyesületeit és – tárgyszerű visszafogottsággal – a politikai élet színtereit. Külön hangsúlyt helyez Pécs sportéletének, valamint a város közéletében szerepet játszó, saját szakterületükön kiemelkedő – elhunyt és kortárs – személyek életútjának, eredményeinek bemutatására.

A következőkben röviden arra szeretnénk kitérni, hogy miben is áll a Pécs Lexikon jelentősége, milyen műfaji, illetve helyi előzményekre támaszkodhatott, milyen szervezeti keretben és ütemezéssel valósult meg e rendkívüli alkotás. A Pécs Lexikon általános jellegű városlexikon. A városlexikon ritka műfaj Magyarországon. Az első városlexikont, az egykötetes Budapest Lexikont 1973-ban adták ki, melyet két évtizeddel később, 1993-ban a második, bővített és átdolgozott kétkötetes kiadása követett. Az ennél lényegesen kisebb terjedelmű, Sátoraljaújhely lexikona az államalapítás ezeréves évfordulójára jelent meg. (A 90'-es évek végén megjelent Kanizsa enciklopédiát – a műfaj eltérősége miatt – nem tekintjük előzménynek.) A sorban a harmadik Pécs ismerettára. Mivel azonban Budapest, Sátoraljaújhely és Pécs nem egyforma nagyságú települések, ezért a Pécs Lexikon a maga nemében egyedülálló kezdeményezés. Az első lexikon, amely egy vidéki nagyváros életét dolgozza fel.

Baranyában az ország több megyéjéhez hasonlóan a 19. század első évtizedében vette kezdetét a tudományos igényű kutatás, melynek legkiválóbb, országos rangú képviselője a tudós prépost, Koller József volt. A reformkori „megyeleírások” sorában megkülönböztetett helyet foglal el Haas Mihály Baranya-émlékirata, „Földirati, statistikai és történeti tekintetben”, valamint Hölbling Miksa „Orvosi helyirat”-a (1845). A század utolsó évtizedében a millenniumi lelkesedés hívta életre Baranya megye – mindmáig egyetlen – monográfiáját. A Várady Ferenc főlevéltárnok szerkesztésében megjelent „Baranya múltja és jelenje” két kötetben (1896, 1897), részletezően mutatta be a megye – benne Pécs – történetét, egészen az őskorig visszanyúlva. Az egyetlen Pécsről készült összefoglalás is ekkoriban jelent meg „Emléklapok Pécs sz. kir. Város múltjából és jelenéből” címmel, Ágh Timót szerkesztésében (1894).

Az elmúlt, 20. században számos történeti témájú könyv, sorozat, folyóirat (Pannónia, Minerva, Sorsunk, Specimina, Baranya) látott napvilágot. Az egyetemi, múzeumi és levéltári évkönyvekben tanulmányok, közlemények, forráspublikációk sora jelent meg. Hiányzott azonban e színes palettáról egy olyan kiadvány, amely összefoglalóan mutatná be Pécs múltját, jeles közszereplőit. A hasonló nagyságrendű városoktól eltérően – többszöri kísérlet ellenére – Pécsről napjainkig nem készült tudományos igényű monográfia. (1992 óta a Pécs Története Alapítvány koordinálásával folynak a 8 kötetesre tervezett ún. nagymonográfia munkálatai).

Ezúttal is lényegesen könnyebb lett volna egy életrajzi lexikont összeállítani, amelyből jó néhány készült már az országban. Ugyancsak könnyebb lett volna egy tisztán történeti lexikonhoz ragaszkodni, mint pl. Veszprém megye helytörténeti lexikona (1964, 1988), vagy a Körmentdi Helytörténeti Lexikon (2005), hiszen a múlt végérvényesen lezárult, még ha helyenként vannak vitatott részei is. A Pécs Lexikon nagy érdeme, hogy nem a könnyebb megoldást választotta, nem csak egy életrajzi vagy történeti lexikon született, hanem a mához is szól és napjaink adatait is tartalmazza. Hasonlóképpen bátorságra vall az élő személyek felvétele a lexikonba, hiszen könnyebb lett volna ugyan az elmúlást irányelvül választani, de ezáltal sok neves pécsi kötődésű személy maradt volna ki.

A Pécs Lexikonban szinte minden szakterület helyet kapott: a történelem, az egyházak, a gazdaság (ezen belül a bányászat, az ipar, a kereskedelem, a közlekedés és a vendéglátás), az oktatás, a közgyűjtemények, a közművelődés, a kultúra területei: az építészet, a színház, az irodalom, a zene, a sajtó, a képzőművészet, valamint a sport, a természet, a botanika, a geológia, a zoológia és több egyéb diszciplína is. A lexikon érdeme, hogy a szócikkei nem csupán a hozzáférhető könyvek alapján íródtak, hanem igen sok új adatot tartalmaznak, számos újdonsággal szolgálnak, az elvégzett jelentős és időigényes kutatásoknak köszönhetően. Magától értetődően nem kis munka a meglévő gazdag szakirodalom megkeresése a könyvtárakban, ezek elolvasása és kiterjedelmű, lényegre törő összegzése az érdeklődő olvasó számára. A lexikon munkatársai természetesen levéltárakban is végeztek kutatásokat. Mindezek dacára jócskán maradtak fehér foltok, amelyek a jövő kutatóira várnak. Egy lexikon nem a kutatás lezárását, hanem éppen ellenkezőleg, ezek további ösztönzését kívánja szolgálni. Egy lexikon igazán akkor sikeres, ha további kiadásokat, bővítéseket is megél, s erre a Pécs Lexikonnak – megítélésünk szerint – jó esélye van.

A tervezett 4,5 millió leütés helyett pontosan 4 454 407 karaktert tartalmaz a nyomtatott szöveg. Aki vett már részt lexikon szócikk írásában, az tudja, hogy az egyébként szigorúan előírt – karakterben rögzített – terjedelmet gyakran túllépik a (lelkes) szerzők. Nem kis munkát, fegyelmet, egyeztetést rótt ez a szerzőkre és a szerkesztőkre egyaránt, sőt konfliktusokat is okozott, hiszen a lexikon munkatársai kellően elfogultak voltak saját témájuk iránt. A lexikon szerkesztőit azonban az az elv vezérelte, hogy egy minél használhatóbb kézikönyv szülessen, rövidek, de pontosak, és ne aránytalanul nagyok legyenek az egyes szócikkek. A Pécs Lexikon mintegy 4700 szócikket tartalmaz, a megírt nyers szócikkek száma azonban ennél lényegesen több volt, ám a jobb használhatóság és a könnyebb visszakereshetőség a szócikkek összevonását indokolta. Az 1020 oldalas lexikon mintegy 2500 színes és fekete-fehér képet tartalmaz. A képek nem csupán illusztrálják a lexikon szövegét, hanem sok esetben önálló információértékkel bírnak és kiegészítik annak mondanivalóját. A képek között sok olyan található, amelyet eddig még soha nem láthatott a nagyközönség. Az első kiadás 3000 példányban látott napvilágot. A rendkívül informatív és elképesztően gazdag belbecssel a kulcsin is összhangban van. A gyomai Kner nyomda magas színvonalú munkájának köszönhetően látványosan reprezentatív kötetet vehet kezébe az olvasó (a 400 számozott, bőrkötéses példány a pécsi Kézművész Bt. munkáját dicséri).

A köteteket DVD-melléklet egészíti ki. A közölt 32 archív filmrészlet között olyan szenzációs felvételek találhatók, mint Soós altábornagy pécsi bevonulása 1921-ben, Hamerli Antal 17 perces filmje a 30-as évekbeli Pécsről, vagy a Hunyadi szobor 1956-os felállítása. Háromdimenziós animációban látható a Pozsárkó Csaba régész által készített ókori és középkori épületek rekonstrukciója, amelynek alapján virtuális sétát tehetünk az egykori római bazilikában, a 14. századi székesegyházban, valamint a karmelita kolostorban.

Végül, de nem utolsósorban szólni kell a Pécs Lexikon kezdeményezőiről és megvalósítóiról is. A lexikon elkészítésének gondolata pécsi értelmiségi körökben, a Sétatér c. folyóirat holdudvarában már az 1990-es évek végén felmerült. A gondolatot egy évtizeddel később a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara, valamint a Dél-Dunántúli Kulturális Ipari Klaszter, személy szerint dr. Síkfői Tamás karolta fel. 2007 végén a Hétfő Reklámügynökség (később a kiadóként is megjelenő Pécs Lexikon Nonprofit Kft., élén Simon Attilával), továbbá a Baranya Megyei Levéltár (dr. Ódor Imre) részvételével megalakult a Pécs Lexikon Konzorcium, amely vállalta, hogy széles társadalmi összefogással, döntően szponzori, illetve pályázati támogatással biztosítja a munka feltételeit.

A következőkben időrendben – természetesen vázlatosan – igyekszünk áttekinteni a lexikon megszületésének főbb állomásait. 2007. december 1-jén jött létre a Pécs Lexikon Konzorcium, amelynek résztvevői dr. Síkfői Tamás (elnök), Simon Attila (kommunikációs vezető), dr. Ódor Imre (főszerkesztő). 2008. január 15-én megalakult a lexikon tanácsadó testülete. A főszerkesztő javaslata alapján a 7 tagú tanácsadó testületbe a saját szakterületükön kiemelkedő tudósok, szakemberek kerültek felkérésre, név szerint: dr. Szolcsányi János akadémikus, az MTA PAB elnöke, dr. F. Font Márta, a PTE rektorhelyettese, dr. Horváth Gyula, az MTA RKK fő-

igazgatója, Kéri István, a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, Ágoston Zoltán, a Jelenkor főszerkesztője, Horváth András, a Dél-Dunántúli Építész Kamara elnöke, Závoczky Szabolcs, a DDNPI igazgatója. Eredetileg – a mintának tekintett Budapest Lexikonból kiindulva, egy 10–12 000 szócikket tartalmazó általános lexikon megvalósítása volt a cél, a kor követelményeinek megfelelően, számos illusztrációval (az első kalkulációban mintegy 4–5000 képpel, grafikával).

A Pécs Lexikon kommunikációjában már a kezdetektől megjelent, hogy közösségi alkotásnak szánják elképzelői. A Konzorcium felhívással élt, megszólította a város polgárait, tegyenek javaslatokat a lexikon címszavaira. (Előljáróban a már összegyűlt több száz címszóhoz, erőteljesen túlbecsülve a lakosság aktivitását, mintegy 25 000 címszó javaslatra számított a konzorcium.

A lexikon gazdasági vállalkozás is (ugyanis csak minimális saját erőre támaszkodhatott), melyhez már a kezdetektől szponzori, illetve pályázati támogatás útján kívánta a Konzorcium a szükséges anyagi fedezetet biztosítani.

A Pécs Lexikon szerkesztőbizottságának alakuló ülésére 2008. február 7-én került sor, a bázis-intézménynek tekintett Baranya Megyei Levéltár – „lexikonszerkesztőségként” rendelkezésre bocsátott – helyiségében. A szerkesztőségbe az általános lexikon szerteágazó szakterületeinek „lefedésére” 2008 február-márciusában 14 szakember kapott szakszerkesztői felkérést: Nagy Imre Gábor (főszerkesztő-helyettes, történelem), Ágoston Zoltán (irodalom), dr. Fedeles Tamás (középkor-egyház-történet), Gál Éva (képszerkesztő), Horváth Eszter (személyek), dr. Kaposi Zoltán (gazdaság), Márfi Attila (kultúra), Móró Mária (történelem, 18–19. sz.), dr. Pesti János (helynevek), dr. Pilkhoffer Mónika (építészet), dr. Romváry Ferenc (képző-, iparművészet), Rozs András (történelem, politika 20. sz.), dr. Sándor László (oktatás), Závoczky Szabolcs (természeti környezet). A szerkesztőség folyamatos működését Gyánti István szerkesztőségi titkár munkába állása jelentette, valamint az informatikai háttér megeremltése biztosította.

Időközben a Pécs Lexikon marketingtevékenysége is aktívra vált, melyet részben az interaktív honlap biztosított, valamint a média illetve potenciális támogatók megkeresése is jelzett. A szerkesztőbizottság, a szerzők és közreműködők felkérése és velük való konzultáció mellett folyamatosan csiszolódtak a lexikon-szerkesztés elvi, módszertani általános és szakfeladatai.

Mindezen problémakör 2008. március 31-én kibővített (a tanácsadó testület és egyéb közreműködők részvételével megtartott szerkesztőségi ülésen került terítékre. Az egyik legfontosabb kérdés a szócikk-struktúra összeállítása, lezárása, illetve a megjelentetés (kiadás) szempontjából a szerkesztési munkálatok ütemezése volt. Egyöntetű elhatározás született: 2010. szeptember elsejére, a város napjára el kell készülnie a lexikonnak (ez a dátum elképesztő fegyelmet és összeszedettséget igényelt a résztvevőktől). A megvalósítás érdekében – a 2008. szeptemberi szerkesztőségi ülésen – döntés született a szakfeladatok ütemezéséről:

2008. szeptember 30. a szócikkek „lezárása”, november 30., szócikk-írók felkérése.

2009. augusztus 31. a szócikkek leadási határideje; október 30. a szócikkek lektorálása; december 31., nyomdai előkészítés.

A rendkívül szoros határidők betartása érdekében döntés született a szerkesztőkkel való szerződés megkötéséről. Időközben Móra Mária Anna betegsége miatt lemondani kényszerült szakszerkesztői tisztéről. Az egységes arculat kialakítása érdekében a szerkesztőség Pesti Andrászt kérte fel a fotó- és reprodukciós munkák elvégzésére. A hatékonyabb munka érdekében „minta-szócikkek” elkészítését határozta el a szerkesztőség.

2008. novemberében az irodalmi szakszerkesztő posztján is változás következett be, Ágoston Zoltán helyét Tüskés Tibor irodalomtörténész vette át. Az ez idő tájt mintegy 7000-re tehető címszójavaslat strukturálása az utolsó stádiumához érkezett.

Letisztult a lexikon szócikk-állományának „belső struktúrája”. Döntés született a szócikkek terjedelmi behatárolásáról. 300–600–900 helyett 400–800–1200 karakter terjedelműek a szócikkek, melyeket egy – különösen indokolt esetben – ún. „esszé-kategória” egészít ki. Az év folyamán a szerkesztőségi ülések állandó visszatérő témája volt, hogy élő személyek bekerüljenek-e a lexikonba. Hosszú viták (érvek, ellenérvek) mellett körvonalazódott egy konszenzusos megoldás, mely a 60 éves korhatár feletti (ezen túlmenően kivételt képeztek a balett-táncosok, a sportolók, az egyéni kiemelkedő teljesítmények) bekerülését fogadta el.

A szócikkek átfedéseinek kizárása kissé kitolta a végleges lezárás időpontját, ezt a szerkesztőség 2009. január 31-i dátumban határozta meg. Ezt szabta meg a szerkesztőség a szerzőkkel való megállapodás (szerződéskötés) időpontjával is. 2009 februárjában a szerkesztőbizottság konstatálhatta, hogy több mint 90 százalékban befejeződött a szócikkek terjedelem szerinti kategorizációja, elkészültek a szerzői megállapodások. Ezzel tulajdonképpen lezárult a lexikonszerkesztés előkészítő fázisa, mellyel párhuzamosan a szponzori szerződéseknek köszönhetően biztosítottá vált a PL megjelenítéséhez szükséges anyagi háttér is.

Ezt követően – egyéb megbízásai miatt – dr. Ódor Imre főszerkesztő a konzorciummal egyeztetve, dr. Romváry Ferencnek adta át helyét 2009. február 24-én, március 1-jei kezdéssel. A lexikon munkálataiban az extenzív időszakot az intenzív alkotói fázis váltotta fel. A felkért szerzők közül végül 131 személy vette ki részét az alkotói folyamatból. A szakszerkesztők száma is lecsökkent (Fedeles Tamás, Kaposi Zoltán, Márfi Attila, Nagy Imre Gábor, Romváry Ferenc, Rozs András). A szerzők, az időközben átstrukturálódott szerkesztőség, főként a kéziratok utolsó rostját végző négytagú szerkesztőbizottság (dr. Romváry Ferenc, Nagy Imre Gábor, Horváth Eszter, Gyánti István), a technikai-informatikai szerkesztők és közreműködők a 2010-es év folyamán emberfeletti munkával tették nyomdakésszé a kéziratot. Mindennek köszönhetően így a tervezett megjelenítés időpontját követően, 2010. november 5-én nyomdába kerülhetett a lexikon első, 15-én a második kötete, és 2010. december 10-én bemutathatták a Városházán, illetve a Tudásközpontban.

A Pécs Lexikon nyilvánvalóan nem hibátlan munka, hiszen hibátlan kötet nem létezik, de minden bizonnyal a 2010-es év egyik legmaradandóbb szellemi alkotása. Reméljük, hogy hozzájárul a pécsiség, a pécsi identitástudat elmélyítéséhez. Pécs közönsége Európa Kulturális Fővárosához méltó hiánypótló és reprezentatív karácsonyi ajándékot kapott a Pécs Lexikon megjelenésével, hirdelve az összefogás és a nehézségeket leküzdő elszántság erejét.

PÉCSI PÜSPÖKÖK A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN I.

A pécsi a 14–15. században a leggazdagabb magyar egyházmegyék közé tartozott. Ennek következtében a püspökséget irányító főpapok igen nagy presztízzsel rendelkeztek a magyar prelátságok között. A jelen tanulmánnyal induló sorozatban az egyházmegye élén álló püspökök rövid életrajzát adom közre, a 14. század derekától a mohácsi csatáig bezárólag. A kiválasztott időszak személyes érdeklődésem mellett azzal magyarázható, hogy a most a Pécsi Szemle hasábjain megjelenő anyag szerves részét alkotta a 2009 novemberében megjelent egyházmegye-történet középkort tárgyaló kötetének, így egyúttal az ottani témafelelőst is tükrözi.¹

Koppenbachi Vilmos (1361–1374)

Pécs 19. püspökének származásáról meglehetősen kevés információval rendelkezünk. A család Saarland területéről, Bliesgauból származott, névadó településük, Koppenbach pedig Felső-Bajorországban, közelebbről Ingolstadt és München között helyezkedik el. A família első ismert tagja, János – aki Vilmos nagybátyja lehetett – 1294-ben bukkant fel a forrásokban. A család egy elszegényedett nemesi família volt, az említett esztendőben János a család bizonyos saarlandi birtokát adta el a zweibrückeni grófoknak. A família a 13. század végétől tehát bizonyosan a zweibrückeni grófok szolgálatában állt. Apját Henriknek hívták, és 1357 májusában már elhunytként említették. Minthogy 1373-ban idős kora miatt kapott szentszéki engedélyt koadjutor kinevezésére, valószínűleg a 14. század első évtizedében látta meg a napvilágot.² Ifjúkoráról nem rendelkezünk információkkal, így tanulmányairól sem tudunk. Későbbi diplomáciai tevékenységét, valamint a pécsi egyetem alapításában játszott szerepét mérlegelve azonban kánonjogi ismeretekkel bizonyosan kellett rendelkeznie, s e megfontolás alapján talán joggal következtethetünk egyetemi képzettségére.

Magyarországra kerülésével kapcsolatban mindenképpen szükséges megemlíteni szűkebb pátriája hatalmi konstellációját. Maga a zweibrückeni grófság 1335-től a Luxemburg dinasztia érdekkörébe tartozott, ugyanis Walram gróf a későbbi IV. Károly császár (1346–1378) szolgálatába lépett. A grófok territórium a speyeri egyházmegyéhez tartozott, melyet 1331-től ugyancsak egy Luxemburg, jelesül Károly nagybátyja Balduin trieri érsek – egyúttal választófejedelem – kormányzott. Az egyházi pályára

---

¹ A középkor évszázadai (1009–1543). Szerk. Fedeles Tamás–Sarbak Gábor–Sümei József. Pécs, 2009. = A Pécsi Egyházmegye Története I. Az 1009 és 1361 közt működő püspökök életrajzát Koszta László, míg az 1526 és 1543 közöttiekét Varga Szabolcs készítette el.

² Zimmermann, Harald: Wilhelm von Koppenbach, der Gründer der Universität Fünfkirchen = In: Die ungarische Universitätsbildung und Europa. Hrsg. v. Font, Márta–Szögi, László. Pécs, 2001. 33–39. p.; Petrovics István: A középkori pécsi egyetem és alapítója = Aetas, 20 (2005) 4. sz. 29–39. p. – vö. Koller, Josephus: Historia episcopatus Quinqueecclesiarum. I–VII. Posonii, Pesthini, 1782–1812. III. 69–138. p. Zimmermann, Harald: Der fünfkirchner Bischof Wilhelm von Koppenbach und die siebenbürger Sachsen. Einige Überlegungen. In: In honorem Gernot Nussbächer. Ed. Daniel Nazare, Ruxandra Popovici, Florin Bogdan. Braşov, 2004. 251–267. p. itt: 253. p.

lépő Vilmos e körülmények következtében, vélhetőleg Balduin ajánlására kerülhetett IV. Károly látókörébe, aki káplánként alkalmazta. Vilmos 1353 tavaszán kerülhetett kapcsolatba I. (Nagy) Lajos királlyal (1342–1382), ugyanis ekkor Budán találkozott a magyar és a német uralkodó, s újonnan kötött házasságaik ünneplése mellett, születendő gyermekeik révén dinasztikus kapcsolatot kívántak kötni.³ Lehetséges, hogy a találkozó megszervezésében a kiváló diplomáciai érzékkel rendelkező Vilmosnak is komoly szerepe volt, azonban erről forrásaink nem tudósítanak. A német származású klerikus és a magyar uralkodó ismeretsége azonban vélhetőleg korábbról datálódott. Nagy Lajos első hitvese ugyanis Károly első házasságából született leánya, Margit volt (†1349). E hipotézist erősítik meg Vilmos ismert szupplikációi is, melyekben a magyar uralkodó folyamodott a Szentszékhez érdekében.

Vilmos püspök főpapi pecsétje (forrás: A középkor évszázadai i.m. 111.p.)

³ Codex diplomaticus Regni Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI. Ed. Fejér, Georgius, Budae, 1829–1844. X/9. Nr. 111, 112.

Vilmos első ismert egyházi javadalma, a bergzaberni plébánia 1333-tól a zweibrückeni grófok kegyurasága alá tartozott. Közelebről nem ismert, hogy mikor nyerte el a beneficiumot, mindenestre 1353 májusában már a stallum birtokában volt. Az említett időpontban e mellett már Lajos király káplánjaként kívánt a speyeri székeskáptalanban kanonoki stallumhoz jutni az uralkodó támogatásával. Ekkor a kérés még eredménytelen maradt, ezért kellett megismételnie négy esztendővel később. Egy 1358 áprilisi adat alapján úgy látszik, hogy végül elnyerte a speyeri stallumot, melyet legkésőbb pécsi püspöki kinevezéséig kezében tartott. Magyarországra történő áttelepülésének idejét az 1357 májusi folyamodványa alapján kísérelhetjük meg hozzávetőlegesen meghatározni. A kérvényben Lajos király „titkáráként és szeretett tanácsosaként” (*secretarius et predilectus consiliarius*) szerepel, így ekkor már vélhetőleg a Magyar Királyság területén élt.⁴

Hamarosan magyar egyházi javadalmak birtokába jutott. 1358 áprilisában császári prépostként tűnt fel, majd nevni Treutel István egri préposttal cserélte el császári stallumát. Jóllehet a cserét a Szentszék csak a következő esztendő tavaszán hagyta jóvá, azonban Vilmos már 1358 őszén egri prépostként szerepelt.⁵ Az egri nagypréposti méltóság a leggazdagabb magyar káptalani javadalmak közé tartozott, mellyel az uralkodó Vilmos szolgálatait honorálta. A klerikus ugyanis 1358 októberétől királyi kápolnaispánként (*comes capellae regiae*) és titkos kancellárként (*secretarius cancellarius*) szolgálta a királyt.⁶

Koppenbachi Vilmost mindenekelőtt diplomataként foglalkoztatta a magyar király, így Nagy Lajos tanácsosaként 1358 februárjában jelen volt a zárai béke megerősítésénél. 1360 májusában került sor Nagyszombat városában IV. Rudolf osztrák herceg, valamint IV. Károly császár nézeteltéréseinek rendezésére a magyar uralkodó közreműködésével. Az esemény diplomáciai előkészítésében jelentős szerepet játszhatott Vilmos is. Korábbi szolgálatai mellett minden bizonnyal e béke tető alá hozásában játszott szerepe is hozzájárult ahhoz, hogy az említett év júliusában a császár az elzászi Seltz városkát, valamint Weißenburg és Muntat települések fennhatósági jogát zálogosította el neki. Az okmányok az anyagi gyarapodás mellett egy további fontos információt is tartalmaznak, jelesen Vilmos pécsi püspökségre való kizemeltségét. A püspökségben a Szentszék végül 1361. január 18-án erősítette meg. A kinevezéséért a pápának, valamint a bíborosi kollégiumnak járó 3400 arany illeték megfizetésére vállalt kötelezettséget.⁷

Kormányzati és diplomáciai feladatai miatt igen keveset tartózkodhatott püspöki székhelyén. Amint már említettem, 1358 őszétől királyi kápolnaispánként és titkos kancellárként működött egészen haláláig. Az e tisztségekkel járó diplomáciai és kormányzati feladatok pedig többnyire elszórták püspöki székhelyéről. A királyi

⁴ Bossányi Árpád: Regesta Supplicationum. (A pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású adatai) 1342–1394. I–II. Bp., 1916–1918. II. Nr. 92.; Zimmermann... i.m. 2001. 34–35. p.

⁵ Fedele Tamás: A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526). Pécs, 2004. =Tanulmányok Pécs történetéből 17. 465–466. p.

⁶ Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1310–1457. = Középkori magyar adattár. 2001. (PC CD–ROM, Arcanum Adatbázis Kft. Budapest). (Kápolnaispán).

⁷ Eubel, Conrad: Hierarchia Catholica Medii Aevi sive Summorum Pontificum S.R.E. Cardinalium, Ecclesiarum Antistitum Series, Bd. I-II. 2. Aufl., Münster, 1913-1914; Bd. III., Münster, 1910. I. 431. p.

kápolna – természetesen a liturgikus feladatok ellátása mellett – az Anjou-korban, egészen Vilmos haláláig a királyi udvar központi hiteleshelyeként is működött, emellett pedig a király diplomáciai testületének bázisa volt. Ez utóbbi funkciója révén pedig elsősorban kánjogi ismeretekkel rendelkező klerikusokat találunk az időszakban a *capellában*, s e körülmény szoros összefüggésben áll az ország elsőként létrehozott egyetemének, a pécsi *studium generalé*nak a megalapításával (1367).⁸

V. Orbán pápa (1362–1370) 1364 tavaszán kelt levelében köszönetét fejezte ki a pécsi püspöknek, hogy a császárnál tárgyaló legátusát tanácsokkal látta el és mindenben támogatta. Igen valószínű, hogy Vilmos maga is részt vett a magyar király és IV. Károly császár konfliktusát rendező csehországi tárgyalásokon. Három esztendővel később a pécsi püspök Bajorországban tárgyalt a Wittelsbachokkal egy, a Habsburgok ellen irányuló bajor–magyar szövetségről, melyet végül 1369 őszén kötöttek meg. 1371-ben, e megállapodás értelmében a bajorokat támogatta Lajos király a Brandenburgot megtámadó császárral szemben, továbbá morva területekre küldött magyar csapatokat. XI. Gergely pápa Vilmos püspököt és barátját, a kiváló kánjogászt, a pécsi egyetem professzorát, Galvano di Bolognát is felkérte a magyar uralkodó és a császár közti béke közvetítésére. A pápa más ügyekben is igénybe vette a királynál jelentős befolyással rendelkező főpap szolgálatát. A szentatya 1371-ben felkérte, hogy vesse latba befolyását és érje el, hogy Lajos csapatokat küldjön a milánói herceg ellen. 1373-ben az esztergomi és a kalocsai érsek, valamint a pécsi püspök kapott pápai megbízást, miszerint nekik kellett őrizniük az oszmánok elleni keresztes hadjárat céljára gyűjtött segílyt.⁹

Kormányzati feladatai közül kiemelkedik 1366-os megbízatása, ekkor ugyanis a király az erdélyi szászok vikáriusává nevezte ki. E rövid ideig, mindössze néhány napig tartó helytartói megbízásában jelentős szerepe lehetett Vilmos német származásának. Az erdélyi szászokhoz fűződő szorosabb kapcsolatát egy másik oklevél is alátámasztja. 1370 őszén támogatta a Budára érkező négytagú szász delegációt, sőt Vilmos jelentése alapján állította ki számukra a kancellária a királyi privilégiumot. Pozsega megye ispáni tisztségét 1366–1367-ben látta el.¹⁰

Püspöki tevékenységéről meglehetősen keveset tudunk. 1372 szeptemberében Róma engedélyezte – Vilmos püspök kérésének megfelelően – a karmeliták pécsi letelepedését. A püspök által számukra átengedett területen templom, kolostor és temető létesítésére is engedélyt kaptak.¹¹ A Magyarországon kevésbé elterjedt szerzetesrend letelepítésében bizonyosan szerepet játszott a püspök német eredete. Mindazonáltal a pécsi kolostor alapítása egy több évtizedes folyamatként értékelhető, mely a 15. század negyedik évtizedéig tartott.

1373 novemberében engedélyezte Vilmos püspök számára a pápa, hogy idős korára és egészségi állapotára tekintettel (*multum senex et validudinarius existis*), egy alkalmas *coadiutor*t vegyen maga mellé. Ugyan közvetlen adataink nincsenek a koadjutor személyére vonatkozólag, azonban vélhetőleg a püspök egyik bizalmasá-

⁸ Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest, 1971. 42. p.

⁹ Fedeles Tamás: A 14. század derekától Mohácsig. In: A középkor évszázadai... i.m. 111.

¹⁰ Zimmermann... i.m. 2004. 251, 255–257, 264. p.; Engel... i.m. 2001. (Ispánok, Pozsega)

¹¹ Koller... i.m. III. 131–132. p.

ról, Znojmoi (Znaimi) Jánosról lehet szó. A püspök számára kiállított pápai bullát megelőzően kapott ugyanis az említett János pápai rezervációt egy pécsi kanonoki stallumra, amely megerősíti e feltételezésemet. Az okmányból értesülünk Znojmoi egyházi hivatalairól és javadalmairól: a magyarországi tizedek pápai *subcollectora*, Vilmos pécsi püspök kedvelt titkára (*dilectus secretarius*) és a Szentszékhez küldött követe, egy – közelebbről nem ismert – pécsi oltár igazgatója, valamint boszniai olvasókanonok volt.¹² A püspök nevének utolsó előfordulása egy általa, 1374. június 2-án kápolnaispánként kiadott oklevélben olvasható.¹³ A betegeskedő főpap ezt követően néhány hónapon belül elhunyt, majd az Aranyos Mária-kápolnában temették el, sírja fölé pedig egy baldachinos síremléket emeltek.¹⁴

Alsáni Bálint (1374–1408)

Pécs 20. püspöke az előkelő Szenté-Mágocs nemzetség szülötte volt.¹⁵ A család felemelkedése az Anjouk idején történt. Logret fia János ugyanis Károly Róbert uralkodása idején először a baranyai ispáni méltóságot nyerte el (1319), majd pedig a tekintélyes macsói bánság élére került, melyet 1328 és 1334 között irányított.¹⁶ János oltár elé vezette Garai Pál leányát, Ilonát, ezáltal az Alsániak olyan jelentős famíliákkal kerültek rokoni kapcsolatba, mint a Garaiak, Gilétfiek, Nekcseiek. János és Ilona házasságából három gyermek született: Bálint, Pál és Gergely, közülük a későbbi pécsi püspök lehetett a legidősebb. A család a pécsi egyházmegye területén, közelebbről Valkó megyében volt birtokos.¹⁷

Bálint egyházi pályára lépett, melyben bizonyosan jelentős szerepe lehetett anyai nagybátyjának, Garai János veszprémi püspöknek (1347–1357) és királynéi kancellárnak. Ugyancsak nagybátyja révén nyerte el a veszprémi székeskáptalan kanonoki stallumát 1352-ben.¹⁸ A következő évben pedig már az esztergomi olvasókanonoki méltóság is az övé volt. E javadalmak birtokában folytatott Itáliában – vélhetőleg Bolognában – egyetemi tanulmányokat, végül kánonjogi doktori fokozatot szerzett.¹⁹ Királyi káplánként az udvar tagja volt, ahol közelebbről nem ismert feladatai voltak, valószínűleg a kancellárián is besegített.

Magas képzettsége, az uralkodó iránti hűsége és befolyásos rokonai támogatása által Lajos király alkancellárrá nevezte ki 1372–1373 fordulóján. Ez egyúttal azt jelentette, hogy ténylegesen ő irányította a kancelláriát, mivel az uralkodó 1366-tól betöltetlenül hagyta a kancellári méltóságot. E pozíció birtokában néhány

¹² Fedeles... i.m. 2005. 468–469. p.

¹³ Magyar Országos Levéltár (MOL), Mohács előtti Gyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (DF) 285 988.

¹⁴ A síremlékről és a püspök építkezéseiről ld. Buzás Gergely: Az egyházmegye építészeti emlékei = A középkor évszázadai... i.m. 651–654. p.

¹⁵ Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. h. n., 1995. (Reprint) 971–980. p.

¹⁶ Engel... i.m. 2001. (Baranyai ispán); (szlavón bán, dalmát-horvát bán)

¹⁷ Petrovics István: A pécsi egyetem kancellárjai: Koppenbachi Vilmos és Alsáni Bálint püspökök pályafutása. In: Egyházi arcélek a pécsi egyházmegyében. Szerk. Fedeles Tamás–Kovács Zoltán–Sümeji József. Pécs, 2009. (= Tanulmányok a Pécsi Egyházmegye történetéből V.) 21–42. p.

¹⁸ Engel Pál: Zsigmond bárói: rövid életrajzok = Művészet Zsigmond király korában. I–II. Szerk. Beke László, Marosi Ernő, Wehli Tünde. Budapest, 1987. I. 405. p.

¹⁹ Veress Endre: Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864. Budapest, 1941. (= Monumenta Hungariae Italica 3.) 27. p.

alkalommal a királyi különös jelenlét bíróságát (*specialis praesentia regia*) is vezette.²⁰ Szolgálatait honorálandó, a király a Koppenbachi Vilmos halála következtében megüresedett pécsi püspöki székre ajánlotta, melyre a Szentszék 1374. július 21-én nevezte ki.²¹ Alkancellári tevékenysége a király 1376-1377-es kancelláriai reformjáig tartott. A leváltás hátterében vélhetőleg az állhatott, hogy Demeter zágrábi püspök, később esztergomi érsek – Alsáni legfőbb riválisa – kapott főkancellári kinevezést, s egyúttal a királyi különös jelenlét bíróságának állandó vezetője lett.²²

Leváltását követően a pécsi püspök elsősorban diplomataként szolgálta az uralkodót. 1378-1379-ben Padovában és Velencében folytatott tárgyalásokat Lajos király követeként a padovai–velencei háború megakadályozása, majd lezárása érdekében. 1381-ben, Torinóban tárgyalt oldalán Horváti Pál zágrábi püspökkel, valamint Pásztói János udvari vitézzel a velenceiekkel. A megbeszéléseket követően került sor a békeokmány aláírására, melyben megerősítették az 1358-ban megkötött magyar–velencei békét. A békeszerződés értelmében Dalmácia ismét visszakerült a magyar koronához, valamint a köztársaság évi 7000 forint fizetését vállalta.²³ Ugyancsak e követjárás alkalmával került a két főpap birtokába remete Szt. Pál ereklyéje, melyet Budára szállítottak.

Nagy Lajos halálát követően a Garai-párt tagjaként Erzsébet anyakirálynő egyik bizalmasának számított, melyet királynéi főkancellári címe is mutat.²⁴ Erzsébet révén jutott Alsáni egyházi karrierje csúcsára, ugyanis VI. Orbán pápa (1378–1389) 1384-ben bíborossá kreálta. Tituláris temploma a római Szt. Szabina-templom lett. Jóllehet bíborosként az Örök Városba kellett volna költöznie, azonban pápai felmentés révén továbbra is megtarthatta püspökségét, és addigi székhelyén maradhatott. 1407-ben, több mint két évtized múlva jutott csak el a kúriába és látogatta meg címtemplomát.²⁵ Mindazonáltal mindmáig ő az egyetlen, aki pécsi püspökként lett a bíborosi kollégium tagja. 1386 februárjában ő is szemtanúja volt a II. (Kis) Károly ellen elkövetett merényletnek. Minthogy a jelzett esztendő nyarán nem volt tagja a királynék délvidékre tartó kíséretének, nem vált áldozatává az ellenpárt garai csatát követő leszámolásának.

Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) trónra kerülésével Alsáni fokozatosan kiszorult az országos politikából. Ennek legelső kézzelfogható jele az volt, hogy a Demeter érsek halálával üressé váló esztergomi érseki székbe nem őt, hanem a nála jelentősen fiatalabb Kanizsai Jánost ültette az uralkodó. Mindazonáltal 1393–1394-ben a király az ország helytartójává nevezte ki harmadmagával.²⁶ Ugyanak-

²⁰ Süttő Szilárd: Demeter és Alsáni Bálint bíborosok versengése Mária és Erzsébet királynők udvarában. (Szfragisztika és egyháztörténet) In: Bessenyei József et alii (szerk.): Források és történetírás. Miskolc, 2003. (= Studia Miskolcinsula 4.) 74. p.

²¹ Eubel... i.m. I. 431. p.

²² Fedeles... i.m. 2005. 346. p.; Süttő... i.m. 2003. 74. p.

²³ Nagy Lajos Padovát támogatta, mintegy 5000 fős kontingenst bocsátott az uralkodó Francesco di Carrara rendelkezésére. Áldásy Antal: Alsáni Bálint bíbornok. Budapest, 1903. (= Magyar történelmi életrajzok XIX/1.) 66–71. p.

²⁴ Süttő... i.m. 2003. 75. p.

²⁵ Eubel... i.m. I. 24. p. valószínűleg már az utazást megelőzően festette címerét a templom apszisába. Vő. Banfi, Florio: Ricordi ungheresi in Italia. Roma, 1942.

²⁶ Engel... i.m. 1987. 405. p.

kor nem rejtette véka alá rosszallását Zsigmondnak az egyházat sújtó adópolitikájával szemben. A király ezért a macsói bánnal foglaltatta le a püspökség birtokait, melyeket csak 1399-ben adott vissza Alsánnak.²⁷ Ezzel, úgy tűnik, rendeződött kettejük nézeteltérése, ugyanis 1400-ban a király csehországi útja idején az országtanács tagjaként találkozunk Alsáni Bálint nevével, a következő két évben pedig a király bírói helyetteseként tűnt fel. Jóllehet az 1403-as Zsigmondellenes felkeléstől távol tartotta magát, a későbbiekben már nem jutott komoly belpolitikai befolyáshoz. A király Alsáni diplomáciai tapasztalatait még egy alkalommal igénybe vette. 1407-ben Velence érintésével Rómába küldte az Alsáni és András spalatói érsek vezette küldöttséget, ahol XII. Gergely pápával (1406–1417) folytatott tárgyalásokat. A misszió célja kettős volt, egyrészt az adriai köztársaságnak felajánlották a magyar király szövetségét; továbbá a Szentatyánál kellett közbenjárniuk annak érdekében, hogy nyilvánítsa keresztes hadjárattá Zsigmond tervezett boszniai hadjáratát.²⁸

1374 nyarán nyerte el Alsáni a pécsi püspöki széket, s októberben kötelezte magát a kinevezési illeték megfizetésére.²⁹ Főpapként mindenekelőtt egyházmegyéje birtokait igyekezett megvédeni, lehetőség szerint gyarapítani. Püspöksége kezdetén a pápához fordult a püspöki menzához tartozó birtokok védelme érdekében, melyeket, úgy látszik, már az Anjou-korban is károk értek. XI. Gergely pápa (1370–1378) 1376 januárjában kiállított bullája értelmében a pécsi egyházmegye birtokainak védelmezőivé nevezte ki az esztergomi érseket, a veszprémi püspököt és a cikádori apátot.³⁰ Nyilvánvalóan ezzel összefügg a székeskáptalan privilégiumainak pápai megerősítése, mely az Alsáni számára kiállított dokumentummal azonos napon kelt.³¹ A főpap a püspökség birtokainak gyarapítása érdekében az erőszaktól sem riadt vissza. Különösen az 1380-as évek második felétől kezdve szaporodtak meg ezek az ügyek, mely jelenség bizonyosan azzal (is) magyarázható, hogy ekkortól szorult háttérbe a főpap az országos politikában. A kölcsönös rajtaütések egyik gócpontját a Mohács környéki püspöki falvak, ill. a közjük ékelődő, valamint velük szomszédos települések alkották. A püspöki várnagy, a tiszttartók és a települések lakói kölcsönösen pusztították Bátmonostori Töttös László, a Szekcsői Herceg család, valamint a Nyulak-szigeti apácák falvait, birtokait, melyről számos oklevél tudósít.³² A másik neuralgikus pontot a szentlászlói pálos kolostor Szentaga és a püspökség Dörgicse birtoka közti határok kérdése jelentette. Az 1404-ig húzódó konfliktus vélhetőleg arra utal, hogy Alsáni a püspökség birtokaihoz kívánta csatolni a szerzetesek említett falvát a hozzátartozó jószágokkal.³³

²⁷ 1399. jún. 5.: Zsigmond-kori oklevéltár. I–XI. Szerk. Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor. Budapest, 1951–2009. (a továbbiakban: ZsO) I. Nr. 5899.

²⁸ Engel... i.m. 1987. 405. p.

²⁹ 3400 aranyforintra rúgott a *servitium* összege, melyet két részletben kívánt befizetni. Vö. Koller... i.m. III. 138–139. p.

³⁰ Koller... i.m. III. 182–184. p.

³¹ 1476. jan. 16.: Koller... i.m. III. 174. p.

³² A zichi és a vásonekeői gróf Zichy-család idősb. ágának okmánytára I–XII. Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső. Pest–Bp., 1871–1931. IV. 160–165, 452–455. p. V. 449–450. p.

³³ Az ügyre részletesen ld. Áldásy... i.m. 1903. 34–37. p.

Bizonyára a Demeter bíboros-érsekkel való versengés egyik következményeként kell értékelnünk, hogy Alsáni nem engedte részt venni egyházmegyes papságát az 1382-ben tartott esztergomi zsinaton. Demeter érsek Rómához fordult jogorvoslatért, melynek következtében a Szentszék a bácsi prépostot bízta meg az ügy kivizsgálásával.³⁴ Forrásaink sajnos nem tájékoztatnak az ügy folytatásáról, amely esetleg arra enged következtetni, hogy rövidesen rendeződött a helyzet.

Főpapi teendői közül mindenképpen említést érdemel, hogy több búcsúkiváltságot adományozott a pécsi püspökség, ill. más egyházmegyék templomainak. 1386-ban a pécsi egyházmegyes patacsi, a zágrábi püspökség területén lévő sztrezai pálos kolostort, valamint a veszprémvölgyi ciszterci monostort felkereső hívek részesülhettek búcsúban.³⁵

Két egyházalapítás Alsáni nevéhez (is) köthető. Az egyházmegye déli részét veszélyeztető eretnek tanok megfékezése érdekében a családi birtokközpontban, Alsánon 1374-ben Szt. Ferenc tiszteletére ferences kolostort alapított. A templomot meghatározott napokon felkereső hívek számára a püspök kérésére 100 napi búcsút engedélyezett a pápa. Az eretnekek a Balkánon, kiváltképpen Boszniában jelentettek évszázadok óta problémát a katolikus egyház számára, de a határos magyar egyházmegyék déli területein is feltűntek. Horváti János macsói bán kifejezetten a patarénusok megfékezése érdekében alapított ferences kolostort az egyházmegye déli részén. A főpap többedmagával Keresztelő Szt. János tiszteletére létesített kápolnát a püspökség Szász mezővárosában, mely szintén pápai búcsúengedélyt kapott (1408).³⁶

Alsáni püspöki tevékenységét elsősorban az általános helynök segítette. Ugyanakkor ő volt az első a pécsi püspökök sorában, aki a főpapi liturgia végzéséhez segédpüspököt vett maga mellé. György pécsi kanonok argyasi címzetes püspökként segítette főpapi teendőiben.³⁷

Alsáni Bálint püspök a pécsi egyetem második kancellárjaként működött, amint néhány okmány ezt igazolja. Mindazonáltal az egyetem sorvadása már az ő működése idején megkezdődhetett, mely intézmény működése legkésőbb a főpap halálával megszűnt.³⁸

A bíboros 1407-es itáliai utazása alkalmával, Sienában ágynak esett. Betegen vágott neki a hazaútnak, s már nem is gyógyult fel teljesen. 1408. november 19-én hunyta le örökre szemét. Sírköve a székesegyház Corpus Christi kápolnájában volt egészen a bazilika 19. század végi átépítéséig, jelenleg a Dómmúzeum galéria részén látható. A főpapi ornátusban ábrázolt alak feje felett bíborosi kalap lebeg. Jobbját áldásra emeli, baljában gazdag ornamentikájú pásztorbotot tart. A bíboros fejétől jobbra

³⁴ Koller... i.m. III. 189–191. p.

³⁵ 1386. okt. 4–5.: MOL, Mohács előtti Gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: DL) 7222; Mályusz Elemér: A szlavóniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban III. In: Levéltári Közlemények 6 (1928) 87–203. p. itt: 96–97. p.; DL 7210.

³⁶ Koller... i.m. III. 175. p.; Codex... i.m. IX/5. 106. p.; Andriæ, Stanko: Kapisztrán Szent János csodái. Budapest, 2009. 47. p.; 1408. nov. 21.: ZsO II. Nr. 6434.

³⁷ Személyére ld. Fedeles Tamás: „Georgius episcopus Argensis”. In: Ünnepi tanulmányok Móró Mária Anna tiszteletére. Szerk. Kokovai Szabina–Pohánka Éva. Pécs, 2009. (=A Pécsi Egyetemi Könyvtár Kiadványai 8.) 86–94. p.

³⁸ Fedeles Tamás: Studium Generale Quinqueecclesiense. In: A középkor évszázadai... i.m. 568–569.

Alsáni Bálint sírköve

egy kapcsos könyv látható. A kvalitásos faragvány bal felső sarkában püspöki mitra, jobb felső sarkában pedig a családi címer látható. Kiegészített gótikus minuszkulás felirata a következő: „hic iacet reverendissimus pater dominus valentinus titvli sancte sabine presbiter cardinalis atque gubernator ecclesie quinquea filius quondam johannis bani filii lugredii palatini de alsan de genere zenthemaguch obiit autem in festo beati elisabeth regine anno domini m cccc viii^m39 (itt nyugszik a főtisztelendő atya, Bálint úr, a Szt. Szabina címzetes [egyház] persbiter bíborosa, valamint a pécsi egyház kormányzója, a Szentemágocs nembeli Alsáni Logred nádor fia, néhai János bán fia, aki elhunyt az Úr 1408. évében, Szt. Erzsébet királyné ünnepén).

Széküresedés (1408–1410)

Az Alsáni Bálint halálát követő, mintegy másfél esztendőszak során a püspöki széket nem töltötték be. Az egyházmegye ebben az időszakban Zsigmond király egyik legmegbízhatóbb híve, a külhoni eredetű Eberhard főkancellár irányítása alá került. A pfalzi származású klerikus 1393-ban szebeni prépostként és pápai káplánként tűnik fel a forrásokban. Vélhetőleg már ekkor a királyi kancellária munkatársa volt. 1397-ben a zágrábi püspökséget nyerte el, melyet néhány esztendő megszakítással élete végéig (†1419) kormányzott.⁴⁰

Politikai súlyát mutatja, hogy az 1397-es temesvári országgyűlésen a külföldiek ellen hozott intézkedések hatálya alól a törvénycikk Eberhardot és két társát kivette.⁴¹ 1402-ben Bebek Imrével közösen viselte a szlavón és a dalmát-horvát báni méltóságokat.⁴² 1404-ben, Kanizsai János bukását követően ő nyerte el a főkancellári méltóságot, melyet élete végéig viselt.⁴³ Közben rövid ideig (1406–1409) a váradi püspökség élén állt. Ennek talán a legvalószínűbb magyarázata az lehet, hogy a Luxemburgi Zsigmonddal szemben fellépő trónkövetelő, Nápolyi László vereségét (1403) követően a Tiszántúlon és Erdélyben megmaradt párthíveit így szemmel tarthatta.⁴⁴ Valószínűsíthető, hogy pécsi szerepvállalása mögött is részben a nápolyi párt maradványainak felszámolása állhatott. Ugyanis úgy látszik, Nápolyi Lászlónak Pécsen (és az egyházmegye területén) is voltak párthívei. Szerémi István, az ellenkirály káplánja és familiárisa 1405-től a pécsi székeskáptalan javadalmasa, majd 1411 és 1424 között éneklőkanonokja volt.⁴⁵ Eberhardnak az ellenpárt híveivel szembeni magatartását jól szemlélteti, hogy a felkelésben aktívan résztvevőknek az általa irányított bizottság előtt kellett bizonyítaniuk (1405–1410) az uralkodó iránti hűségüket.

³⁹ A sírkő méretei: 258×113×6,5 cm. Lövei Pál: Alsáni Bálint bíboros síremléke (†1408 = Művészet Zsigmond király korában. I–II. Szerk. Beke László, Marosi Ernő, Wehli Tünde. Bp. 1987. II. 300–301. p.

⁴⁰ Fedeles Tamás: Az Albeniek a Pécsi Egyházmegye élén = Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 21 (2009) 117.

⁴¹ Stiborici Stibor vajdáról és Maternus erdélyi püspökről van szó. Mályusz Elemér: A Konstanzi Zsinat és a magyar főkegyúri jog. Budapest, 1958. (= Értkezések a történeti tudományok köréből, Új sorozat 9.) 77. p.

⁴² Süttö, Szilárd–Engel, Pál: Beiträge zur Herkunft und zur Tätigkeit der Familie von Alben in Ungarn. In: Südost-Forschungen, 54 (1995) 32. p.; Engel... i.m. 2001. (szlavón bán, dalmát-horvát bán)

⁴³ Bónis... i.m. 1971. 98. p.; Kondor Márta: A királyi kúria bíróságaitól a kancelláriáig. A központi kormányzat és adminisztráció Zsigmond-kori történetéhez. In: Századok 142. (2008) 410, 419. p.

⁴⁴ Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon. Budapest, 1984. 59. p.

⁴⁵ Fedeles... i.m. 2005. 450–451. p.

Ugyanakkor az egyházmegye feletti ellenőrzés megszerzésének további lehetséges motivációit sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Zsigmond 1404-től kezdve mintegy hat esztendőn keresztül indított hadjáratokat Bosznia ellen. A sikeres offenzívákhoz a közvetlen határterületen megfelelő háttérre volt szüksége. Mindenekelőtt a bánóságok voltak stratégiai szempontból fontosak. Így a macsói bánóság, élén Maróti János, a szlavón és a dalmát-horvát bánóság élén Zsigmond apósa, Cillei Hermann, míg a temesi ispáni címmel összekapcsolt délvidéki megyék élén Ozorai Pipo biztosította a stabil királyi hatalmat. A bánóságok mellett – katonai potenciájuk miatt – természetesen a déli egyházmegyék is fontos szerepet játszottak az ország védelmi rendszerében. A pécsi püspökség különösen jelentős volt e szempontból, hiszen a hadjáratok során a királyi sereg több alkalommal is a dioecesis területén vount fel, illetőleg tért vissza, amint Zsigmond itineráriuma mutatja.⁴⁶

Ugyanakkor az is figyelemreméltó körülmény, hogy Eberhard családi és szövetségi politikájába is tökéletesen illeszkedett a Dél-Dunántúl és a Dráván-túl egy részét magában foglaló püspökség megszerzése. A szintén németajkú Cillei famíliaval, akikkel kezdettől fogva szoros szövetségben állt a főkancellár,⁴⁷ méltóságai és birtokai révén gyakorlatilag befolyásuk alatt tartották Szlavóniát és a Dunántúl déli részét. Eberhardot nővére gyermekei is követték Magyarországra, s közülük négyen – nagybátyjuk révén – meghatározó szerepet játszottak a Zsigmond-korban. Az egyházi pályára lépő *neposok* számára pedig az üresedésben lévő pécsi püspökség kiváló előrelépési lehetőséget és egzisztenciát biztosíthatott.

Eberhard ugyan mindössze egyetlen oklevélben szerepel a pécsi püspökség kormányzójaként, azonban ténylegesen Alsáni Bálint halálát követően egészen 1410 áprilisáig ő adminisztrálta az egyházmegyét. Fa Mátyás pécsi püspöki vikáriusi tevékenysége is alátámasztja e megállapítást. Ő első alkalommal egy 1409. július 25-én kelt diplomában tűnt fel általános pécsi helynökként. Egy másfél hónappal később, ugyancsak általa kiállított oklevélből tevékenysége körülményeinek további részletei válnak ismertté. Eszerint a pécsi káptalan egyetértésével, továbbá Eberhard zágrábi püspök, királyi főkancellár, a pécsi püspökség gubernátora akaratából látta el feladatát.⁴⁸ A vikárius egyházi javadalmi is egyértelművé teszik az Eberhardhoz fűződő kapcsolatát, ugyanis egyidejűleg veszprémi és fehérvári kanonokként tevékenykedett. A veszprémi püspökség élén pedig a szóban forgó időszakban a főkancellár egyik unokaöccse, Albeni János állt.⁴⁹ A két fentebbi oklevélből az is egyértelmű, hogy Mátyás lelkiekben általános helynökként (*vicarius in spiritualibus generalis*) tevékenykedett. Az egyházmegye világi ügyeit a főkancellár egy másik neposa, Albeni Petermann intézte a püspökség *occupatoraként* (1409).⁵⁰

⁴⁶ Engel Pál–C. Tóth Norbert: *Itineraria regum et reginarum (1382–1438)*. Budapest, 2005. (= *Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam* 1.) 86–89. p., és C. Tóth Norbert: *A leleszi konvent statutoriai sorozatának 1387–1410 közötti oklevelei*. Nyíregyháza, 2006. 90. p. Nr. 163.

⁴⁷ Engel Pál: *Szent István birodalma. A középkori Magyarország története*. Budapest, 2001. (= *História Könyvtár, Monográfiák* 17). 175. p.

⁴⁸ Koller... i.m. III. 299–303. p.

⁴⁹ 1406. nov. 19–1410. márc. 29.: Engel... i.m. 2001. (Veszprémi püspök).

⁵⁰ ZsO II/2. Nr. 7246.

Az Albeni család eredetével kapcsolatban több tanulmány is született,⁵¹ melyeknek köszönhetően meglehetősen pontosan ismerjük a familia leszármazását. A család e szerint a mai Rheinland-Pfalz tartomány, az egykori Veldenz grófság területén volt törzsökös. A névadó települések, Nieder- és Oberalben ma Kusel járásban találhatóak. Minthogy a 14. században családi kapcsolatok révén a Sulzbach famíliával is rokonságba kerültek, az említett család kihalta után az Albeniek szereztek meg birtokaikat. Eberhard egyik leánytestvére révén került rokonságba az Albeniekkel. A mindezidáig ismeretlen nevű leány Albeni Rudolfval kötött házasságot, mely frigyből kilenc gyermek született. Közülük Petermann, János és Henrik játszott szerepet a pécsi püspökség történetében. Az egyre nagyobb befolyással rendelkező Eberhard Zsigmond királytól jelentős birtokadományokat járt ki unokaöccsei számára, így pl. megkapták Medvevárat (e várról és uradalomról Medveinek is nevezik a családot), Rezit, Tátikát és Keszthely mezővárost.⁵²

Petermann pécsi működéséről az említett adaton kívül nem rendelkezünk további információkkal, azonban e hiátus dacára is felettebb valószínű, hogy egészen testvérenek, Jánosnak pécsi püspökké történő kinevezéséig – nagybátyja megbízásából – részt vett az egyházmegye kormányzásában. Ezt követően pedig élete végéig (†1414) dalmát-horvát bánként működött.⁵³

A széküresedés időszakából még egy fontos momentumot kell megemlítenem. 1409 szeptemberében ugyanis egy kuriális bíboros, Giordano Orsini (kb. 1360–1438) kapott szentszéki kinevezést: a püspökség *commendator*a lett.⁵⁴ A patinás itáliai családból származó főpap jelentős egyházi karriert futott be. Így többek között választott nápolyi érsek (1400), presbiter kardinális (1405) albanoi püspök (1412), a vatikáni Szt. Péter bazilika főesperese (1434) volt. A Konstanzi Zsinat (1414–1418) ötödik ülészakának elnökeként tevékenykedett; számos alkalommal vezetett pápai legációt Európa különböző országaiba. Jeles humanistaként kiterjedt levelezést folytatott, valamint egy 300 kéziratos kötetből álló kollekciót gyűjtött össze, melyet a vatikáni Szt. Péter bazilikára hagyott.⁵⁵ Jóllehet befizette a pápai kamarának a kinevezéséért járó illetéket, azonban Pécseth sohasem járt, így az egyházmegye irányításában ténylegesen nem vett részt.

⁵¹ Wertner Mór: Alben = Turul, 28 (1910) 173–178. p.; Süttő–Engel... i.m. 1995.; Scholl, Erwin: Die Inschrift einer ehemaligen Hölzer Glocke als historische Quelle der Heimatgeschichte. In: Bohnentaler Heimattheft 1999/2. 44–46. p.

⁵² Mályusz... i.m. 1984. 58. p.

⁵³ Engel... i.m. 2001. (Dalmát-horvát bánok)

⁵⁴ 1409. szept. 4.: Eubel... i.m. I. 431. p.

⁵⁵ Életére ld. König, Erik: Kardinal Giordano Orsini (†1438). Freiburg i. Br., 1906. (=Studien und Darstellungen aus dem Gebiete der Geschichte V. Bd. 1. Heft); S. Celenza, Christopher: The Will of Cardinal Giordano Orsini (ob. 1438) = Traditio 51 (1996) 257–286. p.

BOROS LÁSZLÓ

XAVÉRI SZENT FERENC-TEPLOM

A Rókus, a Kodály Zoltán, az egykori Xavér, valamint az Alkotmány utca által határolt terület a török hódoltság idején a Szigeti külváros keresztény temetőjeként volt használatban. A terület I. Lipót király által 1688-ban megerősített jezsuita birtok része volt, amelyet a 18. század folyamán kiállított, a helyre vonatkozó iratok Caemeterium fidelium néven jelölnek.¹ A Rókus-domb aljában, az 1699-ben kiadott adománylevelével pedig a város által emelt Szent Háromság-kápolnát a jezsuiták gondjaira bízta.² Az atyák, az 1739. évi pestisjárvány után még ez évben, Gosztonyi Gyula szerint a ma is fennálló egyhajós, dongaboltozatos, félkörű szentélyzárodással épült kápolnát emelték.³

Ezt az adatot kétségbe vonja egy hitelesebbnek látszó forrás, amely szerint az 1739-ben kitört pestisjárvány után a pécsi polgárok a jezsuita és a ferences atyák támogatásával a Xavéri Szent Ferenc-kápolnát megnagyobbították, és fogadalmi templommá tették.⁴ E szerint a jezsuiták a Szentháromság-kápolna titulását már a bővítés előtt Xavéri Szent Ferenc névére változtatták. A bővítés valószínűleg 1754-ben történt. Haas Mihálytól ered az erre az évre helyezett első építés ideje, aki az ekkor zajló bővítő munkálatok évszámát vélte a templom emelésének dátumaként.⁵ Ugyanakkor megdőlt Madas József állítása is, miszerint a jezsuiták 17. századi Xavér kápolnája Idrisz baba türbéjével azonos.⁶

Az 1831-ben még egy részében használt temető kápolnájában az építető jezsuiták a pestisjárvány emlékére és a járványok elkerüléséért a pécsiek fogadalmat tettek, és a környékbeliek által is köztiszteletben álló pestis-szentek közül Szent Rókushoz és Szent Rozáliához is fohászokdtak.⁷

A polgárok fogadalmának emléke azokban a körmenetekben élt tovább, amelyeket évente a székesegyházból a Xavér-kápolnához vezettek. Ez az ájtatosság nem volt új az egyházmegye történetében. Knauz Nándor a Pécsi Missalében figyelt fel I. Pál pécsi püspök (1287–1305) rendeletére, amely előírja, hogy Pécssett a székesegyházból, az egyházmegyében pedig minden plébániatemplomból Úrnapja után következő napon körmenetet tartsanak minden veszedelem, jégverés, tűz, járvány elhárítására.⁸

A Xavéri Szent Ferenc-kápolna fogadalmi helyé nyilvánítása révén Klimó püspök (1751–77) a középkori szokást megújította, s rendelete folytán eleinte december 3-án, Xavéri Szent Ferenc napján, később pedig húsvét utáni második vasárnapon a székesegyh-

---

¹ Madas József: Török temető Pécssett = A JPM Évkönyve XVII–XVIII. 1972–73. 121. p.

² Historia Parochiae. A Pécs-Szigeti Külvárosi Szent Ferenc Plébánia Történeti Naplója. I. 1790–1928. 36. p.

³ Gosztonyi Gyula: A barokk Pécs. Bővített kiny. Sorsunk 1942. II. 4. sz. 11. p.

⁴ Brüstle József: Recensio universi cleri Quinque Ecclesiensis. Pécs 1874. I. 358. p.

⁵ Historia Parochiae 1790–1928. I. köt. 36. p.

⁶ Madas... i.m. 1972–73. 118. p.

⁷ Pinzger Ferenc: Emlékezzünk régiekről. Pécs, 1934. 25. p.

⁸ Brüstle... i.m. 1874. 359. p.

Xavéri Szent Ferenc-templom – ma Görög katolikus-templom

házból vezettek körmenetet a Xavér-kápolnába. Innen ünnepélyes szentmise után a me-
net visszatért a székesegyházba, ahol szentbeszéddel ért véget az ájtatosság.⁹

A templom a 19. században

Az épület említése körüli kápolna, illetve templom szóhasználatok körüli bi-
zonytalanságot tisztázandó, emlékeztetni kívánunk az ezen a helyen álló egykori
Szentháromság-kápolnára, amelyet a jezsuiták Xavéri Szent Ferenc titullussal lát-
tak el. Ezt a kápolnát 1754-ben bővítették, amely nagyobb befogadó képességénél
fogva a szokványos kápolna fogalmát már ekkor kinőtte. Mint istentiszteleti célokra
szolgáló helyek, az emlékkápolnák, temetőkápolnák, a kastély- és várkápolnák,
börtönkápolnák, nagyobb templomok, székesegyházak belső terében kialakított,
vagy hozzáépített kápolnák, méretükben, funkciójukban is eltérnek a Xavér-temp-
lométól. A vonatkozó kápolna megjelölést a ferencesek vezetése alatti időszak vé-
gig viselte, amikor főtemplomuk mellett kápolnaként kezelték. Az épülettel kap-
csolatban már Scitovszky püspök sem a kápolna, hanem a szentegyház kifejezést
használta. A Xavér-templom ma már nemcsak egyszerű istentiszteleti hely, hanem
Baranya-Tolna-Somogy megye görög katolikusainak központi parochiális templo-
ma is, amely az egyházközség életének gyarapodását szolgálja.

Az 1829. évi *Visitatio Canonica* szerint szilárd anyagból épült, vakolt falait kí-
vül-belül meszelték. Tetőzete cserép, a szentély felett vaskereszt volt. A templom
előrszén álló torony szintén szilárd anyagból készült. Síkmennyezete stukatúros,
padlózata téglá. Két bejárata nyugatról, illetve délről nyílt. Főoltárát Xavéri Szent
Ferenc, három mellékoltárát a Szent Kereszt, Szent Rozália és Szent Rókus tiszte-
letére szentelték. A falakon az Üdvözítő, Szűz Mária és a Szentháromság képe
függött. Kis orgonája kétváltozatú volt. Az 1845. évi vizitában a hangszerrel
Scitovszky püspök véleménye olvasható, amely szerint „a szentegyházban ének
mellett illendően nem használtathatik.” A püspök egy nagyobb teljesítményű orgo-
na beszerzését rendelte el, amelynek költségeihez száz ezüst forintot fel is ajánlott.
1860-ban azonban még a régi orgona volt használatban, mert az ebben az évben
tartott egyházlátogatás jegyzőkönyve még mindig kétváltozatú orgonát említ. A
sekrestye berendezését két szekrény, egy gyóntatószék és egy imazsámoly alkot-
ta. A templom felszerelés és ruházat tekintetében gyenge ellátottságú volt.

A toronyhoz négy harang tartozott. A legnagyobb (1 mázsa 40 font=1q 22 kg)
Szent Flórián, a másik (60 font=33,5 kg) Szent József, a harmadik (23 font=12,9 kg)
Páduai Szent Antal, végül a negyedik (10 font=5,5 kg) a Szent Kereszt titulusát viselte. A
harangokat öntő műhely, valamint a szentelésüket végző személyek neve ismeretlen.

A mai állapot

A keletelt tájolású épület szerkezete egyhajós, ettől szűkebb, félkörívvel záruló
szentélyvel. Egyszerű nyeregteteje félkúpos felülettel illeszkedik az apszishoz. A
szentélynek két külön ablaka délnyugat, illetve északkelet felé néz. A templom déli
homlokzatán ível záruló három ablak helyezkedik el, amelyek közül nyugat felől az
első a kórus terébe nyílik. A középső ablak alatt a befalazott egykori déli bejárat kő-

⁹ *Historia Parochiae...* i.m. 37. p.

kerete látszik. Az északi oldalhoz sekrestye csatlakozik, a templom kapujával megegyező, de jobb állapotú homokkő keretes bejáratát nyugat felől találjuk. A sekrestye és a torony közötti északi falfelületen formailag a többihez hasonló, az épülettel egyidős ablak nyoma látszik, amelyet a 19–20. század fordulója körül elfalaztak.

A nyugati homlokzat síkjából kissé előrelépő torony három emeleti egységre oszlik. Földszintjén két lépcsővel emelt, szerényen tagolt homokkő keretes egyszerű bejárata nyílik. Fölötte egy zárókővel osztott félköríves keretű ablak a torony lépcsőházához szolgál. Az épületen körbefutó ereszpárkány a nyugati homlokzaton folytatódik, s a lejjebb vonuló tagolt főpárkányhoz hasonlóan, a torony kiszögellését is követi. A torony következő elkülönített emeleti szakaszán, osztópárkánnyal, sarokpilaszterekkel szegélyezett mezőben, a padlástérbe nyíló keretes körablak helyezkedik el. Ennek az egységnek magasságáig emelkedik a voutás ívekkel szegélyezett homlokzati orommező. Felső záró elemét a torony szakítja meg, ennek ellenére a toronyhoz csatlakozó ívcsonkok indítása által érzékelhető az a szegmentív, amellyel egy torony nélküli homlokzat is befejezhető lett volna. A harmadik szakasz a harangemelet. A toronynak ezen a szintjén a lemeztett sarkokat lizénák szegélyezik. Könyöklőpárkányos, nyilván itt is funkció nélküli zárókővel díszített íves ablakait zsaluval látták el. A toronytest záró párkánya a négy oldalra szóló óra számlapjaihoz igazodik. A fölötte ívelő tető szegélyéből átmenet után a lapított gygymasívak, s azon az aranyozott nóduszos bizánci hármaskereszt emelkedik.

Belsőépítészeti térelemek

A templom egyszerű külső megjelenése nem sejteti belső építészeti részletgazdagságát. Egyes források rokokóként említik. Ezzel szemben építésének idején Pécsen még nem beszélhetünk rokokó építészetről, amikor a déli országrészekre Bécs és Pozsony közvetítésével a barokk beáramlása is később következett be, mint a török megszállás alól korábban felszabadult északi területeken. A rokokó a barokk stílus túlfűtött, szertelen, aszimmetriára épülő változata, amely legkorábban a 18. század negyvenes éveiben, Berényi Zsigmond püspök (1739–48) megrendelése nyomán, a székesegyház berendezési tárgyainak formavilágában jelenik meg először. A külsejében késő barokk Xavér-templom klasszicizáló jegyeket is hordoz, mely irányzat időben meghaladja a rokokó sajátos formarendjét.

A szentély negyedgömb kupoláját három, sugárirányú fiók tagolja, amelyeket a szentélyboltozat dongaívig profilozott lizénás falszalag kísér. A három boltozati fiók arra utal, hogy a szentély apszisának közepén is ablak volt egykor, amelyet valószínűleg az annak helyére szánt oltárkép miatt falaztak be 1904 előtt. A szentélyt elválasztó diadalív bélletét profilozott ívheveder alkotja, amely pilaszter fejezetekre támaszkodik. A középvonal felé behúzott diadalív által képződött falfelület hajó felőli oldala tagolatlan, sima felszínű. Az egyhajós teret háromszakaszos fiókos dongaboltozat fedi, amelyből egy a karzat fölötti teret íveli át. A hajóbeli szakasz ablakközében kettős fejezetű falpíllér tartja a boltozati főhevedert. Az ablakoknak megfelelő, illetve az északi falról indított megfelelő boltozati süvegek közeiben a sarkoknál hornyolt stukkókeretes tükörmezők helyezkednek el, lehetőséget nyújtva egy-egy kisebb mennyezetkép elhelyezésére.

A karzat három ívvel két erőteljes, festéstől megkímélt homokkő monolit-pilléren, illetve a hajófalakon támaszkodik. Egyenlő szélességű hármass osztású mell-

A templom ikonosztáza

védfalát középen konvex, jobbról-balról konkáv ívű felülettel alakították. A szélső homorú felszínek a középső kosárelem széleitől visszaugrasztott törésvonal után ívelnek a hajófalakig. A mellvédfalat tagolt felső szegélypárkány kíséri. Felületének középvonalában vízszintes főirányú lizénasáv vonul, belőle indulnak az alsó ívke-retek zárókövét utánzó díszítmények. A karzat alsó felületét, vagyis az átrium mennyezetét csehsüveg-boltozatok alkotják, amely szerkezeti megoldás az egész építmény stabilitását érzékelteti.

Berendezés

Az eredeti berendezés figyelemreméltó emléke a fehér alapszínű, aranyozott rokokó faragványokkal ékített szószék, mely a volt Jakovali Haszan pasa dzsámijából átalakított Nepomuki Szent János-kápolnából 1860-ban került át a Xavér-templomba. Feljárója a sekrestyéből indult. Többszörösen tört párkányelemek keretezik alacsony hangvetőjét, amelyeken aranyozott akantuszos és lángnyelves faragványok láthatók. Mennyezetét arany sugárkoszorúval övezett Szentlélek-galamb foglalja el. Hátlapjának középső részét a kilépő ajtó alkotja. Szélein lábazati volutás, fejezetes pilaszterek keretezik, felületüket és az ajtó fölött faragott, aranyos rokájlok díszítik. Párkánnyal szegélyezett kosarát elől domború, oldalait egy-egy homorú felület határolja. A térben ellenkező irányban hajló alkotókat a hátlapon látottakhoz hasonló pilaszterek kapcsolják egységbe. Aranyozott faragványos díszítése figurális elemet nem, csak a rokokó formakincsből válogatott motívumokat tartalmaz. A barokk szószékekre jellemző hangsúlyos alsó párkány alatt enyhén homorú kúpfelület vezet az akantuszlevelekből komponált záróelemhez, amely a kosár pilasztereitől induló volutás ívpárkányok találkozási pontja is egyben.

A már elpusztult korábbi berendezés többi darabja Walter Antal kanonok bőkezűségéből jött létre. Az oltár előtti padozati kőlap az építető patrónus, Graczký Ferenc sírját jelöli (†1755). Graczký halálának évétől, a fehérvasárnapot követő vasárnapon, Klimó püspök rendeléséből a pestis ellen könyörgő körmenetet vezettek a székesegyházból. A templom a ferencesek plébániájához tartozott, de benne a Pius rendház jezsuitái látták el a szolgálatot.¹⁰ Ennek megerősítését szolgálja a Pinzger Ferenc emléket őrző fekete márványtábla, amely a karzat alatti északi falszakaszon látható.¹¹

A római katolikus liturgia megváltoztatásáig a szentélyt két részből álló áldoztató korlát határolta, majd az új rendszer szerint ezeket a szentélyben helyezték el, ugyanakkor a szembemisézés megoldására az oltár menzájának tömbjét eredeti helyéről a hajóhoz közelebb állították fel.

Róma korábbi álláspontja az élő nyelveknek a liturgiában való használatát ki zárta. A magyar királyi kormány Khuen-Héderváry Károly gróf miniszterelnök (*1903 †1912) vezetése alatt a kérdés megoldására a görög katolikus magyarok számára külön egyházmegye alapítására tett javaslatot, amelyet a Szentszék elfogadott. Ennek nyomán 1912-ben I. Ferenc József megalapította a hajdudorogi egyházmegyét, s azt X. Pius pápa (1903–14) 1912-ben kiadott bullájában kanonizálta.¹² A görög szertartásrend azóta magyar nyelven folyik. Természetesen ez vonatkozik a Xavéri Szent Ferenc-templomban tartandó istentiszteletekre is, ugyanis az 1973-ban Cserhádi József püspök az épületet a görög katolikus egyház rendelkezésére bocsátotta.¹³

A mai berendezés már a görög szertartású liturgia előírásaihoz igazodik, ugyanakkor a római katolikus használatban szerepelt tárgyakat megőrizték, illetve ki-

¹⁰ Szőnyi Ottó: Pécs. Utmutató a városban és a környéken. Pécs, é.n. (1925) 80. p.

¹¹ Szövege: Ebben a templomban lelkipásztorkodott önkéntes buzgóságából P. Pinzger Ferenc jezsuita atya 1848-tól egészen 1911. június 27-én bekövetkezett haláláig nehéz, zivataros időkben kezdte meg munkásságát és jóságával, önzetlen áldozatos apostoli tevékenységével a templom ékesítése és felszerelése méginkább a hitélet emelése körül hervadhatatlan érdemeket gyűjtött. Ezen emléktáblát hálás és kegyeletes megemlékezéssel állították a Xavéri templom hívei

¹² Révai Nagy Lexikon VIII. 1913. 686. p.

¹³ Bodogán László: A pécsi görög katolikus egyházközség = Pécsi Szemle 2001. nyár, 9–14. p.

Az eredeti barokk szószék

egészítették. A szentélyben az apszis falához illesztett, a 19. század végéről való neorokokó Zsolnay majolika oltár felépítményétől a fehér mázas oltárasztalt előbbre helyezték. Felületét aranyozott vonallal határolt mezők, előlapjának közepén körbe foglalt egyenlőszárú kereszt díszítik. Oromkeresztes, volutás, akantuszleveles fedésű széles tabernákulumát aranyozott díszítőmotívumok, tagolt tetőpárkányát akantuszleveles frízek kísérik. Oldalaihoz volutás ívpárkányok csatlakoznak, rajtuk arany szárnyú adoráló angyalokkal. A párkánymező felületét aranyozott apácarács motívum díszíti. Az oltárhoz tartozó majolika gyertyatartók közül kettő kisebb a tabernákulum mellett, kettő pedig az előrehozott menzán áll. A szintén majolikából készült egykori szentélykorlát egy-egy szakaszát az apszisfalnál látjuk. A volutákkal határolt, akantuszleveles

törpepilléreinek közeit kisebb volutákban végződő lendületes ívek töltik ki. A plasztikus leveleket, illetve a felülethataróló sávokat aranyozás helyett világos almazöld és okker-színezés emeli ki a fehér háttérből.

A tabernákulum fölötti falfelületen Xavéri Szent Ferencnek a Szentháromság előtt térdelő alakját ábrázolja Gebauer Ernő falképe, amelyet kazein alapú festéssel készített 1904-ben.

Az új ikonosztáz, jelentése szerint képállvány, elkészültéig ideiglenes megoldásként a szentélybe egy-egy magas talapzatra az Életútmutató Istenanya-ikont, azaz Hodigitria ábrázolást, a Krisztus-ikonok változatai közül pedig a kék köpenyes Pantokrátort, vagyis a megtestesülésével emberségét vállaló Megváltó festményét állították. A régi szentélykorlát elemei újabb helyükön maradtak.

2005-ben ünnepélyes keretek között állították fel az új ikonosztáziont, a keleti keresztény templomok jellemző, a szentély és a néphajó közötti térválasztó elemét. Alkalmazásának története visszanyúlik a 10–11. századi bizánci templomokban megjelenő egyszerű képállványokig, amelyekre a hajó felé néző ikonokat helyezték.¹⁴ A festményeken ábrázolt személyek elhelyezése soronként meghatározott rendben történik. Az alsó sorban nagy méretű, úgynevezett alapikonok szerepelnek. Közöttük Krisztus Pantokrátor és az Istenanya a gyermek Jézussal minden esetben szerepel. Mellettük a templom vagy a város védőszentjei jelennek meg. Az alsó sor ikonjait három ajtó tagolja. A nagyobb középsőn, a királyi vagy Paradicsomi kapun a szertartás közben csak a liturgiát vezető pap közlekedhet. Ennek felületén a négy evangélista képe szerepel. Mellettük Nagy Szent Vazul és Aranyszájú Szent János, a bizánci liturgia alapvető szövegeinek szerzői állnak egészalakos megjelenítésben. A két kisebb, egyszárnyú ajtó a diakónusok számára szolgál. Felületükön egy-egy angyal képe jelenik meg. A főkapu fölötti mező az Angyali üdvözlés ábrázolásának helye. A második sor a bizánci liturgikus esztendő nagy ünnepeire utaló jeleneteket ábrázolja. A következő szint a tizenkét apostolnak, pátriárkáknak biztosít helyet. A két felső sor közében az Utolsó vacsora, végül a legfőbb helyen, az ikonosztázion középpontjában, a dicsőségben trónoló Megváltó látható angyalok kíséretében. A csúcson álló kereszt a Megváltó megtestesülésének, kereszthalálának és feltámadásának jelképeként zárja az ikonok együttesét. Az ikonosztáz képeit 2005-ben Egri Erzsébet festőművész készítette.¹⁵

Az ő munkái közül való a hajó karzat alatti szakaszán látható, Szent Antal ábrázoló ikon. A kompozíció naturalisztikus előadásmódja messze áll a középkori vagy az újkori drapéria-ábrázolásoktól. A kezek finom tónusokkal megoldott előadásmódja, a fénykezelés sajátsága egyik iskolához sem kíván igazodni. Az emberi tartalmat kifejező ábrázolás a színek (kék-bíbor-arany) alkalmazásában a szentnek a Fiúistennel való kapcsolatát idézi, amint azt, Rubljov közismert Szentháromság ábrázolásának középső alakja esetében is példaként szokás emlegetni. A szakállas Szent Antal kezében papírtekercest tart, amelynek felirata: Láttam a sátán csapdáit kiterítve a Földön.

¹⁴ Popova–Szmirnova–Cortesi: Az ikon. 1996. 12. p.

¹⁵ Ez a szentélyválasztó egység tematikájában a keleti templomok ikonosztázainak klasszikus rendjétől kis mértékben eltér.

A szentély közelében lévő ívmezőben Jézus életének epizódjait ábrázoló összetett ikon látható. Ábrázolásmódjában számos barokk elemet fedezhetünk fel anélkül, hogy az ikonnak bármi köze lenne a 18. századi eredethez.

Feltétlenül említésre méltó a déli hajófal eredeti 18. századi bejárata helyén, a két évvel ezelőtti felújításkor napvilágra került falképmaradvány, amely oszlopos, pikkelydíszítésű ívekben egy-egy apáca frontális beállítású portréját ábrázolja.¹⁶ A középső festett ívborda kőfaragványra utaló motívuma a székesegyház Schmidt-féle átépítésekor feltárt népoltár oszlopainak hármasszalagos, valamint a bontásból előkerült pikkelydíszítésű kőfaragványok motívumát utánozza. Ennek alapján a falfestés csak az átépítés megkezdése, illetve a középkori népoltár maradványainak felszínre kerülése, 1883 februárja után készülhetett. Következésképp a bejáratot ezen időpontot megelőzően falazták be.

Ugyancsak a déli oldalon a hajó boltozati választópillérén látható a görög születésű testvérpár, Cyrill és Method, későbbiekben szláv apostol-püspökök egészalakos ábrázolását mutató 20. századi ikon. Bolgár és magyar nyelvű felirata szerint. „Ezt az ikont a szliveni önkormányzat ajándékozta Pécs önkormányzatának, Európa Kulturális Fővárosának 2010 januárjában.”

A karzat alatti előcsarnokban a bejáratától délre a kórus feljárata nyílik, az ellenkező oldalon üvegezett ajtós gyóntatószék áll.

Az újabb orgona az Angster-gyár 648. opusa egy manuállal és 4 regiszterrel, pedálmű nélkül 1908-ban készült.¹⁷ Az orgonaház alapszíne fehér, rokokó díszítő-elemei aranyozottak. Hármasszalagos középső egységét erősen domborodó, középen volutákba forgatott főpárkány zárja. Oromzati akantuszleveleiből a boltozatig érő lóhereíves kereszt emelkedik. Az oldalsó szekrények felső párkányai hirtelen esésű ívvel lejtnek a szélek felé, ahol egy-egy copf váza helyezkedik el. A homlokzati elemeket a szószéken látható pilaszterek választják el. A látható sípok sorát ívek zárják le, közöttük és a főpárkányok között apácarácsos mezők töltik ki.

A templom fűtőrendszerének kiépítését, külső és belső felújítását és festését 1988–1989-ben, a legutóbbit 2008–2009-ben végezték, a torony renoválására 2004-ben került sor. Napjainkban is négy harang otthona. Meglehet, hogy az 1845. évi *Visitatio Canonicá*ban említettekkel megegyeznek, mert azok hadi célokra való elviteléről nem maradt feljegyzés.

A környék rendezése során felmerült a templom lebontásának gondolata is. A közfelháborodás és a józan ész felülkerekedése azonban megmentette városunk egykori külterületének régmúltat idéző, kedves színfoltját, amely modernizált környezetében is emlékeztet korai elődjére, építőire, ugyanakkor őrzi a középkortól itt nyugodott elhunytak emlékét. A Xavéri Szent Ferenc-templom, emelkedett jelentőségében, három megyére terjedő görög katolikus lakosság lelki szükségleteiben, valamint a parókiával együtt a közösségi programok bonyolításában, és az egyházközség központi feladatainak ellátásában is jelentős szerepet vállal.

¹⁶ A jobb oldali ábrázolás alatti betűtöredékeiből talán a (Sta) Maria Domenica olvasatot értelmezhetjük.

¹⁷ Angster József: Angster. Pécs, 1993. 181. p.

IVASIVKA MÁTYÁS-KOVÁCS ATTILA

LISZT FERENC ÉS PÉCS

(*1811. október 22. Doborján †1886. július 31. Bayreuth)

Tolna vármegye alispánjának, báró Augusz Antalnak és Scitovszky János pécsi megyéspüspöknek, a későbbi bíboros hercegprímásnak kimagasló jelentőségű szerepe volt a „hangok nagy tanárja” dél-dunántúli régióhoz fűződő kapcsolatának alakításában, erősítésében.

Liszt Ferenc hosszabb külföldi tartózkodás után 1846. október 13-án Augusz Antal és Liszt titkára, Gaetano Belloni társaságában Pestről gőzhajóval Szekszárdra utazott. Itt ünnepelte 35. születésnapját. Október 18-án a tolnai vármegyeháza nagytermében hangversenyezett. Ezen az eseményen Witt János hegedűművész vezetésével pécsi muzsikuskok is részt vettek, meghívták a Mestert pécsi koncertezésre, aki örömmel el is fogadta a meghívást.

Liszt október 24-én indult Pécsre Augusz Antal és Petrichevich Horváth Lázár, a Honderú című fővárosi irodalmi és művészeti folyóirat szerkesztőjének, Petőfi és köre nagy ellenlábásának társaságában. Lapjában részletesen beszámolt az útról: „Estvére Nádasdra (ma Mecseknádasd), a pécsi püspök öméltósága kastélyába rándult Liszt, a hol a zongorakirályt Pécsről eléje utazott dalnokok által előadott négyes-énekekkel üdvözölték és pompás vacsorával fogadták...”

Zenetörténetivé nőtt ez a nádasdi közjáték, ugyanis a pécsiek panaszkodására, miszerint szívesen énekelnének magyar dalokat is, ám nem jutnak hozzá, Liszt azon nyomban szöveget kért, és megkomponálta első magyar nyelvű énekkari művét. „Ez azonnal be lőn tanulva, s még a vacsora folytában elénekelve...” – írta Petrichevich. Mivel megérdemlik, említsük meg az énekesek nevét: Witt János hegedűművész, Schmidt Péter, a székesegyház orgonása és a tanítóképző zenetanára, Karlitzky Ágoston gordonkás és zenetanár, valamint Radenich Imre, későbbi városi tanácsnok alkották az éneknegyest.

Az egykori pécsi ciszterci diák, Garay János *A patakhoz* című versét adták át Lisztnek, amely mint zenemű *A patakcsa* – mai nyelvhasználattal *patakocska* – címet kapta. A darab megszólaltatása után valóságos háború tört ki a pécsi dalosok között: kié legyen a partitúra? Annyi bizonyos, hogy 1874-ben leközölte a budapesti Apolló című zenei folyóirat, de az eredeti kéziratnak nyoma veszett. Az 1990-es évek közepén egy bécsi levéltárban bukkantak rá. A művet végül is óriási késéssel, a Pécsbányatelepi Bányász Dalkör nyolc kórus és zenekar részvételével megtartott 35 éves jubileumi hangversenyén, 1957. június 16-án a HVDSZ Énekkar is előadta Ligeti Andor vezényletével. 1962. március 25-én a Pécsi Nemzeti Színházban szólalt meg az egyesített munkáskórusok tolmácsolásában, Ivasivka Mátyás vezényletével, a Pécsi Dalárda megalakulásának 100. évfordulóján. Músortra tűzték ezt a kis Liszt-művet diákkórusok is. Előadták a Dán Televízióban, CD-felvétel készült róla és megszólaltatták Varga Imre mecseknádasdi Liszt-szobrának felavatásakor, 1980. október 19-én és 1986. október 24-én ugyanott, Liszt Ferenc halálának 100. évfordulóján.

Lisztnek nagyon megtetszhetett Nádasd és környéke, ugyanis közel két és fél évtizeddel később, 1870. szeptember 21-én az akkori pécsi püspök, Kovács Zsigmond

invitálására ismét ide látogatott, és vadászaton vett részt valahol az óbányai völgyben, Szent István király unokája, Skóciai Szent Margit egykori várkastélya alatt. A társaságnak ismét tagja volt báró Augusz Antal, valamint Horváth Boldizsár igazságügy-miniszter is, aki a kastélyban adott díszebéden felköszöntő beszéd helyett elszavalta Vörösmarty Mihály Liszthez írt ódáját. A Mester könnyeivel küszködve ölelte meg a kiváló szónoki képességeiről is neves minisztert. Néhány nappal később, szeptember 29-én Szekszárdon keletkezett levelében így számolt be erről Carolyne Wittgenstein hercegnének: „A miniszter megtisztelt azzal, hogy egészen és kívülről elszavalta – tósztképpen – Vörösmarty szép költeményét, melyet 1840-ben intézett hozzám, s amelyre feleltem némiképp a *Hungáriával*, a *Funerailles*-jal és más művecskékkal. A miniszternek ez a meglepő alkalmi szavalata az emlékezőtehetség bűvészmutatványa s egyben rendkívül hízogató rám nézve is...”

De térjünk vissza 1846 októberére! Nádasdról másnap, 25-én négyesfogaton Pécsre utazott, ahol Scitovszky püspök látta vendégül. Így ő volt az első nemzetközi hírű művész – sellyei Amtmann Prosper és a pécsi Weidinger Imre után –, aki a városban koncertezett, már megérkezése napján a városi kőszínházban. Liszt kifejezett kérésére a koncertterem német nyelvű feliratait magyarral cserélték föl. Ugyanígy – akkor tájt még szokatlan módon – magyar nyelvű volt a nyomtatott művészi műsorlap is. A pesti Életképek beszámolója szerint „számíthatatlan éljen és kihívás, főleg a magyar daloknál, koszorúzá Liszt isteni játékát s élénken tanusítva műértelmét a roppant számmal s távol vidékről is egybegyűlt közönségnek, mely ezúttal, főleg a nővilág, mint valamely ünnepre, szokatlan fényben jelent meg...”

A második hangversenyt másnap délben, a Hattyú vendégfogadó termében adta. (1962 óta dísz tábla őrzi emlékét a Király utca 15. falán.) Főleg a Bellini Normájából készült parafrázis, az *Ave Maria* és a *Hattyúdal* ragadta magával a közönséget. Liszt a hangverseny tiszta bevételeként 350 pengőforintot adott át Scitovszky püspöknek jótékony célra. Ezt követően Liszt a püspöki palotában ebédelt, délután Majthényi Istvánékat látogatta meg. Lányukkal, Annával négykezes zongoradarabokat játszott. A harmadik napon, október 27-én a Székesegyházba látogatott. Hosszú ideig rögtönzött a templom orgonáján. Egyebek között az *Ave Mariát* játszotta a *Harmonies poétiques et religieuses / Költői és vallásos harmóniák* sorozatából és Donizetti 1843-ban komponált Dom Sébastien, Portugália királya című operájának gyászindulóját. Érdemes megemlíteni, hogy 1878. augusztus 28-án kelt levelében Liszt arra kérte régi barátját, Augusz Antalt, járjon közbe, hogy a Zeneakadémia új épületének orgonáját a pécsi orgonaépítőre, az egy évtizeddel korábban Pécsre települt és orgonagyárat alapító Angster József-re bizzák.

Scitovszky püspök búcsúebédet adott Liszt tiszteletére. Az ebéd utáni társalgás során a püspök felvázolta a Székesegyház újjáépítésével kapcsolatos tervét. Egyben kéréssel fordult nagyhírű vendégéhez: a Székesegyház újraszentelésekor írjon egy zenekari ünnepi misét. Erre a mozzanatra utal a Varga Imre által alkotott, a püspöki palota homlokzatához illesztett Liszt-szobor, ahol a Mester a templomot szemléli. Liszt meg is ígérte a főpapnak, hogy megkomponálja a misét, ám a közbejött történések miatt – szabadságharc, önkényuralom – elhúzódott az építkezés. Nyomósabb ok, hogy Scitovszky 1849-ben esztergomi érsek lett, és nem felejtve Liszt ígéretét, Augusz Antal báró közvetítésével most már Esztergom számára kérte a

misét, mely az új katedrális felszentelésekor, 1856. augusztus 31-én a szerző vezényletével szólalt meg. A pécsi lokálpatrióták nagy-nagy szomorúságára a tervezett Pécsi miséből így lett *Esztergomi mise*. Mielőtt elutazott volna, a Petrezselyem utcai (ma Aradi Vértanúk útja) otthonában felkereste az őt Pécsre invitáló Witt János hegedűművészt. A zongora, amin pécsi koncertjein játszott, városunkban maradt; ma a Leöwey Klára Gimnázium egyik legféltettebb ereklyéje! Pécsi vendégeskedése végétével, 1846. október 28-án meghitt búcsúzás után a püspök négyesfogatával Mohácsra utazott, ahol „a residenciában ízletes vacsora s egy kis pihenés után az éji tíz óraker induló István gőzösre szállt”, írta a Honderű, és Erdély felé vette útját...

Liszt Ferenc pécsi kultusza, melyet látogatása elmélyített, a 20–21. században is tovább él városunkban. Utca és zeneiskola viseli nevét, az Antal György által alapított oratórium-kórus, és a város korábbi koncertterme is az ő nevét vette föl.

Előadóművészeink, ének- és zenekaraink repertoárjáról szinte sohasem hiányoznak művei, melyek pécsi megszólaltatásából elsőként természetesen a „pécsinek tervezett”, később esztergomivá lett, hivatalosan *Missa solennis* című, *Esztergomi mise* utóéletét érdemes, legalábbis részben nyomon követnünk. Annál is inkább, mert első előadására az 1936-os jubileumi Liszt-évben került sor, amikor születésének 125., halálának 50., pécsi hangversenyének 90. évfordulójáról is megemlékeztek Pécsen.

A Liszt-emlékév legkiemelkedőbb rendezvényének, az 1933-ban elkezdett hagyományra építő és 1935 után immáron egy év után újra megrendezett Dóm téri Ünnepi Játékok jelentőségét fokozta, hogy ebben az évben emlékezett Pécs városa a török hódoltság alóli felszabadulás 250. évfordulójára. Mintegy szimbolikus hálaadasként az alkalomhoz és a tér hangulatához illő liturgikus misztériumjátéokra esett a választás, Újházy György *Missa Sollemnis*ére. Az előző évadban Budapesten nagy sikert aratott művet a szabad ég alatt akarták Pécsen bemutatni, azzal a változtatással, hogy Pécsen nem Beethoven, hanem Liszt Ferenc kompozíciója adja hozzá a keretet.

Az emlékév legkiemelkedőbb pécsi eseményeként 4 alkalommal, június 10-én, 11-én, 13-án és 14-én került színre a Dóm téren. A június 13-i előadást a rádió élő adásban közvetítette. Az esti kilenc órai harangütéssel kezdődött Újházy misztériumjátéka a 60 méteres színpadon, tündéri fényhatásokkal, káprázatos tömegfelvonulásokkal, kitűnő szereplőkkel. A 300 személyes statisztéria mellett olyan kiváló színészek működtek közre, mint Lehotay Árpád, Hajmássy Miklós, vagy az akkor még csak 21 éves Szabó Sándor, az 50-es évek neves *Cyranója*. Várhalmi Oszkár vezényelte a hatalmas zenei teljesítményben résztvevő, egymással példamutatóan összefogó kórusok 400 énekesét és a 120 fős zenekart. Lajos Gyula vezetésével a Székesegyházi Énekiskolának a Polgári Fiúiskola énekkarával kiegészített gyermekkarát, a királydíjas Pécsi Dalárda, a Pécsi Karénekegyesület, a Pécsi Szeráfi Kórus és a Pécsi Szent Ágoston Énekkar tagjaiból alakult összkart, a *Miasszonyunkról* elnevezett Női Kanonokrend leányiskoláinak karát, a Pécsi Zenekedvelők Egyesületének a Magyar királyi Béla király 8. honvéd gyalogezred zenészeivel kiegészített zenekart. A betanítás munkájában részt vett Agócsy László, Horváth Mihály, Petrovics István és Vadas Gábor karnagy, a szólisták Schlesak Augusztá, Bíró Malvin, valamint két fővárosi művész, Laczó István és Hámory Imre voltak. Horváth Mihály, a misztériumjátékhoz kapcsolódva Liszt-műveket adott elő a székesegyház orgonáján, melyeket hangszerőkon közvetítettek a térre. A Dunántúl hasábjain Gálos László kanonok, zeneesztéta így ér-

tékelt: „Amire mi pécsiek különösen büszkék lehetünk, az elsősorban az ének- és zenekar páratlanul álló teljesítménye. A dóm, a kétoldalt álló paloták, a remek ruhák a régiek dicsősége maradnak, a szereplők mozgása, akciója fővárosi művészek és rendezők ügyességét dicséri, de ami igazán a miénk, a mai Pécs városáé, az az énekkar és a zenekar munkája, művészete. Liszt halhatatlan alkotása, az Esztergomi mise, olyan nagy igényekkel lép fel azokkal szemben, akik hozzá nyúlni mernek, hogy a legtöbb város legalább nagy részben idegen vendégerőkkel hozta volna színre ezt a zenei monumentalitást. Ha valami, akkor ez a nagyszerű vállalkozás igazolja, hogy városunk zeneváros.”

1937. június 26-án az abban az évben alakult Pécsi Ünnepi Játékok Barátainak Társasága ülésén az 1938-ra tervezett szabadtéri játékokkal kapcsolatban felvetődött a kérdés: ismét Liszt műve kerüljön-e előadásra, amit 1936-ban a Liszt-évforduló indokolt, vagy térjenek vissza a budapesti előadáson elhangzott Beethoven Missa Sollemniséhez, de felvetődött az a briliáns ötlet is, hogy 1938-ban Újházy György drámáját Kodály Zoltán 1936-ban, Buda török uralom alóli felszabadulásának 250. évfordulójára komponált Budavári Te Deumával mutassák be. Végül is ismét Liszt Esztergomi miséje mellett döntöttek, ami újabb bizonyóságként fogható fel a pécsiek Liszt Ferenc és művészete iránti tiszteletének és elkötelezettségének. Ennek jegyében ismét hatalmas pécsi összefogással szólalt meg a mű.

1938. június 4–12. között hat előadásban került színre Újházy Missa Sollemnis drámája, melynek prózai szereplői között ekkor is jelen volt Lehotay Árpád és Hajmássy Miklós. A zenei rész gerincét ismét az Esztergomi mise alkotta. A székesegyházi énekkart, a Pius gimnázium, a Nagy Lajos gimnázium, a hittudományi főiskola, a tanítóképző, a Pécsi dalárda, a Pécsi Polgári Daloskör, a Pécsi Karénekegyesület, a Dohánygyári Munkások Dalkara, a Pécsi Hárfa Dalkör, a Pécsi Szeráfi Kórus, a Pécsi Szent János Kórus, a Pécsi Szent Ágoston énekkar és a Pécsi Goldmark Ének- és Zeneegyesület tagjaiból alakult hatalmas énekkart, továbbá a pécsi Zenekedvelők Egyesületének, a 4. Vegyesdandár és a 9. Honvéd gyalogezred menetzenekearáinak és a folyamórség zenekarának tagjaiból alakult zenekart előadásokként váltakozva Horváth Mihály és Hadányi Antal vezényelte. A szólokat Bíró Malvin, Schlesak Augustza, Höfler Mária, Szegő Teréz, Laczó István, Hámory Imre és Mezey Zsigmond énekelte. A gregorián énekeket Mayer Ferenc, a székesegyházi énekkiskola igazgatója vezényelte. Közreműködtek Greguss Alice és mozgásművészeti iskolájának növendékei.

Az Esztergomi mise későbbi előadásai közül emeljük ki az Antal György által 1951-ben életre hívott és később a zeneköltő nevét is felvevő Pécsi Liszt Ferenc Kórus és a Pécsi Filharmonikus Zenekar, Antal György által vezényelt 1967. február 12–13-i hangversenyeit, az 1986-os Liszt-évben megrendezett 18. Pécsi Nemzetközi Zenei Tábor július 29-i székesegyházi zárókoncertjét, melyet Ligeti András vezényelt. A Pécsi Szimfonikus Zenekar Liszt Esztergomi miséjét 2001. július 1-jén Pierre Cao vezényelte a Kaposvári Vikár Kórus közreműködésével. 2003. június 14-én a Nemzeti Énekkarral Hamar Zsolt vezényelte Liszt Pécshez is szorosan kötődő remekét.

Az 1867-ben komponált *Koronázási mise* az 1988-ban Pécssett megrendezett 10. Europa Cantat sportcsarnokbeli záróhangversenyén hangzott el Temesi Mária, Németh Judit, Bándi János, Bordás György és a Pécsi Szimfonikus Zenekar előadásában, a luxemburgi Pierre Cao vezényletével.

Az 1873-ban komponált *Krisztus oratórium* a Pécsi Szimfonikus Zenekar előadásában 1999. július 2-án a Bazilikában hangzott fel első alkalommal katartikus előadásban, Frankó Tünde, Várhelyi Éva, Wiedemann Bernadett, Fekete Attila, Maszányi Viktor, Szvétek László és a Nemzeti Énekkar közreműködésével, Hamar Zsolt vezényletével.

Születésének centenáriumán, 1911. december 9-én a Pécsi Nemzeti Színházban megtartott hangversenyén részt vett Liszt tanítványa, később Bartók tanára, Thomán István is. Elsőként a *Mazeppa* című szimfonikus költemény kézzongorás átíratát adta elő Somssich Andor zongoraművésszel, majd *Szent Ferenc a hullámokon* alcímű *Legendáját*. „Liszt *E-dúr polonaise* után a szünni nem akaró tapsra még egy kis rhapsódiát is játszott. Az est sikerében kivette részét a Pécsi Dalárda, Liszt Szerenádjának kicsiszolt, stílusos eléneklésével. A mind inkább erősödő egyesületi zenekar (valójában a Pécsi Zenekedvelők Egyesületének és a 69. gyalogezred egyesített zenekara) Liszt *(I.) Rhapsódiáját*, majd a *Rákóczi indulót* játszotta Horák József megbízható vezetése alatt”, írta a Pécsi Napló kritikusa.

Az 1936-os jubileumi Liszt-évből a Missa Sollemnis mellett a *Liszt rapszódia* című 3 felvonásos daljáték magyarországi bemutatóját, a milánói és bécsi nagy sikerű bemutatók után a Pécsi Nemzeti Színház mutatta be február 5-én. A zajos hírveréssel beharangozott darabban Liszt életének romantikus epizódját, az úgynevezett szekszárdi románcot dolgozták fel a szövegírók: Heinz Reichert, Szilágyi László és Martos Ferenc, a Bob herceg, a Gül baba, a Sybill és más operettek librettistája. Komjáthy Károly állította össze a zenét, és vezényelte a pécsi bemutatót. A színpadon Lisztet alakító színész keze alatt imitált melódiákat a színpalak mögött Bán János kiváló pécsi zongoraművész szólaltatta meg, aki Réthy Eszter operaénekesnővel március 2-án a Pannóniában adott Liszt-estet.

A zenekari művek közül a rapszódiaik szólaltak meg az elsők között Pécsen. Az 1911-es jubileumon is előadott I. rapszódiát a Pécsi Zenekedvelők Egyesületének Boldis Dezső által újjászervezett és vezetett zenekara 1926. január 14-én is előadta, a világszerte leggyakrabban játszott *II. rapszódiát* pedig Boldis 1926 őszi Győrbe távozása után Zoltán Vilmos vezényletével szólaltatták meg november 18-án. 1999. november 30-án a *II. rapszódia* Szakály Ágnes cimbalomszólójával hangzott el és a Howard Williams vezényelte Pécsi Szimfonikusok németországi turnéjukon is játszották. 2004. szeptember 1-jén, Pécs város napján a Pécsi Nemzeti Színházban az *I. rapszódia* és a Király Csaba játszotta *Esz-dúr* és *A-dúr zongoraverseny* után hangzott fel a *II. rapszódia* a Hamar Zsolt vezényelte Pannon Filharmonikusok előadásában, melyet 2006. március 15-én, a Tavaszi Fesztiválon is hallhatott a pécsi közönség.

A szimfonikus költemények közül dokumentálhatóan elsőként a *Les preludes* került előadásra 1922. március 2-án Boldis Dezső vezényletével. Következő kiemelkedő előadására 1933. március 7-én került sor, amikor is a Zenekedvelők Egyesülete az általa kezdeményezett városi zeneiskola fennállásának és Kürschner Emánuel igazgató működésének negyedszázados évfordulója alkalmából díszhangversenyt rendezett. A *Les preludes* tucatnyinál is több egészen kiváló előadása volt Breitner Tamás, Nagy Ferenc, Howard Williams, Nicolás Pasquet, Hamar Zsolt, Melles Károly és mások vezényletével.

A nem túl gyakran hallható szimfonikus költemények közül az 1986-os pécsi jubileumi Liszt-évben háromszor is elhangzott az *Ideálok* című, egyébként rendkívül ritkán játszott mű. Március 15-én az *I. rapszódiaival*, és Dráfy Kálmán zongoraművész előadásában a *Magyar fantáziával*, április 4-én a Pécsi Kamarakórus Fesztiválon, ugyancsak Breitner Tamás vezényletével a *13. zsoltárral* együtt Keönch Boldizsár, a Pécsi Nevelők Háza Kamarakórusa és a Pécsi Szimfonikus Zenekar előadásában, Tillai Aurél vezényletével. Ugyanez a program elhangzott április 14-én a Székesegyházban is. Az 1986-os jubileumi év két kiemelkedő eseménye a Ligeti András-féle Esztergomi mise és az előbb említettek mellett a május 12-i *Faust* és a *Dante szimfónia* előadása volt, mely a Jandó Jenő szólójával elhangzó *Esz dúr zongoraverseny* után, a Magyar Néphadsereg Férfikarának közreműködésével, Lukács Ervin vezényletével csendült fel. December 15-én pedig a JPTE Tanárképző Karának és a Mecsek Kórusnak egyesített vegyeskara és a Howard Williams vezényelte Pécsi Szimfonikusok adták elő Bruckner 150. zsoltárát, majd Kodály Fölszállott a páva című kórusműve és a zenekari Páva-variációk után a *Dante-szimfóniát*.

A Faust- és a Dante-szimfónia egy évadban történt újabb előadására két évtizedet kellett várni. 2007. január 11-én a Pécsi Nemzeti Színházban Alessandro Codeluppi tenor, a Nemzeti Énekkar Férfikara, a Pannon Volán Bartók Béla Férfikara és a Pannon Filharmonikusok szólaltatták meg a *Faust-szimfóniát*, Hamar Zsolt vezényletével, majd május 30-án Kuti Ágnes szoprán és a Pécsi Kodály Zoltán Gimnázium Bartók Béla Leánykara közreműködésével a *Dante-szimfóniát*. A Faust-szimfónia előtt Hamar Zsolt erre az alkalomra komponált Offertóriumja és Igor Stravinsky A katonna története című, a fausti tematikához illő műve hangzott el, míg a Dante szimfónia előtt Berlioz Római karnevál nyitánya és Ottorino Respighi Három Botticelli képe.

A Liszt életművének legnagyobb részét kitevő zongoraművek közül a legnagyobb kihívásnak számító *h-moll szonátát* először Dohnányi Ernő szólaltatta meg Pécsen, 1930. január 18-án a Pannónia nagytermében. 1933. november 3-án a kiváló pécsi zongoraművész, Sass Dezső is előadta Liszt rendkívüli nehézsége mellett mély átélést igénylő alkotását. Király Csaba 1997. május 20-i pécsi hangversenye volt a főpróbája a későbbi olaszországi versenygyőzelmét hozó szereplésének, melyben a *h-moll szonáta* előadását értékelte nagyra a nemzetközi zsűri. A 2005-ös, Liszt Ferenc emlékére megrendezett I. Pécsi Nemzetközi Zongoraverseny győztesének, a 17 éves Balázs Jánosnak is a *h-moll szonáta* volt a zsűrit lenyűgöző produkciója.

Liszt Ferenc zongoraműveinek pécsi előadásaival kapcsolatban az egyik legfontosabb személyiség Bánky József, akinek nevéhez számtalan szólódarab mellett a *12 transzcendens etűd* és a *Vándorévek / Zarándokévek* ciklus mindhárom kötetének pécsi bemutatója, utóbbi esetében három egymást követő koncerten való első előadása is kapcsolódik. Ő hívta életre a Liszt Társaság Pécsi Csoportját, és elemző előadásaival kiegészített Liszt-művekből álló hangversenysorozatai Pécsen és országosan is nagy népszerűségnek örvendtek. Emellett Liszt három nagy zongoraversenye – *Esz-dúr*, *A-dúr*, *Haláltánc* – is folyamatosan repertoárján szerepel.

A másik kimagasló pécsi Liszt-interpretátor Jandó Jenő, aki amellett, hogy sok szólódarabot és versenyművet is megszólaltatott, elsősorban azzal írta be nevét a pécsi Liszt-előadók aranykönyvébe, hogy Szkladányi Péter felkérésére, Liszt pécsi hangversenyének 150. évfordulója évében a Pécsi Szimfonikus Zenekar 6. Nemzetközi Ze-

nei Fesztiváljának a Bartók Teremben 1996. június 29-én megtartott „Hommage á Liszt” című hangversenyén elsőként adta elő a teljes korabeli Liszt-műsort. A „kortárs” operarészletek Liszt-féle átültetései rendkívüli virtuozitással és elmélyült drámaisággal szóltak meg Jandó előadásában, de az általa kiválasztott Chopin B-dúr mazurka és a Liszt által közelebbről meg nem határozott *Magyar dallok* (sic!) „helyett” választott *VIII. rapszódia* is tökéletesen illeszkedett a műsorba. Miként a ragyogó teljesítményt honoráló közönség által „kitapsolt” ráadások, Chopin a-moll mazurkája és Liszt *E-dúr Petrarca-szonettje* is méltó volt Liszt 150 év távolából megidézett, a virtuozitáson messze túlmutató, igazi muzsikusi szellemiségéhez.

Bánky és Jandó után szóljunk az ezredforduló pécsi Liszt-reneszánszát elindító Király Csabáról. 1965-ben Komlón született, zongora- és orgonaművész, egész zenei pályájának személyes példaképeként tiszteli Liszt Ferencet, aki nemcsak virtuozitásával, de zeneszerzői és zongoraátírat-készítői munkásságával is hatott. Király 2004-ben újjászervezte a Liszt Társaság pécsi csoportját, 2005-ben a Magyar Liszt Ferenc Társaság főtitkára lett. A 2001-ben elkezdett nagyszabású vállalkozása, melynek befejezését a Liszt bicentenáriumra tervezte, hogy összes zongoraművét előadja, még a világ Liszt-zongoristái körében is meglepetést keltett. 1989-től nagyzenekari és oratorikus művek orgona-átültetését készítette, a műveket megszólaltatta. A *Haláltánc*, a *Les preludes* és a *Magyar koronázási mise* a sorozat kiemelkedő darabjai közé tartoznak. Különösen emlékezetes volt a Haláltánc-előadás az 1993-as nyári zenei fesztiválon történt előadása. 2005-ben Liszt Ferenc emlékének adózva életre hívta a Pécsi Nemzetközi Zongoraversenyt. 2007-ben Lajkó István elsőként szólaltatta meg Pécsen Liszt *De profundis* című, töredékben maradt és Ács János kiegészítésével befejezett rendkívül nehéz zongoraversenyét, a Hamar Zsolt vezényelte Pannon Filharmonikusokkal.

Ha már a zongoraversenyeknél tartunk, említsünk meg néhány emlékezetes pécsi előadást. 1956. október 1-jén a budapesti Liszt-verseny győztese, a kínai Liu-Shi-Kun játszotta az *Esz-dúr zongoraversenyt* az akkor alakult Pécsi Filharmonikusok első hangversenyén, Melles Károly vezényletével. Fennmaradt egy felvétel az Esz-dúr zongoraverseny tíz évvel későbbi, 1966-os előadásáról, amikor a világhírű francia zongoraművésznő, Jeanne Marie Darré játszotta a szólót, a Pécsi Filharmonikusokat Lukács Ervin vezényelte. A Pécsi Szimfonikusok 2004. január 2-i 20 éves jubileumi és egyben a Pannon Filharmonikusok alakuló hangversenyén Liszt *Magyar fantáziáját* játszotta Jandó Jenő, Hamar Zsolt vezényletével.

Ránki Dezső 2006. június 1-jén, a Hamar Zsolt vezényelte Pannon Filharmonikusok évadzáró hangversenyén szólaltatta meg mélyen átélt, katartikus szépségű előadásban Liszt *A-dúr zongoraversenyét*, mely után a Csárdás-Obstiné ritkán hallható öregkori remekművet adta elő ráadásként. A koncert nyitányaként pedig a zongoraművész-karmester, a zeneszerzőként főleg ragyogó átíratok készítésével is foglalkozó Kocsis Zoltán átültetésében szólt meg Pécsen zenekarral az *Obermann völgye*.

A Pécsi Szimfonikusokhoz is fűződik egy Liszt-zongoramű zenekari átíratának bemutatója: a *Genfi harangok* Kovács Zoltán, a zenekar későbbi betanító karmestere, zongora-zenekaros átültetésében, Fodor Gabriella szólójával és Hamar Zsolt vezényletével a 2001. június 30-i koncertjén.

Ha már fentebb említettünk a Pécsi Dalárda 1847-es első megalakulását is inspiráló *A patakcsa* című első magyar nyelvű férfikari műve, említsük meg egy ritkán

hallható öregkori mű előadásait. Az idős Liszt 1879-ben az ószövetségi Ezékiel próféta szövegére komponálta *Ossa arida / Száraz csontok* című motettáját férfikarra és négykezes orgonára. A latin nyelvű szöveg magyar fordítása: *Ti száraz csontok, halljátok meg az Úr igéjét!* A már-már 20. századi – Schönberg, Bartók – hangvételt megelőlegező kompozícióról írta Liszt: „Ezékiel látomása föl fogja háborítani az összes uralkodó kritikust. Nem tudom, hogy valaha is megkockáztatnám-e, hogy nyilvános koncerten mutassam be ezeket a ‘Száraz csontokat’. Alig 50 vagy 60 lassú ütem, ám a zene ijesztő, és olyan disszonáns akkordokban halad előre, amelyeket nem írtak még ezelőtt.” A valóban modern tónusú darabot a Mecseki Szénbányák Kodály Zoltán Férfikara szólaltatta meg először Pécsen, 1979. március 25-én, majd 1980. június 14-én az akkor 60 éves kórus jubileumi hangversenyén, s végül harmadszor 1981. május 31-én ugyancsak a Liszt teremben, *Ivasivka Mátyás* vezényletével, orgonán Szalai István és Tóth Beáta működtek közre mindhárom alkalommal.

A Pécsi Kamarakórus és a Pécsi Egyetemi Kórus Liszt *13. zsolttárát* adta elő 1996. július 8-án, a Nemzetközi Kamarakórus Világfesztivál, a Mundus Cantat nyitókoncertjén, Tillai Aurél vezényelte a Pécsi Szimfonikusok közreműködésével lezajlott programot, melynek második műsorszámát Kodály Budavári Te Deuma volt.

Egy másik Liszt-ritkaságot, a *Gottes ist der Orient / Istené a Kelet* című kórusművet a Pannon Volán Bartók Béla Férfikara a '90-es években tartotta műsorán, Lakner Tamás vezényletével.

A Liszt-művek pécsi utóéletével kapcsolatban szólnunk kell a versenyművek fűvészenekari átültetéseiről, melyek a Pécsi Ércbányász Koncert Fűvészenekarhoz és karnagyához, Szabó Ferenchez kapcsolódnak. A zenekar 40 éves jubileumára hangszerelte meg a *Magyar fantáziát*, melyet Király Csaba szólójával és Howard Williams vezényeltével adta elő 1997-ben a Liszt Teremben a Pécsi Ércbányász Koncert Fűvészenekar. A *Haláltánc* 2003. december 7-i és az *Esz-dúr zongoraverseny* 2005. december 11-i ZeneParkbeli hangversenyén Szabó Ferenc vezényelte a zenekart, a szólista fia, Szabó Ferenc János volt.

A 2007-es 2. Pécsi Nemzetközi Zongoraverseny győztese, Balog János épp a *Haláltánc* Bartók szellemiségét megidéző ragyogó előadásával kápráztatta el a zsűrit és a közönséget. 2004-ben már készített egy az év Liszt-lemezének választott „Hungaricum” című CD-t, miként a korábbi pécsi győztes, Balázs János is megjelentetett győzelme jutalmaként egy ragyogó Liszt-lemezt. A múlt értékei mellett, a jelennek ezek a nagyszerű eredményei is biztatóak. Liszt Ferenc és Pécs kapcsolatának további, remélhetőleg az életmű egészét tekintve még inkább gazdagodó jövőjét illetően.

2011. január 20-án a Kodály Zoltán Nemzeti Hangversenyteremben Peskó Zoltán vezényletével, a Pannon Filharmonikusok előadásában hangzott el Liszt Ferenc *Krisztus oratóriuma*, a Magyar Rádió Énekkara, a Honvéd Férfikar és a Budapest Stúdió Kórus, valamint Várad Zita, Kovács Annamária, Alessandro Codeluppi, Geiger Lajos, Cser Krisztián, Sallay Gabriella, Deák Márta, Udvardy Gizella, Balatoni Sándor közreműködésével.

NAGY IMRE

KOCZIÁN SÁNDOR, KARAY ILONA
ÉS A LENKEI FIVÉREK
(ÖTTORONY XVII)

„Újra megelevenedtek messzelátó szemei előtt a
múlt alakjai, élményei, fájó és kellemes képei: [...] *A sárgára festett gimnázium a nemes gondolkozá-
sú fehér papokkal.*”

Lenkei Henrik

1849-ben Pécssett megszűnt a jogi fakultás, 1851-ben a bölcsészeti fakultás beolvadt a kibővített gimnáziumi képzésbe. A felsőfokú oktatás hiánya következtében a pécsi középiskolákra hárult a kultúraápolás és az irodalompartolás feladata. E téren a gimnázium és a megszülető reáltanoda tevékenysége emelendő ki. Az 1849-ben, Világos után kiadott közoktatási rendelet, az Entwurf nyolc évre bővítette a gimnáziumi képzést, és bevezette az érettségi vizsgát, ami az oktatás színvonalának emelését szolgálta.¹ A tanítás hivatalos nyelve a német volt, 1861-től a magyar. A gimnázium, amelyet már 1815-től a ciszterciták, pécsi szóhasználatlal: a zirciek vettek át a jezsuitáktól, 1852-ben főgimnáziumi rangot kapott. Mivel azonban az anyaépületet katonai kórház céljára foglalták le, 1849-től 1865-ig az intézmény a líceum épületében működött.² A tanrend előterében a klasszikus nyelvek oktatása állt, az élő idegen nyelvek közül a német, természetesen jelentős szerepet játszott a vallásoktatás, de a reáltárgyak és az ún. szabad tárgyak tanítására is gondot fordítottak. Az irodalmi műveltség gyarapítása terén fontos szerepet töltött be az önképzőkör, kivált 1866-tól.³ Az igazgatók közül Szalay Alfréd munkássága érdemel említést, aki a kor nevelési gyakorlatát tükröző pedagógiai tárgyú írásokat publikált. Utódai közül Inczedy Dénes vált jelentőssé, aki a mennyiségtan tanításáról és *A csillagászat elemei* címmel értekezett, de történeti (ezen belül iskolatörténeti) publikációi is említést érdemelnek.⁴ A jeles tanárok közül Mátyás Flórián, Békefi Remig és Ágh Timót tevékenységével a tudományos irodalomról szóló fejezetben foglalkozunk, ott kerül majd látóköriünkbe az iskola neves diákjai közül Fináczy Ernő, Szőnyi Ottó és Xantus János munkássága. Váradí Antallal a színháztörténeti fejezetben fogunk találkozni, Babits Mihályról és Surányi Miklósról pedig, jelentőségüknek megfelelően, később rajzolunk portrét, kiemelve pályájuk pécsi vonatkozásait.

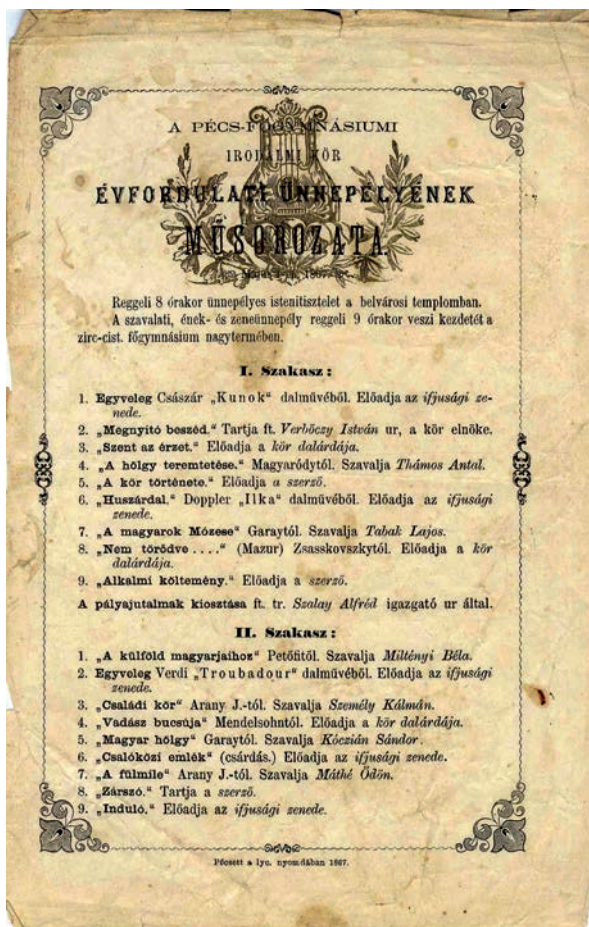
Az Entwurfnak a reáliák oktatását előtérbe helyező szemléletének, valamint Haas Mihály kezdeményező szerepének eredményeként 1857-ben reáltanoda kezdte

¹ Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich, német mintát követő osztrák iskolai szabályzat, amelynek hatályát 1849-ben Magyarországra is kiterjesztették.

² Kiss Albin: A pécsi gimnázium története. Pécs, 1914. 44–133. p., különösen 114–133. p.

³ Rajczi Péter: A pécsi Nagy Lajos Gimnázium története 1687–1948 = A 300 éves pécsi Nagy Lajos Gimnázium Jubileumi Évkönyve 1687–1987. Pécs, 1987. 9–104., p. különösen 31–55. p.

⁴ Békefi Remig: Inczedy Dénes emlékezete. Magyar Paedagogia 1901. 65–86. p.

A gimnázium irodalmi körének műsora Koczián Sándor szereplésével

meg működését Pécsen, kezdetben alreálként, majd 1870-től előbb hat-, majd hétosztályos főreálként. Az anyanyelv és az élő nyelvek tanítása mellett a reáltárgyak alkották a képzés gerincét. 1860-tól magyar nyelven folyt az oktatás.⁵ Az intézmény előbb az elemi iskolában, azután a korábbi apácakolostor Hunyadi (ma: Mátyás király) utcai épületében kapott helyet, később kibővült az izraelita népiskola tantermeivel. 1914-ben új épületet emeltek a reáltanodának az Irányi Dániel téren, ám ezt nyolc évvel később át kellett engedni a Pécsre kerülő Erzsébet Tudományegyetem számára, így a reáltanoda mai helyére, a líceum épületébe került. 1925-ben felvette Széchenyi István nevét. Az iskola igazgatói közül Szauter Antal és Dischka Győző játszott különösen megbecsülendő szerepet, az utóbbi természettudományos értekezéseket publikált. A

⁵ Requin Géza: A pécsi állami főreáliskola története 1857–1894. Pécs, 1895. 17–164. p.

Koczián Sándor arcképe

neves diákok közül Vikár Bélával a következő fejezetben, Galsai Pongráccal és Kodolányi Jánossal pedig más összefüggésben, később találkozunk.

Koczián Sándor 1850. február 12-én született Pécsen, apja Koczián Sándor irodatiszt, aki korán, 1858-ban meghalt, anyja Ángyán Mária, egy fajszi tiszttartó leánya.⁶ A tehetséges fiú a cisztercita főgimnázium diákja lett, az önképzőkör alelnöke (az elnöki tisztséget mindig egy tanár töltötte be), tanulmányai mellett a rövid életű Pécsi Közlönynek is munkatársa lett. Súlyosbodó szívbajához társult veseelégtelensége miatt a hetedik osztályt lényegében magántanulóként végezte el, a nyolcadikat már nem fejezte be. Nyomorúságuk következtében kétszer is költözködéssel kényszerültek anyjával, előbb a Megye utcai lakásukat kellett elhagyniuk adósságaik miatt (innen egy kamasz szerelem emlékét vitte magával, amelynek tárgya Személyi Matild volt), végül, halála előtt öt héttel a Barátok utca 12-be (a mai Ferencesek utcája 24-be) költöztek. A város itt állított neki emléktáblát. 1870. május 14-én halt meg. A budai-külvárosi sírkertben temették el. Az önképzőkör,

⁶ A korabeli és későbbi iratokban a Kóczyán névalak is gyakori. Mi az autográf kéziratokon található névalakot követjük. A hagyatékot a Baranya Megyei Levéltárban tanulmányoztuk. Jelenleg a Rét utcai részleg állományában található „XV. Kóczyán [sic!] Sándor pécsi költőre vonatkozó iratok 1/a” jelzettel.

Váradai Antal buzgólkodásának eredményeként, *Emlékfüzér* című összeállításával tisztelgett emléke előtt. Hagyatékát fivére, Koczián Jenő őrizte meg, akitől Bolgár Tivadar bankigazgató, Koczián Sándor tisztelője szerezte meg, általa kerülhetett az anyag a levéltárba. Koczián Jenő 1928-ban hunyt el, 1929-ben melléje helyezték el a pécsi köztemetőben a költő exhumált hamvait.⁷

Mindössze húsz évet élt, alkotásra csupán pár esztendeje jutott. Verseinek visszatérő témája megalázó szegénysége és egyre több szenvedéssel járó betegsége. Úgy élt, írta, „mint ki lyukas csizmával megy bálba”. Gyötrő ellentétet kellett érzékelnie büszkesége, szellemi igényei és szociális helyzete, valamint biológiai adottságai között. Ezért jegyezte el magát igen korán a halállal. Már 1868-ban ezt írta *Dalaim* című versében:

„Ha jártál már temetőben
Hol a síron virág terem,
Lengvén szívből jött sóhajoktól,
Tudod, milyen költészetem.

Dalaim lengő sírvirágok,
Miket megtört reményeim
Sírján fakaszt a fájdalom föl,
S növesztik rezgő könnyeim.”⁸

De ez többhangú költészetének csupán egyik tónusa. „Pécs Petőfije”, mondták róla, s ez a kissé felszínes megjelölés rátapadt emlékére, pedig egészen más szituációban élt, mint nagy névrokona. Írt népdalokat, sőt egy tanulmányt is a népköltészetéről, de semmi köze a Petőfi-epigonok tájköltészetéhez. Sorsa inkább Reviczkyével rokon, habár, mint Hallama Erzsébet helyesen megállapította, „világa keményebb, darabosabb, sötétebb”.⁹ Ez a színárnyalat, szatirikus hajlamával együtt, talán Zilahy Károlyra emlékeztet leginkább. Egy-két róla szóló írásban, és tágabb összefüggésben is felbukkan az a gondolat, hogy a kiegyezéstől 1890-ig terjedő időszak az egész magyar irodalomban valamiféle apályszakasz, „roppant úr” Petőfi és Ady között, s a pécsi költő ebbe a vákuumba született bele, ami gátolta eredeti hangjának magtallását.¹⁰ Ez a sommás leminősítés a jelzett évtizedekre nézve azonban tévedés. Gyulai 1868-ban kezdi írni a *Romhányi*-t, Jókai ugyanebben az évben fejezi be a *Szerelem bolondjai*-t, Arany a hetvenes években írta a *Toldi szerelmé*-t és az *Őszikék* első darabjait, Vajda János az *Alfréd regényé*-t és a *Húsz év múlva* című Gina-verset. Ekkor jelenik meg *A délibábok hőse*, Arany László verses regénye (1873), a próza pedig olyan, szintén vitathatatlan értékeket terem, mint Asbóth János remeke, az *Álmok álmodója* (1878). Szó sem lehet tehát

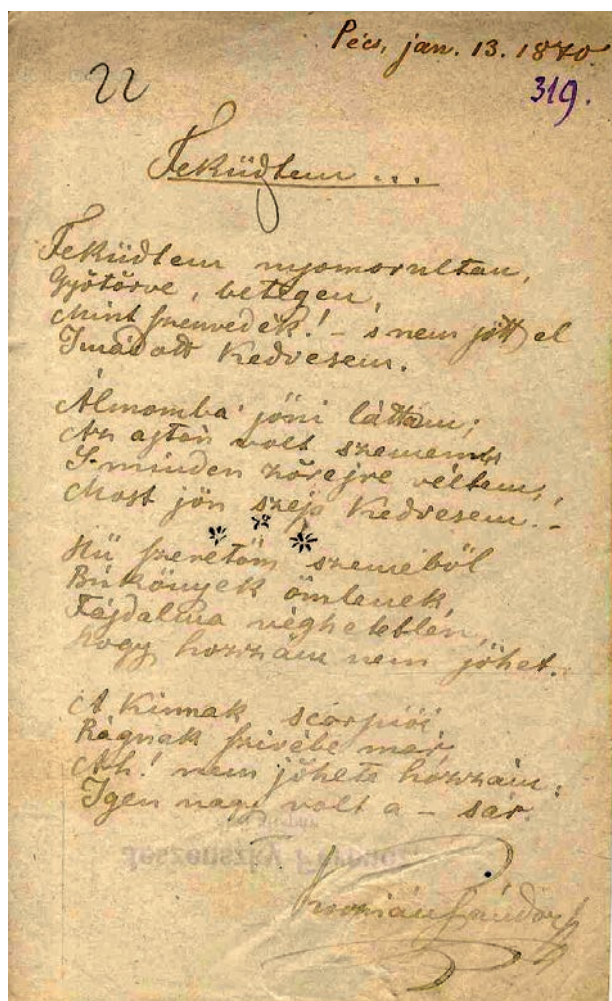
⁷ Havasi János: Utószó = „Alig derült fölöttem...” Napló és versek Koczián Sándor hagyatékából. S.a.r. Havasi János. Pécs, 1989. 159–164. p.

⁸ Koczián... i.m. 1989. 141. p.

⁹ Hallama Erzsébet: Koczián Sándor = Jelenkor 1966. 2. 161–168., i.h. 164. p.

¹⁰ A „roppant úr” kifejezés, amelyet Hallama Erzsébet is átvész idézett tanulmányában, Komlós Aladártól származik: A magyar költészet Petőfitől Adyig. Bp. 1959. 139. p.

irodalmi hullámvölgyről. Az viszont igaz, hogy a líra új, romantika utáni, szimbolista nyelve ekkor még nem alakult, nem alakulhatott ki, pedig Koczián léthelyzete ezt igényelte volna. Bizonyára ezért tekintette Hallama Erzsébet az „iránytalan, meghatározatlan keresést” a Koczián versek fő motívumának.¹¹ A vidéki életviszonyok szűkössége mellett a költő fojtogatóan tapasztalta a rendelkezésére álló lírai készlet elégtelenségét, azt, hogy élményei nem fejezhetők ki hiánytalanul, hogy költői beszéde egyfajta némaság. Erről vall *Ezerszer zenge...* című versében: „Ezerszer zenge ajkamon már / Szerelmi dal, szerelmi bú, [...] De szó, mely érzeményem

Koczián Sándor verskézírata, BML

¹¹ Hallama... i.m. 1966. 164. p.

lángját / Kimondja, még nem született...¹² Radikális gondolkodású ifjú volt, lelkében őrizte a függetlenség 48-as emlékét. Az egykori honvéd százados, Perczel Mór segédtisztjének fia számára ez a hagyomány családilag adott volt. Környezetében élt a forradalmi események emléke, nem felejtették el Perczel Miklós márciusi élményeket közvetítő főtéri beszédét, Róth császári tábornok szeptember 24-i bevonulását horvát csapatok élén, a város január 31-i megszállását és a tragikus emlékű, június 15-i pécsi csata riadalmát.¹³ Naplójának egyik, 1870. március 16-i bejegyzése nyomatékosítja szemléletének ezt az elemét: „Most veszem észre, hogy tegnap mily emlékteljes nap volt. *Március 15.* Ezen a napon indult meg a dicső, de fájdalmas emlékű magyar forradalom. Mennyi szép remény született akkor, hajh, amit a jövő nem váltta be.”¹⁴ Az emlék felcsillanása dezillúziós panasszal zárul. A gondolatnak ez a felszárnyaló, majd alábukó íve gyakran társul a szöveg ironikus szerkesztésével. Ez a posztromantikus heinei inspiráció legjobb verseinek ihletője, amely a szöveg fanyarul józan zárlatában ér el erős hatást. Ilyen az *Üres vagy...* című vers, amely lelki, érzelmi tartalmakkal kapcsolatos hiányérzetre látszik utalni, pedig, mint a csattanó elárulja, a költő zsebe üres, ez okozza gondjait. És ebbe az ihletkörbe tartozik a halálos betegen, 1870. január 13-án írt *Feküdtem...*

Feküdtem nyomorultan,
Gyötörve, betegen,
Mint szenvedék! – s nem jött el
Imádott kedvesem.

Álmomba' jöni láttam;
Az ajtón volt szemem,
S minden zörejre véltem,
Most jön szép kedvesem. –

Hú szeretőm szeméből
Búkönynek ömlenek,
Fájdalma végzetetlen,
Hogy hozzám nem jöhet.

A kinnak scorpíói
Rágnak szívébe már,
Ah! nem jöhet hozzám:
Igen nagy volt a – sár.

A vers valódi élményből táplálkozik. Még a sár is reális, mert akkor éppen egy olyan utcában húzták meg magukat anyjával, amelyet csapadékos időben körülmé-

¹² Koczián... i.m. 1989. 143. p.

¹³ Vörös Márton: Pécs-Baranya részvétele az 1848–1849 évi szabadságharcban. Pécs, é.n.

¹⁴ Koczián... i.m. 1989. 126. p.

Január 27. XX.

Ha valaha - ma igen fivesem me-
 tem volna ö' honna, de az erös hideg
 nem engedte; míg mindamatt, Joca-
 ra is elmentem Polua, de augus nem
 engedett.

Ma egy évl s Rosálhetöl ép ezen
 öröben, valódram meg neki farsel-
 mevek, azt a farselnek, mely kétség,
 aggodalom is Rinok által Rösnyek-
 tetett frületésekre, mely lobogott, mind
 az eltuatás, s mely nem tud ki-
 aludni, bár fagyos lehetettével éin-
 ti a Rösny.

Ma egy évl! adült ö' az ablaknál
 frostad helyen clütte a ris gombolyos
 narriasztal, mellette a Rösnyek, melyen
 én, frostam ulni. A frost a teli
 felhamaly lebegte frostul. Rösny augus
 bensö Rösnyek elönte meg valomáso-
 mat; mely Rösnyek! az én farsain
 megjösztek ök, a nidor, mosolygáprony
 egyszerre Komorra lön. En ebben ha-
 talas itéletemek láttam, pedig nem volt
 az. Most nifragaudalva jölesik tud-
 nom, hogy Rösny belharcos ment at,
 mielőtt Rösnyekba omlott. Ah! az
 rigasztal, en neki beesületire valik.

Koczián Sándor naplójának egy lapja, BML

nyes volt megközelíteni. A kijozanító zárlat, a hangnem kiélezett kontrasztja és a le-
 leplező, illúziókat szétfoszlató nézőpontváltás Koczián tehetségének maradandó ér-
 tékét eredményezi. És lelki, szellemi felülemelkedését a viszonyokon.

Nem tudjuk, mivé válhatott volna. Költői életműve torzó, poétikai teljesítménye –
 amely monografikus elemzésre és értékelésre vár – a második vonalba helyezi. Ha-
 nem a *Napló*-ja, véleményünk szerint, a kiegyezés utáni évek egyik legszínvonalas-
 sabb prózai szövege, Koczián Sándor főműve.¹⁵ Mindössze négy hónap alatt készült,

¹⁵ A hagyatékban megtalálható a *Napló* teljes autográf kézirata, töredékes másolata és régi technikával ké-
 szült gépiratos másolata.

1869. december 6-tól 1870. április 10-ig. Egy haldokló feljegyzéseiről van tehát szó. De nem valamiféle szentimentális naplóregény, nem is pusztán életrajzi dokumentum. Valahol a fikció és a valóság között helyezkedik el. Az elbeszélő személyes nézőpontja szépirodalmi minőséggel ruházza fel a napi jegyzeteket. Az elbeszélő szerepe mindvégig az egyes szám első személyű beszédmódhoz kötődik, de a napló hőse leválik az elbeszélőről, mert az író Koczián Sándor kívülről, reflektálva szemléli önmagát. Ez a narrációs szempontból rendkívül termékeny kettősség különösen a január 27-i naplófejezetben mutatkozik meg szemléletesen, amelyben a reménytelen szerelmének fájdmáival viaskodó naplóíró visszatekint az egy évvel korábbi időszakra, amikor még érzelmei viszonzásra találtak. A napló hőségének egykori boldogságát elégius-ironikus felhanggal ellenpontozza a szöveg írójának lelki-érzelmi kifosztottsága. A nézőpont és az időszemlélet kettősségének tág horizontja tudatbeli színpaddá alakítja a szöveget, amelyen megteremtődik a műfaj legfőbb értéke, az Én színrevitele.¹⁶

A cselekmény fő szálát a naplóíró és Paulin szerelmének története alkotja. Paulin az elbeszélő és a hős mellett a *Napló* harmadik főszereplője. Érett nő, a szerelmes ifjúnál csaknem tizenöt évvel idősebb, aki a maga harminchárom évével a kor fogalmai szerint már szinte vénlánynak számít. Szépsége, sötét hajának fénye, fekete szemének csillogása még töretlen, habár mi, olvasók csak a naplóíró tekintetével látjuk ilyen vonzónak. Az ifjú poéta romantikus hevülete kétségtelenül magával ragadta, csókjait, ölelését, vallomásait viszonzta. Kezdetben. Merthogy életkorából adódóan előbb-utóbb józan számítással kellett viszonyulnia ehhez a kapcsolathoz. Nem érte be a Múza szerepével, férjhez is akart menni. És látnia kellett, hogy az önálló egzisztencia reménye nélküli, bizonytalan segélyekből élő, s ráadásul egyre betegebb gimnazista nem jelenthet számára perspektívát. Annyira sosem szerette, hogy mindettől eltekintsen. S amikor feltűnt egy hozzá illő, negyvenéves katonatiszt, érdeklődésének iránya megváltozott. Később már ezt az újabb kapcsolatát féltette, amikor – a *Napló* egyik legmegrendítőbb jelenetében – meglátogatta haldokló barátját, de csak azért, hogy visszakérje tőle leveleit, mert hogy, mint tapintatlanul, sőt kegyetlenül megmagyarázta, nem szeretné, ha Sándor halála után mások is elolvashatnák azokat. (Szegény Paulin! Ha nem olyan józan és okos, s ha a levelei megmaradnak a költő hozzá írt leveleivel együtt, most talán ő is az „Ötöröny” lakója lehetne. Persze, így is az, csak nem szerzőként, hanem hősnőként, egy színvonalas szöveg kegyes-kegyetlen múzsájaként.)

Amikor az egyre betegebb költő szerelméért küzd, valójában a számára különösen gyorsan múló idővel perel, reménytelenül. Túl korán, vértesztenül találkozott egy érett asszony tapasztalatával. „Örök talány előttem e nő” – írja, majd hozzáteszi: „A nők sohasem azok, aminek látszanak, egész lényök csalékony látszat, s csak kivételes pillanatok nyújtanak kulcsot a titkos valóhoz.”¹⁷ Vajon mi volt e kivételes pillanat? Amikor Paulin azt mondta, csókok közben, „Szeretlek, Sándor!”, vagy amikor kihűlt szívvel visszakérte leveleit? Nem tudjuk. És nem tudja a naplóíró sem. De a tájékozatlan keresésnek ebben a lelki szituációjában önmagával is egyre kevésbé

¹⁶ A plasztikus kifejezést Dobos Istvántól vettük = Dobos István: Az Én színrevitele. Önéletírás a XX. századi magyar irodalomban. Bp. 2005. 7–34. p.

¹⁷ Koczián... i.m. 1989. 38–39. p.

Koczián Sándor síremléke a Pécsi Köztemetőben (Fotó: Tám László)

van tisztában. „Ki vagyok fordítva egész valómból”, állapítja meg. „Nem merek szívembe tekinteni. Zűrzavar van ott, mit nem tudok megfejteni”, vallja.¹⁸ És az önkérésnek ebben a közegében papírra veti a *Napló* egyik legmeddőbbentőbb pszichológiai tapasztalatát: „Meg vagyok rontva! Egyik gondolatom elítéli a másikat. Mintha két lélek léleke volna bennem, melyek szüntelenül marcangolják egymást.”¹⁹

Tudatának benső labirintusában szenvedélyesen keresi a kivezető utat, hasztalanul. És tudja, hogy odakint is hasonló útvesztőbe kerülne. A szöveg filozófiai vetületében ugyanis a létezés nagy talányát sejtí. Ezt a szabad akarat és a determinizmus ellentétes premisszáiban próbálja megragadni: „Születésem egy kört von lelkem körül, és én azon nem léphetek keresztül. [...] A szellem, mely enyém, amely bennem az »én«-t képezi, cselekedni akar; a test, mely nem enyém, melyet más adott nekem, s melyet én nem utasíthattam vissza, ez meggátolja a lelki működést, és az én szabad akaratomat bilincsbe veri. Ez az én fogalmaim szerint a fátum!” E sorok úgy értelmez-

¹⁸ Koczián... i.m. 1989. 138. p.

¹⁹ Koczián... i.m. 1989. 65. p.

hetők, hogy egyfelől, az egyéni létben a szabadságra törekvő szellem nem függetlenítheti magát fatális börtönétől, az örökül kapott testtől. Másfelől viszont az apák szabadon kiélt hajlamai az átöröklés révén a fiúk sorsává válnak. „Midőn Isten szabad akaratot ad egy férfinak, hogy kövesse hajlamait, feltéve, hogy ezen hajlamok bűnök és rosszak, ugyanakkor kezébe adja egy még nem létező fátumát.”²⁰ Ezek a sorok 1870. január 1-én íródtak. Az új év (s egyben a költő utolsó, csonka életéve) kezdetének kiváltságos pillanatában a naplóíró – kora tudományos gondolkodásának színvonalát megközelítve – képes reflektálni saját tragikus léthelyzetére.

Felemelő pillanat: egy húszéves, haldokló fiatalember a szeretett nőtől elhagyatva, érzelmeiben megalázva, éhezve és fázva a nyomorúságtól, felismeri önműnön identitását. Fájdalmainak ajándékként megfajti a titkot: „Ez a fájdalom enyém – írja –, szívem vérén vettem.”

*

Néhány évvel Koczián Sándor halála után, a Scitovszky tér 2-ben (ma Szent István tér 4.), mindössze párszáz méternyire attól a Barátok utcai háztól, amelyben a költő haláltusáját vívta, egy szép kis polgárlány lakott a családjával. Karay Ilona, „a kiskorú, tragikus pécsi madonna”.²¹ 1866 decemberében született Aradon, apja ügyvéd, pénzügyi tisztviselő, akit felettesei Pécsre helyeztek. Ilona itt járt a zárdaiskolába. „Gyenge testalkatú, kicsiny termetű lányka volt, szép arcvonásokkal, nagy sötét szemekkel, melyek fölött pillangószárny gyanánt elterült szemöldök fejezte ki az erélyt és határozottságot, mi jellemének alapját képezte. Szép magas homloka mély értelmet árult el.”²² De nemcsak szép volt, verseinek tanúsága szerint tündöklően tehetséges is. Kaffka Margit méltó elődje lehetett volna. De 1881. február 7-én, tizennégy éves korában apja forgópisztolyával szíven lőtte magát.

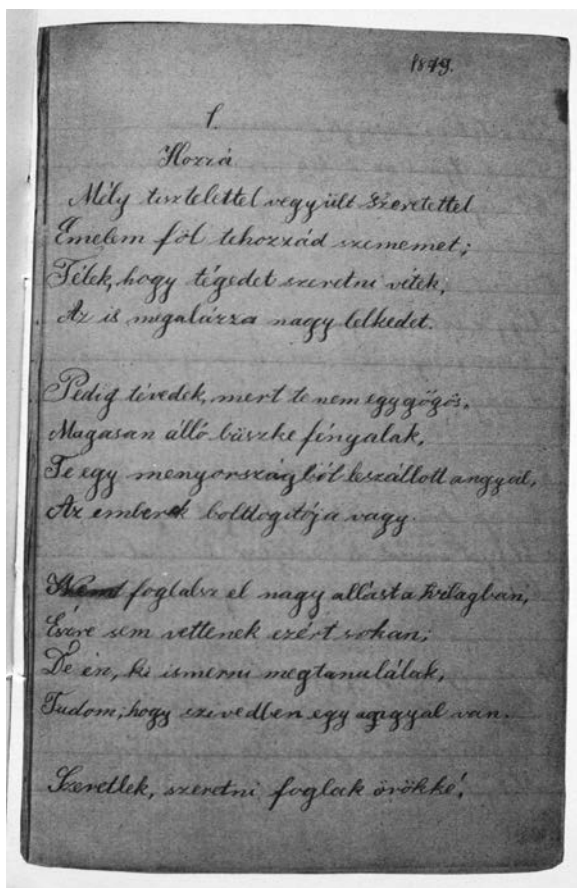
Mi magyarázza e tragikus tettet? Szülei megromlott házassága, válása, az a „családi tűzfészek”, amelyben sérülékeny kamaszlányként élte napjait? Az ábrándozó, légvárat építő anya elhagyta a családját, a hatvanas éveiben járó apa pedig a házvezetónőjével kezdett kései, új életet. A sebzett lelkű kislány keserűen ír erről a szerinte méltatlan viszonyról önéletrajzában. Ám a versek egyébről is vallanak. Egy számára elviselhetetlenül heves, mélyen átélt szerelemről, egy rajongással tisztelt fiatalember iránt, akit „fehér angyal”-nak nevezett. „Nagy a boldogság, gyenge a kebel” – olvassuk a *Hozzá* című versben. Eszerint ez a kislány a szerelem halottja. Mintha szegény kis életében Kármán József Fannijának sorsa ismétlődött volna meg. Csak sejtethetjük, ki volt a versek titokzatos fehér angyala. A halvány jelek Várady Ferenc, a tehetséges pécsi költő és újságíró felé mutatnak, aki hét évvel idősebb volt Ilonánál, már kész férfi (s akivel egy későbbi fejezetben még találkozni fogunk).²³ A Pécsi Figyelő 1881. február 19-i számában Várady közölt szép nekrológot Karay Ilonáról három, a hagyatékból alapos tájékozottsággal kiválasztott vers kísé-

²⁰ Koczián... i.m. 1989. 56. p.

²¹ Károlyi Amy nevezte így, Karay Ilona hagyatékának első méltatója = Károlyi Amy: Születésem története. Bp. 1984. 161. p.

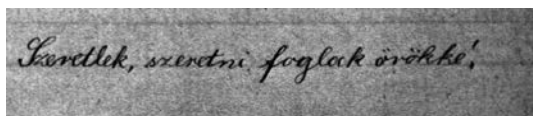
²² Fáylné Hentaller Mariska emlékezett így rá A magyar írónőkről című könyvében. Bp., 1889. 114–118. p.

²³ Weöres Sándor: Karay Ilona (1866–1881) = „Szívem nagyon forró kezd lenni...” Karay Ilona hagyatéka. S.a.r. Tüskés Tibor. Pécs, 1987. 133–136. p.

Karay Ilona verskézírata

retében. A nekrológ szövege a gyász érzésénél mélyebb megrendültségről tanúskodik. „A tündéri szépségnek, mennyei jóságnak, szűzi erénynek megtört liliomszálát

Egy verssor? Vallomás? Segélykiáltás?

zokogva siratja a fájdalom... Ott feküdt holtan, halványan, kibomlott hajjal, szép piros vérében. Mellette még a gyilkos fegyver füstölgött s ő már kiszenvedett. Fölötte az öngyilkosság pokoli szelleme.”²⁴

²⁴ Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel. Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságai-
ból. Bp. 1977. 551. p.

A hagyaték előkerülésének története Karay Ilonának a sors által írt szeccszíós életregény-törödékéhez tartozó epizód. A *Három veréb hat szemmel* anyagát gyűjtő Weöres Sándor a magyar költészet rejtett értékeit kutatva bukkant rá Fáylné Hentaller Mariska *A magyar íróőrökről* 1889-ben kiadott könyvében Karay Ilona három versére (amelyeket korábban a Pécsi Figyelő is publikált), s felfedezéséről először a Jelenkorban számolt be.²⁵ A tanulmányhoz mellékelve a szerkesztő a hagyaték feltételezett további szövegeire irányuló felhívást tett közzé, amely örvendetes eredménnyel járt. Karay Ilona testvérébátyjának unokája, Karay Lajos jelentkezett Keszthelyről, aki megőrizte a valószínűleg teljes kéziratos hagyatékot: 18 verset, Karay Ilona önéletrajzát és öngyilkossága előtt írt búcsúlevelét. A prózai szövegeket és hat verset Károlyi Amy közölte a Jelenkorban 1976-ban, az életművet értékelő tanulmány kíséretében.²⁶ Ezt az anyagot 1984-ben kiegészítve publikálta a *Születésem történeté*-ben.²⁷ A teljes hagyatékot pedig – Weöres Sándor és Károlyi Amy tanulmányaival – Tüskés Tibor szerkesztésében és gondozásában adta ki a Baranya Megyei Könyvtár a Pannonia Könyvek sorában.²⁸

A versek azt sugallják, hogy Karay Ilona tragikus sorsát leginkább az a körülmény determinálhatta, hogy a családi és szerelmi krízis közegében – mind tapasztalatainak jellegét, mind emóciói hevességét tekintve – olyan élménnyel találkozott, amelyet kamaszlányi tudatával és a rendelkezésére álló nyelvi készlettel nem tudott, nem tudhatott értelmezni, s ezért pszichológiailag sem volt képes feldolgozni azt. *Nyugodt vagyok...* című verse erről a kibeszélhetetlen lelkiállapotról tanúskodik:

Nyugodt vagyok miként az ősz,
Hideg, miként a tél;
De ez csak látszat, mert szívem
Forró, miként a dél.

Valjon miért van lelkemen
E fagyos nyugalom? –
Lelkemnek kincse veszve van;
Veszve a bizalom.

Miért lángol szívem? – Azért
Mert ki nem önthetem.
Örömöm és bűm beléd van
Zárva szegény szívem.

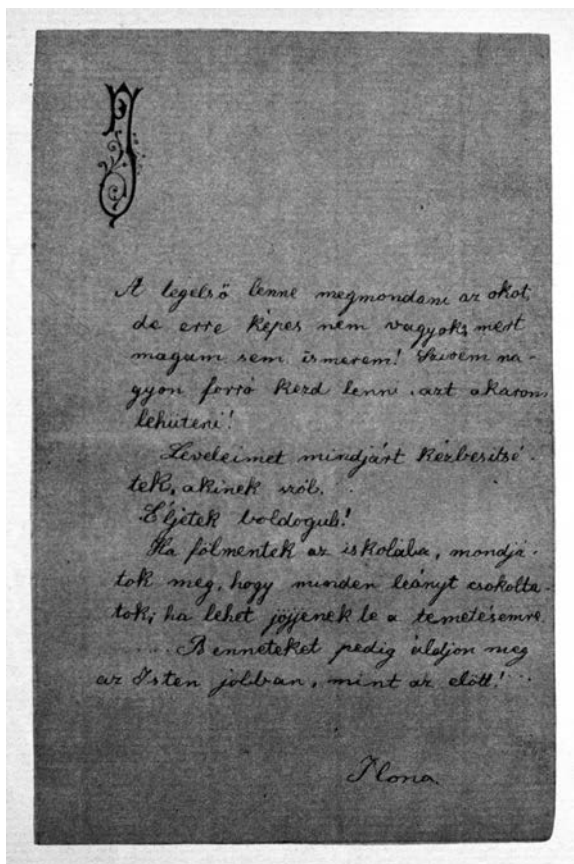
A reflektálni kész, ám arra mégis képtelen, az önértelmezés gyötrő kísérletében égő lélek pszichológiai terhe elviselhetetlen számára. Így sarjad ki lelkében a halál baljós vágya. Olyan női témákat érzékel, amelyekkel, megelőzve korát, a vég-

²⁵ Weöres Sándor: Egy elfelejtett pécsi csodagyerek = Jelenkor, 1975. 2. 106–110. p.

²⁶ Károlyi Amy: „Szívem nagyon forró kezd lenni...” (Karay Ilona írásai) = Jelenkor 1976. 7–8. 735–745. p.

²⁷ Lásd a 21. sz. jegyzetet!

²⁸ „Szívem nagyon forró kezd lenni...” Karay Ilona hagyatéka. Pécs, 1987.

Karay Ilona búcsúlevele

sőkig feszíti a mondható és a mondani tiltott, a tabu közti határt, döbbenet és messze túlpillantva saját nyelvi-tudati horizontján. Erről tanúskodik *Szivem* című, meglepően modern verse (témája a test működése, test és lélek kapcsolata), amelynek két versszakát idézzük:

Folyik a szív vére, hosszú keringésben
A testnek legkisebb részét is bejárja,
És vele megy folyton, melyet el nem hagyhat
Forró érzelemnek apadhatlan árja.

És minden csepp vére vetődik egy sugár
Mely azon megtörve, hogy visszaverődik,
A piros vércseppen egy fehér angyalnak
Imádattal festett arca tükröződik.

Weöres Sándor így írt e versről: „Sajátságos és példátlan a „Szívem” című vers alap-motívuma: a vérkeringés, a még ki nem ontott eleven vér minden cseppje tükrözi az imádottat. A világirodalomban fel nem vetődött vadonatúj motívum, öntudatlan és akaratlan lelemény, hatalmas asszociációs áram-térrel. Feledhetetlen.”²⁹ Poétikailag azonban lehibátlanabban kimunkált verse, és alkalmasint a korszak egyik szomorúan szép magyar költeménye a *K...n Margitnak* írt elégia. Egy halálra készülő lélek megrendítő üzenete. A vers címzettje Karay Ilona iskolai padtársa, Kelemen Margit (akinek unokatestvére Kelemen Aurora, Babits Mihály édesanyja lesz. Így szövi történetünk titkos szálait az „Ötöröny” műzsája.) Családjának írt búcsúlevele – milyen különös ezt leírni – prózai remek. Vagy inkább prózavers?

A legelső lenne megmondani az okot, de erre képes nem vagyok; mert magam sem ismerem! Szívem nagyon forró kezd lenni, azt akarom lehűteni!
 Leveleimet mindjárt kézbesítétek, akinek szól.
 Éljetek boldogul!
 Ha fölmentek az iskolába, mondjátok meg, hogy minden leányt csókoltatok; ha lehet, jöjjenek le a temetésemre.
 ...Benneteket pedig áldjon meg az Isten jobban, mint az előtt!...³⁰

Az irodalomtörténész itt elnémul, s átadja a szót a száz évvel később a szöveget olvasó költőnőnek, Károlyi Amynak, aki ezt írja e levélről: „Ez a végső percekben és nagy felindultságban írt levél áruló őszinteségű. Láttatja a különböző közzetrétegeket, amik a hegyomláshoz vezettek. Az első sorok kemény rövidsége: reménytelen közérzet. Nem tudja az okot, nem is akarja tudni, mert ha tudná, meg kellene mondani, s ez a gyermek lenézte a bajait világgá kiabálót. De a zárkózott, kemény réteget átüti a költő magyarázata s leírja a magyar irodalom egyik legszebb mondatát: „Szívem nagyon forró kezd lenni, azt akarom lehűteni.” Ez a rózsaszínű lelke. Mi jöhet még ezután? Nagyköltészet után kislány-rendelkezések. Megrendezi a temetést [...]. A tapasztalt kis felnőtt, a tudatos költő mögül előbukkan a mélyréteg, a romantikus kisleány, aki részt vesz a saját temetésén. De még ez sem a végső szó, mert a legkisebb leány után megszólal az idősebb nővér is, a család ziláltságát még a másvilágról is rendezni kívánó búcsúzó: „...Benneteket pedig áldjon meg az Isten, *jobban*, mint az előtt!...” A sokat-tapasztalás gyermek szívébe zárva, a kibeszélés lehetősége nélkül, mire vezethet? Egy korai költészet létrejöttére, félelmetes száraz villámokhoz, melyek végül agyon sújtották a gyermeket.”³¹

²⁹ Weöres... i.m. 1975. 106. p.

³⁰ A szöveget ezúttal nem a kéziratnak pontosan megfelelő betűhív formában, hanem Károlyi Amy közlésének ortográfiájával és tördelésével közöljük. Ettől eltekintve a szöveg változatlan.

³¹ Károlyi Amy... i.m. 1976. 738–739. p.

Koczián Sándor és Karay Ilona tragikus sorsa, rövidre szabott életútja mellett a Lenkei fivérek felívelő pályája elgondolkodtató és bizonyára tanulságos ellenpontot képez. Közülük Lenkei (eredetileg Guttman) Henrik munkássága a legfontosabb az „Ötöröny” története szempontjából. 1863. június 26-án született Pécsen. A család morvaországi gyökerű, az apa, Guttman Joakim a Fünfkirchner Zeitung szerkesztője. Dolgos, magyar érzésű férfi. Fia így emlékezett rá: „Az írói vénát apámtól örökölttem, aki vidéki német nyelvű hetilap szerkesztője volt, de a nemzeti eszme lelkes híve és bajnoka. A hatvanas évekből kelt fényképei atillában ábrázolják, jó magyarosan kifent bajusszal.”³² A szorgalmas, okos fiú a pécsi főgimnáziumban tanul. Erről ír később *Két érettségi* című versében:

Az iskola tovább gazdagított
Kinyílt agyamban száz és száz titok,
Szedtem virágot Tudás mezején,
És megtanultam mi való helyén!

Az érettségim ekképp estem át
Lelkemben zengve szép jövő dalát,
Csupa remény és óhaj hevített,
S baj le nem gyúrta a bízó hitet.³³

Az *emlékek lánca* című prózai írásában pedig így emlékezik pécsi diákéveinek impresszióira, felsorolásszerűen pergetve a múlt megőrzött képeit: „A nádpcáccal ékesített elemi iskolai tanterem. A sárgára festett gimnázium a nemes gondolkodású fehér papokkal. Az uborkaorrú vén pedellus, aki két krajcárókért árulta a szünetekben a pereceit és sóskiflijeit. A nagyszerű latintanár, aki június hóban is két kabátot vett fázós aszkéta testére. Végül az érettségi a maga szörnyű lidércnyomásával. Jelesen sikerült. Jutalmul utazás Temesvárra a kövér és bőkezű nagynénihhez.”³⁴ Az irodalommal szülővárosában jegyezte el magát. „Már pécsi gimnazista koromban írtam verseket a helyi lapokba – közölte a már hivatkozott interjújában – s Váradi Antal, családunk barátja nagyon serkentett az írói munkára.”³⁵

Az érettségi után, apja kívánságára, a budapesti orvoskarra iratkozik, miután azonban az első műtét láttára rosszul lesz, átmegy a bölcsészkarra. Inkább a finnugor nyelvészet, mint a boncolókés, gondolta. 1887-ben tanári diplomát szerez. A budapesti főreál oktatója lesz, ahol Karinthy Frigyes is tanítja, majd az írói pályával jegyzi el magát. Az *Élet* című szépirodalmi lap egyik alapítója, 1892-től 1895-ig szerkesztője, az Izraelita Magyar Irodalmi Társaság titkára. A *Magazin für die Literatur des In- und Auslandes* című lapban cikksorozat formájában ismerteti az akkori magyar irodalmat. Íróként is egyre inkább megbecsülik. 1911-ben *Leáldozás* című drámája, amelyben lélektanilag modernizálja Szophoklész tragédiáját,

³² T.F.... i.m. 1927. Négyszemközt Lenkei Henrikkel, aki nem tud Madách pesszimizmusával megbékélni = *Literatúra* 1927. II. 230–231. p.

³³ Lenkei Henrik: *Képek a múltból*. Bp. 1943. 158. p.

³⁴ Lenkei Henrik: *Az élet ormán. Derengések*. Bp. 1938. 48. p.

³⁵ T.F.... i.m. 1927. 230. p.

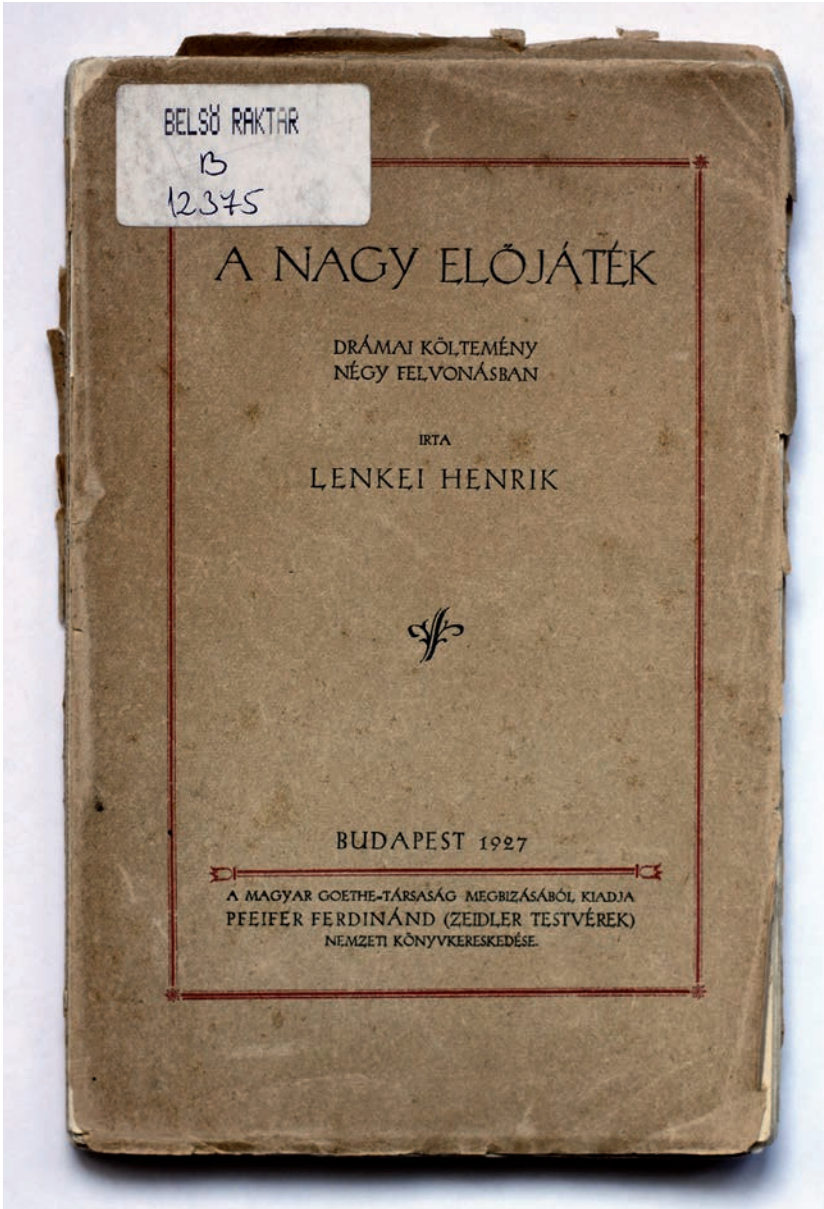
Lenkei Henrik

a *Trakhiszi nők*-et, Teleki-pályadíjat nyer. Bánóczi József szerint: „Nyelve tiszta, dictionja lendületes”.³⁶ 1918-ban pedig *Kató bosszúja* című vígjátékával, amely „jó, folyamatos jambusokban van írva, szabatos, jó magyar nyelven”, Teleki-jutalmat érdemel ki. A mű ezúttal Shakespeare *Makrancos hölgy*-ének történetét folytatja húsz évvel később, bizonyítva, hogy Petruccio házában valójában az asszony uralkodik. Leányukat, férje akaratával szembeszegülve, ahhoz adja nőül, akit a leány szeret, s akit ő is megfelelő vőnek tart.³⁷

Ezek a művek szemléletesen jelzik Lenkei Henrik inspirációjának természetét. Ihlete korábbi szövegekből táplálkozik, művei, ahogy manapság szokás mondani, leleményesen kiaknázzák az intertextualitás hatás eszközeit. Ezt a jelenséget azonban kortársai a „kultúrköltészet” fogalmának keretei között értelmezték, nem egyszer az

³⁶ Bánóczi József: Jelentés a Teleki-pályázatról = Akadémiai Értesítő 1911. 151–158., i.h. 157. p.

³⁷ Ferenczi Zoltán: Jelentés a gr. Teleki József pályázatról = Akadémiai Értesítő 1918. 84–95., i.h. 95. p.

A nagy előjáték c. drámai költemény címlapja

eredetiség hiányát vetve a szerző szemére. Ő viszont büszkén vállalta ezt a minősítést: „Fanatikus híve és szószólója vagyok annak a kultúrának, amely a lélek etikai fejlesztését, az emberszívek átalakítását tűzte ki céljául” – nyilatkozta.³⁸ Verseit, mint Karinthy írta, „a történelem kultusza s tisztelete hatja át”,³⁹ ezért lírai beszédét és drámai dialógusait a szónoki elem uralja, olykor a közvetlen személyesség rovására.⁴⁰ Legfontosabb prózai munkái nagy műveltségről tanúskodó, olvasmányos kultúresszék, amelyeknek hősei a szellem lovagjai Ovidiustól Balzacig, valamint Ányos Páltól Kemény Zsigmondig. A legszebbeket ezek közül *Az élet ormán. Derengések* (Bp. 1938) és *Képek a múltból* (Bp. 1943) című kötetekben gyűjtötte össze.

Tudományos igénnyel írt munkái is említést érdemelnek. Ezek sorából ki kell emelnünk *Petőfi és a természet* című könyvét, amelyben gazdag erudícióval mutatja be a nagy költő „antropopatikus”, azaz beleélő, és mindig mozgalmas, dinamikus természetábrázolását. Árnyalt stíloselemzéssel mutatja ki, hogy Petőfi lírájában meghatározó szerepet játszik a megszemélyesítés, hasonlatai pedig nem csupán színeznek, hanem a hangulat és az affektus kiemelését szolgálják. Szövegértelmezései intuitív érzékenységről tanúskodnak. Petőfinek a természetet átlelkésítő szemléletét így jellemzi *A csillagos ég* első három versszakát szemügyre véve: „leírja, hogy a földön fekszik s annyira eggyé válva képzelet magát a természettel, hogy a fülébe érkező egyetlen dongást majd folyam harsogásának, majd távoli mennydörgésnek, majd égbe emelkedett lelke himnuszénekülésének tartja. Ez a lángész imája a természet templomában. Az egyenlőség republikánus elve a természet összes lényeiére alkalmazva. Ember, állat, növény, kő – egy lényegében azonos, csak fokozatra különböző skála a világegyetemben.”⁴¹ Petőfi életműve, külföldi recepciója erősen foglalkoztatta Lenkeit. Tanulmányt írt Petőfi német fordítóinak közvetítő szerepéről.⁴²

Legnagyobb igényű műve *A nagy előjáték* című drámai költemény, ez a „nemes irányú, tartalmas, nevelő munka”, amelynek „stílusa, dictiona méltó a magasztos tárgyhoz”,⁴³ „verstechnika s nyelv tekintetében figyelemreméltó” mű.⁴⁴ E színdarabjával – mint vallotta –, Madách pesszimizmusával és Spengler hanyatlás-elméletével vitázva, a magyarság Trianon utáni szellemi és morális újjászületését kívánta szolgálni.⁴⁵ Témáját a Genézis 4–6. fejezetéből meríti, a mű cselekménye Ádám bűnbeesésétől haláláig terjed oly módon, hogy hőse életében és küzdelmeiben mutatja be a Jó és a Gonosz örök harcát. Káin testvérgyilkossága, a jámbor Sét utódainak züllése, a családi viszály (az asszonyok és a zsákmány miatt), valamint Ádám leányának, Szillának Káinhoz pártolása a negatív erők fölényét jelzik, de a hős nem adja fel harcát, bízik az isteni terv megvalósulásában. Apai fájdalomát legyőző töretlen hitét az Ábel halála utáni jelenet példázza:

38 T.F... i.m. 1927. 230. p.

39 Karinthy Frigyes: Lenkei Henrik: Az én hőseim = Nyugat 1910. 4. I. 270–271. p.

40 Bródy Miksa: Májusi fagy. Szilágyi Géza és Lenkei Henrik drámája = Nyugat 1911. 7. I. 697–698. p.

41 Lenkei Henrik: Petőfi és a természet = Petőfi-Könyvtár. Endrődi Sándor és Ferenczi Zoltán szerk. XXI. füzet. Bp. 1910.

42 Lenkei Henrik: Petőfi német fordítói. Petőfi a világirodalomban = Petőfi-Könyvtár. XXVII. füzet. Bp. 1911. 11–42. p.

43 Tordai Ányos: Drámai költemény a nagy „miért”-ről. A nagy előjáték = Magyar Kultúra 1927. II. 647–649. p.

44 Szőnyi Sándor: Ujjongások és keserűségek. Napkelet 1927. 730–732. p.

45 T.F.... i.m. 1927. 231. p.

ÉVA (*őrzöngve*)

Ugy Isten! Ez boszúd villáma volt,
Mely kandi vágyat szörnyen megtorolt!
Hatalmad bármi órjas, végtelen,
Sötét haragtól felhős, éktelen!
S hiába szólt hozzád imádatom!

ÁDÁM (*öklével fenyegetve*)

Mégsem versz porba hitvány Fájdalom!
Elülről kezdjük csak azért is munkánk,
Rendíthetetlen göggel támadunk rád!
S töretlen hittel, mely nem zúg, nem átkoz,
Járuljunk újra Isten zsámolyához!

ÉVA Énbennem nincs! Nekem örökre végem!

ÁDÁM Nem úgy, Évám! Szegény jó feleségem!

Szeretlek én a régi ifjú tűzbe,
S a bű szívünket még szorosra fűzte!

ÉVA (*kétkedő reménnyel*)

Ádám? (*Nyakába borul.*)

ÁDÁM Ábelt tegyük az anyaföldbe!

(*sötét elszántan*)

S Káin emléke légyen kitörölve!

(*Ásni kezdi a földet. Éva zokogva borul Ábel tetemére.*)⁴⁶

Ádám a színdarab záró jelenetében megnyugodva adja át Noénak az örökséget. Az ősapa sorsának színpadra idézése, s kivált a kifejellet katartikus élménye által, mint a Nyugat kritikusja írta, „a rög szintjéről, amely megszokott otthonunk, magasabb életsíkra emelkedünk”.⁴⁷

Lenkei Henrik, a magyar műveltség elkötelezettje, aki dolgozószobájában Eötvös József portrészobrát őrizte, 1943-ban fejezte be munkás életét, amely Pécsről indult, s amelynek során mindig táplálkozni tudott az itt kapott útravalóból.

Öccsét, Lenkei Zsigmondot (*1873 †1934) Nemeskürty István „az első magyar filmzsumnalisztának” nevezte,⁴⁸ aki szintén a pécsi gimnázium növendéke volt, s publicistaként helyi lapoknál, a Pécsi Napló, illetve a Fünfkirchner Zeitung munkatársaként kezdte pályáját, aztán a Budapesti Hírlapnál dolgozott. Korán felismerte a film és a mozi szociológiai és esztétikai jelentőségét, és a „hetedik múzsa” szolgálatába szegődött. Alapító szerkesztője a Kinematográf (1906–1909) című lapnak, majd a Képes Mozivilágot szerkesztette (1919–1928). Főtitkára volt a Magyar Filmklubnak, filmiskolát is vezetett. Könyveivel, így az 1930-ban megjelent *A mosolygó mozi* című munkával olvasmányos stílusban szolgálta a film népszerűségét. A harmadik Lenkei fivérrel, Lajossal, a jeles pécsi újságíróval majd a sajtótörténeti fejezetben fogunk találkozni.

⁴⁶ Lenkei Henrik: A nagy előjáték. Drámai költemény négy felvonásban. Bp. 1927. 30. Megjegyezzük, hogy a dráma pátosza helyenként a mai fülnék avultasan cseng. A mű egészének aktualitása mégsem enyészett el. Értő, a mai ízléshez túlzások nélkül alkalmazkodó rendező kezében a színdarab sikeresen szólalhatna meg a színpadon. Például Lenkei szülővárosában, Pécsen, 2013-ban, a szerző születésének százötvenedik évfordulóján.

⁴⁷ Szilágyi Géza: A nagy előjáték. Lenkei Henrik drámai költeménye = Nyugat 1927. I. 438–439. p.

⁴⁸ Nemeskürty István: A képpé varázsolts idő. A magyar film története és helye az egyetemes kultúrában, párhuzamos kitekintéssel a világ filmművészetére. Bp. 1983. 58. p.

VESZTETT HÁBORÚ ÉS FORRADALMAK UTÁNI VISZONYOK

ARATÓ JENŐ VISSZAEMLÉKEZÉSEI 1921–1945. V. RÉSZ

Menetelés a nyugati határszélen és Ausztriában

Március 27-én a németek elkezdik a költözködést a városból, raktáraitak teherautókra rakják és elszállítják. A front felől újabb és újabb gépkocsi- és kocsioszlopok érkeznek és vonulnak át a városon nyugat felé. A nyilas családok mind hurcolkodnak, megrakott kocsikkal mennek el a városból. Március 28-án az autóoszlopok már csak úgy özönlenek a front felől. Végláthatatlan autósor vonul át a városon. Dél előtt bent járt nálam Ratkóczy alezredes, aki újságolta, hogy a németek vonulnak vissza, s azon dühöng, hogy legtöbbször a magyar csapatokat „elfelejtik” visszavonulásukról értesíteni. Március 29. – Nagycsütörtök. Éjjel semmit sem alszom, tele vagyok nyugtalansággal, idegességgel. Mellettem egész éjjel német teherautók dübörögnek az utcában, hajnalban meg orosz repülőgépek járnak a város felett, s több bombát dobnak le. Álmosan felzaklatott idegekkel megyek reggel az irodába, itt hallom, hogy az oroszok elfoglalták Körmendet, Szombathelyt, Zalaegerszeget. A németek előttünk, közvetlenül a város előtt húzódó ún. Margit-állásba vonultak vissza. Március 30-án reggel hét órakor Becsehelyen, Polán, Letenyén keresztül álmosan és fáradtan megérkezünk Kotorba. Ez egy nagy horvát község a Mura mellett, az idősebbek még beszélnek úgy-ahogy magyarul, de a fiatalok már kizárólag horvátul tudnak. A faluban állomásozik a Mura Ezred parancsnoksága, ettől kapjuk a közlést, hogy a hadosztályparancsnokság Mura-szombatba települt át. Este 10 órakor elindulunk Csáktornya felé. Szép holdvilágos éjszaka borul ránk, s ahogy vonulunk az országúton a távolból. (...)

A Náray-csoport 8 gyalog és 1 lovas századból áll, a századok részben Csáktornyán, részben a környékbeli falvakban vannak elhelyezve. Mindenegyik századhoz 6–7 kocsit tartozik, melyek a századok élelmiszerét és poggyászát viszik magukkal. Egyszerre csak üvöltözni kezdenek a szirénák, s pár másodperc múlva egy csomó orosz repülőgép jelenik meg a város felett. Nagyon csúnya, ami következik: zúgni, harsogni kezd körülöttünk minden, hullnak a bombák, recseg, ropog a nagy épület, amelynek pincéjében lapulunk. Rettenetes perceket élünk át, négy-öt percig tart ez a pokol, akkor elvonulnak a repülőgépek, s mi megkönnyebbülve lélegzünk fel, ma Húsvét Vasárnapja van, így ünnepeljük Krisztus feltámadását. A légitámadás lezajlása után Náray ezredes elrendeli a törzsnek a közeli Drávavásárhely községbe való áttelepülését. Nem sokáig maradunk itt, mert a következő napon, április 2-án Drávahíd községbe vonulunk át, este 11 óra felé innen is indulunk tovább. Miksavárnál átlépjük a magyar határt és Friedauba megyünk. Este hét órakor tovább indulunk és április 4-én hajnalban ázottan, fáradtan érjük el Pettaut. A következő napot is itt töltjük el, s éjfélkor indulunk tovább Lendorfba. Négy napot töltünk Lendorfban, sokat fázom az Auda-ház nyitott pajtájában, amelyben a törzs szállása van. Április 9-én délután hagyjuk el Lendorfort és Marburgon keresztül St. Ostwaldba menetelünk. Marburg nagyon csúnyán néz ki, az egész város egy nagy romhalmaz. Április 10-én reggel 7 órakor érkezünk meg St. Ostwaldba, s a község mellett egy erdőben letáborozunk, itt két napot töltünk. (...)

Április 19-én reggel tovább indultunk Sankt Georgenből, s Gosselingbe menete-
lünk. Itt három napig maradunk, s április 21-én este indulunk tovább, egész éjszaka me-
gyünk, s április 22-én reggel megérkezünk a Friesach melletti Engelsdorf faluba, ahol a
napot töltjük. A legénység pajtákba kerül, amíg mi, tisztok egy polgári házban kapunk
szállást. Innen délután öt órakor indulunk tovább. Idős fejjel élem a csapattiszt életét,
ma itt vagyok, holnap ott, körülöttem zajlik a század élete, nagyokat marsolok.¹ Este pa-
rancsot kapunk: holnap reggel 7 órakor indulunk tovább a Hohentauern hegységen ke-
resztül, 40 kilométeres menet van tervbe véve. A parancs tájékoztatásul közli, a
Hohentauern 2000 méter magas, szóval nehéz utunk lesz, mert az idő teljesen télies.
Április 25-én reggel 7 órakor indulunk, derült, tiszta, de kegyetlenül hideg idő van. Az út
fokozatosan emelkedik, lassan mászunk felfelé, körülöttünk hatalmas behavazott fejú
hegyek, roppant sziklatömbök meredeznek az ég felé. Hohentauern falut elhagyva egy-
szerre visszafelé özönlő menekültekkel találkozunk, kiderül, hogy a németek Trie-
bennél leállították a menekülteket, s nem engednek senkit tovább. Több helyen utat
javító leventékkel találkozunk. A 16–17 éves gyerekeket a németek keményen dolgoz-
tatják, a gyerekek nagyon panaszkodnak, hogy enni üres leveseket adnak nekik, az al-
tiszteik meg durván, gorombán bánnak velük. A katonák dühtől sápadozva hallgatják a
fiúk panaszát. Este fél nyolckor megérkezünk Triebenbe. Közvetlenül előtte a hegy
rendkívül meredeken zuhan le a mélybe. A kocsikat az út mentén harsogó vízesés mel-
lett csak nagy bajlódással tudjuk leereszteni a mély völgybe. A városon túl egy vize-
nyős, nedves réten hatalmas havas hegyek tövében letáborozunk. Április 26-án reggel
hét órakor indulunk tovább, kb. egy óra hosszát menetelek a századdal, de rettenete-
sen fáradt vagyok, lábaimat alig tudom emelni. Most jön ki rajtam a tegnapi mars fára-
dalma, felülök a század egyik kocsijára és az egész utat Liezenig, hová este hét órakor
érkezünk meg, kocsin teszem meg. Keresztül megyünk a városon, s a városon túl 4–5
kilométerre századonként egy-egy tanyán beszállásolunk. (...)

Náray ezredes május 1-jén délelőtt tiszti gyűlést hív össze, amelyen ismerteti a
tárgyalásokat és azok eredményét, s a csoportparancsnokságot Reviczky alezredes-
nek adja át. Alighogy elhelyezkedünk szállásainkon, Reviczky alezredes tiszti gyűlésre
hív össze bennünket. Döbönt csendben hallgatjuk a bejelentéseket, mikor aztán Re-
viczky alezredes, s a tiszti gyűlésen megjelent Perner hadnagy távoznak, elemi erővel
tör ki belőlünk a düh és felháborodás. Szidjuk, átkozzuk Nárayt, a németeket, Revicz-
kyt, ki német parancsra vágóhídra akarja vinni a szerencsétlen három századot, amely
megmaradt a csoportból. Ahelyett, hogy jelentené, hogy 40–50 éves emberekből álló
komoly harci felszerelésekkel, még egészségügyi felszereléssel sem rendelkező szá-
zadok harcra alkalmatlanok, s bevetésük ellen tiltakozna. Mindnyájan egyek vagyunk
abban, ha bevetnek bennünket, nem harcolnak, hanem puskalövés nélkül átmegyünk
az oroszokhoz. Május 3-án nagy havazásra ébredünk, három lépésre sem látni a nagy
hóesésben. Hiába próbáljuk Reviczkyt meggyőzni, hogy lehetetlen ilyen időben, a nagy
hóesésben 2000 méter magasra a lovakat, kocsikat felhúzni, a gyenge koszt mellett
sem az emberek nem bírják a nagy strapát, de a lesóványodott lovak sem. Reviczkyvel
nem lehet beszélni, és reggel hét órakor indulunk. Keresztülmegyünk Triebenben, itt rö-
vid pihenőt tartunk, majd nekikezdünk a Hohentauern hegység megmászásának. Dél-
után hat órára fenn vagyunk a Trieben feletti magaslaton, étkezést osztanak, s utána in-

¹ Ebben a szövegkörnyezetben, német katonai kifejezés, jelentése menetelés.

dulunk tovább. Éjfél lesz, mire a csoport eléri Hohentauern községet, a századokat a község környéki tanyákon szállásolják el. Május 5-én reggel 8 órakor indulunk tovább. Lassanként leereszkedünk a völgybe, elmarad mögöttünk a téli világ. Elmaradnak a havas csúcsok, a havazott fenyvesek, újra feltűnedeznek a zöldellő rétek, lombban álló fák, s mi vidám lélekkel élvezzük a napsütést, a kék eget, a tavaszias világot. Az éjszakát Katzlingban töltjük, következő napon, május 6-án Judenburgon keresztül (ez egy érdekes régi városka) Eppensteinbe megyünk. Itt halljuk a rádió bemondását: a németek nyugaton letették a fegyvert, ellenben keleten tovább harcolnak. Május 7-én Winterleitenbe menetelünk, a sok meneteléstől annyira ki vannak fáradva az emberek, hogy a következő napra, 8-ára Reviczky alezredes kénytelen pihenőnapot rendelni.

Május 8-án későn kelünk, jól kimosakodunk, megberetválkozunk, tiszta fehérneműt váltunk, a századcipésszel rendbe hozatom a csizmámat, melynek szögekkel televert talpát valósággal megették a német országutak. Élvezzük, hogy egy helyben állunk, s nem kell mennünk. Délután ötkor Reviczky alezredes hívhatja a századparancsnokokat, Lányi főhadnagy elmegy, mi meg hozzákezdünk a dolgaink csomagolásához, egyben kiadjuk a parancsot a századnak a menetkészültségre. Vacsoraosztás után azonnal indulunk, az utat ellepő autótömegben csak akadozva és lassan tudunk haladni. Az autók tele vannak poros, piszkos német katonákkal, az országút mentén az árokban felborult, félredobott autók hevernek. Ez már nem visszavonulás, hanem fejvesztett menekülés. Éjjel két órakor a villanyfényben úszó Judenburgba érünk, vége a légoltalmi elsötétítésnek. Reviczky alezredes a város szélén vár bennünket, lassanként beérkeznek a többi századok is. Az éjszakát a város szélén üresen álló volt hadifogolytáborban töltjük. Május 9-én reggel hat órakor Reviczky alezredes hívhatja a századparancsnokokat: előremegy Hohentauern községbe, a csoport estig érkezzen oda, további parancssal ott vár bennünket. S azzal autóba ül és elvágtat, többé nem látjuk viszont. Reggel 7 órakor indulunk, keresztülmegyünk a városon, mely zsúfolásig tele van visszafelé özönlő autó- és kocsioszlopokkal, a házakon mindenfelé a piros-fehér-piros osztrák zászló van kítűzve. Az országúton, amelyen vonulunk, végtelen hosszú autósoszlopok vágatnak. Az út mentén félredobott, árokba fordult autók hevernek, s mindenfelé rengeteg eldobált katonai felszerelési tárgy. A teljesen felbomlott német hadsereg fejvesztetten menekül. A nagy felfordulásban a tömérdek autó között estig csak Unterzeiring községig jutunk el. Itt, Egy Gyula százados parancsára, aki a távollévő Reviczky alezredest helyettesíti, a falu mellett letáborozunk.

Újra orosz hadifogságban

Május 10-én reggel 8 órakor indulunk Unterzeirinből Hohentauern község felé. Tíz órakor keresztül megyünk Moderbruggon. Alighogy elhagyjuk a községet, amikor kocsik, autók tömege rohan velünk szembe és rémült arcú emberek újságolják, hogy az oroszok este elérték Triebent. Ma reggel már Hohentauern községig jutottak el, s folytatják felénk útjukat. Már csak 4–5 kilométerre vannak tőlünk. Egy százados azonnal leállítja a menetet, lehúzódnak az út mellé, gúlába rakjuk a fegyvereket, s várjuk az oroszokat. Elviharzik a menekülők tömege, csend lesz, az országút teljesen üres. Várjuk az oroszokat, s csak nem jönnek. Egy százados 12 órakor beküld két kerékpárost Hohentauern községbe, nézzenek körül mi újság, főleg pedig keressék meg Reviczky alezredest. Délután három órakor visszaérkezik a két kerékpáros és je-

lenti, hogy sem a közelben, sem a távolban nincsenek oroszok. A jelentés vétele után Egy százados tiszt gyűlést hívott össze, s felvetette a kérdést, mit csináljunk? Elhatároztuk, hogy nem csatangolunk többé össze-vissza, hanem fegyvereinket elhagyva elindulunk Grácznak és Gráczon át iparkodunk elérni a magyar határt, szóval hazamegyünk! Ismertetjük a legénységgel a határozatot, örömmel fogadják a dolgot. A századok egy rakásra összehordják a fegyvereket, revolvereket, oldalfegyvereket stb., a fegyverekből kiszedik a závarzatot, s egy közeli patakba dobják őket. Aztán immáron fegyvertelenül felállnak a századok, s délután négy órakor indulunk ismét visszafelé délnek. Közvetlenül Noderburg előtt orosz harckocsikra bukkanunk, nem törődnek velünk, hagynak bennünket nyugodtan menni. A korábbi nagy forgalomhoz képest az országút majdnem üres. Német katonákat látunk, akik lovon iparkodnak hazafelé, vagy felpakolva dolgaikat egy lóra úgy ballagnak az országúton. Az éjszakát Allerheiligenben töltjük. Május 11-én reggel nyolc órakor indulunk tovább, elmegyünk a zeltwegi repülőtér mellett, ahol a mezőségen 200–250 elhagyott repülőgépet látunk. A falvakban, amelyeken keresztül megyünk, orosz katonákat látunk. Barátságosan integetnek felénk, nem akadályozzák a mozgásunkat. Délben egy patak mellett pihenőt tartunk, délután öt órakor indulunk tovább, a Mura völgyében haladunk. Többször találkozunk orosz személygépkocsikkal, tisztek ülnek bennük, aztán tehergépkocsikkal, ezek legtöbbször üzemanyagot szállítanak valamerre. Fél kilenc tájban beérünk Sankt Michelbe, ez egy nagyobb hely, tele van orosz katonákkal. Mikor kiérünk a községből, váratlanul orosz katonák vesznek bennünket körül, tovább mennünk nem lehet. Elterelnek bennünket egy térségbe, ahol már nagyon sok tisztet és katonát találunk, akiket az oroszok előttünk szedtek össze. A térséget orosz katonák veszik körül, elmozdulni innen nem lehet. Egyszerre csak felhangzik a harminc év előtti időkből oly jól ismert „pocsetiri” (négyesével felállni). Felállunk, orosz katonák vesznek körül bennünket és azzal hajde, indulunk.² S én a sötét, csöpögős estében fáradtan és ázottan ott ballagok a tömegben. Lehetünk vagy ezren, halálos kétségbeeséssel, nehéz fájdalommal a szívemben. Újra hadifogoly lettem, mi lesz velem, mi vár rám, hová visz a sorsom?

Május 12-én éjfél után fárasztó menetelés után Leobenbe értünk, az oroszok elhajtának bennünket a város szélén egy nagy térségre, amely tele van emberrel. 3–4000 embert találunk itt, németeket, magyarokat, tiszteket és katonákat, polgári személyeket. A térség szélén 3–400 kocsi áll, az előttünk ideérkezettek kocsijai. Egyszer csak megjönnek a mi kocsijaink is. Egy kis öröm a szomorúságban, már úgyis attól féltünk, hogy kocsijaink és a rajtuk lévő dolgaink mindörökre eltűntek. Örülök, hogy megvan a hátzsákom, bekecsem, pokrócom. Reggel 9 óra felé orosz tisztek jönnek, a tömegből kiválogatják a magyarokat, s elindítanak bennünket. A németek továbbra is itt maradnak. Keresztül megyünk Leobenben, Bruck am Muron, minden tele van orosz katonasággal, s este felé megérkezünk Perneggbe, ahol egy nagy réten letelepítenek bennünket. Az éjszaka folyamán egy újabb nagy, katonákból és polgári személyekből álló szállítmány érkezik táborhelyünkre, úgyhogy lehetünk 5–6000 ezren, 4–500 kocsival. Május 13-án visszamegyünk Bruck am Murba. Az úton hőmpölygő nagy fogolytömegben a mi századaink szorosan összetartanak, katonásan, zárt rendekben menetelünk. Az összetartozás érzete egy cseppet sem lazult meg bennünk. Az oroszok nem nyúlnak a kocsikhoz. Bruck am Murban pihenőt tartunk, utána az oroszok

² Oroszul: gyerünk

tovább visznek bennünket Hafendorfba. A falu végén egy nagy hadifogolytábor áll, amelyben pár tisztet és néhány száz legényt találunk. Ide tesznek bennünket, a kocsik is bevonulnak velünk a táborba, és egy nagy üres térségben helyezkednek el. Csak két napot töltünk a hafendorfi táborban, mert május 16-án az oroszok újra elindítanak bennünket. Most egy kegyetlen mars kezdődik. Az oroszok miatt, miért nem, rettenetesen hajtanak bennünket. Szakadatlanul harsog a davaj, davaj.³ A lassúakat puskatussal űzik, hajtják, ha valaki kilép a sorból, oldalba vágják. Nem is gyalogolunk, félig-meddig futólépésben vagyunk kénytelenek menni. Egy kúthoz érve négyen-ötten odarohannak, hogy vizet merítsenek, az oroszok összevissza verik őket, s puskatussal zavarják vissza a sorba. Hát én tudok gyalogolni, de hosszú kilométereken át szaladni, ahhoz már mégis 54 éves vagyok. Délután három órakor egy nagy réten pihenőt tartunk. Teljesen ki vagyok merülve, alig állok a lábamon, a megerőltetéstől reszket minden tagom. Érzem, hogy tovább nem bírom, ezért a tömegből csendesen eloldalgok a kocsikhoz, megkeresem köztük századom kocsijait, s az egyikre feltelepszem, úgy, mintha a kocsisokhoz tartoznék. Nem is hagyom el többet a kocsit, végig kocsizom az utat. A századot mindig csak este látom, amikor éjjeli szállásra megérkezünk valahová. Az éjszakát Krieglach falu mellett egy réten töltjük.

A fischai hadifogolytáborban

Május 16-án tovább indulunk. Keresztülmegyünk Müzzusschlagon, majd elkarnyarodunk Breitenstein felé, az út újra emelkedni kezd. Éjjel két órakor nagy nehezen felérünk egy fennsíkra, ahol megtaláljuk az előttünk gyalogosan vonulókat. A sáros vizes földre lefeküdni nem tudnak, tüzek mellett gubbasztva szárítkoznak, melegszenek. Május 17-én egész nap megyünk, a helységek, amiken keresztülmegyünk, tele vannak oroszokkal. Este nyolc körül egy kastély mellett letáborozunk, itt töltjük az éjszakát. Május 18-án reggel tovább indulunk, s délután egy órakor megérkezünk Fischaubá. Ez egy kis fürdőhely gyógyforrással, s a községen túl elérjük a volt katonai alreáliskolát. A náci világban Herman Göringről elnevezve repülő hadapródiskola volt. Most pedig hadifogolytábornak van berendezve. S ezzel véget ért az utunk. Letáborozunk a tábor melletti térségben, majd délután százas csoportokban bevisznek minket a táborba, ahol a főépület előtti téren szigorú motozáson esünk át. Tőlem többek között elveszik minden pénzemet, valami 3000 pengőt. A kocsik kint maradtak, csupán pár embert hagytak kint a lovak mellett. Nagyon sok asszony és gyerek volt velünk, ezeket nem hozzák be a táborba, kint hagyják őket. A következő napon eltűntek a kocsik a tábor mellől, az oroszok az asszonyokat és a gyerekeket a kocsikra ültetik és elküldik őket Sopronba. Keresztülesve a motozáson, körülnézek, magas kerítések, szöges drótok, őrtornyok, bennük géppisztolyos őrszemek. Kínomban nevetni kezdek, újra hadifogolytáborba kerültem, most másodszer életemben.

A fischai fogolytábor meglehetősen nagy területen terült el. A régi hadapródiskola épülete négyyszögben épített egyemeletes, meglehetősen komor épület, amelynek négy szárnya rideg udvart fog közre. Az épület mögött nagy üres térség van, amely valamikor a hadapródiskola gyakorló tere és sportpályája volt. Ennek a területnek déli oldalán három hosszú fabarakkot építettek, amelyekben hadifogoly tisztak laktak. Ezekben a barakkokban kis szobák vannak, a szobák padlósak, s ágyak állnak bennük,

³ Oroszul: gyerünk

most is tiszteket telepítenek ide. A térség északi oldalán tizennégy hosszú priccsees fa-barakkot építettek, ezek legénységi barakkok voltak, most is azok. Van aztán egy kórházbarakk, egy fürdőnek és fertőtlenítőnek berendezett barakk. A főépület mögött pedig egy nagy konyhabarakk, de magában a főépületben, északi szárnyának földszintjén is van egy kisebb konyha. A főépület emeletén kisebb-nagyobb szobákban tisztek, amíg a földszintjén nagyobb termekben legények laknak. A tábor legkedvesebb része a három tisztbarakktól délre egy fákkal, bokrokkal teleültetett park, amelynek közepén egy kis tó csillog, ezalatt pedig egy szép gyümölcsös húzódik. A tábor magas, tetején szögesdróttal biztosított, belül fehérre meszelt deszkakerítés veszi körül. A tábor négy sarkán magas őrtornyok emelkednek, amelyekben állandóan géppisztolyos őrszemek vigyáznak ránk. A tábor sűrű és erős fényű villanylámpa-hálózattal van körülvéve. Bent az udvaron is mindenfelé erős fényű ívlámpák vannak felszerelve, úgy hogy a tábor éjszaka is szinte nappali fényben úszik. Itt semmi sem kerülheti el őrünk figyelmét. A kerítés megközelítése egyébként szigorúan tilos. A tábor őrzését egy orosz század látja el, a tábor parancsnoka egy orosz százados, aki mellé több orosz tiszt van beosztva. Ezek felváltva látják el a „dezsurni” (napos tiszt) szolgálatot. A tábornak van magyar parancsnoka is. Kinevezik táborparancsnoknak, bár szép számmal vannak magasabb rangú tisztek nála, Turányi Gyula főhadnagyot. Turányi a tábor ügyeinek intézésére, a hadifoglyok nyilvántartására megszervezi a táborirodát, aztán felállítja a fehér karszalagos tábori rendőrséget. Fegyverük persze pusztán egy bot. Beveti továbbá az ügyeletesi szolgálatot. Naponta két tiszt a táborügyeletes, akik végigjárva a barakkokat, ellenőrzik azok rendjét és tisztaságát.

A volt hadapródiskola déli szárnyának egyik kisebb szobájában lakom tizenegyed magammal. Rajtam kívül itt laknak Egry Gyula, Botond István századosok, dr. Lányi Zoltán, dr. Horváth Lajos, dr. Jeremiás József, Csonti Szabó László főhadnagyok, dr. Kakas József repülő-műszerész hadnagy, Dajbukát János katonai segéd tisztviselő, Medgyesy Félix, Tóth János, Ráth József repülőzászlósok. Utóbb dr. Lányi és Dajbukát elkerülnek a szobából, mindketten a táborirodában kapnak beosztást. Lányi, mint a táborrendőrség vezetője, Dajbukát pedig mint gazdasági tisztviselő. Így csak tízen maradunk a szobában. Amikor beköltözünk a táborba az a lehető legelhangyoltabb állapotban van. Nincsenek ágyak, deszkákat lopkodunk össze, s a földön azokon alszunk. A vécék nem működnek, használhatatlanok. A sportpálya legvégén vannak földbe ásott latrinák, messze a pokolba kell járnunk szükségünk elvégzésére. Nincs világításunk, este sötétek a szobák és nincs vizünk, még ma is csodálkozom, hogy ettől a szennyes víztől nem tört ki a tífuszjárvány a táborban. Hála Turányi főhadnagy gondoskodásának, lassanként a többi hiányosságok is rendbejöttek. Vaságyakat kaptunk, amelyeket egymás fölé helyezünk el. A földszinten laknak az idősebbek, az emeleteken a fiatalabbak. A szobába szerzünk egy asztalt, aztán székeket, és így egész lakályos lesz. A táborba tisztek, kb. 200-an költözködünk be, a legénység száma 5700. Túlnyomóan magyarok vagyunk, német egy sincs köztünk, más nemzetiségű is kevés. Az oroszok századokra osztják a hadifogoly társaságot. Így alakul meg két tiszt és 57 legénységi század. A legénységi századok élére egy-egy hadnagyot vagy zászlóst állítanak parancsnoknak. A táborba állandóan érkeznek újabb és újabb tiszt és legénységi szállítmányok, úgyhogy végül is a tábor létszáma 9000-re emelkedik.

Az élelmezésünk siralmas, naponta háromszor kapunk étkezést. Reggel babfőzeléket, délután babfőzeléket, este szójabab feketekávé, naponta 60 deka kenyeret kapnánk, le legtöbbször csak 40 dekát, vagy 20 dekát kapunk. Vannak napok, amikor egyáltalán nem kapunk kenyeret. Naponta kiskanál kristálycukrot kapunk. A babfőzelék zsír nélkül készül, legfeljebb valami kevés olajjal kevert vízben megfőzve. Valami fűszert használnak hozzá, ami különleges ízt ad neki. Eleinte még ízlik is, azután valósággal megundorodom a furcsa íztől. És ez így megy nap-nap után, minden változatosság nélkül. Ugyanazt kapjuk. Én szeretem a babot, de reggel, délben mindig bab és heteken át mindig bab, hozzá az említett fűszerrel elrontott ízű bab, az túl sok. Annyira megundorodtam az örökös babtól, hogy csak a legnagyobb erőfeszítéssel bírok belőle valami keveset legyűrni. Miután a kenyér is kevés, olykor meg el is marad, állandó éhségérzetem van. Örökösen éhes vagyok, és egyetlen vágyam van, enni, enni és enni. Nem csupán én vagyok így, de így van az egész tábor, mindenki undorodik és mindenki éhes. S hozzátehetem, mindenki hasmenéses. A hasmenés oka az átkozott fischauai víz. Fischau, mint már említettem, gyógyfürdő, valami keserűs tartalmú gyógyforrása van. A gyógyfürdőt normális körülmények között elég sokan látogatják. A baj ott van, hogy a rendes fischauai ivóvízben is sok a feloldott keserűs. A fischauiak akklimatizálódtak ehhez az ivóvízhez, nekik nem árt, minket, idegeneket azonban kegyetlenül meghajt. Állandó hasmenéssel küszködöm, mint ahogy hasmenéses az egész tábor. Nálam a hasmenés július közepéig eltart, akkor lehet, hogy a szervezetem megszokta a fischauai vizet, s lassan-lassan elmarad. Viszont vannak emberek, s nem is kevesen, akik végig, amíg Fischauban vagyunk, hasmenésben szenvednek. Az örökös hasmenés, az egyhangú és undorral magunkhoz vett táplálkozás, a vitaminhiány, az állandó éhségérzet beteggé tesz valamennyiünket. Rettegetesen el vagyok gyengülve, örökösen fáradt vagyok, s alig állok a lábamon. Nehezen vonszolom magam, amíg azelőtt az egész napot keresztülgyalogoltam, most ha tíz lépést teszek, le kell ülnöm, olyan fáradtnak érzem magam. És így van az egész tábor. Mindenki soványodik, bágyadozik, ijesztő nézni a sok fonnyadt, megviselt arcú embert, amint, kínosan vonszolják magukat, vagy apathikusan fekdnek rongyaikon a táborudvaron.

Lelkileg erősen hat mindannyiunkra, hogy a táborban teljesen el vagyunk zárva a külvilágtól. Az első orosz hadifogságban a városba kijárók révén, a táborba érkező újságok, könyvek, a hazuról érkező és hazaírt levelek útján voltak kapcsolataink a világgal. Itt mindez hiányzik, a tábort senki el nem hagyhatja, könyvet, újságot, levelet az oroszok nem engednek a táborba. Haza nem írhatunk, a világtól teljesen elzárva, fogalmunk sincs róla, mi történik otthon, a nagyvilágban. Gyötör bennünket, hogy nincs semmi kapcsolatunk az otthoniakkal, s nem tudunk magunkról hírt adni, hazuról hírt kapni. Egyedül az Istenben való hit és az imádság tartja bennem a lelket. Ha ez nem lenne, elpusztulnék a kétségbeesés fekete posványában. (...)

A táborhoz tarozó park és tó tilos számunkra, belépni ide nem szabad. Június elején aztán az oroszok megengedik, hogy mi, tiszték látogathassuk a parkot. Ettől kezdve sokat időzöm itt, olyan jólesik megszabadulva a zsvajos tömegetől egy magányos zugban üldögélni és élvezni a zöldet, a magányt, a csendet. Nem tart sokáig ez az öröm, mert június közepén a legénységnek is megengedik a park és a tó látogatását, s akkor a tömeg ellepi ezt a helyet is és vége a magányosságnak, a csendnek, itt is olyan

tömeg nyüzsgő, mint a táborban mindenütt. Ébresztő naponta reggel öt órakor, az udvaron felfüggesztett síndarab kongatásával jelzik az ébresztőt. A legénységi barakkokban, szobákban mindenütt megindul a mozgás, zibongani kezd a tábor. Mi, tisztek reggel hat órakor kelünk. A szobának van egy mosdótála, abban sorban megmosakodunk, aztán felöltözünk. Minden tiszt szobának van egy küldönce. A mienké Kádár Pál honvéd, akinek dolga az ételhordás. Reggel hét órakor Kádár meghozza a reggeli babot, a szoba által megválasztott felvételező tiszt, Ráth Jóska pedig a kenyeret és a cukrot. Ráth felosztja a babot, kenyeret, cukrot, s megreggelizünk. Reggeli után következik a szoba kitakarítása, amit mi végzünk. Hetente egyszer-kétszer felmossuk a szobát, ezt a munkát Kádár végzi. Reggel kilenc órára készen vagyunk és nincs több dolgunk. Tétlenül tengünk-lengünk, esetleg mosást rendezünk, kimossuk a szennyes fehérműket. A tiszt barakkokban felfedezek egy pécsi ismerőst, Haraszi (Hébenstreit) Károly építész. Tizenkét óra felé elsétálok hozzá, és nála üldögélek egy óráig, fél kettőig. Kádár meghozza a babot, ebédelünk, s utána következnek a délután végtelen hosszú, lassan múló órái. Öt óra felé megint csak átballagok Haraszi Károlyhoz, üldögélek nála egy darabig, utána elsétálgatok a tábor embernüzsögésében, de nagyon gyenge és fáradt vagyok, hamarosan hazaballagok. Este hét órakor jön a feketekávé vacsora, utána lézengünk, üldögélünk, beszélgetünk, este kilenc óra felé nyugovóra térünk.

Vasárnaponként Istentisztelet van a tó mellett. A táborban van egy református tábori lelkész, az tartja, s mi, katolikusok is részt vehetünk az Istentiszteleten. A protestánsok két zsoldárt, mi két Mária-éneket éneklünk, a lelkész pedig beszél a fogolysorsról, a szenvedés értelméről. Megnyugtat, megbékít sorsunkkal, és Isten felé fordítja a lelkeket. Az oroszok nem törődnek ezzel, nem szólnak bele az Istentiszteletekbe. A táborban nagy cserebere folyik, a táborudvar egyik sarkában valóságos piac alakul ki, amelyen ruhanevet, cukrot, dohányt, cigarettát stb. árulnak, tábornyelven szólva „ugratják” az árút. A táborban általában sok a pénz, s nem annyira a tisztek között, mint a legénységénél. Az emberek, akik a gazdasági hivatalokban, trénnél stb. dolgoztak, egyszerűen tulajdonukba vették a kincstári pénzeket, valahogyan becsempészték a táborba, és most csak úgy dobálják a pénzt. Egyedül én voltam olyan ügyetlen, hogy nem dugtam el a pénzemet, amelyet szépen el is vettem tőlem. Egy cigarettáért 20 P-t, egy szivarért 30 P-t, 25 gramm dohányért 500 P-t, egy adag kenyérért 300 P-t is odadobnak. (Vigyázat, nem a későbbi inflációs pengőről van szó!) Különösen nagy a kereslet a dohánytermékek után. A magammal hozott dohányom, bárhogy takarékoskodom vele, lassanként elfogy. Júliusban már nincs mit füstölnöm, s kényszeredetten belenyugszom a helyzetbe, nincs pénzem arra, hogy egy cigarettáért 20 pengőt fizethessek. De vannak emberek, akiket annyira gyötör a dohányéhség, hogy eladják órájukat, jegygyűrűjüket, hogy cigarettát vehessenek. Sőt eladják még kenyéradagjukat is, inkább koplalnak, csak cigarettát vehessenek. Néha egy-egy tragikus eset zavarja fel a tábor egyhangú életét. Összeesik valaki, és hirtelen meghal, vagy egy végtelenül elkeseredett ember felakasztja magát. A tábor halottait az előtérben temetik el, és a sírok egyre szaporodnak. Július végén már hét sír domborodik egymás mellett, hét ember nem tér haza többet soha a hadifogságból.

Szabadulás a táborból

Az oroszok lassanként összeszedik a táborban levő cseheket, románokat, szerbeket, ukránokat, s ezeket kisebb-nagyobb csoportokban elindítják haza. Sőt hazakül-

dik a 18 éven aluli magyar leventéket is, pár százan vannak, s így lassanként 1000–2000 ember hagyja el a tábort. Az oroszok a tábor egész népét orvosi vizsgálatra küldik. A vizsgálatot, amely napokon át tart, egy orosz bizottság végzi, amely egy katonaeorvosból, két tisztből és két felcserből áll. A vizsgálat rendkívül alapos, minden egyes ember anyaszült meztelenül áll a bizottság elé, amely részletes szív- tüdő- stb. vizsgálatot végez, ugyanekkor felveszik a megvizsgált összes személyi adatait is. A testi vizsgálatról csak azoknál tekintenek el, akik 49. évüket betöltötték. Mi felöltözötten állunk a bizottság elé, amely csupán személyi adatainkat írja össze. A bizottság a megvizsgált embereket osztályozza. Az első csoportba kerülnek a munkaképesek, a második csoportba a munkaképtelenek, ide sorozzák a 49 éven felülieket is, a harmadik csoportba a gyógykezelésre szoruló betegeket. Lezajlik a nagy vizsgálat. Pár nap múlva aztán bevág a mennykő, az oroszok kiemelik a századokból a 2. és 3. csoportba sorozottakat, s ezekből külön századot alakítanak, amelyeknek hivatalos neve „hazamenő század” lesz. Engemet is beosztanak a hazamenő tiszti századba. Persze azok között, akik bekerültek a hazamenő századokba, nagy az öröm, annál nagyobb a lehangoltság a tábor zömét képező 1. csoportbeliek között, most már világosan látják, hogy nem engedik haza, hanem munkára viszik őket. Csak a legelvakultabb optimisták reménykednek abban, hogy majd otthon, Magyarországon fognak dolgozni. Tudja, érzi mindenki, hogy útjuk a Szovjetbe vezet, ahonnan ki tudja, mikor jöhetnek haza.

Július 24-én délután aztán egyszerre riadóztatják a hazamenő századokat. Az oroszok újra összeírják a hazamenő századokba beosztottak személyi adatait, késő estig folyik a munka, lesz kilenc óra, mire befejezik. Híre szalad, hogy az oroszok holnap délelőtt tíz órakor hazaindítanak bennünket. Éjszaka a nagy izgalomtól alig alszom valamit. Korán kelek, összecsomagolom dolgaimat, az üresen maradt ágyra rádobom kopott, piszkos uniformisomat, csináljon vele, aki amit akar, többé nem lesz rá szükségem. A tavaly novemberben Kaposváron Simándy Lacitól kapott civil ruhát veszem fel, mellé a micisapkát, amit ugyancsak Kaposváron vettem. A szobában hatan vagyunk a hazamenő tiszti században, Botond százados, dr. Jeremiás, dr. Horváth főhadnagyok, Kakas hadnagy, Medgyesy zászlós, s összeölelkezve búcsúunk az itt maradótól, akiket Isten tudja, hová visz a sorsuk. Délelőtt tíz órakor riadóztatják a hazamenő századokat, és mi felállunk a nagy tábori kapu előtt. Egy orosz tiszt kiáll elénk, és neveket kezd el olvasni. Meglepődve konstatáljuk, hogy amíg tegnap századok szerint állították össze a névsort, most összevissza, hol ebből, hol abból a századból olvas az orosz tiszt egy-egy nevet. Akiknek a nevét olvassák, kapja a cókómókját, kilép a táborkapun az előtérbe, ahol egy másik orosz tiszt áll, aki letelepíti a kijövőket a fűbe, amíg százan együtt nem lesznek. Akkor újra és újra megolvassa az embereket, hogy csakugyan százan vannak-e, utána elvezeti valamerre a csoportot, s amíg vissza nem tér, a névolvasás szünetel. S így megy végtelen lassúsággal órákon keresztül. Kétségbeesve veszem észre, hogy már az összes barátom, ismerősem a kapun kívül van, én meg egy sereg idegen ember között még mindig várom, hogy a nevem elhangozzék. Végre úgy három óra tájban az orosz tiszt elferdítve, idegen-szerűen, de csakugyan olvassa nevemet. Örömben szeretnék felordítani, de szó nélkül ugrom fel, kapom a hátsákomat, és félig szaladva rohanok ki a kapun keresztül az előtérbe. Megvárjuk, amíg százan együtt leszünk, az orosz tiszt háromszor is megolvass bennünket, s amikor végleg bebizonyosodik, hogy csakugyan százan va-

gyunk, élünkre áll és indulunk. Még egy utolsó pillantást vetek a táborra, amelyben annyi nyomorúságot éltem át, de már a fischau utcákon megyünk, házakat, embereket látunk, s már ez is boldoggá tesz bennünket. Elmegyünk a fischau városházára, ahol az osztrák hivatalnokok mindenkinek kiállítanak egy orosz nyelvű elbocsátó iratot. Gözerővel dolgoznak, hogy mielőbb indulhassunk tovább.

Délután fél ötre megkapjuk az iratokat és indulhatunk. Vannak emberek, akik gyalogosan nekivágnak a soproni útnak. Én és Haraszi Károly a zömmel tartunk, amely Wiener Neustadtba megy, onnan vonattal szándékozunk Sopronba menni. Délután hat óra tájban Wiener Neustadtba érünk, káprázó szemmel nézzük az utcákat, az utcai forgalmat, a sok járókelőt, a nyári ruhás nőket. A tábor zárt élete után különös így beleszöppenni az emberek világába. Az állomáson megtudjuk, hogy fél hétkor indul egy vonat Sopron felé, de csak az osztrák határállomásig. A vonat tele van Fischauból elbocsátott hadifoglyokkal, boldogok vagyunk valamennyien, hiszen hazafelé megyünk. Az osztrák határállomáson leszállunk, és gyalogosan nekivágunk a soproni útnak, kisebb-nagyobb csoportokra szakadozva. Egyszerre csak fegyveres magyar katonák tűnnek fel előttünk, akik kezdik a csoportokat összegyűjteni, jöjjenek csak, bajtársak, vacsorával, éjjeli szállással várjuk magukat. Menetoszlopba állítanak és az oszlopot két oldalt kísérve, elindítanak bennünket. Nem tetszik, ahogy sem tetszik nekem a dolog, úgy visznek bennünket, mintha hadifoglyok lennénk. Alighogy kiszabadultunk az orosz hadifogságból, most meg magyar hadifogságba kerülünk? Fűtülök e beígért vacsorára, meg éjjeli szállásra, hagyjanak bennünket hazamenni, ahogy tudunk és akarunk. Az ilyen fegyveres kísérgetésekkel meg éppen torkig vagyok! Látom, hogy a mellettem ballagó Haraszi Károlynak sem tetszik a dolog, morog mellettem, S egyszer csak odasúgja; a legelső alkalommal meglógni! Ahogy megyünk, egy nagy kukoricatáblához érünk, rám néz, aztán hirtelen beugrik a kukoricásba, én meg ugrom utána. A kísérő katonák a felvert nagy porban nem veszik észre a szökésünket, s mialatt a társaság vonul tovább, mi a kukoricásban iparkodunk minél messzebbre kerülni tőlük. Eltűnik az oszlop, tanakodni kezdünk, hogy mit csináljunk? Legokosabbnak tűnik visszamenni az osztrák határállomásra, majd ott meglátjuk, mit lehet csinálni. Nekivágunk az útnak, elérjük a határállomást, négy-öt hadifoglyot találunk ott, akiknek szintén nem tetszett a vacsorára, éjjeli szállásra, fegyveres díszkísérettel való invitálás. Összedugjuk a fejünket, mit csináljunk, hogy tudunk innen tovább jutni?

Útban Pécs felé

Mialatt tanakodunk, beáll az állomásra egy orosz katonavonat, amely gépeket és más anyagokat szállít. Megkeressük az orosz szállítmányparancsnokot, felmutatjuk elbocsátó leveleinket, s megkérjük, engedje meg, hogy a vonattal mehessünk tovább. Szó nélkül beleegyezik, amire feltelepedünk az egyik vagonba. Hosszas várakozás után indulunk tovább, este tíz óra lesz, mire beérünk Sopronba. Holdvilágos este van, s a tiszta világos estében jól látni a vasútvonal mellett a sok romot, a légítámadások szomorú emlékei ezek. Az orosz vonat Győr felé megy tovább, a többi bajtárs útja arrafelé vezet, mi Harasziival elbúcsúozunk tőlük, és leszállunk a vonatról. Nem ismerjük a helyzetet Sopronban, nem akarunk újra hadifogságba kerülni, ezért kiballagunk távol a vasútállomástól a raktárak közé, és ott letelepedünk. Haraszi itt

marad, én meg civil ruhában beballagok a vasútállomásra, felderíteni a helyzetet. Nagy csend az állomáson, se orosz, se magyar katonákat nem látok, a váróteremben pár ember bóbiskol. Megtudom, hogy egy vonat reggel négy órakor indul Szombathely felé, s azzal visszamegyek Harasziért, jöhetsz, tiszta a levegő. A váróteremben üldögélve, bóbiskolva várjuk a vonat indulását, s csak egyet nem értünk: hogyan lehet az, hogy ma Fischauból annyi embert bocsátottak el, akik mind Sopron felé vették útjukat, s egyetlenegy volt fischauit nem látunk. Hová lettek, mi történt velük? A magyarázatot már csak a vonaton kapjuk meg. Négy órakor indulunk, elég sok utas van a vagonban, asszonyok beszélgetnek; amikor jöttek ki a vonathoz az állomásra a rendőrség előtti téren nagy tömeg hadifoglyot láttak, akiket erős katonai kordon őrzött. Nem szólunk semmit, csak összenézünk Harasztival, hát ezért hiányoznak a fischauiak. A magyar határőrség összefogdosta őket, s most valamennyien ott vannak a rendőrségen. Mégis csak jó volt meglógni és saját utunkon menni. Pár hónappal később összetalálkozom dr. Horváth Lajossal, akivel a Lányi században szolgáltam, majd Fischauban egy szobában laktam, s akivel együtt bocsátottak el. Ő is a határőrök által összeszedett emberek között volt, s amint mondja az éjszakát a soproni rendőrség előtt töltötték, következő reggelen erős fegyveres kísérettel átvitték őket Sopronkőhidára, az ottani fegyházba, ahol több, mint egy hónapot töltöttek. Cseberből vederbe, hadifogságból börtönbe kerültek. Itt külön-külön mindenkit kivizsgáltak, egy csomó embert valamely okból visszatartottak, s a többit lassanként elengedték. Így Horváth valamikor szeptemberben került haza, amikor én már rég elfelejtettem, hogy hadifogoly voltam. Mégis csak jó volt belógni a kukoricásba... (...)

Csak nyolc órakor érkezünk Szombathelyre. Újságosbódé a pályaudvaron, neki-esünk az újságoknak, összeveszünk egy csomót és faljuk őket. Hónapok óta nem láttunk újságot, azt sem tudjuk, mi történt, s mi történik a nagyvilágban, és most faljuk a betűket. Kajszis kofa a pályaudvar mellett, most meg a kajszinak esünk neki, és kéjjel esszük a régóta nélkülözött ízes, friss gyümölcsöt. Megtudtuk, hogy Kanizsa felé csak délután hat órakor indul vonat, fogom magam és besétálok a városba Gömbösékhez, Tóni öcsém apósához. Ahogy ballagok az utcán, egy nagy hadifogoly-oszlop jön velem szemben, amelyet erős fegyveres őrség kísér, azon nyomban eltűnők egy kapualjban. Orosz szokás, hogy ha egy ember hiányzik, elkapják az utcán az első embert és belökik a sorba, hiába kiabál, tiltakozik az illető, hajde, davaj, s viszik. Nem akarok véletlenül ilyen sorsra kerülni. Így viszik el Pécssett az egyik táblai altisztet, akit leküldtek a trafikba cigarettáért, évek múlva kerül vissza a cigarettavásárlásból... Gömbösék nagy örömmel fogadnak. Tőlük tudom, hogy Tusi, Csaba és az anyósom jól megvannak, nem történt velük semmi baj. Tóniék Kanizsán vannak, Laci öcsém már júniusban baj nélkül hazakerült Kremsmünsterből, szerencsésebb volt, mint én. Megemlítem Gömböséknek az utcán látott hadifogolymentet, azt mondják, hogy az oroszok a különböző táborokból nap-nap után hozzák a hadifoglyokat, Szombathelyen vagonírozzák őket, s viszik ki őket a Szovjetunióba. Elkeseredik a szám íze, vége a háborúnak, s most viszik ki az embereket a Szovjetbe? Szombathelyről délután hat órakor indulunk, este tíz órakor érkezünk meg Kanizsára. Az éjszakát az állomáson bóbiskoljuk át. Félig ébren, félig aludva azok a hetek járnak az eszemben, amelyeket itt töltöttem a kanizsai állomáson, valahol a fűtőház mögött. Milyen keserűek, vigasztalanok voltak azok a kilátásaim, és

milyen vidámak, derűsek most! Akkor a legsötétebb bizonytalanságban fuldokoltam, most pedig megyek a bizonyosság felé, megyek haza családom, otthonom felé.

A reggeli vonattal utazunk Pécsre. Kánikulás hőség borul a világra, és én a vagonablakból nézegetem az elmaradozó falvakat, a poros úton poroszkáló kocsikat, áldott békesség üli meg a tájat. Már semmi, de semmi nem mutat a lezajlott háborúra, Az egyik állomáson ismerősök szállnak fel a vagonba. Tóth Gusztikék, nagyban örvendezünk egymásnak, kínálgatnak sonkával, kaláccsal. A sok koplalás után olyan gyönyörűség a finom ízes dolgokat enni. Jólesik, hogy ilyen melegen, szeretettel fogadják a hazatérőt. Szentlőrinc, Haraszi Károly búcsúzik, felesége Sumonyban van, oda megy, s én utazom tovább. Aztán feltűnedezik a Mecsek, a hegy oldalában a város, és én boldogan szemlélem az elém táruló jól ismert képet. 1945. július 27-én megérkezem Pécsre. Kopott, nem rám szabott, lógó civil ruhámban, hátamon az öreg hátzakkal vonulok hazafelé, közben kíváncsian nézegetem az utcákat, amelyeken ismét normális élet folyik. Semmi sem emlékeztet már arra a rettenetes felfordulásra, amelynek közepette tavaly novemberben elhagytam a várost. Hazafelé menet beugrom a Belvárosi templomba, amíg távol voltam sokat imádkoztam. Isten meghallgatta imádságomat, hazasegített, hálat adok Neki, hogy újra itthon, újra Pécsen lehetek! Aztán dobogó szívvel állok meg a házunk előtt, hosszasan becsengetek, apró szaladó lépések nesze hallatszik a folyosóról, nyílik a kapu és ott áll Csaba fiam, és idegenül néz rám. Felkapom a gyereket és megyek be a házba, következő pillanatban már a feleségemet, anyósomat ölelem, itthon vagyok, hazaértem! Feleségem kézen fog, amíg távol voltam, mindenről gondoskodott, hogy mire hazajövünk, mindenünk legyen. S visz hátra a kis prэшázba, ahol egy szép coca rőfög, s visz le a pincébe, ahol már ott áll a téli fa és a szén. Nyolc hónapi kóborlás után, Istennek hála, újra itthon vagyok, és kimondhatatlanul boldog vagyok.

Ezzel a végére értünk a visszaemlékezések 1945 derekáig tartó közlésének. Ezt követően Arató Jenő az 1945 utáni koalíciós időszakot s az 50-es években őt ért megpróbáltatásokat jegyezte le, természetesen társadalom- és várostörténeti kitekintéssel. Az erről az időszakról szóló feljegyzéseit további három részben tesszük közzé. Az ezt követő visszaemlékezések már kevéssé ilyen részletesek. Viszont ehelyütt fontos megjegyznem, hogy a Pécsi Szemlében eddig közzétett naplórészletek, a még visszalévő három fejezettel együtt, az „Életem” című memoár közel egyharmadát teszi csak ki. A Házmaster '98 KFT kiadójával, Andrell Tamással történt előzetes megbeszélés szerint a teljes visszaemlékezést megjelentetjük a közeljövőben, remélve, hogy az érdeklődő pécsiek ezt a kiadványt is kezükbe veszik.

A szöveget gondozta: Márfi Attila

BIRÓ JÓZSEF

VASASI Bányászat A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

A II. világháború utáni vállalati, üzemi helyzet

A DGT úgy lépett a második világháború utáni időszakba, hogy birodalmi német vállalat volt, „Reichswerke Hermann Göring AG” (HGAG).¹ A Szovjetunió, a volt német tulajdonokra, háborús jóvátétel fejében igényt tartott. Formailag a vállalat magyar–szovjet részvénytársasággá alakult, és 1946. április 9-én Magyar–Szovjet Hajózási Részvénytársaságként (MSZH Rt., köznyelven „meszhart”) jegyezték be. A magyar részt azok a bányatelkek képviselték, amelyek korábban egyházi tulajdonban voltak. A gyakorlatban a vállalatot az oroszok által kinevezett idegen vezetők irányították. Kezdetben a bányaüzemekben közvetlen katonai felügyelet is tartózkodott. Egy dokumentum szerint a munkából távolmaradókat a katonai parancsnok szigorú büntetéssel fenyegette meg. A MSZH Rt. 1952. szeptember 30-ig állt fenn. Akkor a szovjet tulajdonrészt megváltotta a magyar állam. Megalakult a Pécsi Szénbányák Vállalat.

A világháború után, az élet újrarendezése érdekében nagy szükség volt a szénre, ezért a bányák fejlesztések nélküli erőltetett igénybevétele tovább folytatódott. Ez volt egyben az ún. „széncsaták” időszaka. Mindezek miatt a Pécs-vidéki bányákban a fejlesztések a többi magyarországi bányákhoz, de elsősorban komlóihoz képest csak nagy késéssel, és nem is az egész vertikumban indultak meg.²

A II. világháború után talán az idegen, „kapitalista” titulus miatt változtatták meg a bányaterület nevét, most már harmadszorra (I. sz., vagy 1. sz. akna, Thommen-akna, Petőfi-akna).³ A DGT idejében mindvégig Vasasi bányakerület (Thommen-akna) név alatt is elsősorban erre az akna-, illetve bányaüzemre és környezetére utaltak.

Nem sikerült kideríteni, hogy a Petőfi-akna elnevezés kitől származik. Nem volt jó választás azért, mert a 20. sz. ötvenes éveiben közismert volt a Petőfi-bánya név, ami esetleges tévesztésre adhatott okot. A Pécsi Szénbányák idején több-kevésbé következetesen Petőfi-aknaként emlegették a bányaüzemet, de legtöbbször a vasasi jelző mellett (nehogy valaki Petőfi-bányával keverje). A hivatalos elnevezés a hatvanas évektől a Vasas bányaüzem volt, de szinonimaként Petőfi-akna elnevezéssel is hivatkoztak rá.

A háború után közvetlenül, 1945 áprilisától kezdődően – alig félelvi gyakorlat után – Radó Aladár bányamérnököt nevezték ki az üzem vezetőjének.⁴ Az újrarendülő élethez egyre több szénre volt szüksége az országnak, és ez a kíváncsi

---

¹ Huszár Zoltán: Integrációs kísérlet a Duna-medencében a 19. század végétől a második világháború kezdetéig. Az Első Dunagőzhajózási Társaság (DGT/DDSG) története, pécsi bányászata, különös tekintettel a Társaság pécsi szociális és oktatási infrastruktúrájára. Doktori (PhD) disszertáció. Pécs, 2007. 349–353. p.

² Pálffy Attila: A mecseki kőszénbányászat 1945–1991-ig = A mecseki kőszénbányászat, Szirtes Béla (szerk.) Pécs, 1993. 79–83. p.

³ Biró József: A vasasi bányászat kezdetei = Pécsi Szemle, 2010. tavasz, 77. p.

⁴ Biró József: Radó Aladár bányamérnök élete és szakmai tevékenysége = Pécsi Szemle, 2008. tél, 80–81.

bányaüzemekben csapódott le. A szükséges feltételek hiánya mellett kellett egyre több szemet termelni. Ezt csak az emberek fokozódó terhelése és természetesen a létszám növelésével egyidejűleg lehetett úgy-ahogy, legalább megközelítően teljesíteni. Ehhez járultak a fiatal vezetéssel szembeni politikai okokból bekövetkezett, nyílt és alattomos támadások. Az erőltetett munkatempót balesetek és gázkitörések kísérték. A személyi támadások is hozzájárultak ahhoz, hogy 1953-ig gyakori vezetőváltások következtek.

A bánya az '50-es, '60-as években

Szoboszlai Kornél bányamérnök már 1922-ben célzott arra, hogy a vasasi terület igénybevétele a bányaművelés szempontjából a viszonylag szűk bányamező miatt nem terhelhető 250 000 t/a-nál nagyobb mértékben. É-on négy keresztvágat, D-en három állhatott rendelkezésre. A bánya már így is gyorsabban mélyült, mint a többi pécsi bányaüzem. Vele kapcsolatban „kútszerű mélyülést” emlegették. Az É-i bányamezőben egy nagy kiterjedésű vető és magmás kőzet benyomulása következtében nem találták meg a szélelőfordulás folytatását. Emiatt a hosszúhetényi rész igénybevételére számítottak, mivel itt a DGT kutatása már kimutatta mélyebb szinten a széntelepes rétegösszlet folytonosságát. A vasasi szénvagyon hiányára hivatkozva kezdték meg a hosszúhetényi kutatásokat, majd a hiányos kutatási eredmények sem akadályozták meg az aknák gyors telepítését és a mélyítés 1954-es megindítását.

Markó Imre bányamérnök – aki 1953–61 között volt Petőfi-akna főmérnöke – kiemelte, hogy a jellegzetes vasasi kútszerű mélyülés miatt kellett az ötvenes években új termelőterületek felé orientálódni. Amikor odakerült, az elsőtől a nyolcadik szintig voltak fejtések. A szétszórtság, a dekoncentráció, nemcsak a fogyó szénvagyonnak, hanem bizonyos koncepcióknak, vagy inkább ezek hiányának volt a következménye.

Céljuk volt a termelési koncentrációk kialakítása, az újra való törekvés. Ennek eredménye lett az üzemben a TH-biztosítás széleskörű elterjesztése, a nagyobb vágatszelvények kialakítása, a gumiszalag szállítópályák építésének egyszerűsítése, sodronykötélre való felfüggesztése.

Élt még a táróbányászat is. 1-től 7-ig számozott tárókkal végzett bányászatot kombináltak a mélyműveléssel, később pedig még a külfejtéssel is. A tárók többségét a produktívabb északi területen alakították ki és általában a fedő irányába haladtak. Ezeket a jó szellőztetés érdekében összekötötték a felső szintek valamelyikével. Később már a termelvényt sem hozták ki a külszínre, ahol a szállítás nem volt minden esetben biztosított, hanem leejtették gurítókon az alsóbb szintekre. Onnan emelték ki a függőleges aknákon keresztül.

Hosszúhetény szénvagyonának tervbe vett művelése kapcsán szempont volt még, hogy a vasasi szállítógépház a korábbi bányászati műveletektől megmozdult, és a gép használhatósága bizonytalanná vált. A régi gyártmányhoz nem volt tanácsos hozzáúlni, ezért is mielőbb szükség lett volna a hetényi aknákra. A mielőbbi összeköttetés érdekében gyors döntéssel elhatározták, hogy a bányaüzem IX. szintjéről egy vakaknát mélyítenek a X. szintig, és mindkét szinten elindítják a főkeresztvágatok vonalában (az aknákkal egyvonalban) K-i irányban az összekötő vágatok hajtását.

A vakaknáról való döntésnél a gyorsaság azt jelentette, hogy kb. három nap alatt elhatározták és ki is jelölték a vakakna helyét. A gyors döntés ellen az akkori üzemvezető és főmérnök (Vándor Ferenc és Markó Imre) felszólalt, de leintették őket. Az interjúalany szerint a hosszúhetényi összekötő vágatokból a vasasi oldalon – mindkét szinten (IX–X szint) 70–80 m vágat készült el. A szelvényméretek az új biztosító szerkezetekkel való tapasztalatok hiánya miatt nem bizonyultak megfelelőnek (2500–3000 mm-es átmérővel), és a vágatok a nagy kőzetnyomás miatti szelvényeszkülés következtében hamarosan nehezen bejárhatóvá váltak. Időközben pedig a hosszúhetényi aknamélyítések szüneteltetése miatt le is állították őket. Az aknák felől a bejárhatóság még hosszabb ideig fennállt. Ez azonban már a hosszúhetényi aknák története, ezekkel itt nem foglalkozhatunk.⁵

Petőfi-akna az 1960-as években, előtérben a meddőszállításra épített felső láncpálya (Fotó: Dolgos Sándor)

⁵ Biró József: Másfélszáz év bányászati próbálkozásai Hosszúhetény területén = Pécsi Szemle, 2006. nyár, 28–41. p.

Markó Imre főmérnöksége alatt álltak át a Rücker-akna felé a függőkötélpályás szállításról a Hosszúheténybe történő szállításra, amely összefüggött az ottani fejlesztésekkel. A vasasi és hosszúhetényi termelvényt ugyanarra az akkor elkészült nagyvasúti pályára kívánták terelni. Az átállítás pár nap alatt nagyobb termelés kiesés nélkül történt meg. Ugyanazokat a széntárolókat (siló) használták mindkét esetben. Időközben azonban, elsősorban a bányabeli kutatások alapján, megtalálták a későbbiekben nagyon gazdagnak bizonyult 4–6. északi keresztvágati mezők szénvagyonát. A bővebb szénvagyon lehetőséget adott Vasas bővülésére, ez és az iparosítás gyors ütemének fékezése, a zobáki beruházás előtérbe helyezése vezetett a hosszúhetényi aknamélyítések és az egyéb fejlesztések leállítására. A politika által erőltetett elhamarkodott döntések következményeit akarták később a szakemberekre, bányamérnökökre hárítani, de az időközben bekövetkezett politikai változások, és korrektebb szakmai légkör megakadályozta az erőltetett bűnbakkeresést.⁶

Időszak év	Termelés 1945-1970 kt/év	Átlagos fizikai munkásállomány fő/év	Teljesítmény t/fő/év
1945			
1946	86	860	100
1947	134	1081	124
1948	168	1201	140
1949	184	1255	147
1950	189	1381	137
1951	222	1329	167
1952	278	1418	196
1953	311	1371	227
1954	306	1282	239
1955	290	1297	224
1956	268	1270	211
1957	261	1345	194
1958	273	1422	192
1959	278	1421	196
1960	268	1355	198
1961	309	1386	223
1962	354	1301	272
1963	395	1230	321
1964	445	1120	397
1965	467	1019	458
1966	543	1191	456
1967	469	1114	421
1968	577	1188	486
1969	597	1170	510
1970	556	1099	506

⁶ Tamásy István: Néhány személyes emlék és gondolat a szénbányászatunk utolsó 50 évének történetéhez = BKL Bányászat, 1996. 5. sz. 552–559. p.

A megkutatott szénvagyonra és a technikai előrelépésekre alapozódhatott az 1960-as évek második felében megindult fejlesztés és fokozatos termelés-feltartás. Guth Ferenc akkor pályakezdő bányamérnök írja erről az időszakról: „1967. 07. 31-én.... Fulmer József – műszaki főmérnököt találtam meg, aki Vasasra irányított! (...) A portás az udvaron sihtesbe öltözött emberre mutatott, hogy ő az üzemvezető, Vándor Ferenc (...) Vasason ekkor jöttek vissza a mélyszinti művelésből a felsőbb szintekre. Feladtuk a IX. szintet és II–IV. szint között kezdtünk el termelni. Volt fejtésünk a II. sz. napszint között is. Még élt a VII. táró is. Itt robbantunk be egy bétai tűzből kifolyólag, egy halottal, 7 súlyos égési sérülttel! (...) Ottléttem alatt kerültek legyártásra a még 488 mm-en futó 400 l-es csillék megmagasítására, majd később azok teljes leváltására 600 mm-es, 800 l-es csillék. (...) komoly önálló feladatot kaptam: a tárószint és II. szint közötti szén kiszállításának módját kellett gazdaságossági számításokkal meghatározni, figyelembe véve a IV. szint termelésbe lépését. Épp itt dolgoztam, amikor bevezették a Mecseki Szénbányánál a 4/4-es munkarendet. (...) Érdekességként megemlítem, hogy Vasason a VII. szinten még lóvontatás volt távozásomkor! (1969-et írtunk).” A tervek ellenére a teljes nyomtávátállás csak majd’ egy évtized múltán következett be a felújított K-i akna üzembe állásával, illetve a Ny-i akna légaknává alakítása után. Ötletes megoldásokkal mindkét csilleparkot hasznosították a harmadik szál vasúti sín lefektetésével és speciális, két mozgatható karral rendelkező váltók alkalmazásával.

Koncentrációs tervek, fejlesztések a '70-es, '80-as években

A termelés feltartását az említett északi terület szénvagyona tette lehetővé. Ennek feltárásával párhuzamosan a mélyebb szinteket felhagyták. A fő termelő terület a II. és IV. szintek között a 4–6. északi keresztvágatok mezeje lett. A vezetésében is változás következett be azzal, hogy az üzem irányítását Gerber György bányamérnök személyében egy nagyüzemi tapasztalatokkal, jó vállalati kapcsolatokkal rendelkező szakember vette át.

1974-ben az 1961 végétől termelő üzemi külfejtés megszűnt,⁷ ami korábban rugalmas termelésátcsoportosítási lehetőséget adott a mélyművelés időszakos nehézségeinek áthidalására. E külfejtés közel másfél évtizedes története külön fejezete a vasasi bányászknak. Röviden csak annyit, hogy 1962 és 1967 között az É-i részen, átlagosan évi 94,3 t/év mennyiséget, 1968 és 1974 között a D-i területen átlagosan 132,5 t/év mennyiséget produkáltak. Érdekes tény, hogy a külfejtésben találta meg az üzem geológusa Csörnyei Zoltán a mecseki dinoszaurusz megkövesedett lábnyomát.⁸ A tevékenységet 1975. január 1-jétől az önálló Külfejtési Üzem vette át. A '60-as években a külfejtés működése is hozzájárult ahhoz, hogy több évben 500 kt/évet meghaladó termelést tudtak elérni.

A IV. szint vált a fő szállító szintté, és új megoldásként a II. és IV. szintek között nagykapacitású rendkívül hosszú (220–240 m) frontfejtéseket alakítottak ki. Ez gyökeresen megváltoztatta a művelés egész rendszerét. Az eddigi főleg gravitációs szállításra, esetleg kisebb kapacitású láncos vonszolókra alapozott fejtési

⁷ Milasovszky Béla: Külfejtések felmérése (kézirat). Budapest, 1965.

⁸ Tasnádi Kubacska András: Óriások birodalma. Budapest, 1970. 113–121. p.

szállítást felváltotta a nagyobb kapacitású láncos vonszolók alkalmazása. A 30⁰-os telepdőlés mellett a szállítóberendezések folyamatosabb termelési lehetőségeket adtak a fejtésekben dolgozóknak. A szállítógátakon szintén nehéz láncos vonszolók, majd pedig gumiszalagok juttatták a szenet a főfekü vágatok nagy bunkereibe. A bunkerektől mozdonyszállítást alkalmaztak. Először a szénszállítmányoknál 0,8 m³-es csilléket, később 2,3 m³ befogadóképességű vagonetteket vontattak a sújtólég-biztos dízel mozdonyok.

Időszak év	Termelés 1971–1994 kt/év	Átlagos fizikai munkásállomány fő/év	Teljesítmény t/fő/év
1971	528	1088	485
1972	532	1058	503
1973	544	1050	518
1974	518	1066	486
1975	339	1043	325
1976	328	1091	301
1977	348	1110	314
1978	374	1139	328
1979	369	1103	335
1980	397	1076	369
1981	415	1057	393
1982	405	1054	384
1983	363	1013	358
1984	350	1020	343
1985	350	1096	319
1986	275	1108	248
1987	386	1171	330
1988	322	1232	261
1989	357	1205	296
1990	350	1377	254
1991	341	1344	254
1992	249	1097	220
1993	104	669	95
1994		291	

Összes termelés (1945–1993) 16 880 kt. ebből külfejtés 1539 kt.

A meddőt teljes egészében az ún. (0,8 m³-es) kiscsillékbe töltötték. A Thommen szállítóakna, amelyet most már általában Ny-i aknának neveztek, egyre inkább akadálya lett a termelés növelésének. Berendezései elhasználódtak, korszerűtlenné váltak. Döntés született arról, hogy az 1926-tól működő K-i (lég) aknát rekonstruálni kell olyan módon, hogy azt követően vegye át a szállítóakna szerepét. Az átépítés alatt a szállítási gondok még növekedtek, hisz csak egy akna állt

rendelkezésre. A kövestetői főkihúzó gurító csak esetleges menekülésre volt alkalmas. Ez a munka 1977-ban fejeződött be.⁹ Az 1970-es évek közepétől az egyetlen szállítóaknának ki kellett szolgálni az V/a szint feltárásának munkálatait is, ami komoly szervezést, nagyon szigorú személy- és teherszállítási rendet követelt meg az üzem vezetőitől és dolgozóitól. Fokozottan érződött a feszültség a téli fagyok idején, mivel szállítóakna a behúzó levegőtől eljegesedésnek volt kitéve, amelynek elhárítására (jégtelenítés) esetenként a szigorú programot felborítva időt kellett biztosítani. A tapasztalatok alapján a felújított K-i aknához olajtüzelésű aknafűtő berendezést építettek. A K-i akna különlegessége volt még, hogy a beépített kasok mellett nem fért el az előírás szerinti létrás járó osztály, ezért egy kétszemélyes menekítő kas helyettesítette. A Ny-i akna ezután már zömmel biztosítóanyag-szállítást végzett, és kiszolgált az azt a szintet, amelyen a feltárási munkák folytak.

Aknaudvar, jobbra az új K-i aknai aknatoronnyal

A Liász-programnak nevezett, államilag finanszírozott nagyberuházás fejlesztései határozták meg az 1980-as éveket. A tervek előbb 1981-től, majd 1982-től szóltak.¹⁰ Célja az volt, hogy Dunaújvárost lássa el a Mecseki Szénbányák 900 kt/a kocsz-szén koncentrátummal. Vasasnak ehhez közel egymillió tonna szenet kellett volna termelni. Az adott célkitűzéshez mérték a külszíni és bányabeli fejlesztéseket. A program az évek során egyre szegényedett, és végül elhalt. Megépültek viszont a K-i akna gépi berendezései, műhely- és raktárépületek, transzformátorállomás, az új főépület a fürdővel és irodákkal.

⁹ Vedródi Antal: A Mecseki Szénbányák beruházási tevékenysége a felszabadulástól napjainkig = BKL Bányászat, 1982. 11. sz. 761. p.

¹⁰ Vedródi Antal: A Mecseki Szénbányák beruházási tevékenysége 1980–1988 között = BKL Bányászat, 1990. 7–8. sz. 497–502. p.

1984-ig a termelés kizárólag a II. és IV. szintek között történt.¹¹ 1984 után az V/a szint is termelésbe állt, ami csökkentette a koncentrátságot, de egyben nagyobb rugalmasságot biztosított az esetlegesen bekövetkező haváriák, váratlan vetők esetén. Ettől kezdve a termelés zöme már nem egy szuper frontfejtés működésképpre alapult. Az V/a szint elnevezését azért vezették be, mert a korábbi 50 m-es szintosztást megnövelték és nem a következő szintet nyitották újra, hanem a IV. szint alatt 65 m-re, a -44 m-es tengerszinthez viszonyított magasságban alakították ki az új szintet.

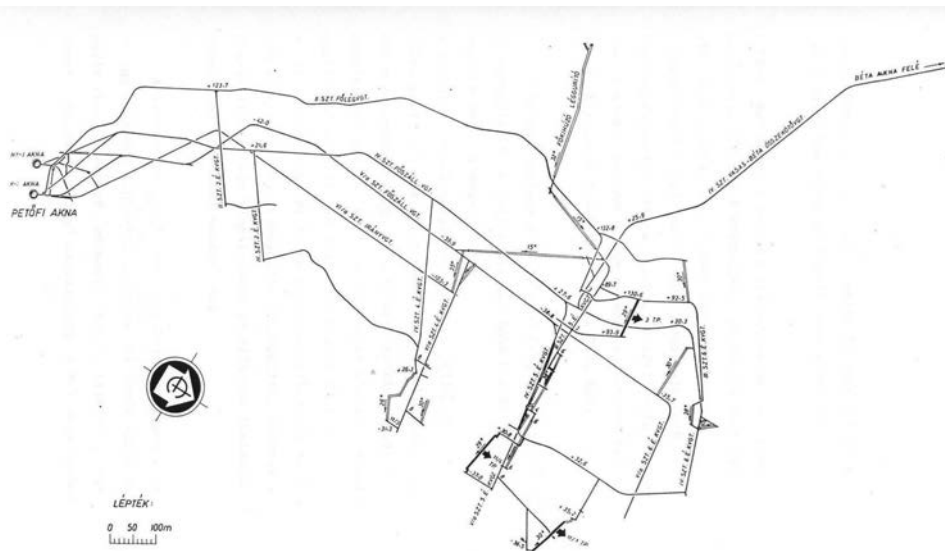
A K-i új szállítóakna átépítésével párhuzamosan a külszínen is új meddő- és szénkezelési rendszert létesítettek. A szenes csilléket és vagonetteket a kasokból gépi berendezések tolták ki, majd adhéziós pályán gördültek a körbuktatókhoz. Innét szenes szalagon 80 mm-en szétválasztották a szenet a durva meddőtől. A 80 mm feletti szemnagyság meddőnek minősült, mivel a tiszta szén addigra szétaprózódott. A szénből leválogatott meddőt ferde felhordó szalag vitte Ny-i irányban egy acéltartályba, ahonnan teherautók szállították a külfejtési gödör kijelölt meddőhányójára. A meddőhányón a külfejtés dózere végezte az egyengetési munkákat. A meddő vágathajtások kövét külszíni dízelmozdonyok a két kicsillét befogadó magas-buktatóhoz vontatták. A továbbszállítás szintén teherautókkal oldották meg.

Aknaudvari kép (jobbra a kép előterében az 1970-80-as évek fejlesztései során elkészült gépi mozgatású fatárolókkal ellátott fatelep, balra a K-i aknai gépház, középen egy régi műhelyépület, fenn középen az új transzformátor épület, jobbra fenn a külfejtés magashányója)

¹¹ Biró József, Magda Imre: A Pécsi Bányauzem = BKL Bányászat, 1990. 7–8. sz. 503–508. p.

A vasasi vágatrendszer térképe 1990-ben

Az üres csilleket és vagonetteket, körforgalmú mozgatáson keresztül, a szállítóakna betolási oldaláról a kasokba tolták, és visszakerültek a bányába. Megújult a külszíni csilleforgalom és új gépi mozgatású fatelep lépett üzembe.

Az V/a szinten történő termeléssel egyidejűleg a VI/a szint (-102 m) feltárását is végezték. 1990-re már a VI/a szint is elért a 4. É-i keresztvágat vonaláig, ahol egy, a felsőbb szintről hajtott ereszkével bekapcsolták a kövestetői szellőztetés kihúzó rendszerébe. A bányabezárás idejére a 4. É-i keresztvágat elérte a 11. számú telepet. Lényegében az új szint termelésbevonásának lehetősége pár hónap alatt elkezdődhetett volna. A feltárt szintek több mint hétmillió tonna szénvagyont tartalmaztak. A vasasi terület a IX. szintig bezárólag 17 millió tonna kitermelésére adott lehetőséget.¹² A szénvagon tehát szinten tartó beruházás mellett több mint harminc évig kitartott volna. Fejlesztéssel, egymillió tonna éves termelést feltételezve, közel húsz évig fennmaradhatott volna ez az üzem. A jelentős vagyon mellett még nem vettük figyelembe az ennek többszörösét jelentő hosszúhetényi területet, amit a Ny-i akna IX. szintjéről indított vakakna már elért.

Gépkísérletek és új technológiák

Az '50-es és '60-as években, gépek tekintetében, csekély mértékben fejlődött a bánya gépparkja. Tény, hogy ebben az időben tértek át mind a külszínen, mind a bányában a lóval történő szállításról a dízelmozdonyos vontatásra. A műhelyek felszerelése főleg szovjet gépekkel bővül. Szovjet fúró- és fejtőkalapácsokat is

¹² Mecseki Szénbányák Bányaföldtani Osztály: Pécsi Bányauzem szénvagyona telepenként és dőléskategóriák szerinti bontásban. 1990. 01. 01. állapot szerint.

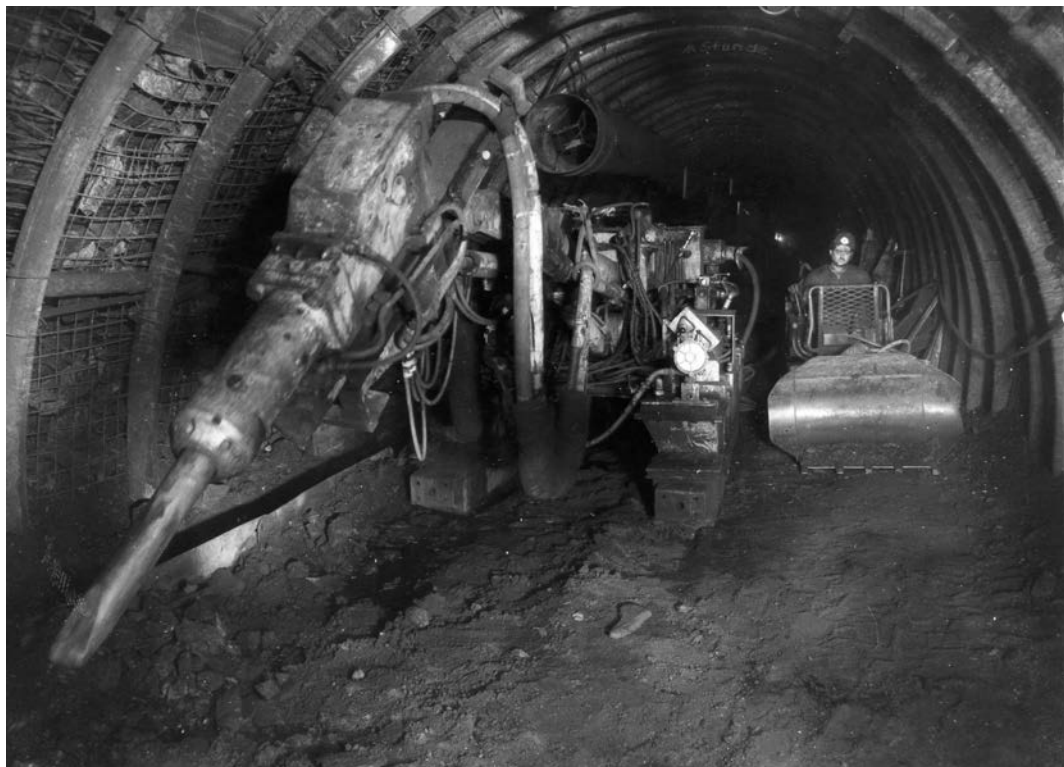
beszereztek, de ezek nem ütötték meg az akkor már fejlettebb nyugati, hasonló kéziszerszámok színvonalát.

A legnagyobb fejlődés a vágatok és fejtések biztosítása tekintetében következett be. A fával történő vágatbiztosítást fokozatosan felváltotta a harangprofilú, ún. TH-biztosítás. Nagyobb szelvények kialakítására nyílt lehetőség és ez javította az általános közérzetet, csökkentette a légsebességet, ami kisebb porterhelést is jelenthetett. Általánossá kezdett válni a kiemelt térségek (rakodók, tartós gépkamrák, fontos vágatelágazások, mozdonyzsin stb.) betonidomokkal falazott biztosítása. A fejtésekben a fabiztosítás mellett megjelentek az egyedi acéltámok. Egyedieknek azért nevezték ezeket, mert nem alkottak összekötött rendszert, csak, mint egy fatám működtek. Először tömör, súlyos acél alsó részből és csúszthatató felső részből álltak, melyet ékkel vagy ékekkel rögzítettek. Később bevezették a könnyebb, csőből készült, szintén ékes változatokat, melyeket az alumínium ötvözetből készült még könnyebb támok követtek. Előfeszítőket szinte a fémtámok bevezetésétől használtak, így a biztosítás azonnal teherbíró lett. A fémtámokat hasonló szerkezeti anyagokból készült fémsüvegekkel (gerendákkal) együtt alkalmazták. Változott a fejtési technológia is, mert a fémtámos fejtésekben – a lépcsőzetes homlokú, ún. talppásztafás fejtésekkel szemben – egyenes fronthomlokkal alakították ki, ami lehetőséget biztosított az egyenes vonalú gépi berendezések (rázott csúszda, könnyű, majd nehéz láncos vonszolók) beépítésére. Utóbbiak inkább már a hatvanas éveket követően terjedtek el szélesebb körben. A szállítóberendezés megjelenése a frontfejtésben fejlődés volt, mert az ekkor művelésbe vett 30⁰ dőlésű telepek fejtése során, az álló csúszda esetén, sok esetben készlettoló segéderőt, csillékeket kellett alkalmazni, akik lerontották a széntermelés teljesítményét.

Maróhengeres jövesztési kísérlet volt a KB-126Z lengyel maróhengerrel. Alkalmazásával 12 825 t szenet termeltek ki. Nem lett sikeres technológia.¹³ Vasas a hetvenes és nyolcvanas években minden törekvés arra irányult, hogy folyamatosan fűtésén-omlasztásos fejtéseket alakítsanak ki. Egy szeletes és egy fűtésén-omlasztásos fejtés biztosítani tudta az üzemi kapacitások kihasználását és a korra elvárt össz-üzemi teljesítményt. A rendszeresen elnyert élüzem cím is ezt támasztotta alá. Ha valamilyen oknál fogva ez az arány felborult (fejtések váratlan ellehetetlenülése, az eruptív kőzetek váratlan megjelenése vagy bányatűz miatt), akkor ez a fejtési és összüzemi teljesítmény drasztikus csökkenésével járt. A helyzet ilyen módon való fenntartását az 5. és 6. É-i keresztvágati mezőkben a 10. sz. főtelep esetenkénti 15–30 m-es, palabeágyazásokkal tarkított vastagsága biztosította. Emiatt kockázatos volt a fejtésgépesítés is, mert egy fűtésén-omlasztásos fejtés teljesítményével nehéz volt felvenni a versenyt. Esetenként e területen egy első szelet és két-három omlasztásos szelet művelésére is lehetőség volt.

A jövesztés a hagyományos csákányoláson kívül döntően kézi erővel, sűrített levegős fejtőkalapáccsal történt. A vasasi fejtésekben a széntelepekbe keletkezésük utáni vulkáni működés alatt vulkáni kőzet (trachidolerit) is benyomult, ami a jövesztést egyes szakaszokon nagyon megnehezítette. Ezeket robbantással bontották meg.

¹³ Csethe András: Nagygépesítési kísérletek = Búcsúzik a mecseki szénbányászat, Szirtes Béla (szerk.) Pécs, 2001. 157–170. p.

Az Impact Ripper vágathajtó gép, rakodókanál nélkül. Mellette egy Eimco 623-H rakodógép közlekedik.

Vállalati szinten is jelentős volt az 1976-ban beszerzett és az üzemben a következő két évben az Impact Ripper vágathajtó géppel folytatott kísérlet. A 10 tonnás, angol gyártmányú lépegető szerkezetű alapgépen egy Krupp gyártmányú hidraulikus fejtőkalapács végezte a jövesztést. A gázkitörés-veszélyes munkahelyen való alkalmazhatósága érdekében a tápegységet 100–200 m-re lehetett tartani, ami a villamos védőrendszer beavatkozásához szükséges leváltási időt biztosította volna. Oldalra ürítő rakodókanállal is ellátták. A gép 90 kW-os teljesítménye nem volt elegendő, de a hidraulikus és léptető rendszer sem működött megbízhatóan ezért, valamint a jelentős költségek miatt is a kísérlet sikertelenül befejeződött. A BUR 2B jelű szovjet fúrókocsival is próbálkoztak, de ennek 750 mm-es nyomtávú alváza és anyagának minősége miatt 1500 m feltáró vágat kihajtása után már nem alkalmazták tovább.

Az üzem sikeresen vezette be az EIMCO-623-H sűrített levegővel működő oldalürítős rakodógépet a rászerezhető fúróberendezéssel és nyomásfokozóval együtt (TEP gépsor). Eredményesen működött a helyben kifejlesztett csúszózsalsalú vágatbetonozási eljárás. Legnagyobb siker viszont az Armstrong rendszerű nagynyomású sűrített levegővel működő (760-843 kP/cm² nyomású) airbreakeres jövesztési el-

járás első bevezetése és alkalmazása volt.¹⁴ 1972-től 1985-ig másfél millió tonna szenet jövesztettek Vasason ezzel az eljárással. Az alkalmazott technológiák szerve része lett. Később ennek továbbfejlesztett változatával sikeres vállalkozást működtetett a 2M Mecsek Marketing Kft. Spanyolországban, a Hunosa Vállalattal kötött szerződés keretében.

Bányaveszélyek

A termeléstől a szállításig minden munkafolyamatra továbbra is bányaveszélyek között végzett tevékenység volt a jellemző. A bánya harmadosztályú sújtóléges, metángázkitörés-veszélyes, fokozottan szénporrobbanás-veszélyes, fokozottan tűzveszélyes besorolású kategóriák között működött. Ezek a besorolási fokozatok jelzik, hogy az itt dolgozóknak milyen körülmények között kellett a termelés kívánt nagyságrendjét biztosítani. A sújtólég-veszély elhárítására a folyamatos jó szellőztetés volt a megoldás. A bánya vegyes szellőztetési rendszere alkalmas volt erre a feladatra. A világítási és riasztási rendszer az üzem egész területét átfogta. Távjelző műszerek mutatták a diszpécserközpontban a bányalevegő metántartalmának változását, amely a hetvenes évektől fokozatosan épült ki, és egyre tökéletesedett. Vész esetén automatikusan kikapcsolta a villamos berendezéseket. A '60-as évektől kezdve a villamos erőforrásokat egyre kiterjedtebben használták. A hetvenes évektől a fejtésekben és szállítási útvonalakon is általánossá váltak. Szakszerű kezelésüknek és rendszeres ellenőrzésüknek köszönhetően ezek nem okoztak sem tüzet, sem robbanást.

Ebben a periódusban 70 gázkitörés illetve gázkitöréses jelenség történt. Amikor a II-IV. szinteken folyt a termelés, nem fordult elő, viszont mélyebbre hatolva 1981-ben az V/a szinten az V. É-i keresztvágat kihajtása során fordult elő az üzem életében legnagyobb, 824 m³ anyagot kivető gázkitörés. Személyi sérülés nem történt, mivel kiürített légosztály melletti provokációs robbantásnál következett be.

A kőzetnyomás a vágatokban, az acél és falazott biztosítások elterjedése ellenére állandó szelvénycsökkenést és talpduzzadást okozott. Utóbbi megoldásában segített az UNISENK talpszedő gép munkába állása.

A kőzetnyomás következményének tulajdonítható az üzem életében bekövetkezett legnagyobb fejtésomlás 1986. február 18-án. Az V/a szinten, egy első szeleti fejtésben 40 m hosszban összement a fejtés és az ott tartózkodó 17 bányász közül 11-en életüket veszítették. Hat magyar és öt lengyel dolgozó vált a fejtésomlás áldozatává. A katasztrófát követően a fémsüveggel és fémtámmal biztosított fejtésekben még szigorúbb előírásokat vezettek be, és többek között a biztosítás távtartóit is fáról fémből készűltekre kellett cserélni.

Már korábban is állandó tűzveszéllyel kellett számolni az üzemben, de a teljes mecseki területen is állandó veszélyforrást jelentett. A megelőző intézkedések ellenére évente legalább egy fejtési és vágattűz előfordult. Különösen nagy anyagi károkat okozott, ha egy fejtést kellett tűz miatt lezárni. Mind a megelőzés, mind pedig a tűzelhárítás területén új módszereket vezettek be. A bekövetkezett

¹⁴ Szonntag József: Nagynyomású sűrített levegős jövesztés a Mecseki Szénbányákban = BKL Bányászati 111. évfolyam, 1978. 5. sz. 305–309. p.

tüzek elfojtását gyorszáró gátak, szárazjéggel való hűtés, habbal történő elárasz-tás stb. segítették.

Munkaerő-ellátottság, szociális helyzet

Vasason a munkaerő-ellátottság a szóban forgó időszak első felében biztosítva volt. A helyi kolóniák és a környező falvak népessége megfelelő utánpótlást biztosított, amit a bányászat kiemelt bérezése is alátámasztott. A másik vonzerő kétségkívül a bányászok lakáshoz juttatásával állt kapcsolatban. A vidékről a város felé irányuló álláskeresőknek nagy segítséget adott a bányabeli munkavállalással járó lakáshoz jutás. A vidékről bejárást választók viszont – igaz, sok munkával – többletjövedelemhez jutottak a családtagok háztáji földjeinek és a nem tagosított szőlőbirtokok bevételeiből. Ezek a többségükben szorgalmas sváb dolgozók képezték a bányászlétszám másik pillérét. Nem egy esetben belőlük kerültek ki a bányaiban különösen fontos szerepet vállaló előmunkások, vagy ahogy itt nevezték, csapatvezetők. A bejárók részére a falvakból és a város különböző részeiből egyaránt – különösen a műszakváltások idején – megfelelő buszközlekedést biztosítottak, ami a tömegközlekedés járműveinek fejlődésével egyre kényelmesebb utazási körülményekkel járt. A telep házainak korábbi rendszeres karbantartása elmaradt, csak néhány sürgős javításra korlátozódott. A szennyvíz elvezetésére is csak a DGT által épített csatorna szolgált. A felújított vízrendszert később viszont a regionális hálózathoz csatolták.

Az üzemi munkakörülményekben is fokozatos javulás volt tapasztalható. A munka- és védőruha-ellátást már a háború utáni konszolidálódó körülmények között bevezették. A munkaruhák cseréje tisztítása meghatározott rendben történt. A fürdőkhöz a „hengás” rendszert szekrényesre cserélték, az új fürdőépületben pedig „vállfás” rendszert vezettek be. Leszállás előtt a dolgozók védőöltőt, kávé, teát fogyaszthattak, illetve vételezhettek és vihetek a bányaiba, ahol emellett ivóvíz minőségű vízellátás is volt. Az orvosi rendelőben az egészségügyi panaszokkal állandó üzemorvosi szolgálat foglalkozott, melyet a hatvanas évek végétől kislaborral is elláttak. A rendelőhöz állandó elsősegélynyújtó is kapcsolódott. Három szakban, szakszemélyzet tartott ügyeletet, látta el az esetleges sérülteket. A bányabeli sérülések esetén a szintén háromszakos bányamentő szolgálat lépett működésbe, szállította a sérültet a kezelőbe.

A fejlesztések során fizioterápiás kezelőt építettek, reumatikus és mozgásszervi betegségek helyben történő ellátására. Ebben fogadták a vasasi lakosságot is, így nem kellett a városba kezelésekre beutazni.

A vállalati és más szakszervezeti üdülőkben évente 70–80 család üdülhetett színvonalas ellátási körülmények között. A gyermekek a vállalat balatoni gyermek-üdülőjében tölthettek kétvétenként egy-két hetet. A Bányászotthonban az időszakos rendezvényeken túl fúvószenekar, varró- és díszítőszakkör, fotószakkör, táncház, asszonytorna, nyugdíjas klub, játékkerem és büfé működött. Az üzemi sportkör az egykori Wiesner-akna maradványépületében labdarugó és asztalitenisz szakosztályt foglalt magába. Két futballpályán folytak az edzések és esetenként a tömegsport-rendezvények.

A '80-as évek első felétől a munkaerőellátás egyre nagyobb nehézségekbe ütközött. Csökkent a bérek kiemeltsége, már szinte csak a lakáshoz jutás szerződéses formája vált az egyetlen vonzerővé. A kedvezmények közé ezért bevezették a tízéves szerződés esetén a katonai szolgálat alóli felmentést is.¹⁵ Emellett azonban, a szakemberhiány miatt, idegen munkaerő (lengyelek, ukránok) alkalmazása vált szükségessé. A termelés költségei gyorsan emelkedtek, a szénpiac részben kötött árai nem követték a költségek növekedését. A széntermelés a Mecsekben is veszteségesse vált, ami végül a Mecseki Szénbányák szanálásához, majd felszámolásához vezetett.

Véjáték

1989-ben Pécs Bányaüzemet és Vasas Bányaüzemet Pécsi Bányaüzem néven összevonták. Az István-aknai részen lényegében a bezárást készítették elő. A lecsökkent Pécs bányászati létszám maradványát Vasason foglalkoztatták. A közös irányító létszámot fokozatosan csökkentették. Az új üzem 1993. szeptember 30-án befejezte a termelést. Ekkor hozták ki a Mecseki Szénbányák keretében, mélyműveléssel az utolsó csille szénét Komlón, az erőmű-bányaintegrációban Zobák még az évszázad végéig termelt. Az eseményen a hazai újságírók tömegesen vettek részt, és fényképezték a fekete anyaggal letakart csillét.¹⁶

A bányabezárási folyamat azonban nem kezdődött el, mert a Vajay György által vezetett Antracit Kft. 1993. december 1-től bérbe vette a széntermelő üzemet. Az volt az elképzelése, hogy a bányászok foglalkoztatására hivatkozva részben pályázati pénzből finanszírozza a termelést. 1994 elején azonban kiderült, hogy a remélt támogatást nem kapja meg. Ennek következtében március 8-án mindenkinek felmondott. A bejelentés nyomán sztrájk kezdődött. A bányászok egy része a bányában maradt, illetve váltakozva folyamatos bányabeli sztrájkokkal próbálták a kormányzati szerveket támogatásra bírni.¹⁷ Egy idő után azonban világossá vált, hogy erőfeszítéseik reménytelenek, és kénytelenek voltak befejezni a tiltakozást. Megkezdődött a bányabezárás, melynek során még az év végéig mindkét aknát betömedékeltek. A külszíni épületek többségét nem bontották le. Egy ideig kerékpár-összeszerelő üzem használta ezeket. A többségük viszont ma is, őrzés mellett ugyan, de részben kihasználatlanul pusztul.

¹⁵ Turza István: A Mecseki Szénbányák humánpolitikája 1948–1993. április 1-ig = Búcsúzik a mecseki szénbányászat, Szirtes Béla (szerk.). Pécs, 2001. 297–306. p.

¹⁶ Mészáros B. Endre: Vasasi bányászatok = Új Dunántúli Napló, 5. p.

¹⁷ Ungár Tamás: Akiknek már nincs veszténivalójuk = Népszabadság, 1994. márc. 11.

VÁLOGATÁS MARTYN FERENC KIÁLLÍTÁSMEGNYITÓ BESZÉDEIBŐL I.

Régi szokás, hogy a képzőművészeti kiállítások megnyitóját ünnepi alkalomnak tekintve, rövid bevezető ismertetéssel kezdjük. A látogatók – barátok és ismerősök – a kiállított művekkel találkozási várják, és szívesen meghallgatják a „beszélőt”, aki ilyenkor elmondja a művészről, esetleg műveinek alkotói módszeréről szóló tanulságos gondolatait.

A pécsi képzőművészeti életre jellemzően az 1950-es évektől általában havonta nyíltak kiállítások. Fiatal művészek érezték szükségét a megmérettetésnek, műveik bemutatásának. Természetes volt, hogy a megnyitó szerepre legtöbbször Martyn Ferencet kérték fel, akit mesterüknek tekintettek. Martyn mindannyiszor gondosan felkészült a vállalt feladatra. Leírt, világosan megfogalmazott és közölt gondolatai gyakran említettek olyan képzőművészeti problémákat, amelyekből a kiállító művész okulhatott. Kiváló írói készséggel, pontosan tudott jellemezni művészt és művet, mindenkor szeretettel, segítőkés, tisztelő barátsággal. Ilyenkor félbevágott géppapír-lapra, sűrűn rendezett sorokban, kézzel írt, festői szép betűvel jegyezte fel gondolatait – a megnyitó beszédet. A kéziratot, láthatóan, többször átolvashatta, itt-ott korigálta. Időnként kérte az így elkészült beszéd átgépelését, hogy a felolvasás a kiállítás helyszínén hibátlan lehessen. Néhányat megőrzött ezekből a megnyitó beszédekből, mások az 1979-ben kiadott „Töredékek” című könyvében jelentek meg. E mostani válogatásnál, Martyn Ferenc gondolatainak felidézésével egyrészt az a szándék vezetett, hogy hosszú évtizedek után már-már elfeledett művészbáratainkra és kiállításaira emlékezzünk. Másrészt remélhető, hogy a beszédekből talán megérezhet, megismerhet valamit az olvasó városunk e korszakának képzőművészeti életéből.

Martyn Ferenc csokorba gyűjtött megnyitói előtt ismerjük meg Weöres Sándornak Martyn 1978. június 30-án, budapesti gyűjteményes kiállításán, a Budapesti Történeti Múzeumban elmondott bevezető szavait:

„Kedves nézőközönség, Martyn Ferenc gyűjteményes kiállítása láttán szükségünk lenne arra a naiv ámulatra, melyre a mai ember már aligha képes. Itt láthatunk olyan sokoldalú és nagyerejű vallomást a világról, vagy parafrázist az élethez, amihez foghatót jelenünkben hiába keresünk – Picasso ennyire változatos, Goya ennyire hatalmas, Uccello ilyen ritmikus. Ifjú korunkban Martyn művészetét absztraktnak, nonfiguratívnek nevezték – ki helyeslőn, ki felháborodva. Pedig nem absztrakt, hanem konkrét: festményei, plasztikai mind önálló tárgyak, mint egy alma, vagy egy káposzta. Nem is nonfiguratív: képeiben ott rejlik egy vagy több emberalak, vagy tengerpart, vagy használati eszközök átalakult ábrái, vagy valami más a hétköznapjainkból és ünnepeinkből. Ritkán ábrázol naturalisan: a dolgok szerkezete, ritmusa, dinamikája jobban érdekli, mint sztatikus látványa. Azzal, hogy a merev látványt feláldozza a mozgásért, amennyit távolodik a látszólagos naturától, lényegében annyival realisabb. Zene hatja át a világot, Martyn ennek a mély és örökös zenének vonalakra, színekre fordítója.

Az 1940-es évek elején találkozom először Martyn Ferencel és művészetével, amikor ő Párizsból hazaköltözött és Pécssett letelepedett. Piktúrájának Párizsi modernsége átalakító hatással volt rám: akkor kezdtem a szavakat, szó-kapcsolatokat

közvetlen jelentésüktől megfosztani, szuggesztív zenévé átformálni. Most, ezen az életmű kiállításon, újra eleven erővel hatnak rám a Martyn-képek, s mert ez a hatás jó és feloldozó és felröpítő, ezt az élményt kívánom a kedves nézőknek is.”

Weöres Sándor

Bevezető Lantos Ferenc kiállításán, Pécs, JPM, 1957. április 4.

Úgy gondolom és érzem, hogy ebbe a régi épületbe ma mindnyájan különös érdeklődéssel jöttünk össze egy fiatal pécsi festő első gyűjteményes kiállítására, mely hasonló alkalom, mint írónál az első kötet megjelenése, muzsikusknál az első nyilvános hangverseny. Bizonyára egyetértünk abban is, hogy ez a művészi esemény, ez a társadalmi esemény hasonlóképp fontos, mint több más, városunk életét, jövőjét, jelenét magába foglaló gazdasági terv, annak valóra váltása. Mert e kettő, a szellemi és gazdasági élet egymást feltételező, egymást jól kiegészítő tulajdonságai, azok harmóniája a fejlődő társadalom jellemzője. A festőt, Lantos Ferencet sok esztendeje ismerem, még abból az időből, amikor iskolába járt mint tanuló, nem mint ma, amikor tanár. Fiatal barátom művészi fejlődésének körülményei, útja, mely a mai kiállításhoz vezetett, nem voltak kedvezőek, szívós, kemény kitartással, akarattal sikerült legyőznie nehézségeket. E gondokról, mindarról, amivel minden fiatal festőnek meg kell küzdenie, az élet mindennapi, kisebb-nagyobb bajairól, barátságunk sok éve alatt alig, vagy nagyon keveset beszélünk. Annál többet a mesterségről, szerszámokról, a festés kémiájáról, különösen pedig a kompozíció kérdéseiről, ahogyan ez műhelyekben, kézművesek közt szokás és természetes. És valóban, Lantos Ferenc az életet, az ember hivatását, annak felelősségét mindenkor magától való természetesnek, a lehetséges legjobb sorsnak tartotta. Festői útjának, munkamódszerének meglepően kiegyensúlyozott értelmét ebben az embert szerető és bízó filozófiában kell keresnünk.

Mindebben – és elég egy futó pillantás az itt látható lapokon – fiataliságot annyira jellemző nyugtalanság, kísérletezés a maga útját kereső, általában a művészeti formával, az anyagokkal való vesződések – csaknem egészen hiányzik. Harmónia, kiegyensúlyozottság, megértés, az „élet fölülírásának” kibélelt nyugalma, a közösség útja, íme tulajdonságok, melyekkel Lantos Ferenc munkái, egyszerű és őszinte hangon tiszta beszéddel – megszólítanak bennünket. Lantos Ferenc ismeri az emberi életet. A jól ismert úton, a hazai ösvényen haladó utas tűnődése, gondolkodása ez, mindennapos aprósága és a horizonton túl szárnyaló vágyódás felett. Ha hangszerhez szabadna hasonlítani e vágyódás eszközét, a fuvola, a gordonka fojtott világa lehetne a példa, a természetben pedig a délutáni órák világa, amikor már nem száll a pillangó, de még nem repdes a denevér, a lenyugvó napsugár sárgán szitáló fénye, mely felett a természet derűje halvány mosoly. A Dunántúl ez, az őszi tájak megértetője, melyekben már megritkul a diófák lombja. Füst- és mustszagú a levegő, mely még nem hűvös, de barna takaróját már magára húzta a szántás, szóval Mészöly és Egry József rokona, annál komorabb, ennél meg kevésbé lázongó. Egy festő Pannóniából! Azokkal a tulajdonságokkal, melyek annyira jellemzőek az itt élő emberre, a méretismeret, a műveltség kötelessége, a közösség nemes szeretete, a mesterség pallérozottsága. Mindez – jól tudom, a festő szubjektív képességeinek a vázlata, ennek a kiállításnak egyik értelme. De ha úgy érezzük, hogy egy emberélet útjának első állomásán áll vonatunk, természetesen azt kérdezzük, hová vezet tovább a pálya, más szóval milyen szerepet töltsön be Lantos Ferenc városunk művészetének jövőjében, annak formálásában. Ám a kérdés

sokrétúságében, összetett mivoltában sokkal nehezebb, semmint látszik. Mert mi mindenből fakad egy város műveltsége? A város szemlátomást növekszik, pár esztendő múlva a történelmi Pécs a várfalak közé szoruló kis szigetté válik. Valami szellemi csökönység jellemzi a pécsi embert, mikor ebben a sok kilométer hosszú városban mindent a Széchenyi téren akar összezsúfolni és képtelen egy másik teret megalkotni e hosszú útvonalon. Ne vegyék tapintatlanságnak, ha elmondom, hogy az elmúlt nyáron a Tanács egyik építész – a népművelődési bizottság ülésén történt – azt mondta, hogy miért nem bontják le a régi Korona szálló épületét, egész szép modern lakóházat lehetne helyette építeni. . . És itt, ezen a ponton, szeretnék visszatérni mai kiállításunkhoz, Lantos Ferenc képeihez. A jelenlévők mai bensőséges találkozásán vasárnapot tartunk, ám az ünnep úgy jó, ha hosszú és örömmel telik. Vigyük el a kiállítás híret barátaink, ismerőseink körébe és hozzunk vissza mindannyian legalább egy nézőt e kedves képek közé, melyek most már ismerőseink és épp úgy néznek bennünket, mint mi őket. Ekként épül a hír, hír szárnyán a jó név és egy kissé maga az életmű. Mert ami Lantos Ferenc dolga mindebben, biztosra vehetjük, hogy az életmű, szülővárosához méltó formában, nem marad el.

A „Fiatalok” 1963. november 10. Pécs, Káptalan utca 2.

Azzal kezdem, nem vagyok hivatott arra, hogy kritikát mondjak a mai, a mi fiataljainkról és munkásságukról – még akkor sem, ha ezek a munkák a képzőművészeti világból valók. Úgy gondolom, ehhez a fiatalokkal való hosszú együttélésre, élményekre, tapasztalatokra volna szükség, az oktatóé, a munkatársé, a baráté, vagy egyszerűen családi összetartozásé. Ilyenkor történik, hogy az öregebb hozzá tud fiatalodni, a fiatalból az öreg barátja válik.

A vasúti sínek világához hasonlatos ez a vonulás, az állomások, a váltók sokadalmából kifutó párhuzamosoké, régi és azonosan haladó pályáké és újaké, melyek hasonlóan és mégis különbözőn az öregekéhez, új időben és új területen indulnak.

Vajon, ha valaki, nem lévén pedagógus, csupán szemlélője, igaz, hogy mindenkor lelkes barátja ez indulásnak, beszélhet-e fiatalokról? A fiatalokról – egyébiránt – mindig hasonlóan volt a vélekedés, a fölületes szóbeszéd vélekedés. Egyfelől a léha, az anyagi előnyöket hajszoló, a kibúvó, a mellébeszélő, a követelődző fiatalokról hallunk, másrészt a tépelődő, helyét nem találó, keserű és zordon fiatalságról. Bizonyára azok vélekedtek ekként, akik sem az életet, sem a fiatalokat nem szerették. Pedig milyen öröm minden kicsiny jel, mely fiatal szívből szól Feléd! A magam részéről azt tapasztalom, hogy a mai, a mi fiatalságunk életrevalósága telve van gyakorlati fölismeréssel, nagy tudás-tanulás vágygal, sokszor szinte türelmetlen alkotó ambícióval. Azt kell tapasztalni, hogy öregek, kiknek van átadásra váró ismerete, élet-tapasztalata, alig elérhető, mi több, elzárkózó, hogy azután illetén hiába való úton, fölösleges kísérletekkel időt és erőt veszítsenek a fiatalok. Ennyi előrebocsájtás után nézzük a márt és a valót.

Három egészen fiatal leány, kilenc ifjú, kiknek életkora a húsz körül van és azok közül egyik sem éri el a harmincat, ezen a napon találkozásra hívott meg bennünket, a művészeteket és a fiatalokat szerető közönséget, hogy munkásságuk legjavát megnézzük. Engedjék meg nekem a hasonlatot – tizenkét köszöntő az életbelépőtől – ünneplő találkozásra. Az előzményeket pedig ekként lehetne összefoglalni, megismételni. A művészeti gimnáziumból, a képzőművész körökből és a Pécsi Porcelángyárból kere-

ken egy tucat fiatal néhány héttel ezelőtt bemutatta rajzait, festményeit, plasztikai alkotásait egy budapesti és pécsi festők-ből álló zsűribizottság előtt. Íme a névsor:

Bocz Gyula szobrász, a Sopiana Gépgyár lakatos
 Erdős János díszítő festő, technikus tanár
 Rékassy Levente ötvös, technikus tanár
 Dombay Győző főiskolai tanuló, szakkörvezető
 Kecskeméti Kálmán festő és rajzoló, nyomdász
 Fürtös György szobrász, a Porcelángyár keramikusa
 Molnár Imre keramikus, technikus tanár
 Zágon Gyula, a szombathelyi Népművelési Főiskola tanulója
 Bérczes Gábor, a Művészeti Gimnázium tanára
 Kováts Éva, a Porcelángyár dolgozója, szakkörvezető
 Fürtösné Nagy Ilona, műszaki rajzoló
 Nádor Judit, a Porcelángyár keramikusa

A zsűribizottságot – akik pedig hetenként végeznek hasonló feladatot – meglep-
 te ez a számban is jelentős csoport, aztán pedig a munkásságuk egésze. Elmondha-
 tom, hogy a kritikai, az elbíráló teendő abból állt, hogy a színes, változatos alkotásokból
 kiemelje azt, ami a legjellemzőbb, ami a nyilvánosság számára a legtanulságosabb,
 melyekről egyben azt is gondolta, hogy az egyes beküldő számára útmutatónak szolgál-
 hat. Így hát a közös, együttesen végzett tanulmányok eredményeképp ma áll a csoport
 első kiállítása. De mi lesz holnap – kérdezzük rögtön, még be sem fejezve a mondatot,
 még le sem csillapítva első örömről? Engedjék meg, kedves vendégeink, hogy mai,
 a városunkból való, meggyőző példával, és mint annyiszor, most is egy zenei, zenekari
 hasonlattal éljek, a Pécsi Szimfónikus Zenekaréval. Aki ugyanis koncertekre jár, tudja,
 hogy ez a Zenekar, melynek élén gyakran nagynevű karmesterek állnak, olyan vonó-
 sokból, csellistákból, fúvósokból áll, akik itthon, városunkban tanultak. Névtelenül bele-
 építve az összhangba, és kollektív munka eredményeképp olyan zenei atmoszférát,
 műveltséget képviselnek, melyre Pécsen soha nem volt lehetőség, példa sem. Céltuda-
 tosan említjük, hozzuk ezt a példát, mert ha ma és itt, első bemutatkozón vagyunk, in-
 dokolt a kérdés, vajon mit hoznak fiatal képzőművészeink holnap, célratörőbb, korsze-
 rűbb lesz-e ez a holnap, meggyőzőbb kifejezője Pécs fiataljainak, képességeiknek.

Valóban, helyes dolog-e mindjárt a legelején gondolat ébresztenei – kérdezhet-
 nénk joggal. De válaszként megint a tényekből indulunk ki. Az erő az együttesben él.
 Úgy is mondhatjuk, nem volt, ma sincs egyedül való tehetség, a művészet eredmé-
 nyei mindenkor iskolák együtteséből fejlődtek és azok voltak a legkiválóbbak, melyek-
 ben a tehetségesebb csak valamivel tudott kiemelkedni társai fölé.

Aztán – tizenkét tehetséges fiatalról van szó! A magam részéről szívből kívá-
 nom, hogy ezt a jól megindult munkásságot – minden hiábavaló és fölösleges rivalitás
 kizárásával – egy újabb esztendeig folytassák, szinte névtelenül dolgozzanak tovább.
 Aztán megint egy évig.

Soká tart, míg valakiből fiatal lesz – azt akarja ez mondani, hogy e kiállítás sze-
 replőinek, akik ma már inkább munkatársak, mint tanítványok, a fölöttük elmúló idő ne
 évet, hanem tartalmat jelentsen, mely mint minden igaz mondani való, éppen fiatalsa-
 gában maradandó.

És még valamit, amit egyébként mindenki tud. Ha már hasonlatoknál tartunk, ennek az együttesnek betanítója, karmestere Lantos Ferenc volt.

Szerencse is van – szokás mondani. Nem mindennap jelentkezik és ilyen számban tehetséges gárda, és nem mindennap találkozik tehetséges vezetővel. De ha így történt, hogy eredmények szülessenek, ahhoz évek és éveken belül meg nem számolható óra, megfontolt indulásra és fölfejlődésre volt szükség, hogy a csoport eljusson a mai állomásig, a mai főpróbáig. Kezdődik hát az új műsor, gondolom, mindenki a helyén van, a karmester sem várat magára.

Fiatal barátainknak további, értékes munkásságot!

Simon Béla kiállítása, Kaposvár, Rippl-Rónai Múzeum, 1965. június 6.

A festő, aki a kaposváriaknak elhozta és megmutatja színezett rajzait, bátran, energikusan festett olajképeit, székel ember, Erdély délkeleti sarkából származott hozzánk. Mesterének Rippl-Rónai Józsefet vallja.

Ő maga nem fiatal, nem is öreg, foglalkozása szerint a pécsi Művészeti Gimnázium tanára, amelyben alakrajzot tanít. Dél-Baranyában, Siklós vára alatt, a Tenkesalján szőlőbirtokos egy hatszáz négyszögöles táblán, ahonnet messze a Jugoszláv hegyekig ér el a tekintet. Tagja a Magyar Képzőművészek Szövetségének, vannak kitüntetései, melyeket – nem lévén művészettörténész – nem tudok felsorolni, azt sem tudom következőképp, hogy a Nemzeti Galériában meg másutt a múzeumokban hány festményét őrzik.

A család udvarhelyi és valamennyi tagja földművelő volt, olyanok, akik a termést, nevezetesen a valóban vörös színű vöröshagymát tengelyen szállították és árulták a városban. Az apa, Simon József, már Fogarason születik és a rövid ideig ott működő Babits Mihálynak is tanítványa volt. Ebben a családban, ahol olyan nevekkel találkozunk az érdeklődő, mint Kakasi és Fülel, egyszer feltűnik egy lengyel név, a nagypapa feleségéé. Fúró-faragó emberek voltak valamennyien, ügyes kezűek, szerzőmunkások, kézművesek. Ebben az artisan családban, Fogarason született Simon József és Herczeg Anna négy fia közül harmadiknak a Béla nevezetű, a festőnk.

Az ügyes kezűség, a magát anyagokkal és a kézzel kifejező hajlam korán megmutatkozott Simon Bélában, az apa tehát már gyermekként, ott Fogarason taníttatja egy Barabás László nevű rajztanárral, aztán 1927-ben elküldi fiát egy házzal odébb, nagyobbba, a kolozsvári Művészeti Gimnáziumba. A tanárok közt van magyar, Papp Sándor igazgató, egy kiváló művészettörténész Izsák Emil és vannak románok, egy Demján, egy Cimpe, egy Bogdán, festők, kik műveltségüket mindnyájan Párizsból hozták. Ebben az erdélyi, franciaműveltségű iskolában Simon Béla négy esztendeig fogyasztja, koptatja a festőszerszámokat, és végezetül elkészít egy olajfestményt, a „Magvető” címűt, amely egy esztendő tartózkodást, tanulmányutat biztosít számára Budapesten. Itt Szőnyi Istvánnak lesz tanítványa, azé a szinte középkori formájú és haladó szellemű művésze, akiről, az emberről, a gondolkodóról, a festőről mindenki és mindenkor nagy tisztelettel emlékezik.

Hogy mi történt ezután hosszabb ideig, nem tudom. Egy kiállítás dátuma Kolozsváron, egy Budapesten, aztán megint Erdély, megint művészeti díjak, valójában tíz esztendő, melyről, egyetértünk Simon Bélával abban, hogy látszólag vajmi kevés került ki a keze alól. Valójában azonban ez a budapesti tíz esztendő volt életének leg-

küzdelmesebb fejezete, a maga hivatását, kötelességét, helyét, önmagát kutató, föllelni vélő, a megint mindent előlről kezdő, az alapépítményeket rendező nehéz esztendőké. Úgy gondolom, ha majd megírja valaki Simon Béla festészetének történetét, ezekkel a kevés jelet visszahagyó, látszólag eseménytelen évek magyarázataival, a gondolat vajúadásának, az évek „ellógásának”, a két háború közötti világ háttérének magyarázatával lesz legtöbb gondja. Simon Béla azonban ekkor tagja a Rippl-Rónai Társaságnak.

Hogy folytassam: Simon Bélát védőszentje, azaz világos céltudatossága, egészséges természete 1948-ban elindította Budapestről Dél-Baranyába, előbb Magyarbólyba, majd meg 1951-ben a Dráva-parti Alsószentmártonba. Vajon van-e véletlen, vagy szerencse az életben, mert valami hasonlónak tűnik fel nékem a Dráva-parti falu, melyben 600 sokac és 800 olteni, tehát románul beszélő cigány lakik. Kerestek ugyanis egy románul beszélő tanárt, és íme, így került Simon Béla „föld- és emberközelségbe”. Az életrajzíró azután újból tíz esztendőt jegyez fel, a legfontosabb, legértékesebb alkotó éveit, amikor csaknem elzártn, sőt elzárkózottan, vékony szálton tartva barátságot egy-két pécsi festővel, kialakította festői előadásmódját, a tájképnek, a csendélet, sőt az emberi alaknak, alakok összetartozásának sajátosan egyéni és ugyanakkor korszerű festői megoldását. Pedig Simon Béla természete szerint nem újító, de Rá is áll a megjegyzés, mint az eredeti alkotókra nem egyszer, hogy olyan akar lenni, mint mindenki – és ez – nem sikerül neki. Ezen a kiállításon több festményt látunk a szentmártoni időből, és itt vannak a már újból városi festő vidéken, a Tenkesalján készült festményei.

Íme, rövidre fogva a festő életútjának vázlata, történelmünk nagy eseményeiben, külseje szerint csendesen áramló élet ez, az egyforma jövés-menésben annál több abban annak a vizsgálódásnak, a mérlegelésnek emléke, maguk a művek.

Hol van tehát helye Simon Bélának festészetünkben? Említettem, hogy az alsószentmártoni tíz esztendő a festő munkásságában a földdel és az ott élő emberrel való mindennapos együttélést jelentette. Festői élményei – következésképp – az élet valóságából fakadtak, ez gazdagította, ellenőrizte az alkotás eme vonulását. A Társadalmi Szemle egyik utolsó számában olvasom: „a művészetben sohasem az embertől független valóság jelenik meg, hanem az ember által elsajátított, birtokba vett valóság.”

Simon Béla annak a világnak ábrázolója, amelyben él. Élményeit meggyőződéssel fogalmazza és fejezi ki. Soha nem ismer szépítgetést vagy konformizmust. Kék-vörös színű festményei úgy megoldásukban, mint az érzelem gazdagságában valóban eszünkbe juttatják Rippl-Rónai műveit, melyeket 1910 körül a Róma villában, nyári égbolt alatt alkotott és amelyek létrejöttüknél, állványa mellett annyit állhattam. Simon Béla, túl emlékeken, a mi, mai életünk festője. Ám mindennek elemzése a művészettörténész, nem a bevezető feladata. És ez megelégszik azzal, hogy elkísér egy barátot Kaposvárra, mondván, íme egy festő. Fogadjuk szívesen.

Közreadja Hárs Éva művészettörténész, Martyn Ferenc monográfusa

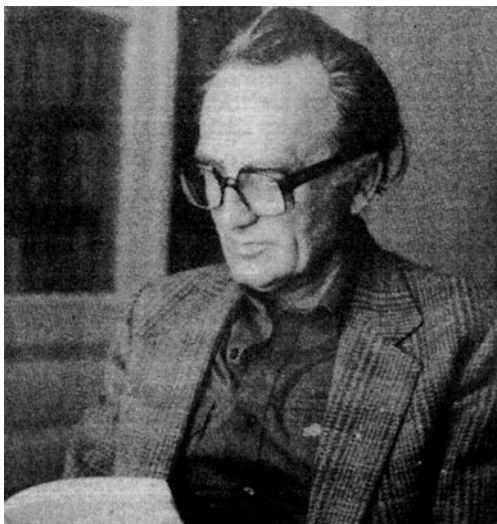

TÜSKÉS TIBOR

PÁL JÓZSEF

(*1923 †1997)

„Vagyok aki voltam / leszek aki vagyok / kérésre tárult tenyér / adni kinyújtott kéz” – írja *Önarckép 1967-ből* című négysorosában a negyvennégy éves költő. Rokonszenves életprogram: a múlt, a jelen és a jövő közös vállalása, a kérés teljesítése, az adakozó szeretet. Sajnos, akik Pál Józsefet közéről ismerték, egy másféle, problematikus, nem éppen belső harmóniában élő, rejtőzködő, kettős személyiségre emlé-

keznek. 1923. október 6-án született Zalaegerszegen. A Keleti Kereskedelmi Főiskolát a háborús években Újvidéken végezte. Visszatér szülővárosába, és a gumijavító iparban helyezkedik el, tanonc, majd segéd. 1948 és 1951 között súlyos beteg, idejét jó részt Zalaegerszegen és Dobronhegyen, egy göcseji hegyközségben tölti. Első verse (*Hajnali munka előtt*) a *Válaszban* jelenik meg. (1948. 8. sz.) A lapot Illyés, a versrovatot Szabó Lőrinc szerkeszti. A fiatal költőnek Szabó Lőrinchez írt és Szabó Lőrinc 1949-ből fennmaradt kéziratok hagyatékában talált három levele mintegy jelzi azt a tájékozódást és igényt, ami ekkor Pál Józsefet jellemezte: a Szabó Lőrinc-i lírában látta a mintát, a követendő eszményt. „Csak maradj hű magadhoz, csak írd valóságos érzéseket és igaz gondolatokat, pontosan, tömören, reálisan (a maga hihetetlen gazdagságában és titokzatosságában értelmezve ezt a realizmust)” – adta a tanácsot leveleiben Szabó Lőrinc a fiatal költőnek. A költő újabb verseket is küld, de a *Válasz* irodalompolitikai kényszerűségéből 1949-ben beszüntette működését.

Költői pályája és élete egyaránt jobbra fordul. 1951-ben megjelenik a Szépirodalmi Kiadó gondozásában a *Három fiatal költő* című kötet, amely Kövesi Endre és Tímár György mellett Pál József több versét tartalmazza. (Egy időben szokás volt, hogy a ki-

adók ilyen „háromságokat” jelentsenek meg. Így „debütált” Pákolitz István is – Petrovác Istvánnal és Boda Istvánnal együtt, valamint Bertók László is, Galambosi Lászlóval és Makay Idával.) Továbbá kedvére való munkahelyet talál: előbb a zalaegerszegi városi, majd a megyei könyvtár munkatársa lesz. Itt ismerkedik meg a két, akkor még fiatal, későbbi jeles prózaíróval: Bertha Bulcsúval és Rákosy Gergellyel. (Az előbbivel igen, az utóbbival nem maradt baráti és harmonikus a kapcsolata.) Az irodalmi folyóiratok, a Csillag, az Új Hang, az Irodalmi Újság közlik verseit. A pécsi „második” Dunántúlnak 1952-ben megjelenő első számától kezdve a lap megszűnéséig, 1956-ig – Pákolitz Istvánnal együtt – az egyik leggyakrabban szereplő költője. A folyóirat húsz számában egy kötetre való – 21 – verse lát napvilágot. 1954-ben a folyóirat mellett működő Dunántúli Könyvkiadó gondozásában megjelenik Pál József első önálló verseskötete, a *Dúdolgató*. A karcsú, 62 oldalas kötetéről Géczy József ír elismerő kritikát a folyóiratban. (1955. 1. sz.) A fiatal Pál József költészetét ekkor a tájversek (*Mecseki vázlatok*), az erőteljes természetszeretet (*Alkonyat a hegyen*), a zalai élmények (*Cséplés idején Göcsejben*) jellemzik, s szaporodnak a lelkes, politikai tartalmú megnyilatkozásai is (*A világ ifjúságához, Agronómuslány beszéde fiatal társaihoz*).

Pál József a Dunántúl szerkesztőjének és a Dél-Dunántúli Írócsoport titkárának, Szántó Tibornak köszönheti Pécsre költözését. Ő törekedett a lap körül megfelelő „helyi bázist” kialakítani. S miként a Paksról Pécsre került Pákolitz a Baranya Megyei Tanácsban, azonképpen Pál József a Pécsi Tanárképző Főiskolán kapott állást. Pál József 1957-ben költözött Pécsre. Verseit közölték a forradalom leverése után újra induló folyóiratok, a Kortárs, az Élet és Irodalom. Meghívják Pákolitz Istvánnal együtt az 1958-ban megjelent *Tűz-tánc* című antológiába. Jovánovics Miklós írta később: „A *Tűz-tánc*” egyszerűen azoknak az antológiája volt, akik kezdő költőként erőt éreztek magukban ahhoz, hogy új lendületet adjanak a szocialista elkötelezettségű (ha úgy tetszik: szocialista realista) költészetnek, amikor az megállni, sőt visszalépni, s már-már eltűnni látszott.”

Csorba Győző *A város oldalában* című 1991-ben megjelent interjúkötetében (kérdőző: Csuha István) felidézi ezeket az éveket. „Abban az időben idekerült Pécsre egy költő. És csodálatos módon, 56 után minden szerdán bejött hozzám a könyvtárba, mondom, minden szerdán. Ha hófúvás volt, ha kánikula. Mindig úgy terelte a beszélgetést, hogy a párt is valahogy előjőjön. Én azért elég gódés voltam akkor, hogy észrevegyem ebben a fondorlatot, és nem győztem a pártot dicsérni. Ha például méltatlankodott, hogy »Képzeld, ide helyeztek engem, és még arra sem volt gondjuk, hogy egy lakásom legyen«, akkor én a párt pártját fogtam. »Miért nem mész el akkor a párthoz, a párt egészen biztosan fog neked segíteni.« Ilyen stílusban válaszoltam neki. [...] Utána már csak úgy találkoztunk, ahogy egyébként is szokás. Én akkor láttam, hogy itt velem kapcsolatot keresett, hogy valami hivatalos megbízást kapott. Megértettem őt, és a jó viszony köztünk a mai napig fennáll.” A helyi legendáriumban természetesen nem volt titok a Csorba által említett „idekerült költő” neve.

A Jelenkor első száma 1958. októberében látott napvilágot. Pál József a lap indulásától 1961 tavaszáig a folyóirat népes szerkesztőbizottságának a tagja volt. 1970-ig a folyóirat egyik leggyakrabban közölt költője. Ebben az időben mintegy nyolcvan verse jelenik meg a lapban, továbbá a folyóirat öt elbeszélését, egy-egy emlékező írását, cikkét, kritikáját és glosszáját közli. A megyei tanács ösztöndíjasaként 1963-ban egy hónapot egy ormánsági faluban tölt és a mecseki bányászok között (lent, a föld mélyén is!) gyűjt élményeket.

A pécsi írók közül ő az, aki 1956 után először jár Nyugaton: 1962-ben Ausztriában élő apját látogatja meg, s ír útjáról szép tájverseket. (Pl. *Vers a Grossglocknerről...; Képpé merevedik.*)

A *Dúdogató* után még további négy önálló kötete jelenik meg: *Mézpergetés* (1960), *Kék ablak mögül* (1967), *Jégfurulya* (1976), *Megkötve születéssel és halállal* (1988). A *Mézpergetésben* egy sajátos hangú, ún. „városi költészetet” teremtett, új színeket hozott a kortárs lírába. Ihletforrása a költő pécsi élményvilága. Elemei a sétatéri szökökút, a Nádor kávéház, a zenés cukrászda, Uránváros, a bányák, a Flóra-pihenő, a mecseki kilátó, a szőlő. További két fő témája a táj és a szerelem. A *Jégfurulyában* vált és térben távol érdeklődése: képeket kapunk a pusztuló ormánsági falvakról (*Nyomok, Lakatlan maradt!*) és Baranya más nemzetiségeiről, pl. busó-járásról (*Már felgyújtották*).

Pál József kb. 1970-ig költői súlyának és rangjának megfelelően volt jelen a kortárs irodalomban. A Jelenkor mellett az Új Írás, a Tiszatáj közölte verseit (az utóbbi prózáját is), megjelent köteteiről általában elismeréssel írtak a folyóiratok (Tiszatáj, Alföld, Kortárs, Élet- és Irodalom) – én magam is, a Jelenkorban 1960-ban és 1967-ben. 1969-ben jelenik meg a Jelenkorban (11. sz.) Bertha Bulcsú sorozatában a Pál Józseffel készített (szükszavú, kissé színtelen és leleplező) interjú – ez is a költő jelenlétét és elfogadását bizonyítja. (Bár az interjú-sorozat anyagát tartalmazó kötetbe nem került be ez az írás.)

Ekkor történt valami a költő életében és lírájában. 1968-ban a Tanárképző Főiskola könyvtárának éléről a Baranya Megyei Könyvtárba kerül át, itt a módszertani csoport vezetője lesz az 1984-es nyugdíjazásáig. Verstermése elapad, költészetének hangja megváltozik. Míg a pályán a vele együtt induló és a *Tűz-tánc*-ban vele együtt szereplő Pákolitz István csaknem minden évben jelen van a *Szép versek* reprezentatív gyűjteményében, az antológiából őt rendre-sorra kihagyják a szerkesztők. 1971-től egyre fogy a Jelenkorban publikált verseinek száma. Eleinte még évente négy-öt verse napvilágot lát, majd kimaradnak évek, 1984-től tíz évre teljesen hiányzik a folyóiratból. Kivétel N. Horváth Béla írása Pál József utolsó kötetéről (*Megkötve születéssel és halállal*) a Jelenkor 1989. évi 9. számában. Költői „rehabilitálásának” erőtlén alkalma volt, hogy az első *Tűz-tánc* antológia megjelenését követően „harminc év múltán”, az 1988-ban kiadott második *Tűz-tánc* antológiában – Garai Gábor, Ladányi Mihály, Pákolitz István, Váci Mihály és mások mellett – ő is hat verssel van jelen. Költészete tartamilag, formailag megváltozik. A költő megkeseredett, a lelkesedéstől a rezignációig, a fanyar belenyugvásig jutott el. Verseiben a magányt emlegeti, az „álmatlan éjszakákat”, az úthoz és időhöz kötött autótutakat, úgy érzi, „kövek közé szorulva” él. Új formai megoldásokkal kísérletezik: elhagyja a központozás jeleit, az önálló verscímekeket.

1997. október 26-án hunyt el Pécsen. A Jelenkor decemberi száma (főszerkesztő Csuha István) néhány mondattal búcsúzott tőle: „Hetvennégy éves korában váratlanul elhunyt Pál József költő.” Majd néhány életrajzi adat után így zárul a nekrológ: „Az elmúlt években keveset publikált, és a nyilvánosságtól visszavonultan élt, összhangban azzal a szerénységgel, amely egész egyéniségét oly meghatározó módon jellemezték.”

Igen, az irodalomból való kiszorulást (kiszorítást) „szerénységnek” is nevezhetjük.

IN MEMORIAM GEORGII TIMÁR (*1932 †2010)

2010. november 27-én, életének 79. évében elhunyt dr. Timár György, nyugalmazott kővágószőlősi plébános, tiszteletbeli esperes a történelemtudomány kandidátusa. A sokak által tisztelt és szeretett tudós papot 2010. december 14-én kísértük utolsó útjára.

Timár György 1932. május 25-én született Pécsen. A városban végezte alsó fokú tanulmányait, majd a Ciszterci Rend Pécsi Nagy Lajos Gimnáziumában tett érettségi vizsgát. Kiváló zenei tehetsége révén (klarinéton, zongorán, orgonán játszott, ez utóbbi hangszeren a neves művész, Halász Béla irányításával csiszolta technikáját) ugyan megkezdhetne volna tanulmányait a budapesti zeneakadémián, azonban ő a papi hivatást választotta. Hivatástudata kialakulásában jelentős szerepet játszott mélyen hívő családja. Két nagybátyja szintén katolikus pap, egyik nagynénje pedig apáca volt. Példaképe anyai nagybátyja, Hájós György teológus professzor, akiről mindig nagy szeretettel beszélt.

Pécsen kezdte meg teológiai stúdiumait, majd miután az államosítások következtében összevonták a semináriumokat, Győrben folytatta tanulmányait. 1956. június 17-én szentelte pappá Virág Ferenc püspök a pécsi székesegyházban, első szentmiséjét július 1-jén mutatta be az Agoston téri templomban. A következő évtizedben káplánként működött Márokon, Nagydorogon, Mágocson, Pakson és Szigetváron. 1966-ban kapta meg első plébánosi diszpozícióját Ibaforára. Egészen az ibafai plébánia 1973-as megszűnéséig működött a faluban, majd dr. Cserháti József megyéspüspök Pécsre nevezte ki segédlelkésznek a Szt. Ferenc- és a Gyertyaszentelő Boldogasszony-plébániákra egyidejűleg. Nem kapott önálló plébániát, mivel egyházmegyei tervezőként is számítottak munkájára. A II. Vatikáni Zsinat reformjainak megfelelően ugyanis folyamatosan zajlott a templomok liturgikus térnek átalakítása egyházmegye-szerte, ő pedig remek fantáziája, és kitűnő rajztudása révén csodaszép szembenéző oltárokat tervezett. 1986-ban Kővágószőlős plébániájára kapott kinevezést. Közél két évtizedig látta el a plébánia és a hozzá tartozó filiák, Cserkút és Kővágótöttös lelképásztori feladatait. 2006 januárjában vonult nyugállományba.

Egyházmegyéje története iránti fokozott érdeklődése a 60-as években alakult ki. Pécsi működése idején aktív tagja volt annak a hely- és egyháztörténelemszerekből álló közösségnek, melyhez olyan ismert emberek tartoztak többek közt, mint Petrovich Ede, Horváth J. Gyula, Fricsey Ádám, Borsy Károly – hogy csak néhányat említsek. 1969-től folyamatosan publikálta tanulmányait a Pécsi Egyházmegye történetének elsősorban közép- és hódoltságkori időszakáról. Élete főművét, a szigetvári várgazdaság iratait közreadó *Királyi Sziget*-et, 1989-ben vehette kézbe a történész szakma és az érdeklődő közönség. Szakály Ferenc bátorítására, messzemenő támogatásával nyújtotta be e munkát a Magyar Tudományos Akadémiához, s 1993 januárjában nyerte el a történelemtudomány kandidátusa tudományos fokozatot. Utolsó tudományos munkáját 2005-ben publikálta, melyben egyik kedvelt témájának, a templomtitulus kutatásnak egy újabb szeletét dolgozta fel.

Nem csupán munkáival tanított, hiszen nagyon szívesen vállalt tudományos és tudománynépszerűsítő előadásokat is. Tudását szívesen megosztotta a fiatalabbakkal is, amint e sorok írója is tanúsíthatja. Személyes varázsa, humora, vendégszeretete révén szívesen és gyakran látogattuk meg a szőlősi plébánián, ahol az elmaradhatatlan pálinka, majd testes borok és finom ételek mellett beszélgettünk történelemről, művészetről, teológiáról, zenéről.

Kedves Gyuri bácsi köszönöm, hogy megtiszteltél barátsággal, nyugodj békében!

Fedeles Tamás

IN MEMORIAM KÉZDI BALÁZS (*1938 †2010)

Az újév első napján érte halálának fájdalmas híre barátait, kollégáit, tanítványait, tisztelőit, egykori pácienseit. Évek óta folytatott méltóságteljes küzdelmet a betegséggel, e küzdelemben mindvégig életerejét és kedvét fenntartó, segítő társa volt felesége, Balikó Márta.

Kézdí Balázs 1972-ben szerezte meg Péccsett orvosi diplomáját. A „Környey-klinikán” szerzett pszichiátriai szakképesítést, ezt követően 1966-ban megalapította a Mentálhigiénés Intézetet, amelyet 1980-ig vezetett. Én magam 1970-ben itt találkoztam Balázzsal, orvostanhallgatóként. Olyan szemlélet és légkör volt a „Mentálban”, amely a pszichiátria és a különböző társadalomtudományok, a nyelvészet, a kulturális pszichológia, sőt a művészetek, szépirodalom találkozásán alapult. Személye, hatása irányított engem is, és még sokakat a pszichiátriai pálya felé.

Kézdí Balázs meghatározó szerepet töltött be a '70-es évektől a pécsi pszichiátriai közélet és pszichoterápiás képzés megteremtésében, alakításában. 1975-ben megalapította a Pécsi SOS Élet Telefonszolgálatot, amely a fiatal pszichiáterek, pszichológusok, szociális munkások, mentálhigiénés szakemberek nemzedékeit indította el a szakmai fejlődésben. A közösség-teremtés mellett az öngyilkosság-kutatásra irányuló érdeklődése és az öngyilkosság-megelőzés iránti elkötelezettsége tette a pécsi telefonszolgálatot országosan és nemzetközileg elismertté. Az általa itt megteremtett tudományos műhelyben született meg az egyik legfontosabb publikációja, az 1995-ben megjelent *A negatív kód (Kultúra és öngyilkosság)* című könyve.

A legkorszerűbb szociálpszichiátriai, rendszerszemléletű, családközpontú gyógyítás úttörője volt. E témakörben írta meg 1979-ben kandidátusi disszertációját. 1980-ban az akkor átadott 330 ágyas Szigetvári Pszichiátriai osztály vezetője lett, ahol egy modern struktúrájú, terápiás szemléletű intézményt teremtett meg. Fiatal pszichiáterek, pszichológusok, szociális munkások pályája indult az ő szakmai irányítása alatt.

Az 1980-ban megalakult Magyar Pszichiátriai Társaság alapító tagja, 1988-ig a Magyar Pszichiátriai Társaság Délnyugat–Magyarországi tagozatának elnöke, majd a tagozatból szervezett Pannónia Pszichiátriai Egyesület és a DREAM egyesület aktív vezetőségi tagja volt élete legutolsó hónapjáig.

1988-ban lett a JPTE BTK Pszichológiai Intézetének vezetője, azzal az elhatározott szándékkal, hogy alakuljon pszichológus-, illetve posztgraduális klinikai szakpszichológus képzés, mivel Péccsett alig volt képzett klinikai szakpszichológus. A '90-es évek elején szándékát siker koronázta, megindult a pécsi pszichológusképzés, majd néhány év múlva a klinikai gyermek- és felnőtt szakpszichológus képzés. 1989–1996 között a JPTE BTK Humán Fejlesztési Tudományok Intézete igazgatója.

Pszichiátriai, pszichoterápiás gondolkodásának filozofikus mélysége, a kultúra és pszichiátria egymást tápláló, elválaszthatatlan szellemi kölcsönösségének szemlélete, bölcs iróniája, szarkasztikus humora meghatározta a pécsi pszichiátriai-pszichológiai szakmai tér originalitását, mely létünket a periférián centrummá tette. Személyében pályámat meghatározó Mesteremet gyászolom. Emlékét méltón megőrizzük.

Stark András

KESERŰ KATALIN: LANTOS

A könyv, – itt, most, esetünkben tudományos monográfia – a legújabb kori magyar „művészetről-írás” egyik komoly hiátusát tünteti el. Sokan nem fogják észrevenni, hogy teljesebb lett egy tabló, hogy gazdagodott a tudásunk egy jó magyar művész és az őt körülvevő politikai, kulturális környezet megismerésével. Keserű Katalin monográfiája szakít néhány bevált elvvel, figyelmét és módszereit a legújabb kor vizuális kultúrájának leírására és pozicionálására alkalmasnak mutakozó fogalmi kerethez igazította, és ennyiben feltétlenül izgalmas metszeteket hozott létre a Lantos életmű szemléje közepette. Nyilvánvalóan hatással volt a szerzőre Lantos kiszálazhatatlannak tetsző, bénító méretűen hatalmas életműve. A rendszer felismerésének képességét, előadásában aforisztikus tömörséget követel attól, aki kapcsolatba kíván kerülni vele.

Az olvasónak lehetnek karakterisztikái, amik időszakunk kulturális funkcióvesztését sugallják, a medializáció és szenuális *lényeg* ellentmondásos viszonyára hívják fel a figyelmet. De jellemzik ezt az időt az *integrativitás*, az *elanyagtalanodás* nyomatéka miatt a zene, a láthatatlan intelligencia, vagy a *multikulturalitás* és mediális tér korának stb. A vizualitás erősen jellemzi megnyilvánulásait, az biztos. De, hogy ebből mennyi, milyen arányú a civilizációs – kommunális fogantatású és milyen a kulturális-morális küldetésű?

A szerző, a Pécsről elszármazott Széchenyi-díjas művészettörténész, az ELTE tanára számára is kérdés, hogy a koncepuális, szoftverszemléletű és mesterséges intelligenciával kíségetett, a mikro-, és makro-végtelessel kacérkodó, a képkalkotási technikák (nukleáris, neutronsugaras módszereinek) és a gensebészet árnyékában milyen tartalma van a formális logikára és az érzelmek stilizálásaira épült alkotói útnak, mint amilyen a Lantosé?

A második fejezetben a *képfogalom* ernyője alá rendelt passzusok segítik körüljárhatóvá tenni Lantos művészi kibontakozását. Itt kerül sor a „látványba hatolás” ideológiai aspektusainak szétszalazására is. A balatoni *Vitorlás* körüli víz, a part, az ég függőlegese és „mozgása” frazeológiai szempontból a dekorativitás iránti hajlamról szól. Bármennyire is Martyn ajánlotta ezt Lantos figyelmébe, túl egyszerűnek tűnik a megállapítást, hogy az „absztrakció, mint módszer lényege a gondolkodás.” És csodálkozik is valamelyest az olvasó, miképpen lehet, hogy Platón, vagy Cézanne neve nem került elő a szövegben? Derűs hitetlenséggel olvassuk az ötvenes-hatvanas évek „művészeti” vitáiból kibontakozó monumentális ostobaságnak és műveltségnek krónikáját. Jellemzi a munka azt a Lantos Ferencet, akinek felfogása nem egyezhetett a közösségi művészetről hivatalból szólókéval.

A *művészet feladata és formái* című fejezet egyik érdekes problémája Lantosnak a táblakép-forma és -funkció meghaladásában játszott szerepe. „Biztosítva van-e, hogy a képzőművészeti alkotások eljussanak a legszélesebb tömegekhez”? Darázsfészekbe nyúltunk. Vagy rendet kellene itt tenni, vagy távolabb menni innen. A *Zománc* és *Környezettervezés*, a *Farost és műanyag*, valamint *Sokszorosított műalkotás* alfejezeteket is átítatják a dogmák frázisai. Szabad is, időszerű is lenne kritikai mérlegelésnek alávetni mindezeket. Egyik sem volt képes alakítani világán, félrevezettek, hamis látszatokat teremtettek, később elrohadtak. A szemle azonban példaszzerű.

A *vizuális nevelés* fejezet a „közös alapok” megtalálásának irányában tett lépésekről szól. Lantos kutatói életútja az élet és művészet „közös alapjának” mindent mindennel összekötő firtatásában rejlik, de elkönnyelhetjük Keserű jóvoltából, hogy a megtalálás vélelmével nem élhetünk. A pályakép követése példaszzerű, nincs motívum, sarok és csomópont, amit fel ne idézne a könyv. A fejtegetések éppenséggel torkollhatnának egy kritikai traktátusba is, de nem ez történik. Lantos fest, beszél, a műtörténész meg jó krónikásként felidézti mindezt. A könyv ezért vitát is provokál, a vita pedig talán egy tisztázottabb állapotot eredményez. Odaadó kolleghiális és kutatói elhivatottsággal, figyelemmel megírt könyv Keserű Kataliné.

Aknaí Tamás

KOVALOVSZKY MÁRTA: PINCZEHELYI SÁNDOR

Az ezúttal sorban áttekintett kiadványok között, mint művészettörténeti forrás, a legkisebb terjedelmű, a legkevesebb új információt tartalmazó munka a szóban forgó album. 29 oldalon magyar és angol szöveghasáb, oldalszámok nélkül. Többrendbéli csalódás. Nem azért, mert, mint értékelés, tanulmány nem hasonlítható Hajdú István Gellért B. Istvánról, vagy Keserű Katalin Lantos Ferencről írt könyvéhez. Azért mert kihagyott, elszalasztott lehetőség. Most itt – ahhoz képest, hogy a pályatársakról az EKF-periódusban milyen igényű eszme-futtatások jelentek meg – be kell érnünk egy öt kis fejezetre szakadt, nyúlfaroknyi közleménnyel.

Miközben persze a Pinczehelyi tervezte album Kovalovszky Márta Széchenyi-díjas művészettörténész előszavával azért az EKF „művészeti nagypecséjtje” lett. Fekete Coca-Cola motívummal díszített borítója valamelyest nekrológikus, ellenpontja a beltartalom változatos, színes forma-kavalkádjának. De a képözön, ami belőle árad, a súly, a méret (és az ár) meggyőző metanyelvi közlések, amik egybehangzóan mégis a jelentőségéről szólnak. Ez így PR érték. Kételyről is vall azonban az album az interpretátor lehetségesen megfogalmazható téziseit illetően, a műalkotások által felidézett-provokált gondolatok leírhatósága és igazsága felől, egyszerűen azért, mert nem veszi igénybe őket. (Milyen érdekes, hogy a képek elsődlegességének vélelme miatt jelentőségük eredetisége ritkábban vetődik fel kérdésként...) És a szövegeket olvasva egy újabb metanyelvi felismerés: az interpretátor sem hisz küldetésének funkciójában. Lektorra nem volt a munkának.

Az album ugyanakkor szerencsés találkozásban állt elő az új Pécsi Galéria decemberi nyitókiallításával. A csekély terjedelmű (ezért is lehetetlenség könyvként beszélni róla, noha könyvalakú) szöveg írója, a tudós műtörténész, filológus – talán az előszó terjedelmi korlátai miatt – érezhetően maga is vonakodott a legújabb kor ikonográfiai/eszmetörténeti vagy éppen politikai vonatkozásainak, *metaforizációs* kényszereknek olyan módon nyomába szegődni, hogy kijelentései tápot adjanak általánosabb folyamatok felmérésének és értékelésének. Nem gyönyörködünk a címek capriccióiában, a mottók eredetiségében, jópofának tartjuk (szívesen meg is tanuljuk őket). Feltűnnek a vonatkozó évszámokhoz mechanikusan rendelhető alakok, irányzatok, iskolák, kiállítások, amik az éppen itt elhelyezkedő Pinczehelyi műveknek megadják az aktualitás garanciáját. Mintha Pinczehelyi ezeknek a derivátuma lenne. Az „üditő szellőként a szabadság lengedez Pinczehelyi művei között...” típusú megnyilatkozások sora többszörösen rétegzett talányt jelent. Ha ez a dagály az irónia jele, akkor az amúgy is ironikus természetű művek cikizéséről van szó, ami közvetetten inkább gyászos földbe döngölés lenne. Vagy tényleges nyelvi henyeségek sorozataival állunk szemben? Itt nemcsak a képekről, hanem egy tanulmányról kell beszélünk. Láthatóan nem kívánt az előszó szerzője „rákutatással”, újraolvasással és ezeknek eredményeivel a megkerülhetetlen sokaságú történeti forrás és interpretáció értelemszerűen feszélyező erőteréből kilépni. Ezek között maga a szerző is számos korábbi megnyilatkozásával segítette körülrajzolni Pinczehelyi máig intenzíven alakuló-alakított életművét. A kiállítási nagykatalógus és a monográfia karakterjegyei elegendnek az albumban, amelynek – ha nincs is tartalomjegyzéke, ha nincs is külön irodalom- és képjegyzéke – fő érdeme, hogy az alkotó élet eddigi egészét felölelő minden fontosabb munka látható benne létrejöttének időbeli kényszerrendezettségében. A kronológia bevált rutinja helyezi el itt is egymás után, vagy egymás föl és alá becsúsztatva a tematikákban formalizálható, képileg megragadható közléseket. Bosszantanak a meg nem gondolt gondolatok. Leírások, analógiák, és hozzáférhető irodalmi utalások között úszkálnak Pinczehelyi jól adatolt festményei. Értelmükről, funkciójukról, kockázataikról régen begyakorolt szavakat kapunk. Tévedés, hogy *Petr Štembera* a Pécsi Galériában mutatta volna be performanszát. A Káptalan utcai Reneszánsz Kórtárban az *Um Wesen der Wahrheit ist die Rede* című Heidegger-tanulmánynak szentelt 1976-ban egy nyári estét. Megrázó volt. (Lásd: *The Art of Performance*, E. P. Dutton, New York, 1984. 118. p.)

Aknaí Tamás

HAJDÚ ISTVÁN: GELLÉR B. ISTVÁN

Sietve kell lejegyezni: két gyönyörű könyvről van szó. A címben említett kötet mellett a dobozban Gellér B. István selyembe kötött alapműve, a *Növekvő Város* is ott van. Könyvművészeti remek mindkettő és az együttesük is, ami a szerkesztő Hajdú Istvánt és a tervező Rajnai Richárdot dicséri. Ezek a finom kötetek is egy kiállítás mellett jelentek meg, mint Pinczehelyi Sándor és Bencsik István esetében. A tényleges művek élménye, a kiállítás, és értékelésüknek ez a könyvekben megjelenő, fogalmi, illetve médiumként is eltérő formája jól kivehetővé teszi a két megnyilatkozási mód azonosságát, különbségeit.

A „*Múltat sem sejtethet*” alcím azonnal egy pontosan meghatározható, de ma már a megfejthetőnél kicsit sejtlemesebb kulturális-morális gyökerű történetfilozófiai irányába rendezi a képzetársításait annak, aki az első oldalra pillant. Ne legyenek kétségeink, itt minden Közép-Európa keleti fertályáról szól. A kritikus-művészettörténész szerző nemcsak barátságát és Gellér B. István művészetének tiszteletét teszi kétségtelenné a könyvben, a művészeti tényektől elemelkedni képes szellemi önállóságáról is bizonyosságot ad. Képes sejtetésekkel és játékosan, de közvetlen célra tartással persze arról is beszél, hogy a megvizsgált művészi állásfoglalásokban az értékek szintjei milyen kimenetellel járnak esztétikai, filozófiai vagy éppen morális tekintetben. A Gellér-ciklusokat, a művész sok műfajú megnyilvánulásait speciálisan induktív pályán helyezi el, miközben jöttányit nem hagy el azokból a tényleges történeti bekövetkezésekből, amelyekből az életmű összeáll. Mint művészettörténész-író, ő is berendezi a műhelyét egy nagyszabású munka sikeres elvégzését előkészítendő. Az eleve adott holmik (nyelvi készségek) mellett telehordja hasznos eszközökkel, saját fizikai és szellemi kalandjainak itt hasznosítható emlékeivel, afféle fogalmi mikroszkópokkal, különböző gyűjtőtávolságú nagyító szerkezetekkel, torzítás-mentesítő közgyűrűkkel, hogy mindent a lehető legjobban figyelhessen meg, mérhessen össze más, hasonló, vagy annak tetsző fenomenékkal. A felkészülés előjelzi a sikert. A 123 kéthasábos szövegoldal – amelyhez nagy gondossággal igazított képanyag jár – gazdagon érvel a lokális és nemzetközi művészeti hagyománnyal megküzdő művész teljes önállósága mellett. Itt még nem a *Növekvő Város* játssza a főszerepet, hanem az aktualitás megtalálása érdekében folyó „harc”. Folyamat ez is, olykor hosszan kitartott szakaszokkal, amelyekben egy-egy kisebb alkotói dilemma tisztul le. Igaznak tetsző értelmezések, a kort és személyiséget plasztikusan megragadó, követő leírások, találó szóképek teszik élvezetessé az anyagot. Nemcsak Gellér B. szellemes, Hajdú is az. Valódi kettősverseny, ami kedvére van az alkotónak és az interpretátornak is, hiszen nyilvánvaló, – ez a források megjelöléséből is kitetszik – hogy számos levélváltásban, beszélgetésben formálódott a könyv gondolatmenete, egyes indoklásainak végső fazonja. Az Ego leltári műveleteinek alátámasztásául szolgáló munkák sorozata, a Martyn-hatás, a nemzetközi művészet történéseinek integrációja, érzékeny gondolati feldolgozása épül be a rekonstrukcióba, aminek során nem marad említés nélkül egyetlen apró mozzanat sem, ami a saját szerű művészi kifejezés formájának megtalálását segíthette. Nem marad mostohagyerek a *Növekvő Város*, ez a Hajdú szavaival „interartistikai” mű sem természetesen. Nemcsak azért nem, mert a testvér-kötet magának a *Növekvő Városnak* a históriája, hanem elsősorban azért nem, mert az 1977–78 körül fogant gondolat közel negyven éven át centrális helyzetet kapott Gellér B. István tevékenységében. Hajdú István azonban nem éri be lapos közhelyekkel vagy közismertté vált szólamokkal. Finom elemzésekkel veszi számba a fosszília tárgyi és idea voltát, az antikvítás romantikus historizálásának metaforikus és esztétikai kényszereit, a pszeudórégészeti munkálkodás lehetséges kifejeletit. Egészen addig, amíg ennek a valóságosat és művit költően vegyítő szemléletnek a leleplezéséig nem érkezik. Minden szabályos a könyvben. Van tartalomjegyzéke is, de a művészeti katalógusok kellékeit, az akkurátus bibliográfiát, műtárgyjegyzéket, és életrajzi felszereléseket is adja.

Aknai Tamás

100 éve Pécsett... 1911-ben

- január 1.** Újév napján a népszerű Iglói diákok került bemutatásra Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 4.** Ismét megszűnt a Dunántúl Vasárnapi Újságja.
- január 4.** Kettős szereposztásban adták elő Molnár Ferenc A testőr c. darabját (Pilisy Lajos – Gömör Vilma; Lajthay Károly – Jákó Amália).
- január 7.** Megtartották a Pécsi Építő Rt. alakuló ülését Zsolnay Vilmos elnökletével a Pécsi Takarékpénztár igazgatói helyiségeiben.
- január 9.** Baranya vármegye törvényhatósága megtartotta rendes közgyűlését.
- január 11.** A pécsi izraelita templomban néhai jánosi Engel Adolf elhunytának 8. évfordulója alkalmából gyászünnepélyt tartottak.
- január 19.** Eltemették a Keszthelyen egy üldözési mániában szenvedő férfi által lelőtt Lénárd Ernőt, a pécsi közjegyzői kamara választmányi tagját.
- január 20.** Cholnoky Ferenc A házasság és a modern ellenáramlatok címmel tartott előadást a Szabadlíceumban.
- január 22.** A 69. gyalogezred zenekara műsort adott a Széchenyi téren.
- január 23.** Beregi Oszkár debütáló előadása William Shakespeare Rómeó és Júlia darabja volt a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 26.** A Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület felolvasó ülésén (jogakadémia díszterme) Szentkirályi István betegsége miatt A magyar Pálosok és a Jakabhegy c. előadását Késmárky István olvasta fel.
- január 28.** A Pécsi Dalárda művészi dalestélyt adott a Vigadó nagytermében.
- január 30.** A Steindl Céh hazai művészetet pártoló egyesület rendkívüli közgyűlésén megünnepelték az elnök, Alpári Ignác negyedszázados építőművészeti működését.

február 2. A pécsi népkonyha és a kulturális célokat szolgáló egyesületek javára álarcosbált rendezett a pécsi aranyifjúság.

február 2. Katonazene kíséretében megnyitották a Pécsi Tornaegylet Vitéz utcai jégpályáját.

február 3. Pécsre érkezett Gerba Rajmár, a zágrábi 13. hadtest parancsnoka.

február 4. A MÁV pécsi műhelyének Ébredés dalköre a régi Sörház termeiben az egyesület könyvtáralapjának javára jelmezestélyt rendezett.

február 4. Porzsolt Kálmán, a Pesti Hírlap illusztris munkatársa látogatást tett Pécs városában.

február 6. A pécsi tanonciskola bizottsága, Hamerli Imre elnökletével megtartotta következő ülését.

február 7. Svárdström Valborg és Sigrid dalestélye volt műsoron a Pécsi Vigadóban.

február 9. Művészi kabaréesttel bővült a Pécsi Önkéntes Tűzoltó Testület műsora.

február 9. Elhunyt Borsy György városi néptanító (1851–1911).

február 10. Kápolnai Zsigmond volt a Szabadlíceum következő előadója, aki Shakespeare Rómeó és Júlia tragédiáját elemezte.

február 11. Betörő járt a Király utca és a Széchenyi tér sarkán levő Weber (Pain)-féle gyógyszerárban.

február 12. Poszek Géza bűvészesten mutatta be trükkjeit a Katolikus Körben.

február 13. A Pécsi Takarékpénztár megtartotta 66. évi rendes közgyűlését palotája dísztermében.

február 16. Elhunyt Werb Fülöp, a Hirschfeld-féle sörfőző főmolnára (*1852 †1911).

február 17. Megnyílt az új Pécs-külvárosi állomásépület.

február 18. A jogakadémia dísztermében nyilvános gyermektanulmányi értekezletet tartott a Magyar Gyermektanulmányi Társaság.

február 23. A honvéd hadapródiskola növendékei számára farsangi mulatságot rendeztek.

február 26. Baranya vármegye Gazdasági Egyesülete díjazással egybekötött tenyészbika-vásárt rendezett.

március 1. Pécsre érkezett a helyi 52. és 69. gyalogezred zászlóinak felülvizsgálására Schreiber Viktor.

március 8. A pécsi ügyvédi kamara pécsi székhellyel felvette soraiba Piatsek Zoltánt.

március 9. Egy részeg favágó, Szabó Mihály brutális kegyetlenséggel agyonvert, majd baltával megvagdalt egy lovat Justus Samu kocsmáros udvarában.

- március 10.* A Vígyszínház kitűnő művésze, Hegedűs Gyula megkezdte vendégszereplését a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 11.* Angyal Pál kúriai bíró a pécsi múzeumegyesület közgyűlésén emlékbeszédet mondott a Pécsi Napló munkatársa, a jeles történész, Németh Béla fölött.
- március 12.* 18. évi közgyűlését tartotta meg a Katholikus Kör dísztermében.
- március 17.* Prohászka Ottokár püspök beszédet tartott a Belvárosi Katholikus Kör dísztermében.
- március 17–18.* Törzstiszti hadijátékot rendeztek a 8. honvéd huszárezred honvédtiszti étkezdéjében.
- március 18.* Yvonne de Treuille operaénekesnő hangjában gyönyörködhetett a pécsi közönség a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 19.* A pécsi rabsegélyező egyesület választmánya rendes havi gyűlést tartott a királyi ítélőtábla II. számú tanácstermében.
- március 22.* A szombathelyi állategészségügyi felügyelő, Trombitás Ignác Pécsett járt, a szokásos felülvizsgálat megtartása végett.
- március 23.* Pécsett napok óta nem vásárolhattak tejet és vaját az állatállományt sújtó száj- és körmőfájás miatt.
- március 24.* Sztrájkba kezdtek a szabóságok kollektív szerződésük meghosszabbítása érdekében.
- március 25.* Kettős futballversenyt tartottak a pécsi sporttelepen. A PEAC egyik ellenfele a Székesfehérvári Torna Club, a másik a Monori Sport Egylet volt.
- március 25–26.* Két napot töltött szakminisztereivel Pécsett Székely Ferenc igazságügyminiszter.
- március 26.* A Pécs-budai Külvárosi Katholikus Kör megrendezte 100. felolvasóestélyét.
- március 27.* Hat év után „búcsúzott el” a pécsi közönségtől Romváry Várady Lajos sűgő.
- március 29.* A város közönségének részvényilvánítása mellett eltemették Mihályffy Árpádot, a pécsi közalapítványi pénztár főkönyvvivőjét.

75 éve Pécsett... 1936-ban

- január 1.* Újév napján a Pécsi Nemzeti Színház bemutatta a 120-as tempó c. zenés vígjátékot.
- január 2.* A pécsi egyetem olasz szakos hallgatói búcsúünnepséget szerveztek Koltay-Kastner Jenő professzornak, aki a Római Magyar Intézet élére távozott.
- január 5.* Pálos ünnepséget rendeztek a Pécsi Katolikus Körben
- január 6.* Karácsonyi ünnepséget szervezett a pécsi bolgár lelkész, Stefán Valcseff.
- január 7.* Elhunyt Lambrecht Kálmán pécsi egyetemi tanár (1889–1936).
- január 10.* Ragályi Elemér gyermekművészekből álló Fővárosi Gyermekszínháza műsort adott Pécsett.
- január 12.* A m. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred menetzeneakara ténzenét adott a Széchenyi téren.
- január 13.* Holland vendégek – Indeweij Gottfried bornheimi ciszterci apát és Elsen Kelemen rendtag – érkeztek Pécsre a Szent Mór kollégiumba.
- január 14.* Benyovszky Móric főispán Somfai Andor városi aljegyzőt tiszteletbeli árvaszéki ülnökké nevezte ki.
- január 15.* Pécsre érkezett, panasznapot tartani a MÁV elnök-vezérigazgatója, Senn Ottó.
- január 17.* Bírószági szemlét tartottak a pécsi kocszművekből kikerülő kénes gáz ügyében.
- január 19.* A vasárnapi misén, szentáldozás alatt a pécsi irgalmas rendi templomban Francesco Varin olasz gordonkaművész adta elő Händel Arisóját.
- január 20.* A Pécsi Dalárda és a Pécsi Zenekedvelők Egyesülete közreműködésével a Pécsi Nemzeti Színházban színre vitték Karl Millöcker Boszorkányvár c. nagyoperettjét.
- január 22.* A kultuszminiszter jóváhagyta Koczka Gyula és Barla Szabó Jenő pécsi egyetemi tanársegédek magántanári kinevezését.
- január 23.* A városi építési szakbizottság ülést tartott a városháza kis tanácstermében.
- január 24–26.* Vidéki fedett pályás teniszbajnokságnak adott otthont a PVSK.
- január 25.* A Pécsi Önkéntes Tűzoltó Testület zártkörű táncestélyt rendezett a Pannóniában.
- január 26.* A Magyar Revíziós Liga pécsi osztálya meghívására előadást tartott Rudolf Schricker, berlini publicista.

február 1. A Pécsi Jótékony Nőegylet álarcos báltrendezett.

február 1. Pécs városa megkapta a kölcsönt a közvágóhíd újjáépítésére, munkáslakások építésére.

- február 2.* Barátságos mérkőzést rendeztek a Tüzér utcai pályán. A résztvevő a PVSZK és a DVAC volt.
- február 3.* Megalakult az Egészségpolitikai Társaság Pécs-baranyai fiókszervezete.
- február 4.* Ítéletidő köszöntött Pécsre: a pusztító orkán teljesen elzárta a várost a külvilágtól.
- február 4.* Elhunyt gróf Benyovszky Móric, Baranya vármegye főispánja (1872–1936).
- február 5.* József Ferenc királyi herceg és felesége is megjelent a Liszt-rapszódia pécsi ősbemutatóján a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 8.* Ünnepi operaelőadás keretében mutatták be a Pécsi Nemzeti Színházban Charles Gounod Faustját.
- február 10.* Kétéves munkával 180 éves orgonát rekonstruált két példányban a pécsi Angster-féle orgonagyár.
- február 11.* Pécssett járt a pécsi származású, New York-i Varga Irénke. Rádióbeszédében felhívta a magyarok figyelmét Trianonra.
- február 14.* Ángyán János előadást tartott a Balaton egészségügyi és orvosi jelentőségéről a Nemzeti Szabadtanítás Pécsi Egyesülete szabadlíceumi előadásainak keretében.
- február 19.* A pécsi tudományegyetemen államtudományi doktorrá avatták Pelle István tornász olimpiai bajnokot.
- február 22.* Jogászbál volt a Pannónia termeiben.
- február 23.* Pécsi Gyümölcs- és Szőlőtermelők Érdekeltségének rendezésében gyümölcsnap vette kezdetét.
- február 24.* A Pécsi Ipartestület tisztújító közgyűlésén Molvay Ferencet jelölték elnöknek.
- február 27.* Erdélyi Mihály Mit susog a fehér akác c. vígoperettjét adták a Pécsi Nemzeti Színházban.

- március 1.** Pécsre érkezett a Pécsi Karének Egyesület vasárnapi hangversenyére Shvoy Lajos székesfehérvári püspök, az Országos Magyar Cecília Egyesület elnöke.
- március 2.* Zsúfolt nézőközönség előtt folyt a jubiláris bajnoki birkózóverseny a Nőegylet nagytermében.
- március 6.* Beiktatták Baranya és Pécs főispáni székébe vitéz Horváth Istvánt.
- március 10.* Bizottság alakult a városi törvényhatóság ülésén a török uralom alól 250 éve felszabadult város jubileumának előkészítésére.
- március 12.* Meghalt Gyarmathy Miklós pécsi táblabíró (1880–1936).
- március 18.* A pécsi borászati és szőlészeti felügyelőség szőlőmetszési bemutatót rendezett Pécs hegyoldalában.
- március 19.* Vértesi Frigyes teológiatanár vitaestet tartott a kamatpolitikáról és a létfenntartásról a Szent Mór kollégiumban.
- március 21.* Pécssett hangversenyezett Marialisa de Carolis, a fiatal olasz zongoraművész nő.
- március 22.* Modern lakberendezési és villamosági kiállítás nyílt a Nőegyletben.
- március 23.* A Pécsi Atlétikai Club rendezte meg a második vívó próbaolimpiáját.
- március 25.* Fennállásának 25. évfordulóját ünnepelte a Dunántúl c. napilap szerkesztősége, és ez alkalomból jubileumi számot adtak ki.
- március 27.* Új Molnár Ferenc-darabot, a Nagy szerelmet mutatták be a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 29.* A pécsi ferences templom évek óta tartó restaurálási munkálatai után megáldották új keresztútját, amelyet Nagy Mihály szobrászművész mintái alapján a Schweitzer és Farkas cég készített el.
- március 31.* Gálos László a szenvedés értelméről beszélt a Pécsi Katolikus Legényegylet nagybőjti estjén.

50 éve Pécssett... 1961-ben

- január 3.** A Pécsi Nemzeti Színházban megtartották az évéd első balett-előadását. A bemutató 3 részből állt: 1/ Szokolay Sándor Az iszony balladája; 2/ Vujiicsics Tihamér Váltakozatok egy találkozásra; 3/ Hidas Frigyes Concerto a szívárvány színeire.
- január 9.* Nagy sikernek örvendett a Nagyvilág c. világirodalmi folyóirat és a Pécs város Művelődési Háza által rendezett Nagyvilág-est.
- január 13.* A KISZ és a Szakszervezetek Doktor Sándor Művelődési Házában 300 fiatal mutathatta meg tudását a határőrség kulturális seregszemlájén.

január 15. Az egyetemi tornacsarnokban találkozott Baranya és Somogy megye röplabda válogatottja. Mind a női, mind a férfi csapatok közül a hazai nyert.

január 16. Megindult az István-aknai bányauzemében a kötélpálya.

január 18. A Bányaiipari Technikum diákotthonában tartotta a Pécsi Dózsa újraválasztó értekezletét, ahol a szakosztály teljes irányítótestületét újrászavasták.

január 22. Kétnyelvű – orosz–magyar – vetélkedőnek adott otthont a Városi Művelődési Ház, Mit tudunk egymásról címmel.

január 23. A Pécsi Nemzeti Színházban Lukács Miklós vezényletével a Budapesti MÁV Szimfonikusok adtak hangversenyt.

január 25. Megalakult Pécs nyolcadik termelőszövetkezete Patacs, Ürög és Mecsekalja dolgozóinak gyűlésén, a Rákóczi moziban.

január 27. A Berliini trió kamarahangversenyén, a Liszt-teremben ritkán hallható klasszikusok remekei csendültek fel.

február 3. A Puccini Bohémélet c. operájának bemutatását tűzte műsorára a Pécsi Nemzeti Színház.

február 5. Nagy sikernek örvendett a Nagyvilág c. világirodalmi folyóirat és a Pécs város Művelődési Háza által rendezett Nagyvilág-est.

február 5–12. Megindultak a Dunántúli Napló Kupa labdarúgó-küzdelmek.

február 8. Megnyitotta kapuit Pécssett a Pedagógiai Főiskolán a Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia Konzultációs Központja.

február 11. Műsorra tűzte a Kamaraszínház Barta Lajos Szerelem c. négyfelvonásos vígjátékát.

február 16. A Nőtanács és a TIT rendezésében a Doktor Sándor Művelődési Ház nagytermében a Szülők akadémiaja keretében Szántó Károly tartott előadást Átöröklés és nevelés címmel.

február 17. Sándor Iván Az R 34-es repülőjárt c. tragikus játékának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

február 19. A sakk országos bajnokság esedékes fordulóját játszotta le a Pécsi Kinizsi sakkcsapat a pécsi sörgyárban.

február 20. Elhunyt Rogács Ferenc, a pécsi egyházmegye megyéspüspöke (*1880 †1961).

február 20–21. Tizenkilenc megye főállattenyésztője és főállatorvosa érkezett kétnapos tanácskozáásra Pécsre.

február 23. Az Egy napot Pécsért mozgalom támogatására szocialista szerződést kötött a városi tanács és a KISZ városi bizottsága.

február 25. Cserháti Józsefet, a Központi Hittudományi Akadémia dékánját választotta a pécsi káptalan káptalani helynökké.

február 27. A Pécsi Rádió tánczenekara Téli randevű címmel nagyzenekari produkciót mutatott be a Pécsi Nemzeti Színházban.

február 28. Az Agrárregyesület Baranya megyei szervezete kezdeményezésére juhásznapot szerveztek a járási tanács nagytermében.

március 1. Modern táncbemutatót tartottak a Városi Művelődési Ház színpadán.

március 3. Az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, Rónai Sándor látogatást tett Pécssett.

március 5. A Magyar Autóklub pécsi szervezete megtartotta közgyűlését.

március 5. André Wandernoot belga karmester vezényelt a pécsi hangversenyen.

március 8. Kölcsönös kapcsolatépítés keretében babarci tsz-gazdák voltak a Pécsi Orvostudományi Egyetem vendégei.

március 10. Az Olimpia étteremben jogászbált tartottak, amelynek díszvendője Szénási Géza, a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze volt.

március 14. A Leőwey Klára Gimnázium KISZ szakszervezetének történelmi szakköre sikeres bemutatót tartott az Ifjúsági Színházban.

március 15. Megkezdték a pécsi hőerőmű III. sz. turbinájának próbaüzemét.

március 17. A Liszt-hangversenyteremben megtartották a Művészeti Gimnázium házi kulturális döntőjét.

március 17. Uhrík Dóra szereplésével Csizmarek-Semsey-Nádasi-Csanak Érdekházasság c. zenés vígjátékát mutatta be a Pécsi Nemzeti Színház.

- március 20.* Borisz Alekszandrovics Szaveljev professzor előadásában a szovjet Antarktisz-expedícióról érkezett.
- március 21.* Ünnepeyes külsőségek között adták át az Orvostudományi Egyetem Balassa János kollégiumát.
- március 24.* Elhunyt Dombay János, a Baranya Megyei Múzeumok főigazgatója (1926–1961).
- március 25.* A pénzügyi dolgozók irodalmi, satirikus kabaré színpada, az Új Bonbonniere Pécssett mutatta be először a Képesített humor c. műsorát a KPVD SZ-ben.
- március 26.* Pécsre érkezett Iri Maruki és Tosiko Akamacu Hiroshima c. vándorkiállítás, amelyet a járási tanács tanácstermében rendeztek be.
- március 29.* A megyei tanács elnökségén a megye, a párt és az állam vezetői baráti megbeszélést tartottak a baranyai írókkal a Jelenkor c. folyóirat munkájáról, és a pécsi irodalmi életéről.

25 éve Pécssett... 1986-ban

- január 2.* A Pécs Városi Tanács Pfeffer Elemért nevezte ki a Köztisztasági és Útkarbantartási Vállalat igazgatójának.
- január 3.* A Pécsi Szabó István Úttörőház technikai blokkjában, Faragó Károlyné vezetésével számítógépes nyílt napot tartottak.
- január 4.* Bált rendezett a Nádor Szálló termeiben a Lenau Egyesület. A hagyományos svábbbárla Ausztriából és az NSZK-ból is érkeztek vendégek.
- január 5.* Pécssett folytatta pályafutását Németh Kornél hatszoros magyar motocross-versenyző.
- január 6.* Munkasgyűléseket tartottak a Hunor Pécsi Kesztyű- és Bőrruházati Vállalatnál és a Sophiana Gépgyárban.
- január 6.* A nyugdíjasok szabadegyeteme záróünnepségén Grastyán Endre akadémikus adott át okleveleket a hallgatóknak.
- január 7.* Gálfi László önálló esttel fogadta a pécsi Ifjúsági Házban közönségét.
- január 7.* Jubileumi ünnepséget tartottak a körzeti megbízotti és önkéntes rendőri szolgálat megszervezésének 30. évfordulóján az Ifjúsági Házban.
- január 8.* Filmek a nagy győzelemről (1941–45) címmel nyílt plakátkiállítás az MSZMP Baranya Megyei Oktatási Igazgatóságán.
- január 10.* Népdaléneklési versenyen mutathatták meg tehetségüket a tehetséges tanulók a Szabó István Úttörőházban.
- január 10–12.* A Pécsi Galamb- és Kisállattenyésztő Egyesület a Vásárcsarnokban tartotta az 5. nemzetközi galambkiállítást.
- január 11.* A Pécsi Nemzeti Színházban bemutatták Willy Russel Vértestvérek c. musicaljét, Vári Éva főszereplésével.
- január 13.* A Misina szánkó- és sípályán kollektív túrát szerveztek általános iskolás gyermekek számára.
- január 14.* Herczeg László amatőr festő képeiből nyílt kiállítás a BÉV könyvtárában.
- január 19.* Kosárlabdameccset játszott a BSE és a PVSK női csapata a városi sportcsarnokban (80:75).
- január 20.* Lant és kard címmel mutatta be műsorát a Magyar Néphadsereg Művészegyüttesének énekkara a Helyőrségi Művelődési Otthonban.
- január 21–22.* Jubileumi tudományos ülészakot tartottak a Pollack Mihály Műszaki Főiskolán.
- január 22.* Pécsre látogatott a Magyar Tudományos Akadémia elnöke és alelnöke, Berend T. Iván és Láng István akadémikus.
- január 23.* A Pécsi Nemzeti Színházban Anton Pavlovics Csehov Ványa bácsi c. színművét mutatták be Balikó Tamás és Maronka Csilla főszereplésével.
- január 23–február 12.* Megnyílt a 6. Országos Cipő- és Bőripari Szakvásár a Nevelési Központban.
- január 25.* A Leőwey Klára Gimnázium szalagavató bálján búcsúztatták a negyedik tanulókat.
- január 25.* Az MHSZ Pécsi Repülőklubja nemzetközi hőlégballon tanfolyamot szervezett Pécssett.
- január 28.* A Süni magazin általános iskolai tanulók számára vetélkedőt szervezett a Mecsekaljai Kultúrparkkal közösen a terráriumban.
- január 29.* Juhász Zoltán belkereskedelmi miniszter látogatást tett Pécssett.
- február 1.** Az oxfordi egyetem professzora, Bernard H. Colman volt a Pécsi Orvostudományi Egyetem Fül-, Orr-, Gégeklínikájának a vendége.

- február 4.* Az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, Aczél György országgyűlési képviselő Pécsre érkezett.
- február 6.* Számítógépszervíz és -ügyfélszolgálat nyílt Pécsen a Kolozsvár utcában.
- február 8.* Eck Imre rendezésében Don Juan bolondjai, szeretői voltunk címmel balettest volt a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 11.* Országos szállítási konferencia kezdődött Pécsen.
- február 11.* Hármaskorok születtek a Pécsi Szülészeti Klinikán (Varga Janina, Dalma és Alexandra)
- február 15.* A Dél-Dunántúl három megyéjének 16 zeneiskolájának diákjai versenyeztek az országos zongoristaverseny területi válogatóján Pécsen, a Művészeti Szakközépiskolában.
- február 17.* A POTE Aulában a Pécsi Szimfonikus Zenekar Mozart és Strauss műveiből adott elő Ruha István erdélyi magyar hegedűművész közreműködésével.
- február 18.* Bányaozlás történt a Mecseki Szénbányák Vasasi Bányáüzemében, amelyben 11 bányász veszítette életét.
- február 19.* A Pécsi Egyetemi Színpad Sam Shepard Valódi vadnyugat c. darabját mutatta be az Anna utcai Nyári Színházban, Besenczi Árpád főszereplésével.
- február 20.* Tétényi Pál, az MSZMP KB tagja, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke Pécsre érkezett megbeszélésre Baranya megye tudományos és műszaki életéről és a fejlesztéséről.
- február 22.* Gól nélküli, döntetlenre végződött a PMSC és a Keszthelyi Haladás előkészületi labdarúgó-mérkőzése.
- február 22–23.* A POTE Balassa János Kollégiumának orvostanhallgatói megtartották hagyományos, mókás kollégiumi diáknapjaikat.
- február 24.* Új képzőművészeti kiállítóteremmel gazdagodott Pécs: Pedagógus Galériát avattak a Nevelők Házában.
- február 25.* Bauer Miklós, a POTE rektora elnöki vezetésével az orvostudományi egyetemen ülést tartott a pécsi felsőoktatási intézmények koordinációs bizottsága.
- február 26.* A városi sportszarnokban fiatal férfiak katonai bevonulási ünnepség keretében kezdték meg sorkatonai szolgálatukat.
- február 27.–március 1.* A Megyei Moziüzemi V. svájci filmnapokat tartott a Petőfi moziban.

március 1–2. Kötetlen beszélgetés formájában találkozhatott Pécs közönsége Bujtor István színművésszel.

- március 2.* A kosárlabda férfi NB-I. rájátszásában a 7–14. helyért játszott a PVSZK a Tungram SC ellen a pécsi városi sportszarnokban (45:33).
- március 3–7.* A Nádor Szálló gasztronómiai bemutatóval egybekötött rendezvénynek adott otthont.
- március 5.* A JPTE Aulájában kerültek megrendezésre a baranyai tudományos hetek programjai.
- március 5.* Szép Lehel keramikus munkáiból nyílt kiállítás a DOZSÓ Délszláv Klubjában.
- március 8.* Átadták a szakma kiváló tanulója és a tantárgyi versenyek megyei díjait az Ifjúsági Házban.
- március 9.* A Wiener Salon trió adott zenés estet a Pannónia Szálló különtermében.
- március 12.* Díszdoktor avattak a JPTE-n Kárpáti Tibor eszéki professzor személyében.
- március 14.* Ünnepi megemlékezéseket tartottak a pécsi fiatalok a 48-as téren.
- március 19.* Előadásokkal egybekötött videó-kiállítás helyszínéül szolgált a Pécsi Galéria.
- március 21.* A munkásmozgalom Baranya megye és Pécs város veteránjait hívta találkozóra a Mozgalmi Házba.
- március 22.* Giacomo Puccini Gianni Schicci opera-bemutatójára készül a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 24.* A Grimm testvérek születésének 200. évfordulóján több mint száz meseillusztrációt mutattak be az Úttörőházban.
- március 25.* A JPTE ÁJK KISZ Bizottsága kórushangversenyt rendezett az ENSZ által meghirdetett Békeév jegyében.
- március 25.* Öt évre szóló együttműködést írt alá az Erfurti Orvosi Akadémia és a POTE.
- március 28.* Magyar-kubai barátsági napon Euclides Vázquez Candela, a Kubai Köztársaság nagykövete meglátogatta a Zsolnay- és a Vasarely-kiállításokat.

PÉCSETT TÖRTÉNT 2010-BEN

- január 2.** Újévi koncert a Pécsi Nemzeti Színházban. Vezényelt Steven Mercurio, közreműködött a Roby Lakatos Ensemble.
- január 3.** Tokhal vonóval – Segítség, komolyzene...! az ANK Művelődési Házban. Vezényelt Vass András, közreműködött Bujtor Balázs (koncertmester), László Csaba (színművész).
- január 8.–február 7.** Istókovits Kálmán (1898–1990) festő kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- január 10.** EKF 2010. Az Európa Kulturális Fővárosa 2010 Pécs ünnepélyes megnyitója a Széchenyi téren.
- január 11.** Életének 82. évében elhunyt Herczegh Géza akadémikus, a PTE professor emeritusa.
- január 11–13.** A Kassai Thália Színház vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.
- január 14.–30.** Farkas Rita és Dabi István Mosott jóslat / Washed Oracle c. kiállítása a Közélművészetek Galériában.
- január 14.** Balázs János (zongora) Chopin-estje a Művészetek és Irodalom Házában.
- január 15.–február 14.** Meeting point 2. Válogatás az aradi nemzetközi képzőművészeti biennálé anyagából a Pécsi Galériában.
- január 16.** Életének 102. évében elhunyt dr. Barri Istvánné Simrák Ilona, Tüke-díjas, gyémánt diplomás tanárnő.
- január 18.** „Szavakat fúvok” – Dunai Tamás zenés irodalmi estje a Művészetek és Irodalom Házában.
- január 20.** A Pécsre látogatott 19 nagykövet az EKF programsorozattal ismerkedett.
- január 21.** Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- január 21.** A Bazilikában ünnepi szentmise keretében adták át a 2009. évi Tüke-díjat Mayer Mihály pécsi megyéspüspöknek.
- január 21.** Méhes Károly író Túl élő c. kötetének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- január 21–február 10.** Horváth Annamária művészetterapeuta kiállítása a Csoport⁽¹⁾ Horda Galériában.
- január 22.** A Pannon Filharmonikusok Pécs2010 EKF Nagykövete a Pécsi Nemzeti Színházban. Vezényelt Peskó Zoltán, közreműködött Jandó Jenő (zongora), Kelemen Barnabás (hegedű), Várdai István (gordonka).
- január 22–február 28.** Szliveni bolgár ikonkiállítás a Cella Septichora Kiállítóközpontban.
- január 26.** Molnár Farkas (*1897 †1945) konferencia a Művészetek és Irodalom Házában.
- január 28.** Pannon Filharmonikusok Liszt-Erkel koncertje a Pécsi Nemzeti Színházban. Vezényelt Peskó Zoltán, közreműködött Csalog Gábor (zongora).
- január 28.** Fotóhasználati praktikák a Makói Grafikai Művésztelepen (1977–1990). Válogatás Tóth Árpád gyűjteményéből. Kiállítás a Közélművészetek Galériában.
- január 29.** William Shakespeare: III. Richárd – dráma, bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 30.** Segítség, komolyzene...! az ANK Művelődési Házban. Vezényelt Vass András, közreműködött Bujtor Balázs (koncertmester), László Csaba (színművész).
- január 30.** Hangszerem a zenekar – Segítség, komolyzene...! az ANK Művelődési Házban. Vezényelt Vass András, közreműködött Bujtor Balázs (koncertmester), László Csaba (színművész).
- február 2.** A Pannon Filharmonikusok koncertje a PTE Aulában. Vezényelt Peskó Zoltán, közreműködött Meláth Andrea (mezzoszoprán), Peter Mikuláš (basszus).
- február 4.** Solymosi Bálint költő Tiszta szívvel c. kötetének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 8.** Király Csaba Chopin és Schumann zongoraművei I. a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 10.** Sándor Iván Az Argoliszi-öböl c. kötetének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 11.** Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- február 11.** Visszfény – Intermediális felolvasószínház Hamvas Béla Karnevál c. regénye alapján a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 11–március 17.** Horváth Roland festő kiállítása a Csoport⁽¹⁾ Horda Galériában.

- február 12–március 7.* Deák Zsuzsa grafikus kiállítása a Nádor Galériában.
- február 12–március 14.* Kerámia üzenet. Válogatás a GébArt Zalaegerszegi Nemzetközi Művésztelep anyagából a Pécsi Kisgalériában.
- február 15.* Király Csaba Chopin és Schumann zongoraművei II. a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 16.* Karnevál – Bornemissza Mária Daltársulat előadása a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 17.* „Az én népem” – koncert Pulika János gyimesközéploki prímás emlékére a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 18.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- február 18.* Krzysztof Varga Turulpörkölt c. regényének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 18–március 7.* Tóth Zsófia Kezdőpont c. kiállítása a Közelítés Galériában.
- február 20–március 21.* Zsolnay-Máské(p)p. A Zsolnay, a Sikorski és a Mattyasovszky család tagjainak képzőművészeti értékei. Kiállítás a Pécsi Galériában.
- február 20.* Miroslav Jovanèi szabadkai festő Zenével jöttem c. kiállítása a Parti Galériában.
- február 20.* Farsangoló HANGoskodó a Bóbita Bábszínházban.
- február 22.* Jazz a Házban 2010. Harkány Big Band a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 23.* Erdélyi Irodalmi Karaván – a Korunk c. kulturális folyóirat bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- február 26.* Gyökerezések c. képzőművészeti kiállítás a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- február 26.* Gaetano Donizetti: Boleyn Anna – opera, bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 27.* Itt van Amerika – Segítség, komolyzene...! az ANK Művelődési Házban. Vezényelt Vass András, közreműködött Bujtor Balázs (koncertmester), László Csaba (színművész).

- március 1.** Latin érintés – Papadimitriu Athina előadójestje a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 1.* Filharmónia Mesterbérlet. Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara, vezényelt Dénes István, közreműködtek a Magyar Állami Operaház énekművészei. PTE ÁOK Aula.
- március 2.* A szabadkai Kosztolányi Dezső Színház vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.
- március 3.* Életének 91. évében elhunyt Forgon Mihály orvosprofesszor, az MTA doktora.
- március 4.* Világstárok Pécsen. A Pannon Filharmonikusok koncertje a Pécsi Nemzeti Színházban. Vezényelt Olivér von Dohnányi, közreműködött Hadady László (oboa).
- március 4.* Pécs–Fünfkirchen–Pečuh... Egy soknemzetiségű város tér(idő)képe c. kiállítás a Várostarténeti Múzeumban.
- március 5.–31.* Csonka Károly (1944–2006) fotóművész Nekem a Város Mindörökre c. emlékkiállítása a Cella Septichora Látogatóközpontban.
- március 5.* Darvas Benedek – Pintér Béla: Parasztopera – paraszt opera, bemutató a Kamaraszínházban.
- március 6.* Életének 81. évében elhunyt v. Körösi László, a Történelmi Vitézi Rend Dél-Dunántúli Törzsszéke Baranya megyei alcsoportjának vezetője.
- március 8.* Báll Dávid zongoraestje a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 12.* A Pécsi Szemle várostörténeti folyóirat tavaszi számának sajtóbemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 12.* Miro Gavran: Felszarvazottak / Rogonje – komédia a Pécsi Horvát Színházban, rendező elimir Oreškovi ő.
- március 12.–19.* Európa Bélyegfesztivál. Bélyegkiállítás a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 14.* Hófehérke, bemutató a Bóbita Bábszínházban.
- március 14–27.* Frankofon Hét az Alliance Française de Pécs szervezésében.
- március 15–április 12.* Pécsi Tavaszi Fesztivál a Pécsi Kulturális Központ szervezésében.
- március 15.* A Pannon Filharmonikusok nyitóhangversenye a Pécsi Nemzeti Színházban. Vezényelt Vass András, közreműködött Farkas Gábor (zongora).
- március 16.* Viva Venezia – a velencei Szent Márk zenéje a Bazilikában. UniCum Laude Énekegyüttes, Sonatores Pannoniae Rézfúvós-együttes (korhű hangszereken), Dinyés Soma (orgona), Szabó Zsolt (viola da gamba).

- március 17.* Hagymánytár Népzenei Koncertsorozat a Dominikánus Házban. Az Ister együttes ír-skót népzenei koncertje.
- március 18.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- március 18.* Schumann-est a Bartók teremben. Közreműködött Megyesi Schwartz Lúcia, Kovács István (ének), Jandó Jenő (zongora).
- március 18–április 14.* Mejra Mujjèiæ képzőművész kiállítása a Csoport^(t) Horda Galériában.
- március 18–20.* Nemzetközi Jazz Hétvége a PTE ÁOK Aulában.
- március 19.–április 18.* Király Ferenc (Lendva) festő kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- március 21.* Krawczun Halina keramikus kiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 21.* Gluch Marcin Dominik lengyel zongoraművész koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 21–június 21.* Földi Péter festő Változások, Tavasz-Nyár-Ősz-Tél kiállítása a Parti Galériában.
- március 22.* Király Csaba Chopin és Schumann zongoraművei III. a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 22.* A Contempodanza Mexico táncestje a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 22.* A Szabadkai Népszínház Magyar Társulatának vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.
- március 23.* A Pannon Filharmonikusok muzsikusainak egyedi kamarakoncertje a Bartók teremben.
- március 23.* Jazz a Házban 2010. Bolla Quartet – Bolla Gábor, Orbán György, Szakcsi Lakatos Róbert, Mohay András koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 23.* A föld szeretője — Zsolnay Vilmos életéről szóló játékfilm bemutatója az Urániában.
- március 24.* Köszöntő – a 80 éves Tillai Aurél szerzői estje a Bartók-teremben.
- március 24.* Hagymánytár. Népzenei koncertsorozat a Dominikánus Házban. Ister Együttes, ír-skót népzene. Nikola Parov Quartet – a Zsarátnok retro jegyében.
- március 24.–április 2.* Kapcsolat c. kiállítás a Rác Aladár Közösségi Házban.
- március 25.* A Pécsi Tudományegyetem szenátusa Bódis József egyetemi tanárt választotta az egyetem rektorává.
- március 25.* Móríc Zsigmond emléktáblát avattak a Rácvárosban, a Pázmány Péter Utcai Általános Iskolában.
- március 25.* A Pannon Filharmonikusok muzsikusainak egyedi kamarakoncertje a Bartók-teremben.
- március 25.* Vajdasági Irodalmi Karaván – A Híd c. kulturális folyóirat bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 25.–április 18.* 15 év KME / 15 years AAA. A Közelítés Művészeti Egyesület Új Tagok c. kiállítása a Közelítés Galériában
- március 26.* Lábbal, víg orcával – A Mecsek Táncegyüttes 55 éves jubileumi estje a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 26.* Máté-Rác Csilla (hegedű) és Oláh Géza (zongora) koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 26.–április 25.* Jiří Pelcl és tanítványai Design c. kiállítása a Pécsi Galériában.
- március 27.* A felújított „Lakatfal” átadása a Janus Pannonius utcában.
- március 27.* A The King's Singers – Pater Noster c. hangversenye a Bazilikában.
- március 27–április 3.* Görög Fesztivál.
- március 28.* Gingalló. Szalóki Ági lemezbemutató koncertje a ZeneParkban.
- március 29.* Bánky József zongoraestje a Művészetek és Irodalom Házában.
- március 29.* Bill T. Jones / Arnie Zane táncársulatának előadása a Kamaraszínházban.
- március 29–április 1.* Húsvétvárás a Színház téren.
- március 30.* Pawel Kowalski (zongora) Chopin estje a Dominikánus Házban.
- március 31.* A Niši Szerb Népszínház vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.
- március 31.* Richard Bona és együttese a PTE ÁOK Aulában.
- április 1.** Jazz a Házban – E. K. Avenue – Kertész Erika (ének), Rátonyi Róbert (zongora), Szendőfi Péter (dob), Frey György (basszusgitár) a Művészetek és Irodalom Házában.

- április 2.* Nikos Ormanlidis hegedűkoncertje a Cella Septichora Kiállítóközpontban.
- április 2–3.* Southeast 24-7 – hét délkelet-európai város (Banja Luka, Eszék, Pécs, Pristina, Ruse, Nagyszeben, Skopje) kiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- április 5.* Az alapító Lickl György emlékére – az Erdődy Kamarazenekar hangversenye a Bazilikában. Vezényelt Rácz Márton.
- április 7.* Rost Andrea: Pannon dalok. PTE ÁOK Aula.
- április 7–május 2.* Aknay János festő Őrangyalok, festőangyalok c. kiállítása a Cella Septichora Látogatóközpontban.
- április 7–17.* Svájc a képregény hazája c. kiállítás a Művészetek és Irodalom Házában.
- április 9.* A Váradi Roma Café koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.
- április 9.* Álombálom – a Ghymes együttes lemezbemutató koncertje az Urániában.
- április 9–10.* Baranyai Cigányok XIII. Tavaszi Fesztiválja a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület szervezésében a Művészetek és Irodalom Házában.
- április 9–30.* A Pécs-Baranya Művészeinek Társasága Galériateremtők c. kiállítása a Tűztorony Galériában.
- április 10.* Világsztárok Pécssett, a Pannon Filharmonikusok húsvéti ünnepi hangversenye a Bazilikában. Vezényelt Vass András, közreműködött Olivier Latry (orgona), Váradi Marianna (szoprán), Varga Anikó (oboa).
- április 10.* IX. Kárpát-medencei Csengey Dénes vers-, prózamondó- és énekverseny a Művészetek és Irodalom Házában.
- április 10.* Ifj. Szakcsi Lakatos Béla Jazz Trió koncertje a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- április 10–május 10.* Ravennai mozaik kiállítás a Dómmúzeumban.
- április 11.* Országgyűlési választások 2010. A város mindhárom választókörében az első fordulóban győzött a Fidesz-KDNP jelöltje. 1.vk. Hoppál Péter, 2.vk. Nagy Csaba, 3. vk. Kóvári János (ÖPE). Baranyában is valamennyi körzetben a Fidesz-KDNP jelöltje győzött: Hargitai János, Pichler Imre, Polics József, Tiffán Zsolt. Területi listán jutott be: Bánki Erik, Csizi Péter, Koszorus László, Szekő József (Fidesz-KDNP), Szili Katalin (MSZP), Németh Zsolt (Jobbik).
- április 11.* Nemzetközi Bartók- és Kodály-műhely – gálakoncert a Bartók Teremben.
- április 11.** Szép tavasz, szép nyár – a Mecsek Kórus hangversenye a Csontváry Múzeumban.
- április 11.* Nemzetközi Bartók- és Kodály-műhely – gálakoncert a Bartók-teremben.
- április 12.* Filharmónia Mesterbérlet. Budapesti Fesztiválzenekar, vezényelt Takács-Nagy Gábor. PTE ÁOK Aula.
- április 12.* Shakespeare's Musick – Philip Pickett and the Musicians of the Globe koncertje a Bartók-teremben.
- április 13.* P. Müller Péter Test és teatralitás c. könyvének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- április 13–23.* Pulai kortárs fotókiállítás, Dusko Marusic Čiči fotográfus képei a Művészetek és Irodalom Házában.
- április 15.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- április 15–május 12.* Getto Tamás építész kiállítása a Csoport⁽¹⁾ Horda Galériában.
- április 16.* A MiZo Pécs 2010 női kosárlabda csapata Sopronban a döntő harmadik mérkőzésének megnyerésével megszerezte 11. bajnoki aranyérmét.
- április 16.* Múlt és Jelen – Az iszonyat balladája. Az 50 éves Pécsi Balett ünnepi kamara bemutatója a Kamaraszínházban.
- április 19.* Király Csaba Chopin és Schumann zongoraművei IV. a Művészetek és Irodalom Házában.
- április 21–24.* Pécsi Egyetemi Napok – PEN. Helyszín a Bőrgyár.
- április 22.* Világsztárok Pécssett. A Pannon Filharmonikusok hangversenye a Pécsi Nemzeti Színházban. Vezényelt Olari Elts, közreműködött Henning Kraggerud (hegedű).
- április 23–25.* XI. Országos és Nemzetközi Vasutas Fúvószenekari Találkozó. Térzene a Jókai téren, a Szent István téren, a Színház téren, a Bányászok terén.
- április 24–október 31.* A Munkácsy-trilógia bemutatása a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumának dísztermében.
- április 24–május 23.* Françoise Gilot francia festő Szín, Forma, Struktúra c. kiállítása a Pécsi Kisgalériában

április 24. Ederlezi – Szent György-napi tavaszváró ünnepség a ZION Zenész Ifjúsági Otthon-ban, a Khetanipe a Romák Összefogásáért Egyesület szervezésében.

április 26. Chopin – a la carte. „Mesterszakács” Balázs János. Koncert a Művészetek és Irodalom Házában.

április 26–május 1. Pécsi Táncmaraton. Nemzetközi Ifjúsági Találkozó és Folkműhely, a Pécsi Kulturális Központ rendezésében

április 26. Ennio Marchetto: Ennio a Pécsi Nemzeti Színházban.

április 28. Thienemann Tivadar: Az utókor címére. Hátrahagyott életrajzi feljegyzések c. könyvének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.

április 29. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

április 29. Cotton Club Singers és a Pannon Filharmonikusok közös koncertje. Vezényelt Vass András. PTE ÁOK Aula.

április 29. A Bricconcello Együttes koncertje a Művészetek és Irodalom Házában. Közreműködött Claudia Nicole Bandera (mezzoszoprán), Leonardo de Lisi (tenor), Pierluigi Ruggiero (cselló), Vito Maggiolino (zongora).

április 30. 50 éves a Pécsi Balett. A Pécsi Balett bemutatója: Az iszonyat balladája / Bohém rapszódia a Kamaraszínházban.

április 30.–június 6. Alfons Mucha (*1860 †1939) a grafika mestere c. kiállítás a Pécsi Galériában.

április 30. Sultz Sándor: Mal'haba, bemutató a Pécsi Harmadik Színházban.

április 30–június 20. Térépités. Építészet és Kontextus c. kiállítás a Csontváry Múzeum földszintjén.

május 3. A Többlet (Kolozsvár), a Kalligram (Pozsony) és a DNS (Újvidék-Szabadka) folyóiratok bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.

május 3. Sörény lábbal, víg orcával – a Mecsek Táncegyüttes 55 éves jubileumi estje a Pécsi Nemzeti Színházban.

május 4. Erdei dalnok verseny – a Sebő együttes koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.

május 4. Balla Zsófia A nyár barlangja c. kötetének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.

május 4. Michael Flatley társulata: Lord of the Dance a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban.

május 4–8. II. Pécsi Irodalmi Fesztivál a Művészetek és Irodalom Háza és a Jelenkor Alapítvány szervezésében.

május 8. Életének 66. évében elhunyt Móró Mária Anna történész, könyvtáros, levéltáros.

május 8. SzívDOBbanás a Civil Közösségek Házában, a A Pannon Filharmonikusok muzsikusainak közreműködésével.

május 8. Icurka-picurka, bemutató a Bóbita Bábszínházban.

május 9. Megnyílt a 4 csillagos Corso Hotel a Koller utcában.

május 10. Életének 60. évében elhunyt Toller László, Pécs két és fél cikluson át volt polgármestere, országgyűlési képviselő, Pécs Város Díszpolgára.

május 10. Pörös Béla fotókiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.

május 12–13. Kétnapos ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

május 12. Világstárok Pécssett – a Pannon Filharmonikusok koncertsorozata. PTE. ÁOK Aula. Vezényelt Peskó Zoltán, közreműködött Fazil Say (zongora).

május 12. Még 1 esély! a ZeneParkban, a Pannon Filharmonikusok muzsikusainak közreműködésével. Vezényelt Peskó Zoltán.

május 12–29. Török szőnyegkiállítás a Művészetek és Irodalom Házában.

május 13–június 2. 4 X Švaljek c. kiállítás a Csopor⁽¹⁾ Horda Galériában.

május 13–20. CinePécs – Török Filmhét, Uránia, Apolló Artmozi.

május 15. Tombol a romantika. Segítség, komolyzene...! az ANK Művelődési Házban. Vezényelt Vass András, közreműködött Bujtor Balázs (koncertmester), László Csaba (színművész).

május 17. Király Csaba Chopin és Schumann zongoraművei V. a Művészetek és Irodalom Házában.

május 18–augusztus 18. Angster József és az Angster-organagyár, 80 év mesteri orgonái c. kiállítás a Vasváry Házban.

május 18–19. Országos Erdészeti Egyesület 141. vándorgyűlése alkalmából a Mecseki Erdészeti Zrt. erdészeti emlékszobrot állított a Tettyén, Miklya Gábor alkotását.

- május 20.* Világstárok Pécssett – a Pannon Filharmonikusok koncertsorozata. 1 arc – 2 hang I Crossover az opera és a könnyűzene világában. PTE Aula. Vezényelt Silló István, közreműködött Nina Bernsteiner (szoprán).
- május 20–22.* Batta Dem – V. Pécsi Nemzetközi Reggae Fesztivál, Pécsi Ifjúsági Központ Ifjúsági Háza.
- május 20–23.* XXI. Pécsi Folknapok – Nemzetközi Népzenei Fesztivál az Urániában, a Pécsi Kulturális Központ szervezésében.
- május 20–24.* IV. Pécs–Baranyai Nemzetközi Ifjúsági Zenei Fesztivál az ANK-ban, a Pécs-Baranyai Kórus és Zenekari Szövetség szervezésében.
- május 20–31.* FRONTIERSno_FRONTIERSno_noFRONT. Bóbics Diána & Nuyen Nghia kiállítása a Közéltés Galériában.
- május 21.* A Vasarely Múzeum újrainyitása, Káptalan utca 3.
- május 21.* Élektra – a nagyszabedű Radu Stanca Nemzeti Színház vendégjátéka a Pécsi Nemzeti Színházban.
- május 21.* A Karlsruhe Konzert Duó hangversenye a Művészetek és Irodalom Házában.
- május 22.* A Jakovali Haszan dzsámi új kiállításának megnyitója és Sudár Balázs A pécsi Jakovali Haszan dzsámi c. kötetének bemutatója. Mevlevi (kerengő) dervisek tánca a Széchenyi téren.
- május 22–23.* Pünkösdlő a Sétatéren – a Pécsi Folknapok kísérőprogramja.
- május 22–június 20.* Victor Vasarely hatása c. kiállítás a Káptalan utca 4. sz. épületben.
- május 23.* Mevlana the Alchemist Symphonic Poem – Pécs és Isztambul közös gálakonzertje, PTE ÁOK Aula.
- május 25.* Varga Szabolcs Irem kertje. Pécs története a hódoltság korában 1526–1686 c. kötetének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- május 26.* Gulácsi János felújította és visszaállította Amerigo Tot Komarov emlékét a Búza téren.
- május 26.* Mesterbérlet V. hangversenye a PTE Aulában. Vezényelt Howard Williams, közreműködött Jandó Jenő (zongora), Váradi Marianna (szoprán), Megyesi Schwartz Lúcia (alt), Szappanos Tibor (tenor).
- május 27–30.* Európai Bányász-Kohász-Erdész Találkozó az Expo Centerben, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület szervezésében.
- május 26.* Filharmónia Mesterbérlet. Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényelt Hamar Zsolt, közreműködött a Nemzeti Énekkar, karigazgató Antal Mátyás. PTE ÁOK Aula.
- május 29.* Szabadtéri PIKNIK a Pannon Filharmonikusokkal a ZeneParkban.
- május 29.* Az Arasinda együttes koncertje a Barbakán várakokban.
- május 29.–június 20.* Páros Portrék c. kiállítás a Pécsi Kisgalériában.
- május 31.* Nemzetközi ifjúsági kóruskoncert a Pécsi Nemzeti Színházban.
- június 1–2.** bekapcsolva / on-position, Astrid Kruse (Hamburg) kiállítása a Közéltés Galériában.
- június 2.** Az év jazzkoncertje. Oláh Kálmán (zongora) és Tony Lakatos (szoprán- és tenorszaxofon), a Bolla Quartet a Művészetek és Irodalom Házában.
- június 3.** Világstárok Pécssett – a Pannon Filharmonikusok koncertsorozata, PTE ÁOK Aula. Vezényelt Gilbert Varga, közreműködött Leonard Elschenbroich (gordonka).
- június 3–5.** VII. Nemzetközi Romafesztivál a Cigány Szociális és Művelődési Módszertani Bázis szervezésében.
- június 3–június 12.** POSZT. X. Pécsi Országos Színházi Találkozó.
- június 3–július 7.** Malgot István szobrász kiállítása a Csopor⁽¹⁾ Horda Galériában.
- június 4.–június 12.** Parallel Realities c. kiállítás a Közéltés Galériában.
- június 5.** Vivaldi: A tavasz – barokk est – A Pécsi Szimfonia koncertje a Gyárvárosi templomban. Vezényelt Vass András.
- június 6.** Az Ércbányász Koncert Fúvószenekar a Színház téren, karnagy Szabó Ferenc.
- június 8.** Békés Sándor: A slapaj visszanez c. portrékat, tárcákat, visszaemlékezéseket tartalmazó könyvének bemutatója a Várkonyi Nándor Könyvtárban.
- június 9.** Andoki táncház a Barbakán téren. Los Andinos (Székesfehérvár), táncházvezető Tárnok Ákos és Cecília Chavez.
- június 10.** Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

- június 11–július 4.* A Siklósi Szalon kiállítása a Pécsi Galériában.
- június 12* Városfoglalás. Ilyenek voltunk VII., a Parti Galéria pécsi embereket bemutató kétnyelvű utcai poszterkiállításának megnyitója.
- június 12–20.* Sétatér Fesztivál, a Pécsi Kulturális Központ szervezésében.
- június 12–augusztus 10.* Pécsi Szabadtéri Játékok.
- június 13.* Sétatér, a Gyárvárosi Gyermekek és Ifjúsági Fúvószenekar, karnagy Kerekes Csaba, Maronics Zsolt
- június 14.* Pompakedvelő Esterházy Miklós herceg udvari muzsikája. Haydn Barytontrío Budapest, művészeti vezető Kakuk Balázs.
- június 15.* Petrőczy Éva költő, irodalomtörténész Áfonyahegyi jegyzetek c. napló-önéletírásának bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- június 16.* Peskó Zoltán: Zenéről, színházról, zenés színházról – könyvbemutató a Művészetek és Irodalom Házában.
- június 16.* Sétatér, a Leówey Táncegyüttes zenekara, táncház-vezető Heil Helmut.
- július 16.* Musical Parádé a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon. Koós Réka, Polyák Lilla, Csengeri Attila és Homonnay Zsolt közreműködésével.
- június 17.* Átváltozások / A város feltérképezés 3. c. kiállítás a Közelítés Galériában.
- június 17–20.* I. Roma Színházművészeti Találkozó a Pécsi Horvát Színházban, a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület szervezésében.
- június 18.* A Pécsi Szemle várostörténeti folyóirat nyári számának sajtóbemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- június 19.* Múzeumok Éjszakája, a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága szervezésében.
- június 20.* Sétatér, a Pécsváradi Ifjúsági Fúvószenekar és a Mecseknádasdi Német Nemzetiségi Fúvószenekar, karnagy Wágner József.
- június 21.* A Zene ünnepe – Mesterek és tanítványaik hangverseny a PTE Aulában. Vezényelt Vass András.
- június 21.* A Nyár ünnepe a Parti Galériában Kudor Duka István festő és Kotormán László szobrász szervezésében, a Parti Galériában.
- június 21–július 23.* XXVIII. Magyar Sajtófotó Kiállítás a Művészetek és Irodalom Házában.
- június 24.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- június 23.* Cigány táncház a Színház téren. Etnorom együttes (Budapest), táncház-vezető Bogdán Balázs és Balogh Kátesz.
- június 25.* A Bartók Vonósnégyes koncertje a Dómmúzeumban, a Filharmónia szervezésében.
- június 25–július 18.* Paper Island 2. Nemzetközi Papírművészeti Szimpózium és Kiállítás a Pécsi Kisgalériában.
- június 30.* Tüskés Tibor emlékezete, születésének 80. évfordulója, Fodor András és Tüskés Tibor levelezése III. kötet 1977–1997 megjelenése alkalmából a Művészetek és Irodalom Házában.
- június 30.* Magyar táncház a Színház téren. Szalonna és bandája (Budapest), táncház-vezető ifj. Zsuráfszky Zoltán és Gera Anita.
- július 2.** Király Lajos (1921–1944) festő kiállítása a Pécsi Zsidó Hitközség dísztermében.
- július 2.* Bereményi Géza: Az arany ára (Eldorádó). Káptalan utcai Szabadtéri Színpad.
- július 4.* Gyászistentisztelet a pécsi és Pécs környéki zsidóság deportálásának 66. évfordulóján a Zsinagógában. Az Indóház téren ünnepélyesen felavatták a Zsidó Mártírok Emlékművét, Illa Gábor alkotását.
- július 4.* A Mázai Bányász Fúvószenekar koncertje a Színház téren. Karnagy Pecze Gábor. Vendég-együttese a Bonyhádi Ifjúsági Fúvószenekar és a Görltzi Ifjúsági Fúvószenekar.
- július 4–10.* Magyar Fúvószenei Nagydíj / Wind Music Grand Prix of Hungary nemzetközi zenei verseny és fesztivál, a PTE Művészeti Kar szervezésében.
- július 5–11.* X. Jubileumi Rockmaraton Fesztivál a Malomvölgyi Arborétumban.
- július 7.* Horvát táncház a Színház téren. Közreműködött a Vizin Zenekar, táncház-vezető Szávai József és Vélín Veszna.

július 8.–augusztus 13. Magyarországi horvát festők és grafikusok kiállítása a Csopor^(t) Horda Galériában.

július 9–25. Cirkusz- és Utcaszínház Fesztivál a város közterein.

július 9.–augusztus 22. Plakátok / Posters Pécs 2010 c. nemzetközi plakátkiállítás a Pécsi Galériában.

július 11. A Hírës Pannónia Régizenei Együttes koncertje a Bazilikában.

július 13–18. Egyetemisták és Főiskolások Országos Turisztikai Találkozója, EFOTT, Pécs, Orfú.

július 14. Zsidó táncház a Színház téren. Közreműködött a David Klezmer Quintet, táncház-vezető: Rudas Judit.

július 16. Biczó Bence Helsinkiben az Ifjúsági Úszó Európa-bajnokságon 200 m pillangóúszásban Eb-csúccsal lett aranyérmes.

július 16. Molnár Ferenc – Matko Botiæ: A Pál utcai fiúk / Dječaci Pavlove ulice – színmű a Pécsi Horvát Színházban, rendező Szikora János.

július 17. Nemzetközi Klezmer Fesztivál a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon, a krakkói Max Klezmer Band, a Budapest Klezmer Band és a Klezmerata Fiorentina (I) közreműködésével. Művészeti vezető Jávori Fegya.

július 18. A Lippói Ifjúsági Fúvószenekar a Színház téren. Karnagy Maronics Zsolt.

július 18. és 22. Fúvóscirkusz. A várost átszelő, vonuló produkció cirkuszi artisták és a Fekete Gyémánt Fesztivál Fúvószenekar közös produkciója. Király utca, Jókai tér.

július 18–25. 13. Európai Ifjúsági Kultúrhét. Dóm tér, Káptalan utcai Szabadtéri Színpad.

július 19., 20. Rózsáim pompásan virágoznak. Anton Pavlovics Csehov és Olga Knyipper szerelmének története a Pécsi Horvát Színházban, rendező Bodonyi József.

július 21. Szerb táncház a Színház téren. Közreműködött a Vujicsics Együttes, táncház-vezető Vukovits Dusan.

július 23–augusztus 15. Bauhaus–Fény és Forma. Modern Építészet és fotó. 1927–1950 c. kiállítás a Pécsi Kisgalériában.

július 24. Püspökvári Zenés Esték, Harmónia Fúvósötös.

július 24–31. Pécsi Nemzetközi Kultúrhét Ifjúsági Fesztivál.

július 25–augusztus 13. Origami Fesztivál a Művészetek és Irodalom Házában.

július 25. A Magyarorszáki Német Nemzetiségi Fúvószenekar a Színház téren. Zenekarvezető Szabó Gábor.

július 28. Román táncház a Színház téren. Közreműködött a Falkafolk Együttes, táncház-vezető Lakatos András.

július 28–augusztus 8. VIII. Nemzetközi Fényszimpóziium – Fényvisszaverődések / fénytörések. A Nemzetközi Kepes Társaság kiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.

július 29. Ivan Menchell – Parti Nagy Lajos (magyar változat): Sírpiknik – tragikomédia a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.

július 31. Goran Begović koncertje a Dóm téren.

augusztus 1. A Sásdi Városi Koncert Fúvószenekar a Színház téren. Karnagy Elek Péter.

augusztus 3–6., 8., 9. Claude Magnier: Oscar – vígjáték a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.

augusztus 4. Püspökvári Zenés Esték, Savaria Barokk Zenekar.

augusztus 4. Makedón táncház a Színház téren. Közreműködött a Vizin Zenekar. Táncház-vezető Szávai József és Vélín Veszna.

augusztus 6. A Hírës Pannónia Régizenei Együttes koncertje a Lyceum templomban.

augusztus 7. ORGONApont, Bazilika, Carel Christian Schulz (Hollandia)

augusztus 7. A 100 Tagú Cigányzenekar koncertje a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.

augusztus 8. A Babarci Dorfmusikanten koncertje a Színház téren. Zenekarvezető Wöfling András.

augusztus 11. Moldvai táncház a Színház téren. Közreműködött a Fanfara Complexa, táncház-vezető Földi Lehel.

augusztus 12. Sörény lábbal, víg orcával. Az 55 éves Mecsek Táncegyüttes estje a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.

augusztus 14. ORGONApont, Bazilika, közreműködött Ella István.

- augusztus 12–14.* Pécsi Ruszin Napok a Művészetek és Irodalom Házában, a Xavér-templomban, a Bazilikában.
- augusztus 15.* Forgács Éva Bauhaus c. könyvének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- augusztus 15.* Térzenék és táncházak a belvárosban. A Pécsváradi Városi Fúvószenekar koncertje a Színház téren.
- augusztus 15–október 24.* A művésztől az életig. Magyarok a Bauhausban c. kiállítás a múzeum Káptalan utca 4. sz. épületében.
- augusztus 15–21.* Pécs Cantat 2010 – Európa Éneklő Kulturális Fővárosa, a Pécsi Kulturális Központ, Pécsi Tudományegyetem szervezésében.
- augusztus 16.* Sors Tamás az Eindhovenben rendezett Paraúszó Világ bajnokságon a 100 m pillangóúszás S 9-es kategóriájában aranyérmes lett.
- augusztus 17–22.* Indonéz bábkiállítás a Parti Galériában.
- augusztus 18.* Balkán táncház a Színház téren. Közreműködött a CimbaliBand együttes, táncház-vezető Lakatos András.
- augusztus 19–szeptember 12.* Nemzetközi Báb fesztivál, kiállítás a Pécsi Kisgalériában.
- augusztus 20.* Biczo Bence Szingapurban az Ifjúsági Olimpián 200 m pillangóúszásban aranyérmes lett.
- augusztus 20–21.* A Magyar Éremgyűjtők Egyesülete 40. vándorgyűlése a Pátria Szálló kongresszusi termében.
- augusztus 22.* ORGONA pont, Bazilika, Karl Echle (orgona), Vámosi Péter (harsona).
- augusztus 22.* Joseph Haydn Missa Sancti Caeciliae a Bazilikában, a Schola Cantorum Sopianensis pécsi vegyeskar, a Regensburgi Egyetem Zenekara és a Szekszárdi Madrigálkórus koncertje.
- augusztus 27.* Püspökvári Zenés Esték, az Erdődy Kamarazenekar művészeinek koncertje.
- augusztus 22.* A Fekete Gyémánt Fesztivál Fúvószenekar koncertje a Színház téren. Karnagy Gyurkó István.
- augusztus 23–28.* XV. Pécsi Nemzetközi Felnőttbáb fesztivál.
- augusztus 25.* Görög táncház a Színház téren. Közreműködött a Sirtos Együttes, táncház-vezető Pászti Péter.
- augusztus 27–október 16.* 10 holland keramikumművész Pécssett. Kiállítás a Zsolnay Múzeum épületében.
- augusztus 28.* A Rajkó Zenekar koncertje a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
- augusztus 29.* Az Ércbányász Koncert Fúvószenekar a Színház téren. Karnagy Szabó Ferenc.
- augusztus 30-án* életének 73. évében tragikus körülmények között elhunyt Rónaky Edit tanár, a Művészeti Gimnázium és Szakközépiskola ny. igazgatója.
- augusztus 31–október 17.* Rippl-Rónai József (1861–1927) festőművész kiállítása a Pécsi Galériában.

szeptember 1. Pécs Város Napja.

- szeptember 1.* Zenekari szentmise a Lyceum-templomban, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara közreműködésével.
- szeptember 1.* Pécs Város Önkormányzatának ünnepi közgyűlése a Pécsi Nemzeti Színházban.
- szeptember 1.* Város-napi díszhangverseny a Pécsi Nemzeti Színházban. Vezényelt Bogányi Tibor, közreműködött Anna-Liisa Bezrodny (hegedű).
- szeptember 1.* A Gyugyi-gyűjtemény – A Zsolnay Aranykora c. állandó kiállítás megnyitása a Sikorski házban, a Zsolnay Kulturális Negyedben.
- szeptember 4.* Pécsi Szimfonieta koncertje a Kertvárosi Református Templomban. Vezényelt Michael Sekulla, közreműködött a Heidelbergi Madrigálkórus, Barabás Annamária (szoprán), Simon Krisztina (alt), Szerekován János (tenor).
- szeptember 9–29.* Tóth István képzőművész, grafikus kiállítása a Csopor⁽¹⁾ Horda Galériában.
- szeptember 14.* Filharmónia Mesterbérlet. Budapesti Fesztiválzenekar, vezényelt Fischer Iván. PTE ÁOK Aula.
- szeptember 14–19.* Magyarok I. Kulturális Világfesztiválja keretében Morvay Antal és Morvay Krisztina felvidéki üvegművészek Ólomüveg kiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- szeptember 16.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

- szeptember 16.* Világstárok Pécsett – KORTárs a múltban, PTE Aula. Vezényelt Peskó Zoltán, közreműködött Várjon Dénes (zongora).
- szeptember 16.* Még egy esély! a ZeneParkban. Vezényelt Peskó Zoltán.
- szeptember 16–26.* Örökség Fesztivál – Pécsi Napok.
- szeptember 17–október 2.* Kolozsvári Napok a Művészetek és Irodalom Házában. A két világháború közötti Kolozsvár c. fotókiállítás, a kolozsvári Képzőművészek Szövetségének textil-és kerámia kiállítása.
- szeptember 18.* ORGONApont, Bazilika, Vezényelt Szamosi Szabolcs, közreműködött a Pécsi Bazilika Mozart Kórusa, Ernst Triebel (orgona).
- szeptember 18.* Segítség, komolyzene! „Egészséges eroica” a ZeneParkban. Vezényelt Vass András, közreműködött Bujtor Balázs (koncertmester), László Csaba (színművész).
- szeptember 18.* XI. Nemzetközi Cigánytörténeti Konferencia. Vándorút–cigánysors a Kárpát-medencében c. konferencia a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- szeptember 20–október 3.* A Karlsruhei Művészeti Akadémia kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- szeptember 20.* A Pravo zenekar bolgár, makedón és szerb autentikus népzenei koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.
- szeptember 23.* Alma Ferovic koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.
- szeptember 23.* Előadások Pécs történetéből 2010 c. konferencia a Dominikánus Házban.
- szeptember 24–26.* IV. Borda Világfesztivál a Pécsi Kulturális Központ szervezésében.
- szeptember 26.* Zenekari szentmise a Ferences-templomban, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara közreműködésével.
- szeptember 27.* A Pécsi Tudományegyetem Rektori Hivatala az egykori Szent Mór Kollégium felújított épületébe, a 48-as tér 4. sz. épületébe költözött.
- szeptember 27.* Molnár Farkas 1897–1945 c. kötet bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- szeptember 28–október 1.* Nemzetközi Irodalmi Találkozó / Review Within Review a Művészetek és Irodalom Házában.
- szeptember 29–október 15.* Mosonyi Tamás szobrász Szaunázó paraszt c. kiállítása a Pécs-Baranya Művészeinek Társasága Tűztorony Galériájában.
- szeptember 30.* Bertók László „Pénteken vasárnap” c. kötetének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- szeptember 30–október 20.* Ivana Jovanović-Trostman festő kiállítása a Csopor⁽¹⁾ Horda Galériában.
- október 1.** Orbán Viktor miniszterelnök Pécsett az Expo Centerben köszöntötte az időseket.
- október 1.* Zene a Zenéért. Díszhangverseny a Pécsi Nemzeti Színházban. Vezényelt Peskó Zoltán, közreműködött Guy Braunstein (hegedű).
- október 1.* Örömmelés a Zene Világnapján a Kossuth téren. Csík Zenekar, Pécsi Szimfonia.
- október 2.* ORGONApont, Bazilika, Dergez Zoltán (orgona).
- október 5.* Baranya megyei Levéltári Nap 2010. Pécs évszázadi c. konferencia a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 6.* Music by... sorozat a PTE Aulában. Vezényelt Vass András.
- október 8–november 22.* Isztambul Huma Kabakci Gyűjtemény kiállítása a Modern Magyar Képtárban.
- október 8.* Egyházzenei Fesztivál. Ferences templom, Schola Sancti Pauli, vezényelt Fodor Gabriella.
- október 8.* Joshua Sobol Gettó – zenés színmű, bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- október 9.* Egyházzenei Fesztivál. Szabolcsi templom, Híres Pannonia Együttes, vezényelt Békési-M. Csaba.
- október 9.* Filharmónia Mesterbérlet. Zádor Jenő Emlékhangverseny. MÁV Szimfonikus Zenekar, vezényelt Howard Williams. PTE ÁOK Aula.
- október 10.* László Károly életútját és műgyűjtő munkásságát bemutató rendezvény a Pécsi Zsidó Hitközség székházában.
- október 10.* Zenekari szentmise a Ferences-templom, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara, vezényelt Szamosi Szabolcs.
- október 10.* Egyházzenei Fesztivál. Bazilika. Vezényelt Leányfalusi Vilmos, Zsebics Ilona, közreműködött a Kalocsai Főszékesegyház Énekkara.

- október 10.* A jövő zenéje, PTE Aula. Közreműködött a musicFabrik.
- október 11.* Újra avatták Baranya szerb megszállás alóli felszabadulásának 1931-ben felállított, Orbán Antal: Patrona Hungariae megkerült domborművével kiegészített emlékművét a Papnövelde utca 5. sz. volt vármegyeháza épületében.
- október 11.* Egyházzenei Fesztivál. Mecsek Kórus, vezényelt Kertész Attila
- október 11–17.* Devoni hangulatok a hetvenes években. James Ravilious fotókiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 12.* Egyházzenei Fesztivál. Bazilika, a Bazilika orgonájának megtekintése
- október 12.* A Pécsi Tudományegyetem rendezésében a jubileumi rektorkonferencia díszvendége Jose Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke és Orbán Viktor kormányfő.
- október 12.* A Narratív teológia c. kötet bemutatója Thomka Beáta és Horváth Imre, a kötet szerkesztőinek közreműködésével a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 12.* Kinka Rita zongoraestje a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 13.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- október 13.* Egyházzenei Fesztivál, Belvárosi templom, Bosnyák Málna (orgona).
- október 14.* Egyházzenei Fesztivál, Bazilika, Szamosi Szabolcs (orgona). Az MR európai közvetítése.
- október 14–november 11.* Martyn Ferenc művészete egykor és ma. Konferencia és kiállítás a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 14–16.* Eszék-Újvidék-Pécs Jazzhíd az Uránia Moziban, a Pécsi Kulturális Központ szervezésében.
- október 15.* Egyházzenei Fesztivál, Ferences templom, Szeráfi Kórus, vezényelt Nagy Ernő.
- október 15.* Bereményi Géza: Az arany ára – piaci játék, bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- október 15.* Világzenei koncertek a Művészetek és Irodalom Házában. Fellépő zenekarok Los Bilbilicos, Cabaret Medrano, a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület, Pécsi Zsidó Hitközség, Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége szervezésében.
- október 16.* Egyházzenei Fesztivál, Bazilika, Concentus Choir Bruneck – Südtirol, vezényelt Martin Ranalter, Kováts Péter (orgona). Szólót énekelt Benke József, Bognár Szabolcs, Szécsi Máté.
- október 17.* Egyházzenei Fesztivál, Bazilika, a Bazilika Palestrina Kórusát vezényelte Jobbágy Valér. A Zsolozsma Schola Sancti Paulit Fodor Gabriella.
- október 17.* Egyházzenei Fesztivál, Pius templom, a Pius Templom Kórusa, vezényelt Dobos László
- október 19.* Aleksandar Tasić (klarinét) és Zoran Krajišnik (gitár) koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 20–december 12.* A Pécs2010 Európa Kulturális Fővárosa program keretében Isztambulban, a Pera Múzeumban állították ki Csontváry műveit.
- október 20–30.* Festők szabadon c. kiállítás a Magyar Festészet Napja alkalmából a Barbakán téren és a városfalakon, a Pécsi Galéria rendezésében.
- október 21.* Világsztárok Pécssett a PTE Aulában. Vezényelt Ola Rudner, közreműködött Lakatos György (fagott).
- október 21.* Balkán Project. Orosz Zoltán (harmonika) a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 21–november 3.* Petar Barišić szobrász kiállítása a Csoport⁽¹⁾ Horda Galériában.
- október 22.* Segítség, komolyzene! TV Maci kicsit másképp az ANK Művelődési Házban. Vezényelt Vass András, közreműködött Lakatos György (fagott), Bujtor Balázs (koncertmester), László Csaba (színművész).
- október 22.* Bucan/Hitchcock/Barlow: 39 lépcsőfok / 39 stepenica – krimi-vígjáték a Pécsi Horvát Színházban, rendezte Franka Perković.
- október 22–november 15.* Akkor és Most – Magyarok Margatban c. kiállítás a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 22–november 21.* Bencsik István Blow-up c. kiállítása a Pécsi Galériában.
- október 23.* Az október 23-i nemzeti ünnep alkalmából a köztársasági elnök Borhidi Attila akadémikusnak, a PTE professor emeritusának, Széchenyi-díjas botanikusnak A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Kosztolányi György akadémikusnak, a PTE egyetemi professzornak A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, Fischer Ferenc, a PTE egyetemi ta-

- nárának, a BTK dékánjának A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje kitüntetést adományozta.
- október 24.* Világgá mentem, jaj! Bábjáték útra kelőknek és hazavágyóknak, bemutató a Bóbita Bábszínházban.
- október 25.* Zenekari szentmise a Bazilikában, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara közreműködésével.
- október 25.* A Kelemen Kvartett koncertje a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 25–november 15.* Balogh Ádám Boldog Arabia meséi c. fotókiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 27.* Király Csaba Chopin és Schumann zongoraművei VI. a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 28–november 8.* Rems-Murr Kreis kiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 29.* A Pécsi Szemle várostörténeti folyóirat őszi számának sajtóbemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 29.* Hangverseny az elhunytak emlékére a Bazilikában. Vezényelt Peskó Zoltán, közreműködött Trubin Beáta (szoprán), Kostas Smoriginas (bariton), Nemzeti Énekkar (karigazgató Antal Mátyás).
- október 29.* Claude Magnier: Oscar – vígjáték, bemutató a Kamaraszínházban.
- október 29–december 3.* Bencsik István: Életmű, Kontextus, Kisugárzás c. kiállítása a Közéleti Galériában.
- október 30.* ORGONApont, Bazilika, Lovász Irén (ének), Mizsei Zoltán (ének, középkori hárfa, psalterium, udu), Ágoston Béla (duda, furulya, fujara, saxofon).
- november 1.** Zenekari szentmise a Ferences templomban, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara közreműködésével.
- november 2.* Nagy János Trió – jazz koncert a Művészetek és Irodalom Házában.
- november 4.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- november 4.* Jánosi Engel Adolf emléktáblájának avatása a család egykori lakóházának, a Rákóczi út 54. sz. ház falán.
- november 8.* Lickl művek bemutatója a Bazilikában. Vezényelt Ménesi Gergely, közreműködött Váradi Marianna (szoprán), Megyesi Schwartz Lúcia (alt), Alessandro Codeluppi (tenor), Szécsi Máté (basszus).
- november 10.* Lencsés Lajos és a Pannon Filharmonikusok Lickl kamaraestje a Bartók teremben. Lencsés Lajos (oboa), Erdélyi Zoltán (mélyhegedű), Deák Anna (hegedű), Deák Márta (hegedű).
- november 11.* A Liszt Ferenc Kamarazenekar koncertje a PTE Aulában. Közreműködött Boldoczki Gábor (trombita), Rolla János (hegedű).
- november 11–december 8.* Horváth M. Zoltán képzőművész installáció-bemutatója a Csoport⁽¹⁾ Horda Galériában.
- november 13.* Az UMZE Kamaraegyüttes hangversenye a PTE Aulában. Közreműködött Szabóki Tünde (szoprán), Kolonits Klára (szoprán), Szervét Tibor (színművész).
- november 13.* Mohácsi István: Francia rúdugrás – pikáns bohózat, bemutató a Kamaraszínházban.
- november 14.* Desszert – Lakner Tamással. Táncok a Zenében, a Harmónia fúvósötös közreműködésével a Bartók teremben.
- november 17–december 2.* Szellemi tűz – Teremtő kéz. A Pellérdi Nemzetközi Tűzzománc és Ötvösművészeti Alkotóműhely bemutatkozása a Művészetek és Irodalom Házában.
- november 18.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- november 18–december 17.* Zsolnay. A Remekművek Kiállítás sorozat keretében bemutatkozik a Zsolnay Porcelángyár a Művészetek és Irodalom Házában.
- november 19.* Riederauer Richárd: A Jó és a Rossz kertjében – balett. Az 50 éves Pécsi Balett ünnepi nagyszínpadi bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- november 20.* Segítség, komolyzene! A hetedik Te magad légy, az ANK Művelődési Házban. Vezényelt Vass András, közreműködött Bujtor Balázs (koncertmester), László Csaba (színművész).
- november 21.* Zenekari szentmise a Ferences templomban, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara közreműködésével.

- november 23.* Köszönet az őrzőknek! Emléktáblát avattak a civilek a radarmentes Mecsekért tartott civil ellenállás öt éves évfordulóján.
- november 25–március 31.* Musica Sacra – Egyház(megye)i zenekultúra a Püspöki Könyvtárban. Kiállítás a Klimó Könyvtárban.
- november 25–28.* Jakabos Zsuzsanna Eindhovenben a Rövidpályás Úszó Európa-bajnokságon 200 m pillangóúszásban és 400 m-es vegyesúszásban aranyérmes lett.
- november 26–január 16.* Gellér B. István: Töredékek / Fragments c. kiállítása a Pécsi Galériában.
- november 26.* Az Ormánsági Művésztelep 1994–2007 c. kiállítás és könyvbemutató a Művészetek és Irodalom Házában.
- november 27.* Életének 79. évében elhunyt Timár György ny. plébános, a történettudomány kandidátusa.
- november 27.* A Krakói Filharmonikusok hangversenye a PTE Aulában. Vezényelt Paweł Przytocki, közreműködött Piotr Paleczny (zongora).
- november 27–december 10.* Dobrovits Péter festő kiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- november 28.* Major Zsolt a pécsi Vida Fitness sportolója testépítő világbajnoki címet szerzett Hamburgban a 171 cm alatti kategóriában.
- november 28.* Menjünk, menjünk Betlehembe. Betlehemi bábjáték népi játékok és karácsonyi népdalok alapján, bemutató a Bóbíta bábszínházban.
- december 2–20.** Eck Imre a kortárs művészetek tükrében. Kiállítás a Civil Közösségek Házában.
- december 2.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselőtestülete.
- december 4.* Frenák Pál Társulat: k. Rush – movie – m o v i n g. Balettest a Pécsi Nemzeti Színház Kamaratermében.
- december 5.* A hazai sportszövetségek megválasztották sportáguk legjobbjait. 2010-ben öt baranyai sportoló lett az első: Csonka Zsófia sportlövő, Fegyverneky Zsófia kosárlabdázó, Kovács Mária ökölvívó, Michelisz Norbert autóversenyző, Tóth Henrik tollaslabdázó.
- december 6.* A Széchenyi téren felállították a mindenki karácsonyfáját, egy Vadász utcai időse hölgy ajándékát.
- december 6.* Finnország nemzeti ünnepe alkalmából Kator György tiszteletbeli konzul fogadást adott a Baranya Megyei Önkormányzat Dísztermében.
- december 7.* A magyar EU-elnökség küszöbén – Kerekasztal-beszélgetés a Művészetek és Irodalom Házában.
- december 7.* „Jó társaságban” – Esti beszélgetés Bálint Andrással.
- december 7–23.* Lexy & Ferda – Lisziák Elek képzőművész és Ferda Zsuzsa keramikus kiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- december 8–január 15.* Keserue Zsolt Small Talk c. kiállítása a Közelítés Galériában.
- december 9.* A Pécsi Nemzeti Színház előcsarnokában felavatták Eck Imre emléktábláját, Nyári Zsolt alkotását.
- december 9.* Világstárok Pécssett – A Kodály Zoltán Koncert- és Konferenciaközpont első próbaüzemi hangversenye. Közreműködött Maxim Vengerov (hegedűművész-karmester), Ránki Dezső (zongora).
- december 9.* A 75 éves Bertók László köszöntése a Művészetek és Irodalom Házában.
- december 9–január 12.* Fabijan Kne evič patológus, szobrász kiállítása a Csoport^(H) Horda Galériában.
- december 10.* A Pécs Lexikon sajtóbemutatója délelőtt a Városháza dísztermében, délután Pécs Lexikon nyílt nap a Tudásközpontban.
- december 10–március 27.* A Nyolcak. Cézanne és Matisse bővületében. Kiállítás a Modern Magyar Képtárban.
- december 10–január 23.* Pinczehelyi Sándor: Válogatás az életműből. Kiállítás a Pécsi Galéria új kiállítótermének avatása keretében a Zsolnay Kulturális Negyedben.
- december 10.* Frank Wildhorn – Jack Murphy: Rudolf – musical, bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- december 10.* Ivica Jakočević: Albin kocsmája / Albin bircuz – népszínmű a Pécsi Horvát Színházban, rendező Filákovity István.

- december 12.* Zenekari szentmise a Ferences templomban, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara közreműködésével.
- december 14.* Adventi Bach koncert – Kovács Annamária (cselló), Mária-Szabó Eszter (ének), Nagy Bernadett (fuvola), Fóris Szilárd (zongora).
- december 15–január 15.* Forrai Sándor székely-magyar rovásírás kiállítása a Művészetek és Irodalom Házában.
- december 16.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- december 16.* A Közgyűlés a Pécsi Országos Színházi Fesztivál Nonprofit Kft. élére Stenczer Béla színművészt nevezte ki.
- december 16.* A Kodály Zoltán Koncert- és Konferenciaközpont ünnepi hangverseny keretében történő hivatalos avatása, Schmitt Pál köztársasági elnök jelenlétében. A Pécs Lexikon ünnepélyes átadása az Államelnök és a Kormány képviselőinek.
- december 16.* Scheffer Ferenc vendéglátós, a Kikelet Szálló vezetője felajánlást tett, hogy nyáron elhunyt fiuk emlékére önerőből megépítteti a Kodály Hangversenyterem orgonáját.
- december 17.* A Pécsi Szemle téli számának sajtóbemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- december 17.* Kodály Zoltán Nemzeti Hangversenyterem – Nyitóhangverseny. Vezényelt Vass András, közreműködött Gyermánné Vass Ágnes (hegedű), Jandó Jenő (zongora).
- december 17.* D. L. Coburn: Kopogós rómi – tragikomédia, bemutató a Szobaszínházban.
- december 17–január 30.* A szecessziós plakátművészet remekei a Magyar Képzőművészeti Egyetem gyűjteményéből. Kiállítás a pécsi Kisgalériában.
- december 17.* A Dominikánus Házban a PVSK évzáró ünnepségén PVSK aranygyűrűvel tüntették ki Rónai István labdarúgót, edzőt.
- december 18.* Kodály Zoltán Nemzeti Hangversenyterem – Nyitóhangverseny. Vezényelt Vass András, közreműködött Gyermánné Vass Ágnes (hegedű), Jandó Jenő (zongora).
- december 19.* Karácsonyi ünnepi hangverseny a Bazilikában. Vezényelt Hollerung Gábor, közreműködött Kiss Noémi (szoprán), Megyesi Schwartz Lúcia (alt), Csapó József (tenor), Kálmán Péter (basszus).
- december 19.* Al Di Meola koncert a Kodály Zoltán Nemzeti Hangversenyteremben.
- december 19.* Desszert – Lakner Tamással. Karácsony, Király Csaba (zongora) közreműködésével a Bartók teremben.
- december 20.* Barokk Karácsony. Az UniCum Laude és a Pannon Filharmonikusok koncertje a Kodály Zoltán Nemzeti Hangversenyteremben. Vezényelt Németh Pál, közreműködött az UniCum Laude Énekegyüttes, Meláth Andrea (mezzoszoprán), Andrejszki Judit (szoprán), Breinich Beáta (szoprán).
- december 21.* Kodály Zoltán Nemzeti Hangversenyterem – Nyitóhangverseny. Vezényelt Vass András, közreműködött Gyermánné Vass Ágnes (hegedű), Jandó Jenő (zongora).
- december 24.* Zenekari szentmise a Ferences-templomban és a Bazilikában, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara közreműködésével.
- december 27.* Demjén Ferenc koncert a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban.
- december 28.* ORGONApont, Bazilika, Szamosi Szabolcs (orgona), Gráf Ádám (jazztrombita).
- december 29.* Zséda ünnepi koncert a PTE AOK Aulában.
- december 30.* A Neoton Família koncertje a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban.
- december 31.* Zenekari szentmise a Bazilikában, a Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara közreműködésével.

PÉCSETT TÖRTÉNT 2010-BEN A SPORTBAN

A pécsi sportolók világ és Európa-bajnokságokon továbbá jelentős nemzetközi versenyeken aratott győzelmeikkel, értékes helyezéseikkel összesen 103, valamint az országos bajnokságokon szerzett 273 első helyezéssel 2010-ben méltón képviselték városunkat, Európa Kulturális Fővárosát.

SZINGAPÚR, IFJÚSÁGI OLIMPIAI JÁTÉKOK

úszás

Biczó Bence pillangóúszásban 200 m-en 1:55,89 mp-cel ifjúsági olimpiai bajnok, 100 m-en hatodik helyezett. PVSE, edző Sántics Béla.

atlétika

Czúth Réka a magasugrás „B” döntőjében 172 cm-rel harmadik. PVSK, edző Ferenczi Imre.

VILÁGBAJNOKSÁGOK

dzsúdó

– Budapest. **Kersics Antal** a +100 kg-os súlycsoportban, egyéniben első és csapatban harmadik helyezett. PVSK

úszás

– Eindhoven. **Sors Tamás** paralimpiai bajnok, világcsúcstartó, a sportág világbajnokságán 0:59,52 mp-cel nyerte a 100 m-es pillangóúszást, az 50 m-es gyorsúszásban 0:26,47 mp-cel, 400-on 4:25,70-nel ötödik. ANK UK, edzők Petrov Iván, dr. Petrov Anatolij.

Tarjányi Judit a 200 m-es vegyes-úszásban hatodik. PVSE, edző Tari Imre.

– Dubai, a rövidpályás vb-n **Jakabos Zsuzsanna** 400 m-es vegyes-úszásban ötödik 4:30,44. ANK UK, edzők Fehérvári Balázs, Horváth Péter, dr. Petrov Anatolij, Verrasztó Zoltán

öttusa

A masters vb-n a 35 éves korcsoportban **Szatmári Adrienn** aranyérmes. PVSK.

testépítés

– Hamburg, **Major Zsolt** a 87 kg-os súlycsoportban világbajnok és Mr. Universum.

sportlövészet

– Wrocław, egyetemi- és főiskolai vb. A sportpisztoly 30+30 lővéses versenyszámban **Csonka Zsófia** 580+204,3 körös eredménnyel egyéniben és csapatban ezüstérmes. PVLK, edző Herbai János

grappling

– Djakovó, ifjúsági-és junior vb. A „gi” és „no-gi” fogásnemekben **Pozsárkó Eszter** 1×1., 1×3., **Péterfia Enikő** 2×2., **Priskin Gábor** és **Péterfia Karola** 2×3., **Krasz Kira** és **Budai Richárd** 2×4. helyezett. Baranya Kempo HSE, edző Bajacznán Péter.

aerobik

– Rodez, VB/4th World Age Group Competition- **Balla Dániel** második. PTE PEAC, edzők dr. Katics László, Szloboda Éva.

harc művészetek

– Marina, WTKA vb-n **Vidákovics Patrik** a junior K-1 szabályrendszerben második. DOZSÓ SE.

– Bangkok, IFMA Muay thai vb-n **Zentai Máté** +91 kg vb bronz. PTE PEAC RFC, edző Blazsekovics Ferenc

ökölvívás

– Barbados, női vb-n **Kovács Mária** a 75 kg-os súlycsoportban bronz. PVSK-Szentlőrinc, edző Gál László.

EURÓPA-BAJNOKSÁGOK

úszás

– Eindhoven, rövidpályás Eb-n **Jakabos Zsuzsanna** 200 m pillangó 2:05,58, 400 m vegyes 4:29,68 Eb arany, 100 m pillangó negyedik, 0:58,36. ANK UK, edzők Fehérvári Balázs, Horváth Péter, dr. Petrov Anatolij, Verrasztó Zoltán.

Biczó Bence 200 m pillangó bronz. PVSE, edző Sántics Béla

– Budapest, Eb-n **Jakabos Zsuzsanna** 200 m pillangó 2:07,06 ezüst, 400 m vegyes-úszás 4:37,92 bronz.

– Helsinki, ifjúsági Eb-n pillangóúszásban **Biczó Bence** 200 m-en 1:55,82-es Eb csúcsideővel első, 100 m-en 54,22-vel harmadik.

sportlövészet

– Meraker, légfegyveres Eb-n **Csonka Zsófia** légpisztoly 40 lövés 384+101,3 új országos csúccsal ezüst. PVLK, edző Herbai János.

tájékoztató futás

– Soria, korosztályos Eb, 15–16 éves korosztály normál táv: **Kazal Márton** ezüst, **Baumholczer Máté** sprint-döntő negyedik, váltóban **Péley Domonkossal** ötödik. PVSK, edzők Viniczai Ferenc, Vonyó Péter.

vívás

– Gdansk, U 23-as Eb-n **Peterdi András** párbajtőr bronz. PTE PEAC PVSE, edző Danka Sándor

modellézés

– Balatonkenese, rádióirányítású vitorláshajó-modellek Eb-n **Székely Antal** negyedik.

harci művészetek

– Bécs, Muay thai VKF, **Sárdi Tamás** 64,5 kg, az Eb címvédő mérkőzés győztese. PTE PEAC RFC, edző Blazsekovics Ferenc.

ökölvívás

– Clais, ifjúsági és junior amatőr női Eb-n **Bengerno Viktória** 69 kg ötödik. PVSK Szentlőrinc, edző Buncsek Zoltán.

úszás

– Berlin, paraúszó Eb-n **Meilinger Csaba** a 4×100 m-es és 4×200 m-es vegyes váltóval ötödik, **Tarjányi Judit** az 50 m-es gyorsúszásban hatodik. PVSE, edző Tari Imre.

rövidpályás gyorskorcsolya

– Drezda, felnőtt Eb-n **Knoch Viktor** 500 m ötödik. PKSE, edző Telegdi Attila.

atlétika

– Nyíregyháza, senior Eb, 35 évesek: **Varga Zsolt** súlylökés 15,69 m ezüst, **Vadász Kitty** magasugrás 155 cm ezüst, 40 évesek: **Nagy Ákos** diszkoszvetés 51,30 m ezüst, 50 évesek: **Ferenczi Imre** magasugrás 171 cm ötödik, 70 évesek: **Lóki Tamásné** 100 m-es síkfutás 18,81 bronz, 200 m-es síkfutás 40,59 hatodik.

kosárlabda

– Skopje, U 16-os Eb-n a „B” divízióban első helyezett magyar válogatottban szerepelt **Balla Dorottya**, **Csutorás Fanni és Szamosi Amadea**, őt a torna All Star csapatába is beválasztották. MiZo Pécs 2010, edző Debreceni Eszter.

EGYÉB NEMZETKÖZI VERSENYEK*asztalitenisz*

– Pécs, Nemzetközi Interkupa. PTE PEAC AAM: **Muskó Péter**, **Zwickl Dániel**, **Varga Zoltán**, **Orosz Gábor** összeállításban első helyezett. Edző dr. Ács Pongrác.

úszás

– Berlin, paraúszó világpupán **Meilinger Csaba** 100 m pillangó arany, 50 m gyors, 100 m pillangó, 200 m vegyes ezüst. PVSE, edző Tari Imre.

Baka Dorottya 50 és 100 m hát ezüst, 50 m mell, 200 m vegyes bronz. Pécsi Sárkányhajózási Úszó és Paraúszó SE, edző dr. Karsai István.

Sors Tamás 100 m pillangó 59,75 (2010-ben a világ legjobb időeredménye) és 400 m gyors arany; 200 m vegyes ezüst. ANK UK, edzők dr. Petrov Anatolij, Petrov Iván.

Tóth Tamás 50 m hát 30:25 Európa-csúccsal arany.

– Dunaújváros, Arany Űst korosztályos versenyen **Jurinovics Aida** 200 és 400 m vegyes, 200 m hát arany, 100 m mell ezüst, 100 m pillangó bronz.

– München, Nemzetközi Tavasz Úszófesztiválon **Jurinovics Aida** 200 m vegyes arany, 100 m és 200 m pillangó, 200 m mell ezüst, 100 m mell bronz. ANK UK, edzők dr. Petrov Anatolij, Petrov Iván, Jancsik Árpád.

harci művészetek

– Szeged, Low-kick kick box világpupán **Kiss Gábor** 57 kg bronz.

– Rijeka, **Kiss Gábora** 60 kg-osok között low-kick első. PTE PEAC RFC, edzők Jorcsák József, Kocska Ferenc.

– Budapest, WTKA Európa-kupán K-1 szabályrendszerben első helyezettek:

Vidákovics Patrik -71 kg, **Oszlánszky Olivér** -81 kg, **Bonifert János** -86 kg, második helyezettek: **Fenyvesi Máté** -71 kg, **Gyulai Szilárd** -81 kg, **Juhász Imre** -86 kg, harmadik helyezettek: **Bognár Márton** -81 kg, **Juhász Imre** -86 kg Seido karate.

- Horvátország, K-1 World Max európai válogató verseny, **Jászka Krisztián** 72,5 kg első. Valamennyi Dozsó SE, edzők Bonifert János, Dékány Roland, Heckenberger Iván (vezetőedző), Horváth Balázs, Mezőfi András.

atlétika

- Hilo, nemzetközi maratonon **Bátai Réka** első 2:53:13 PFK, edző Fogarasi Sándor.
- Dudince, Euro Walking Meeting gyaloglóverseny, ifjúságiak 10 km **Srp Miklós** 45:14 első. PFK, edző Srp Gyula.
- Veszprém, U 20 horvát-magyar-cseh-szlovák viadal, **Czúth Réka** magasugrás 179 cm első, PVSK, edző Ferenczi Imre.
- Maribor, három nemzet versenye – Szlovénia, Horvátország, Magyarország. **Kovács Ferenc** 1000 m-es síkfutás 2:39,4 első. PVSK, edző Freier Balázs.

ökölvívás

- Oxnard, csapatbajnokság. A magyar válogatott tagjaként valamennyi mérkőzését megnyerve a 75 kg-os súlycsoportban **Kovács Mária** a torna legjobb ökölvívója.
- Keszthely, Európa Uniós bajnokság, 75 kg első **Kovács Mária**.
- Ankara, Miniszterelnök-Kupa. 75 kg első **Kovács Mária** PVSK-Szentlőrinc, Edző Gál László

modellezés

- Kolin első forduló, Sopron második forduló, rádióirányítású modellek Európa-kupája. **Ifj. Csóka László** mindkétyszer első. Pécsi Ércbányász Modellező Klub.

vívás

- Bonn, Európa-Kupa. **Berta Dániel** párbajtőrben harmadik. PTE PEAC, edző Danka Sándor.

autósport

- Közép-európai Zóna Trófea versenysorozat, a pályaversenyzők A-2000-es kategóriájában **Nyitra BÉla** harmadik. Endurance Club Hungary Pécs.

TOVÁBBI KIEMELKEDŐ EREDMÉNYEK

Az alább felsorolt versenyzők sportáguk országos bajnokságán OB, diákolimpiai DO, a magyar egyetemi, főiskolai bajnokság MEFOB országos döntőjén, illetve a Magyar Kupa MK küzdelmek fináléjában szereztek első helyezést.

aerobik, sportaerobik

- Békéscsaba, DO, UP 2 egyéni **Erdősi Dániel**. UP Csigaház, edző Hegyiné Tóth Livia.
- Szarvas, felnőttek: **Károcs Attila**. Forma Fitt SE.
- Debrecen, basic aerobik OB, step: **Kállai Zsófia, Kisdaróczi Ágnes, Ludmann Fanni, Straszky Nikolett, Szarvas Melinda, Tomán Dóra**. Forma Fitt SE, edzők Réfi Eszter, Szilvás Angéla.

MK, **Balla Dániel**. PTE PEAC, edzők dr. Katics László, Szloboda Éva.

asztalitenisz

- Budapest, felnőtt OB, egyes **Muskó Péter**, páros **Muskó Péter** más klubbeli társsal.
- Pécs, MEFOB, egyes **Zombori Dávid**. Mindkettő PTE PEAC AAM, edző dr. Ács Pongrác.

atlétika

- Budapest, fedettpályás OB, serdülők: **Kovács Ferenc** 1000 m-es síkfutás 2:38,62, **Geisz András** magasugrás 160 cm; ifjúságiak: **Hódosi Máté** 60 m-es síkfutás 7,21, **Kéri Hanga** hármassugrás 12,49m; felnőttek: **Bene Barnabás** 1500 m-es síkfutás 3:45,48. Valamennyi PVSK, edzők Babinyecz József, Ferenczi Imre, Freier Balázs, Geisz Ferenc, Németh Gyula; szeniorok: **Szorre Endre** 60 m-es síkfutás 7,95, **Ferenczi Imre** magasugrás 170 cm, **Varga Csaba** súlylökés 13,82 m, **Beck Csaba** 800 m-es síkfutás 3:17,44, **Lóki Tamásné** 60 m-es síkfutás 11,79, 200 m-es síkfutás 43,16.
- Nyíregyháza, szabadtéri szenior OB: **Szorre Endre** 100 m-es síkfutás, **Varga Csaba** súlylökés és diszkoszvetés.
- Encs, hosszútávú (kismaraton, félmaraton) OB, ifjúsági fiúk, 15 km csapat: PFK, **Marát Patrik, Halász Ádám, Szilágyi Gábor, Annus Szilveszter**; Utánpótláskorú nők: 21,2 km csapat: PFK, **Kácsér Zita, Kácsér Krisztina, Récsei Petra**. Edzők Fogarasi Sándor, Gellai Jenő, Srp Gyula, Sellei András.
- Békéscsaba, hosszútávú gyalogló OB, serdülők: **Récsei Rita**, ifjúságiak: **Srp Miklós**. Mindkettő PFK, edzők Fogarasi Sándor, Srp Gyula.
- Budapest, középszintű OB, **Hódosi Máté** magasugrás 204 cm, **Czúth Réka** magasugrás 176 cm; F 3-as korcsoport: **Dudás Máté** magasugrás 158 cm. Valamennyi PVSK, edzők Ferenczi Imre, Béliné Fekete Viktória.

- Székesfehérvár, korosztályos OB, ifjúságiak: **Czúth Réka** magasugrás 177 cm, **Marát Patrik** 3000 m-es síkfutás 9:00,12, **Srp Miklós** 10 km-es gyaloglás 49:50,93; utánpótláskorúak: **Csák Dáriusz** súlylökés 16,15 m, **Kácsér Zita** 3000 m-es akadályfutás 11:03,71.
  - Budapest, MEFOB, **Csák Dáriusz** súlylökés 16,13 m, **Dörnyei Dorottya** hétpróba 4453. **Zirczher Kitti**, **Mészáros Kitti**, **Pál Edina**, **Sélley Emese** 4x100 m-es váltófutás 48,69. Valamennyi PVSK, edzők Ferenczi Imre, Gáspár Gábor, Nagy Ákos.
  - Budapest, összetett OB, ifjúságiak: **Hódosi Máté** nyolcpróba 5784 pont, a világranglistán nyolcadik eredmény. PVSK, edző Ferenczi Imre.
  - Tatabánya, serdülő OB, 14 évesek: **Récsei Petra** 3 km-es gyaloglás, PFK; 15 évesek: **Kovács Ferenc** 800 és 1500 m-es síkfutás 2:07,29 ill. 4:27,40, **Geisz András** magasugrás 170 cm, **Szigeti Dalma Bianka** magasugrás 157 cm. Valamennyi PVSK, edzők Ferenczi Imre, Geisz Ferenc, Freier Balázs.
  - Budapest, ügyességi CSB, serdülők: magasugrás PVSK 172,25 cm-es átlag, **Dörnyei Kristóf** 180 cm, **Kemenes Ákos** 170 cm, **Dudás Máté** 170 cm, **Geisz András** 170 cm; A junior lányok mezőnyében a legjobb eredményt **Czúth Réka** érte el 175 cm-rel. Valamennyi PVSK, edzők Ferenczi Imre, Geisz Ferenc.
  - Budakeszi-Budapest, félmaratoni OB, szeniorok, 50–54 évesek: **Varga László** 1:24:20, 65–69 évesek: **Poronyi Gábor** 1:54:56.
  - Budapest, mezői-futó OB, férfiak 9 km **Bene Barnabás**. PVSK, edzők Babinyecz József, Halász Barna.
- autósport*
Gyorsasági OB versenysorozat, **Nyitra Béla**, A-2000-es kategória Peugeot 306-os autó. Endurance Club Hungary Pécs.
- birkózás*
– Tatabánya, kötöttfogású OB, kadettek: **Papp Arnold** +100 kg. Pécsi Birkózó Club, edző Turányi Ferenc.
- bocsa*
– Pécs, Magyar Kupa - **Trampuz Krisztijan**. Mozgássérültek Lendület SE, edző Szappanos Zoltán.
- dzsudó*
– Cegléd DO, 10–12 évesek: **Mazaga Dorottya** 33 kg, **Nagy Iván Nikolett** 44 kg, **Grassy Dóra** +45 kg, **Nagy Ronald** 49 kg. PVSK, **Szabó Kira DOZSÓ**.
– Baja, DO, junior „B” korcsoport: **Kárpáti Gábor** 73 kg, serdülők: **Bognár Péter** 36 kg.
– Budapest, DO, 15–16 évesek: **Gard Richárd** 55 kg, juniorok: **Romváry Barbara** 48 kg, **Horváth Adrián** 90 kg.
– Paks, diák OB, 12 évesek: **Nagy Ronald** 54 kg.
– Cegléd, Korosztályos OB, serdülők: **Bognár Péter** 40 kg, juniorok: **Kárpáti Gábor** 73 kg, **Horváth Adrián** 90 kg.
– Siklós, junior OB, **Bodó Bernadett** 78 kg.
– Kaposvárt-parasport OB, **Kelemen Szilveszter**, **Nagy Gábor**, **Nagy Zoltán**. PVSK-ÉFESZI, edző Szakács László.
– Százhalombatta, szenior OB, **Kersics Antal** +100 kg.
– Budapest, Diák Magyar Kupa, 10 évesek: **Grassy Dóra** +45 kg.
– Budapest, MEFOB, **Kersics Dávid** 90 kg.
- A külön nem jelzettek a PVSK sportolói, edzők Kersics Antal, Romváry Attila.
- gyorskorcsolya*
Jászberény, DO, L3 **Bornemissza Zsuzsanna** 500 m, L4 **Tóth Tímea** 500 m, F5 **Burján Csaba** 400 m.
– Budapest, korosztályos OB, **Tóth Tímea** egyéni, **Bornemissza Zsuzsanna**, **Matyók Adrienn**, **Tóth Tímea**, váltó. Valamennyi: PKSE, edző Telegdi Csaba.
- harci művészetek*
– Nagykovács, shaolin OB, light kontakt, gyermekek: **Tóth Keve** 45 kg, juniorok: **Papp Dorottya** 55 kg, full-kontakt, felnőttek: **Michl Márton** 60 kg, **Brunner Boglárka** 70 kg, **Nagy András** 70 kg, **Hársági Roland** 80 kg, **Kis Balázs** +91 kg,
– Pécs K-1 és low-kick OB, low-kick, **Kiss Gábor** 57 kg, **Kis Balázs** +91 kg. K-1 **Buchberger Petra** 52 kg, **Bodacz Patrik** 57 kg, **Sárdi Tamás** 60 kg. Valamennyien PTE PEAC RFC, edzők Benkő Ferenc, Blazsekovics Ferenc, Horváth László, Jorcsák József (vezetőedző), Kocska Ferenc, Szabó Balázs.
– Budapest, orientál OB, gyermek I: **Hencz Zsolt** 38 kg, **Jónás Bálint** +50 kg, gyermek II: Baranyai Pé-

- ter 38 kg, **Eke Dominik** 40 kg, juniorok: **Vörös Richard** 60 kg, **Vidákovics Patrik** 72,5 kg, felnőttek: **Csonka Imre** 70 kg, **Bonifert János** 87,5m kg.
- Budapest WTKA light-kontakt OB, kadettek: **Mezőfi Richárd, Sebestyén Noémi, Kmetovics Gergő,**
  - Baja, WTKA OB, kick-light, gyermekek: **Pápai Ottó,** kadettek: **Bánfalvi Gábor,** juniorok: **Vidákovics Patrik, Halász Bianka, Perlaki Gábor.** K-1, gyermekek: **Decsi László, Lakatos Natan, Bódis Viktória,** kadettek: **Nagy Dominik, Sebestyén Noémi, Mezőfi Richárd,** felnőttek: **Vidákovics Patrik.**
  - Jászárszálás, Magyar Kempó Szövetség kesztyűs OB, kick-light, gyermekek: **Szentgyörgyi István, Eke Dominik, Decsi László, Budai Krisztofer,** kadettek: **Sebestyén Noémi, Kmetovics Gergő, Kelemen Roland,** juniorok: **Vidákovics Patrik, Shafhauser Ádám,** felnőttek: **Zentai Ákos.** Profi bajnokok, thai-kick: **Jászka Krisztián** -72,5 kg, **Bonifert János** -86 kg, **Antal István** -91 kg, **Török Imre** -95 kg. Valamennyien DOZSÓ SE, edzők Bonifert János, Dékány Roland, Heckenberger Iván (vezetőedző), Horváth Balázs, Mezőfi András.
  - Budapest, FILA-Grappling nyílt magyar bajnokság, „gi” és „no-gi”, ifjúságiak: **Krasz Kira** -50 kg, **Budai Richárd** -55 kg, **Pozsárkó Eszter** -55 kg, **Péterfia Enikő** -60 kg, **Péterfia Karola** -65 kg, felnőttek: **Bajaczn Péter** -65 kg.
  - Kecskemét ZBKK gyermek bajnokság, formagyakorlat, földharc, chikara kurabe: **Jerger Márton, Simon Erik, Eszenyi András, Eszenyi Bálint, Keresztes Emőke, Kepecz Balázs.**
  - Seregélyes ZBKK ifjúsági és juniorbajnokság, formagyakorlat, földharc, full „A”, full „B”, önvédelem: **Priskin Gábor, Budai Richárd, Péterfia Enikő, Péterfia Karola, Pozsárkó Eszter, Köcsky Boglárka, Matyasovszky László, Nádor Iván, Krämer Zsolt,**
  - Vác, ZBKK felnőtt bajnokság, amatőr MMA, „B” viadal, formagyakorlat, földharc: **Köcsky Réka, Orsós Sándor, Péterfia Karola, Jerger Barnabás, Hergert István, Nádor Iván.** Valamennyi Baranya Kempo HSE, edzők Bajaczn Péter (vezetőedző), Novotny Bence.

íjászat

- Zánka, pályaijász OB, 70+70 m: **Horváth Géza** 533, 50+30m: **Olajos Zoltán** 642, senior nők: 60+60m **Bulsz Ildikó** 565. Valamennyien a PTE PEAC versenyzői.

kajak-kenu

- Sukoró, DO, K-1 kölyök: **Orémusz Tamás** 500 m, K-1 serdülő: **Hantai Dávid** 500 m,
- Sukoró, gyermek, kölyök és serdülő OB, K-1 kölyök: **Orémusz Tamás** 200 m,
- Szolnok, ifjúsági és junior OB, C-1junior: **Kálmándy-Pap Kamilla** 200 m. Valamennyi PKKC, edző Csaba András.

kerékpár

- Tiszagyenda, hosszútávú OB, **Fáy Krisztina** 75 km 2:22:6, azonos idővel **Vidákovich Sára.**
- Budapest, pálya OB, **Fáy Krisztina** 3000 m-es üldözőverseny, scrach, **Ivanics Gergely** 50 körös 10 hajrás verseny.
- Mosonmagyaróvár, kritérium OB, **Ivanics Gergely** elitosztály, **Horváth Zoltán** amatőrök: **Erb Zsolt** 50–60 évesek, Contact SE.
- Dunakiliti Páros OB, **Fáy Krisztina,** Révész Anikó (Szeged).
- Parád-Kékestető, hegyi OB, **Horváth Zoltán.**

A külön nem jelzettek Pécsi Junior KE, edző Hirth István.

kézilabda

- Az NB I B-s bajnokság megnyerésével ismét a sportág élvonalába került az UNIQUA-PVSE férficsapat: **Boda Péter, Emmer Kristóf, Gász Péter, Győri Péter, Jandó Róbert, Kovács I. Gábor, Kovács II. Gábor, Lévai Zoltán, Németh Attila, Pókos Tamás, Szabó Tamás, Szögi Balázs, Vajda Kornél, Varga Balázs, Werner Richárd.** Edzők Danyi Gábor (vezetőedző), Gyulai László.
- Szeged, MEFOB. A PTE férfi és női csapata egyaránt az első helyen végzett. Férfiak: **Gyulasi Gábor, Kovács Dániel, Kovács István, Liptai János, Oslár Péter, Paic Róbert, Ropoli Roland, Söptei Ákos, Tóth Levente, Újvári Gábor, Vojkovics Gyula.** Edző Papp László. Nők: **Danyi Ágnes, Fauszt Éva, Gellér Orsolya, Góglák Edina, Grozdics Andrea, Gulya Krisztina, Kovács Nóra, Pap Tímea, Stier Nóra, Tóth Alexandra, Tóth Boglárka, Ugor Emese, Vasas Edina.** Edzők Székely Katalin, Kovács Jenő.

kosárlabda

Pécssett a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban rendezett Magyar Kupa-döntőn a Mizo Pécs 2010 csapata 72:70 arányban győzött az MKB Euroleasing Sopron ellen és tizenegyszeres szerezte meg a

trófeát. A csapat tagjai: **Fegyverneky Zsófia, Iványi Dalma, Kelly Anne Mazzante, Nagy-Bujdosó Nóra, Nicole Ohlde, Alexandria Quigley, Raksányi Krisztina, Sarok Nikolett, Turóczi Nikoletta, Vajda Anna.**

Tizenegyedik bajnokságukat ünnepelethették a MiZo Pécs 2010 kosárlabdázói, miután a rájátszásban a három nyert mérkőzésig tartó sorozatban is győztek a Sopron ellen: **Fegyverneky Zsófia, Iványi Dalma, Sara Krnic, Horváth Lilla, Nagy-Bujdosó Nóra, Alexandria Quigley, Raksányi Krisztina, Sarok Nikolett, Turóczi Nikoletta.** A Magyar Kupa sorozatban és a bajnoki mérkőzéseken szerepeltek még **Balla Bernadett, Késői Melinda, Ruják Nóra, Ruppert Noémi, Somogyi Andrea, Szabó Flóra.** Vezetőedző Fúzy Ákos, edző Zeljko Djokic.

Korosztályos „Szöcske” bajnokság, 10–11 évesek: PVSK Vadmacskák. A csapat tagjai: **Bedő Enikő, Békés Boglárka, Hernádi Zsófia Rita, Herr Kata, Horváth Zsófia Anna, Juhász Dorka Kata, Mándi Luca, Pál Vivien, Radics Lujza, Szabó Laura, Szomor Kinga, Szűcs Luca, Temesi Boglárka, Tóth Réka, Tóth Viktória.** Edző Debreceni Erzsébet.

labdarúgás

– Szeged, MEFOB. A PTE tagjai: **Fentős Tibor, Fónai Balázs, Garai Dénes, Hajdú Illés, Helesfay Richárd, Horváth Dániel, Horváth Domonkos, Horváth Tamás, Horváth Zsolt, Koronics Márk, Luczek Balázs, Luczek Dávid, Molnár Gábor, Müllerlei Szabolcs, Racskó Roland, Simonfalvi Gábor, Somogyi László, Törtei Tamás, Tornyai Tamás.** Edző Somogyvári József.

modellelés

– Orfű, Hajómodell OB, F 5-10 kategória: **ifj. Csóka László.** Pécsi Ércbányász Modellező Klub.

ökölvívás

– Salgótarján, junior OB, 14–17 évesek: **Panka György** 80 kg.

Vecsés, felnőtt OB, nő: **Kovács Mária** 75 kg. Mindkettő PVSK-Szentlőrinc, edzők Urszán Béla, Gál László.

racketlon

– Győr, OB - **Horváth Rita,** PVTC.

ritmikus gimnasztika

– Kozármisleny, DO „A” kat.L 2: csapat: **Gálfi Diana, Lovász Lili, Szilágyi Dorina.** Jurisics Általános Iskola, **Szenner Zsanett** TÁSI. PVSE, edző Gyöngyösiné Megyeri Hajnalka.

sportlövészet

– Gyöngyös, légfegyveres OB, **dr. Rácz Ilona,** nyílt irányzékú légpuska 20, 182 kör, Ifjúságiak: PVLK: **Mozsgai Dominika, Tóth Adél, Károlyi Dorina** légpisztoly 40, 1044 kör, férfiak: PVLK **Herr Krisztián, Mozsgai György, Lindenlaub Roland** légpisztoly 20, 552 kör; szeniorok: +70 évesek: **dr. Török Zoltán** központi gyújtású pisztoly 20, 181 kör.

– Budapest 50 méteres távú OB, **Óvári Barna** kisöbű szabadpuska 60, ifjúsági lányok: PVLK, **Mozsgai Dominika, Tóth Adél, Károlyi Dorina** sportpisztoly 30+30, 1448 kör.

– Tata, DO, egyéni: **Török Antal** légpuska 20, 185 kör, csapat: **Török Antal, Csöndör Gergő, Huszár Csongor.** Valamennyien PVLK, edzők Herr László, Szabadkai Károly, Herrné Kiss Éva, Káldi Anna.

súlyemelés

– Budapest, masters OB, 40–45 évesek 62 kg: **Böhönyei József** (60+72) 132 kg 85 kg: **Ferenczi József** (104+130) 234 kg.

– Budapest, MEFOB, 58 kg: **Resz Anita** (48+60) 108 kg.

– Tatabánya, felnőtt OB, 53 kg: **Resz Anita** (55+66) 121 kg, 105 kg: **Gyurkovics Ferenc** (175+200) 375 kg. Valamennyi Pécsi Súlyemelő SE, edző Fehér Márton.

sakk

Bánusz Tamás 21 évesen nemzetközi nagymester lett.

tájékozódási futás

– Ruzsa, éjszakai OB, **Kovács Filoména** N18 A, **Baumholczer Máté** F18A.

– Kiskunhalas-Tázlár, középtávú egyéni és váltó OB, **Baumholczer Máté** F18E, **Viniczai Ferenc** F40A; váltók, F16E: PVSK **Kazal Márton, Kovács Bertalan, Németh Mihály,** F18E: PVSK **Baumholczer Máté, Nagy Attila, Péley Domonkos,** N40A: **Csillag Vera,** PVM N45A: **Mátyás Ildikó,** váltó N105A: PVM **Lovasi Katalin, Mátyás Andrea, Csillag Vera.**

- Salgótarján, egyéni rövid távú és pontbegyűjtő OB, rövid táv: N18E **Kovács Filoména**, F18E **Baumholczer Máté**, PVM N45A **Mátyás Ildikó**.
- Mátrakeresztes, pontbegyűjtő országos CSB, PVSK F16A: **Kazal Márton**, **Kovács Bertalan**, **Németh Mihály**. PVM N105A: **Csillag Vera**, **Lovasi Katalin**, **Mátyás Ildikó**.
- Szuha, DO, rövid táv: PVSE L3 **Viniczai Csenge**, F5 **Kazal Márton**, L6 **Kovács Filoména**, F6 **Baumholczer Máté**, váltó: **Kazal Márton**, **Kovács Bertalan**, **Baumholczer Máté**.
- Németbánya, normál távú egyéni bajnokság, N14E PVSE: **Viniczai Csenge**, N18E: **Kovács Filoména**, F16E: **Kazal Márton**, F18E: **Baumholczer Máté**, N35 PVM: **Csillag Vera**, F60 PVM: **Fluck István**, F70 POEÜ: **Varga György**.
- Csöde, Hosszútávú OB, N18: **Kovács Filoména**, F18: **Baumholczer Máté**.
- Bánkút, országos csapat és egyesületi váltóbajnokság, csapatok: PVSE N14: **Szuromi Luca**, **Bencze Rita**, **Viniczai Csenge**, PVSK N21: **Domján Zsuzsa**, **Péley Dorottya**, **Kelemen Bernadett**, egyesületi váltó, PVSK: **Szuromi Luca**, **Becze Rita**, **Viniczai Csenge**, **Kovács Filoména**, **Kelemen Bernadett**. A külön nem jelzettek mind PVSK, edzők Viniczai Ferenc, Vonyó Péter.

tollaslabda

- Salgótarján, DO, második korcsoport: **Pytel Gergő**.
- Pécs, korosztályos OB, U 19 páros: **Zsolt Eszter**, **Perényi Krisztina**, U 19 vegyespáros: **Zsolt Eszter**, **Elek Marcell**.

úszás

- Miskolc, gyermek OB, **Jurinovics Aida** 200 és 400 m-es vegyes-úszás 2:29,67 ill. 5:14,83.
- Eger, ifjúsági OB, **Biczó Bence** 100 és 200 m pillangó, **Lengyel Anna** 200 m pillangó és 800 m gyors. PVSE, edző Sántics Béla.
- Eger, felnőtt OB, **Jakabos Zsuzsanna** 200 pillangó 2:10,07, 200 m mell 2 .35,19, **Bodor Richárd** PVSE 50 m mell 28,36; **Financsek Gábor** a legjobb időt úszta a 100 m-es mellúszásban 1:01,38 Pécsi Sárkányhajózási Úszó és Paraúszó Egyesület, edző Végső Balázs.
- Debrecen, paraúszó OB, **Sors Tamás** hét, **Bognár Gergő** négy **Marinov Szabolcs** és **Czakó Csaba** egy-egy bajnokságot nyert. A gyermek korcsoportban **Konkoly Zsófia** tizet. A PVSE-ből **Tarjányi Judit** négyet, **Meilinger Csaba** kettőt, edzőjük Tari Imre. A Pécsi Sárkányhajózási Úszó és Paraúszó Egyesületből **Baka Dorottya** négyet nyert. Edző dr. Karsai István. A külön nem jelzettek valamennyien ANK UK, edzők dr. Petrov Anatolij, Petrov Iván, Jancsik Árpád, Czakó Csaba, Szamek Katalin.

vívás

- Pécs, MEFOB, párbajtőr csapatverseny: PTE PEAC, **Csobó Dávid**, **Danka Sándor**, **Peterdi András**.
- Miskolc DO, párbajtőr: F6 **Faludi Péter**. Leőwey Gimnázium, edző: Pálffy Balázs.
- Békéscsaba, kadett OB, párbajtőr egyéni: **Berta Dániel**, PTE PEAC PVSE, edző Danka Sándor.
- Az országos sportági szakszövetségek döntése alapján a 2010-es év legjobbjai:

Csonka Zsófia sportlövészet, PVLK

Fáy Krisztina kerékpározás, Pécsi Junior KE

Fegyvernek Zsófia kosárlabdázás, MiZo-Pécs2010

Kovács Mária ökölvívás, PVSK-Szentlőrinc

Tóth Henrietta tollaslabdázás, Multi Alarm SE

Vajda Anna, kosárlabdázásban a 2009/2010-es bajnokság legjobb női játékosa,

Fűzy Ákos a női szakág legjobb edzője, mindkettő MiZo-Pécs2010,

Völgyi Péter a férfi szakág a ZTE edzője, egykoron pécsi tréner az MKOSZ Szakmai Bizottsága döntésével.

Sors Tamás parúszó kapta a Junior Prima Díjat.

- A korábban pécsi **Gera Zoltán** harmincadik azon a listán, amelyet a Daily Mail című brit napilap közölt a 2009/2010-es angol labdarúgó bajnokság-a Premier League legjobb ötven játékosát rangsorolta. A Fulham magyar légiósa több angol válogatott játékost, többek között John Terry, Steven Gerard-előzött meg.
- Dorogon labdarúgó stadiont neveztek el az 1947-ben a PVSK-ban futballozó majd a Dorogi Bányászhoz igazolt **Buzánszky Jenő**ről, az Aranycsapat egykori játékosáról.
- A Pécsi Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma és Kollégiuma Sportcsarnokát **Egyed Mihály** testnevelő tanárról nevezték el.

EGYÉNI ELŐFIZETŐK

dr. Ács Zoltán * dr. Ádám Antal * Ádám Imre * dr. Aknai Tamás * dr. Andrásfalvy Bertalan * dr. Antal Borbála * Arató Csaba (Budapest) * Auer Gábor * Auth Ferenc (Budapest) * Christof Baierdorff von Erdösi (Düsseldorf) * dr. Balatonyi Zoltán * Bánfai Antal * dr. Bánhegyi György (Anglia) * dr. Bánhegyi Mihály & Komoróczy Ildikó * Banna Gabriella * Baranyai Pál * dr. Barcza Tiborné (Budapest) * Baronek Jenő * dr. Bellei Árpád * dr. Békefi Irén * dr. Benecz Gerda & dr. Szekeres Péter * Bertók László * Betlehem László * dr. Bíró József * dr. Blaszauer Róbert (Budapest) * Boda Miklós * Bódy Miklós * dr. Bodor András (Komló) * dr. Bohusné Váradi Zita (Öbánya) * Bókay Endre * Boros László * Borsy Eszter * dr. Bödő László * dr. Búzás Gergely (Visegrád) * dr. Búzás Tibor * dr. Csaba Tamásné * Csánk Jenőné * Csékeiné Korda Klára * Csenkey Éva (Budapest) * dr. Csullag József (Bonyhád) * dr. Csullag Zsolt (Bonyhád) * Dallos Nándorné (Hosszúhetény) * dr. Deli József & Szegvári Csilla * Derényi László (Vác) * Dévényi Sándor * dr. Dobay Péter * Dolgos Sándor * Dunai Ferencné * dr. Ehmann Béla * Engel András * Eperjesi Ferencné * Erdős János (Zók) * Éri Gyöngyi (Budapest) * Eröss Zsolt * Fazekas Imre (Komló) * Fedele Tamás * Fekete László * Filákovity István * Fitos Gábor * dr. Flerkóné dr. Bárdos Vera * Frankovics György * dr. Füredi Péter * Füredi Zita * Gábor Olivér * Gál Éva & Márti Attila * Gálos Éva * Gáspár Csaba * dr. Gáspár László (Budapest) * dr. Gazda Ferenc * Gergely Tibor * Golob Ferenc * Göbölös István * Göbölös Szilárd * Guld József * dr. Gundrum Károly * dr. Gyenizse Péter * dr. Györey Ferencné * Hágen József * dr. Hajnal László * dr. Halda Tamás * Haraszt Ágnes & Haraszt Gyula * dr. Hárs Éva * dr. Havasi János * Hervay F. Levente (Zirc) * Hevesi Andrásné (Budaörs) * Homola Viktor (Budapest) * Hopp-Halász Károly (Paks) * dr. Hoppál Péter * Hormay Mihály * dr. Horváth Attiláné dr. Nagy Éva (Budapest) * dr. Horváth Béla (Budapest) * Horváth Józsefné * Huba József * dr. Hudvágner Sándor * dr. Huszár Zsuzsanna * Ijjász István * Ilcsik János (Mohács) * István László * Ivasivka Máttyás * dr. Jandó Péter * dr. Jánosi Edit * Jerney Miklós & Borsy Márta * dr. Jobst Kázmér * Jusztinger Antal * Kamarás Júlia * dr. Karádi Oszkár * Kassai Róbert (Budapest) * Kator György * Kelléné Nagy Zsuzsanna * dr. Keresztes László Lóránt * dr. Keszthelyi Béla * Kismányoky Károly * dr. Kiss Iván (Ratingen) * Kiss Sándor * dr. Kocsis Béla * Koltai Erika * dr. Korinek László * Kosári Aurél * Kovács Attila * Kovács Szabó János * dr. Kővecz Ferenc * Krafft János * dr. Krassó Sándor * dr. Krommer Károly * Kulcsár László * Kungl János * dr. Kutas László & dr. Feuerbach Apollónia * Kvéder László * dr. Lacznayné dr. Dombay Sarolta (Kecskemét) * Laczhelyi Béla * Lakatosné Novotny Sarolta * Lengvári István * Lenkovics László * dr. Létai György * Lovász Lázár * dr. Madas Éva (Székesfehérvár) * Madas Katalin * Mádl Dalma (Budapest) * Magyarlaki Józsefné dr. * Marks Levente * Matus Dezső * Matyasovszky-Zsolnay Péter (Budapest) * Márcz Róbert * dr. Meláth Ferenc * Menyly Lajos * dr. T. Mérey Klára * Mesterházy Gábor (Budapest) * dr. Mestyán Gyuláné * dr. Mestyán Ildikó * Mihályi István * Mitzki Ervin * Mischl Róbert * Molnár G. Judit * dr. Molnár Márk (Budapest) * dr. Molnár Péter (Debrecen) * Moór József * dr. Móza Szabolcs (Budapest) * dr. Nagy Gábor * dr. Nagy Imre * dr. Nagy István Péter (Budapest) * Nagy Zoltáné (Kővágósötös) * dr. Nagyvárad László (Kozármisleny) * Németh Ferenc (Budapest) * Németh József * Németh Norbert (Csányoszró) * Norgauer Mária * Odrobina Zoltán * dr. Olasz István * Onhausz Miklós * Paksi Sándor * Palfy Attila * ifj. Palfy Attila * dr. Pandúr József * dr. Páva István * dr. Páva Zsolt * Pete József * Pilaszanovich Irén * dr. Pirkhoffer Ervin * dr. Plótár Imréné (Hévíz) * dr. Polgárdy Géza (Budapest) * Pusztafalvi Gábor * Radó István * dr. Rákóczy István * dr. Rákosyné dr. Vass Klára * Ramocsay Istvánné (Budapest) * dr. Rayman János * dr. Roisz Andrásné (Orfű) * Róma Enrico (Budapest) * Rónaky Gizella * Rozs András * Rusznyákné Gaszt Felícia * Sallay Árpád * dr. Sándor Mária & dr. Gerő Győző (Budapest) * Sándorné Gacsályi Irma * dr. Sarlós Tamás * Schmelcz Józsefné * dr. Schmidt Pál * dr. Schneider Imre * Sebők Ferenc * Sey Gábor * Sikorski-Zsolnay Antónia * Siptár András * Sivák Henrik * dr. Solyom László (Budapest) * Sonkoly Károly * Soó László * Staub Ernő * dr. Süle Tamás * Szabados György * Szabó Dorka (Pogány) * Szabó Klára Gabriella (Budapest) * dr. Szabó László Gy. (2) * Szalay Lajos * dr. Szántó Péter (Budapest) * dr. Szebényi Imre (Budapest) * Szeép Zoltán (Budapest) * dr. Szelestey Judit * dr. Szépe György (Budapest) * Szeifert Judit * Szekeres Imre * Szenesné Fülöp Mária * dr. Szieberth Józsefné (Balatonföldvár) * Szieberth Judit * dr. Szily Imre Balázs (Budapest) * Szirtes Béla * dr. Szirtes Gábor * dr. Szirtes Lajosné * dr. Szolcsányi János * Takács Dezső * Tamási Balázs * dr. Tamásy István (Leányfalu) * dr. Tegzes Ferenc * Temesi Endre Miklós * dr. Temesi László * Tenkely István (Pomáz) * Tenkely Miklósné (Budapest) * Tihanyi János * dr. Tigyí József * Tirkala Ferenc * dr. Tóth András (Üröm) * dr. Tóth Gyula * Tóth Ivánné * dr. Tóth József * Tóth Klára * Tóth Mihályné * Traj Ferenc * dr. Ujvári Jenő * Úz György * dr. Varga Csaba (Budapest) * dr. Varga Levente * Varga Szabolcs (Magyaregregy) * dr. Vargha Dezső * dr. Vargha Gábor (Budapest) * dr. Varró Zoltán & dr. Darók Judit * Vass István * Vince Ernő * dr. Visy Zsolt * Vojszik József * Vókó János * Wanek Péter Franz (Budapest) * Wenczel Csilla * Werner Imre * Wolosz Róbert & Wolosz Vera * Zalay Buda * dr. Zemplényi Vera * Zemplényiné Barta Júlia * Zengővári Mária (Budapest) * dr. Zoltai Akosné * dr. Zsolt Njura (Agárd).

INTÉZMÉNYEK

ANK * Bányász Kulturális Szövetség * BM Levéltár (2) * Cigány Kult. és Közműv. Egyesület * Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimn. és Koll. (2) * Csorba Győző M. Könyvtár (2) * Déri Múzeum (Debrecen) * Egészséges Városért Alapítvány * Érc- és Ásványbányászati Múzeum (Rudabánya) * Hajnóczy József Kollégium (2) * Hétfő pr. és reklámügynökség * Hidas Egészségügyi Bt. * Pécs M.J. Város Önkormányzata (38) * Janus Pannonius Gimn. (3) * Közp. Bányászati Múzeum (Sopron) * Lüsztér-Ékszer Bt. (Kozármisleny) * Magyarországi Németek * Malomkő Alapítvány (Orfű) * Mecsek Öko Zrt. * Mecsek Egyesület * Mecsekfalvi Óvoda, Ált.- és Középfiskola * Minerva Könyvtár * Nevelők Háza Egyesület * Parti Galéria * Pécs Médiaközpont * Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara (40) * Pécs-Baranyai TIT * Pécsi Galéria * Pécsi Gyermekotthon * Pécsi Horvát Színház * Pécsi Kulturális Központ * Pécsi Református Kollégium * Pécs Sopianae/Örökség Kht. * Pécsi Sport Nonprofit Zrt. * Pollack Mihály Műszaki Szakközépiskola * Pro Pannónia Kiadó * PTE Egyetemi Könyvtár * PTE Egyetemi Levéltár * PTE BTK-TTK Könyvtár * PTE PMMF Könyvtára * PTE Társadalomtudományi Szakkönyvtár * Radnóti Miklós Közgazdasági Szakközépiskola * Sasvári és Fia Kft. * Várkonyi Nándor Könyvtár * Várostarténeti Múzeum.